

Love 72 vs Gavi

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΕΤΟΣ ΙΓ' — ΤΟΜΟΣ 26^{ΟΣ} — ΤΕΥΧΟΣ 310

Ἀθήναι, 15 Νοεμβρίου 1939

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ	Ψαλμός — Mens diviniior (ποίημα).
ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ. Ἀπὸ τὴν Ζωὴν καὶ ἀπὸ τὴν Τέχνην: Ἀξιομακάριστος ἄνθρωπος.	
Χ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ	Στὸν Ποιτὴ — Τὰ περασμένα — Τὸ ρολόι (ποίημα).
ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ	Τὸ γυαλένιο μάτι (διήγημα).
PIERRE de RONSARD (μετ. Μ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ). Ἀπὸ τὰ Σοννέτα τῆς Ἑλένης.	
JEAN PASSERAT (» » » »)	Villanelle.
PHILIPPE DESPORTES » » » »)	Villanelle.
ΠΑΝΑΓΗΣ Γ. ΛΕΚΑΤΣΑΣ. Ἀρχαῖοι Ἑλληνες Λυρικοί: Ἡ Ἀσιγμος Ὡδὴ κι' ἄλλα θέματα.	
Α. ΚΟΣΤΗΣ	Μιά σκούνα (ποίημα).
ΦΡΙΞΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ.	Φυσαρμόνικα (διήγημα).
ΓΙΑΝΝΑ ΒΕΡΑ	Πορεῖες (πρόζα).
Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ.	Ὁ γυρισμός τοῦ Γιούγκερμαν (νουβέλλα, συνέχεια).
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΞΥΔΗΣ.	Προσευχὴ (ποίημα).
JOHN GALSWORTHY (μετάφρ. ΣΟΦΙΑΣ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ- [ΠΑΠΑΔΑΚΗ]). Ὁ Ἰδιοκτῆτης (μυθιστόρημα, συνέχεια).	
ΟΡΕΣΤΗΣ ΚΑΛΛΙΟΡΗΣ	Χινόπωρο (ποίημα).
ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ	Νέοι προσανατολισμοὶ (μελέτη).
ΚΛΑΡΑ ΠΕΥΚΙΑ.	Ἐβαλα τραγουδιστὴ... (ποίημα).
Μ. ΠΑΠΑΒΕΤΣΟΣ. Τὸ τραγοῦδι τῆς θειᾶς μὲ τὰ μαῦρα.	

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46

DÜRER

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

" ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ,, - 15 ΝΟΕΜΒΡ. 1939

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ ΙΓ' — 1939
ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1939

ΤΕΥΧΟΣ 310

ΨΑΛΜΟΣ

Nicht heut erst sahst Du meine mir lange Zeit...

KLOPSTOCK

Μέγας, βαθύς, απέραντος ό πόνος μου
Σάν τό γλαυκό ούρανό Σου,
Κι όμως ή δάδα, Κύριε, της αγάπης μου
Σάν ήλιος καίει στη λαύρα τοῦ 'Αλωνάρη.

Κι αν οί καημοί τη δίψα τους χορτάσανε
Με της καρδιάς μου τό αίμα,
Κοίτα με! ακόμα δλόρθος αγωνίζομαι
Γιά τόνειρο της νιότης μου τό μάγο.

Μ' αλλι σέ μένα, Κύριε παντοδύναμε,
Κάποιες στιγμές σάν τοῦτες,
Πού νιώθω νά στερεύει έντός μου ή δύναμη
Σάν τό χυμό τοῦ γέρικου τοῦ δέντρου.

Με ανατριχιάζει ό φόβος τότε σύγκορμο,
Μήν ξαφνικά πεθάνω,
"Ο,τι τό νού μου μάγεψε αντικρύζοντας
Ναυάγιο άποριγμένο σ' έρμους βράχους.

Τόν ήλιο, ω τρέμω τότε της αγάπης μου
Μή δώ και βασιλέψει,
Μή λάχει τά κρυφά πού χύνω δάκρυα
Τού μίσους και γινοῦνε ό καταρράχτης

Κ' έρθω στερνά σέ Σένα μ' άδειανά
Τά χέρια και τά στήθια,
Σέ Σένα, πού τη θεία Σου χάρη μοῦδειξες
Στης άρετης τό μόχτο και στόν πόνο.

★

MENS DIVINIOR

Ὅσα τριγύρω χαίρεται ἡ ματιά μου
 Ἦ στὰ θαμπά μου ὄνειρατα μαντεύω,
 Ἐνας θεὸς θαρῶ πὼς τᾶχει πλάσει,
 Γιατί μιὰ μέρα τῶξερε πὼς θάρθω.

Μὲ ἀνάκουστη λαλιά μοῦ κουβεντιάζουν
 Οἱ κάμποι, τὰ βουνά, οἱ γιαλοὶ καὶ τ' ἄστρα,
 Μὲ τὴν ψυχὴ μου, ποὺ ὅμοια ἔχει πατρίδα,
 Μιά μυστικὴ ἀνταπόκριση σὰ νᾶχουν.

Ξένος γι' αὐτὸ στὴ γῆ δὲν ἦρθα κι οὔτε
 Σὰ βραδυνὸς περάτης κουρασμένο
 Τὸ βῆμα μου θὰ σύρω μὲς στὰ φῶτα
 Μιάς πολιτείας, ποὺ δὲ θὰ τὴ γνωρίσω.

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΑΞΙΟΜΑΚΑΡΙΣΤΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Τὸν τελευταῖο αὐτὸν καιρὸ, ποὺ ἡ Φιλλανδία εἶναι ἀνάστατη καὶ πού, ἀνησυχώντας γιὰ τὴν τύχη της, στρατευόταν, περιχαρακωνόταν, ἀπομάκρυνε τὰ γυναικόπαιδα ἀπὸ τὶς πόλεις κι' ἔστελνε σήματα S.O.S. στὸν κόσμο, ἔλαβα ἓνα γράμμα ἀπὸ τὴν πρωτεύουσά της, τὸ Χελσίνκι, μὲ τὴν ἐντελῶς ἄγνωστί μου ὑπογραφή: Aulis Hamalainen.

Ὁ ἄγνωστός μου αὐτὸς Φιλλανδὸς κύριος Χαμαλάινεν δὲ μοῦ ἔγραφε γιὰ νὰ μοῦ προτείνει καμμιά δουλιὰ, ἢ γιὰ νὰ μοῦ ζητήσει κάποια χρήσιμη γι' αὐτὸν πληροφορία, ἢ γιὰ νὰ μὲ παρακαλέσει νὰ ὑψώσω κι' ἐγὼ τὴ φωνή μου ὑπὲρ τῆς Φιλλανδίας, ὅπως θὰ μποροῦσε νὰ φανταστεῖ κανεῖς. Μοῦ ἔγραφε γιὰ νὰ μοῦ ζητήσει τὴ φωτογραφία μου κι' ἓνα αὐτόγραφο!...

Ὅπως σὰς τὸ λέω.

Νά, ἄλλωστε, τὸ γράμμα του. Σὰς τὸ παραθέτω στὴ γλώσσα καὶ μὲ τὴ σύνταξη ποὺ μοῦ τῶσται, γιὰ τὴ γλώσσα καὶ σύνταξη εἶναι τόσο ἀπροσδόκητες ὅσο καὶ διασκεδαστικές:

Aulis Hamalainen

Helsinki, Suomi

Runebarginkatu S.A.

Finlande.

*Helsinki, date de la poste.**Votre Excellence.*

Estimant Votre grand travail de vie, sublimes et talents luisants, qui Vous a donné, non seulement de l'estime et l'amour indivis de Votre peuple, mais ceux de tous le monde, je me hasarde avec la plus grande courtoisie à Vous demandant, que Vous auriez la bonté de m'envoyer Votre photographie avec autograph.

Espérant que ma demande ne Vous causera point de difficulté je sera affectueux sous votre charme.

Agréer l'assurance de ma considération la plus distinguée.

Δὲ φαντάσθηκα, βέβαια, οὔτε στιγμή

ὅτι ὁ Φιλλανδὸς αὐτὸς κύριος Χαμαλάινεν εἶχε διαβάσει τὰ βιβλία μου κι' εἶχε παρακινηθεῖ νὰ μοῦ ζητήσει τὴ φωτογραφία μου καὶ αὐτογράφο μου ἀπὸ τὸ θαυμασμὸ πού τοῦ προξένησαν. Δὲν τὸ φαντάστηκα γιὰ δυὸ λόγους, — ἀπὸ τοὺς ὁποίους κι' ὁ ἕνας μόνο θάταν ἀρκετός: πρῶτον, γιατί δὲν εἶμαι τόσο ἀνόητος· καὶ δεύτερον, γιατί τὸ γράμμα του ἦταν ἔντυπο. Δὲν τυπώνει κανεὶς ἕνα γράμμα προορισμένο γιὰ ἕνα καὶ μόνο ἀποστολέα — οὕτε γιὰ δυὸ καὶ γιὰ πέντε...

Τὸ γράμμα αὐτό, ἡ ἐγκύκλιος αὐτή, γιὰ τὴν ἀκρίβεια, ἦταν, δὲν μποροῦσε νὰ ναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἐγκύκλιος ἀνθρώπου πού ἔχει τὴ μανία τῆς συλλογῆς φωτογραφιῶν καὶ αὐτογράφων συγγραφέων ὅλων τῶν χωρῶν κι' ὅλων τῶν ἡπείρων — ὅπως ἄλλοι συλλέγουν εἰσιτήρια τοῦ τράμ, καπέλλα μεγάλων ἀνδρῶν ἢ φονικά ὅπλα ἐγκληματιῶν.

Τὸ γεγονὸς μάλιστα ὅτι ὁ κ. Χαμαλάινεν μοῦ εἶχε στείλει τὴν ἐγκυκλίό του σὲ μέρες τόσο ἀνήσυχες, τόσο προβληματικές γιὰ τὴν πατρίδα του, ἔδειχνε ὅτι τὸ πάθος τῆς συλλογῆς προεἶχε σ' αὐτὸν ἀπὸ κάθε ἄλλη φροντίδα καὶ σκέψη, ὅτι ἀποτελοῦσε τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς του. Ἐδειχνε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ἄνθρωπο πού τυχόν ἐχθρική εἰσβολὴ στὸ Χελσίνκι θά τὸν εὕρισκε σκυμένον ἀπάνω ἀπὸ τίς φωτογραφίες καὶ τ' αὐτογραφεῖς τῆς συλλογῆς του κι' ἀπορροφημένο στὴν ταξιδιότητά τους, ὅπως ὁ Ρωμαῖος στρατιώτης τοῦ Μαρκέλλου βρῆκε στίς Συρακοῦσες τὸν Ἀρχιμήδη ἀπορροφημένον στὰ γεωμετρικά του σχήματα· ἢ ὅτι, ἂν φεύγοντας τὴν εἰσβολὴ αὐτὴ περιέσωζε κάτι, αὐτὸ θάταν ἡ συλλογὴ του, ὅπως ὁ ναυαγὸς Καμόνεν εἶχε περισώσει τίς «Λουζιάδες» του κολυμπώντας μὲ τὴνα χέρι καὶ κρατώντας ψηλά μὲ τ' ἄλλο πάνω ἀπὸ τὰ κύματα τὸ πολυτίμο χειρόγραφό τους...

Ἡ πρώτη μου κίνησιν σὰ διάβασα τὸ γράμμα τοῦ Φιλλανδοῦ αὐτοῦ μονομανοῦς ἦταν ν' ἀνασηκώσω τοὺς ὤμους μ' ἕνα χαμόγελο — πού τὸ διέ-

στειλε ἀκόμα περισσότερο ἡ ἀνάμνησις ἄλλων μονομανῶν τοῦ εἴδους του, ὅπως τοῦ Γάλλου ἐκείνου νεόπλουτου πού εἶχε ἀγοράσει γράμματα τῆς Ὀλυμπιάδος πρὸς τὸ γιό της, τὸ Μέγαν Ἀλέξανδρο, γραμμένα... γαλλικά, καὶ τοῦ Γάλλου ἐπίσης γεροντάκου πού εἶχα γνωρίσει στὰ νιάτα μου στὸ περίφημο παρισινὸ Καφέ Βασέτ, νὰ περιμένει — χρόνια καὶ χρόνια — μιὰ κυβερνητικὴ ἐπιχορήγησιν τοῦ θά τοῦ ἐπέτρεπε νὰ πάει στὴν Αἴγυπτο καὶ νὰ ψάξει στὴν ἔρημο γιὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἑνὸς εἴδους πουλιοῦ πού τὸ ἀνέφεραν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς μὰ πού κανεὶς στὴν ἐποχὴ μας δὲν ἔτυχε ποτὲ νὰ τὸ ἴδῃ... Σὲ λίγο ὅμως, κι' ἀπὸ σκέψη σὲ σκέψη, κατέληξα νὰ μακαρίσω τὸν κ. Χαμαλάινεν.

Ὁ Ἐρασμος, εἶπα μέσα μου, εἶχε δίκιο νὰ συνθέσῃ ὕμνον στὴν Τρέλλα. Χάρη στὴ μανία τῆς συλλογῆς φωτογραφιῶν κι' αὐτογράφων πού τὸν κατέχει καὶ τὸν ἀπορροφάει, ὁ Φιλλανδὸς αὐτὸς εἶναι, σήμερα, ἕνας ἀπὸ τοὺς τελευταίους εὐτυχισμένους ἀνθρώπους (ὅπως ὁ Μαρινέτι ὀνόμαζε τοὺς ρωμαντικούς «τελευταίους ἐραστές τῆς σελήνης»). Ὅλοι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι ζοῦμε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ μέσα σ' ἐφιαλτικές ἀνήσυχιες καὶ σὲ μαῦρες προβλέψεις γιὰ τὸ αὐριο. Κάθε μέρα πού περνᾷ, μεγαλώνει τὴν ψυχικὴν μας ταλαιπωρίαν καὶ πιέζει περισσότερο τὴν τανάλια τῶν ὕλικῶν μας στερήσεων. Ἡ σκέψη μας κατέχεται ἀπὸ τὴν ἀποκαρδιωτικὴν, τὴν τρομερὴν βεβαιότητα, ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ περιμένουμε πιά τίποτα τὸ εὐχάριστο, κι' ὅτι ὅλα τὰ δεινὰ ἐνδέχεται νὰ μᾶς συμβοῦν. Μέσα στὴν τρικυμία τῆς Εὐρώπης καθέννας μας εἶναι σὰ μιὰ μικρὴ βάρκα πού χαροπαλεύει δίχως τιμόνι καὶ δίχως πανιά πάνω στὰ κύματα. Ἐνῶ ὁ κ. Χαμαλάινεν, ἀσφαλισμένος μέσα στὸν ὄρμον τῆς μανίας του, προσφέρει τὴν εἰκόνα ἑνὸς ἀκίνητου ψαριῦ μὲ βλέμμα καθηλωμένο στὸ φελλὸ τοῦ καλαμιοῦ του, πού περιμένει μὲ μιὰ γλυκεῖα ταραχὴ τὸ τσίμπημα τοῦ ψαριοῦ: τοῦ συγ-

γραφέα πού θά πιαστεῖ στ' ἀγκίστρι
τῆς ἐγκυκλίου του καί θά τοῦ στείλει
τὴ φωτογραφία του. Ἡ μπόρα τοῦ κό-
σμου γλυστράει ἀπὸ πάνω του σάν τὸ
νερὸ πάνω στὸ ἀδιάβροχο. Ἡ συλ-
λογὴ του εἶναι ἀσπίδα, εἶναι πυξίδα,
εἶναι ἔρμα. Σὲ καιροὺς πού ἡμεῖς πε-

ριμένουμε ἐπιθέσεις, καταστροφές καὶ
στερήσεις, αὐτὸς περιμένει τὸ... ταχυ-
δρομεῖο. Πῶς νὰ μὴν τὸν μακαρίσει
κανεὶς; Σ' αὐτὸν ἔλαχε ἡ καλύτερη
τύχη. Μιά ἀθῶα τρέλλα του τὸν κατέ-
στησέ ἀδιάφορο κι' ἀναίσθητο στὴ με-
γάλη τραγωδία τοῦ Κόσμου...

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ

Τὸ πού κρατεῖς στὸ χέρι σου κοντύλι
φαντάζει μου σὰ σύνεργο βαρύ,
σάν ἀξίνα, ὀρθοπύργωτη Βασίλη
πού νὰ γκρεμίσει τὸ μπορεῖ.

Τὸ πού κρατεῖς στὸ χέρι σου κοντύλι
λεύτερο τόσο κι ἀλαφρό,
πλασμένο μοῦ φαντάζει ἀπὸ μιὰν ὕλη
πού νὰ ἐξηγήσω δὲν μπορῶ.

Τὸ πού κρατεῖς στὸ χέρι — εἶναι κοντύλι; —
σιγαλοκλαίει, στενάζει, τραγουδεῖ.
Τοῦ παραδείσου ἀνοίγει μου τὴν πύλη
τὸ πού κρατεῖς στὸ χέρι σου κλειδί!

ΤΑ ΠΕΡΑΣΜΕΝΑ

Πῶς ὀλοένα ζωντανεύουν
μέσα μου τὰ περασμένα !
Πρόσωπα, ἀξαφνα, μοῦ γνεύουν,
ἀπὸ χρόνια πεθαμένα.

Φτάνει τραγουδιοῦ μιὰ νότα
τὸν καημὸ γιὰ νὰ ξυπνήσει
τὸν παλιό μου, κι' ὅσα πρῶτα
μὲ εἶχαν ὄνειρα μεθύσει.

Κάποιο κίτρινο βιβλίο,
ξέθωρο ἀπὸ τὸν καιρὸ,
μὲ γυρίζει στὸ σχολεῖο
τοῦ καιροῦ μου, τὸ αὐστηρό.

Ἕνα ξόμπλι, μιὰ κορδέλα,
μοῦ θυμίζουν μιὰ ἐποχὴ.
Τόσοι ἀγαπημένοι μου: «Ἕλα!»
μοῦ φωνάζουν ἀπ' ἐκεῖ...

ΤΟ ΡΟΛΟΪ

Τὸ μυστικὸ τοῦ ρολογιοῦ παλμὸ
τὸν ἔχω στὴν καρδιά μου καὶ χτυπάει,
τὸν ἔχει ἡ γῆ στὰ σπλάχνα της, τὰ χάει
τὸν ἔχουνε τεράστιο ἀνασασμό.

Ρυθμὸ τὸν πλέκει ἀνήξερα τὸ βῆμα
πάνω στὸν ὅποιον δρόμο κι ἂν βρεθεῖ
τραγουδιῖ ἀπλὸ τὸν τραγουδάει τὸ κύμα
κι ἀντίλαλο τὸν δέχονται οἱ βυθοί.

Φριχτό, μέσα σὲ νύχτα μαύρη, ξένη,
τὸ χρόνο π' ἀνατάραχα διαβαίνει,
τοῦ ρολογιοῦ νὰ σοῦ θυμίζει ὁ ἀχὸς

ἀσώπαστος, ἀλύπητος, μοιραῖος.
Ἄ, νιώθω, ἀκούγοντάς τον, ἕνα δέος,
ἀντίκρου στὴν αἰωνιότη μοναχός!

Χ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΓΥΑΛΕΝΙΟ ΜΑΤΙ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Δέν είμαι παρά έν' άπλό γυαλί, Ένα μικρό κι' άσημαντό χρωματιστό γυαλί,— Ένα ψέμα πιό πολύ, μέσ' στο μέγáλον κόσμο,— Ένα γυαλί πού τ'όφκιασαν— μέ τέχνη, είν' αλήθεια— νά παρασταίνει Ένα μάτι. ζωντανό, ώς τίς πιό μικρές του λεπτομέρειες, γιά νά μπορεί, όταν εκείνο λείπει, νά ξεγελάει τούς ανθρώπους πώς ύπάρχει,— κι' όμως, έρχόμενο σ' αυτή τή γή, χάρη στην καλωσύνη του τεχνίτη μου, άπόχτησα κι' εγώ τήν Ιστορία μου, και μπορώ τώρα νά τήν πώ, όμοια κι' άπαράλλαχτα σάν άνθρωπος,— και μάλιστα, μέ κάποια περηφάνεια! Γιατί, στο κάτω-κάτω τής γραφής, όλα τά χρωματιστά γυαλιά δέν έχουν τέτοιες Ιστορίες στη ζωή τους, πού ν' αξίζει τόν κόπο νά τίς πούνε... 'Η δική μου Ιστορία είν' άπλή,— μά τόσο σπάνια, και τόσο θλιβερή, πού θάπρεπε νά δάκρυζα, άν ήμουν ζωντανό, κάθε φορά πού τήν ξαναθυμάμαι: γι' αυτό δέν πρέπει νά χαμογελάτε, σεις, τά μάτια τά γερά και ζωντανά, πού βλέπετε, και τώρα μέ διαβάσετε...

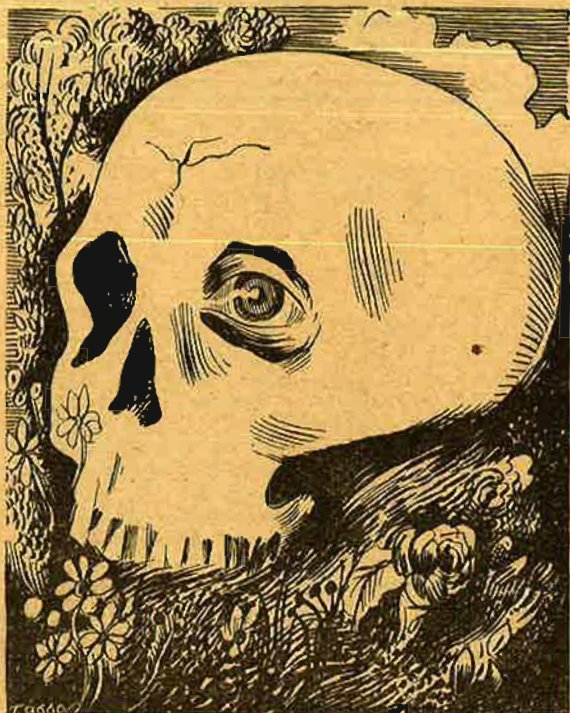
Δέ θυμάμαι, ώστόσο, τή ζωή μου, παρ' άπ' τήν ήμέρα πού βρεθήκαμε μαζί σέ μιá βιτρίνα μαγαζιού μ' άλλα δεκατέσσερα γυαλάκια, σάν και μένα, σ' Ένα μικρό κουτάκι άνοιχτό, στρωμένο μέ βαμπίκι, βαλμένα στη σειρά, μέ προσοχή, και σύμφωνα μέ τó χρωματισμό τους' γιατί καθένα άπ' αυτά είχε και τó χρώμα τó δικό του: Τó τελευταίο δεξιά ήταν Ένα μαύρο ζωηρό, Ένα μάτι μέ κόρη κατασκότεινη και μέ λαμπρές στιλπνές άντανakλάσεις. Τó διπλανό του ήταν άνοιχτότερο. Τά παρακάτω ήταν καστανά, άπ' τó κρασάτο καστανό ως τó μελένιο. 'Υστερα ήταν τά βαθιά σταχτιά, μέχρι τó σταχτογάλανο, τ' όχρo τó θαλασσί. Τά τελευταία ήταν όλα γαλανά. 'Εγώ βρισκόμουν ανάμεσα μελένια και σταχτιά. 'Ημουν Ένα μάτι σκούρο πράσινο,— Ένα μάτι έξαιρετικό, μοναδικό στο είδος του, πιστεύω.

Δέν ξέρω ποιά διαβολεμένη δρέξη Έκανε τόν τεχνίτη μου νά μέ χρωματίσει τόσο πράσινο! Τέτοια μάτια δέν υπάρχουν στους ανθρώπους,— ή, κι' άν υπάρχουν, είναι τόσο σπάνια, πού πρέπει νά περάσουν πολλά χρόνια γιά νά μπορέσεις ν' άπαντήσεις όμοια! Και όμως βρήκα, κι' εγώ, τόν «άνθρωπό» μου, καθώς θά δήτε...

Είμαστε στη μέση τής βιτρίνας, κοντά-κοντά στο τζάμι. Γύρω μας ήταν άλλα, ξένα πράματα,— θερμόμετρα, βαρόμετρα, κιάλια και ματογυάλια. 'Ηταν κι' Ένα μεγάλο τηλεσκόπιο, στημένο σ' Ένα στρίποδο, και μηχανές λογιής-λογής και πλήθος έργαλεία. Μιλούσαμε τή νύχτα, όταν γινόταν σιωπή κι' οί άνθρωποι κοιμόντουσαν,— κι' Έλεγε τó καθένα τά δικά του. 'Ηταν και μερικά ταξιδευμένα, πού διηγότανε ωραίες Ιστορίες... 'Εγώ δέν είχα τίποτα νά πώ,— γιατί δέν είχα τίποτα γνωρίσει. 'Ακούγα και σπούδαζα, μονάχα.

Πίσω άπ' τó τζάμι τής βιτρίνας, Ένα μεγάλο κρύσταλλο παχύ,— ιδίως όταν άναβαν τά φώτα, πρós τó βράδι,— βλέπαμε τούς ανθρώπους νά χαζεύουν. 'Εκείνοι χάζευαν μ' έμάς,— κι' έμείς μ' αυτούς. Περνούσαν, και μάς κοίταζαν, Ένα πλήθος άνθρωποι παράξενοι, άλλοι κοντοί και παχουλοί, μέ φουσκωμένα μάγουλα, κι' άλλοι ψηλοί, ξερακιανοί, σά στέκες, Ένα σωρό γυναίκες και παιδιά. Οί πιό πολλοί πού μάς κοιτούσαν, ανατρίχιαζαν! Τó γιατί, τó μάθαμε άργότερα. Τους τρόμαζε τó παγωμένο ύφος μας, ή φοβηρή μας νεκρική άκίνησία! Κι' όμως δέν είχαν δίκιο: Γιατί και τó πιό μικρούλι πράμα μπορεί νάχει τή δική του τή ζωή... Τó περισσότερο, νομίζω, πού τούς τρόμαζε,— όπως καταλάβαμε άργότερα,— ήταν ή πολύ σωστή Ιδέα, πώς γιά νά τύχει νά μάς χρειαστούνε, θάπρεπε πρώτα νά τούς βρεί μιá σφοδρά, νά χάσουν τó πραγματικό τους μάτι. Και σ' αυτό μπορεί και νάχαν δίκιο. Δέν έέρω πώς σκέπτονται οί άνθρωποι,— ποτέ δέ μπόρεσα νά μ'ω μέσ' στο μυαλό τους,— αλλά θαρ'ω νά πλησιάζω στην αλήθεια.

Ξαφνικά, μιá μέρα, λιγοστέψαμε: 'Από τά δεκαπέντε πού βρισκόμαστε, δέ μείναμε παρά μονάχα δέκα. Τά πέντε φύγαν, κιόλας, σέ μιá μέρα! "Όλοι, τότε, πρόφεραν συχνά τή λέξη «πόλεμος»... Φαίνεται πώς οί άνθρωποι, άμα παραγιομίσουνε τή γή, και δέ χωράνε, αρχίζουν και σκοτώνονται μέ λύσσα μεταξύ τους, κόβουν τά χέρια και τά πόδια τους, κάνουν κάθε τί τó δυνατό γιά νά λιγοστέψουν, νά μικρύνουν, νά κοντύνουν,— κι' έτσι, νά χωρέσουν! 'Αλλην έξήγηση δέ μπόρεσα νά βρ'ω...

Και τί ἐξήγηση μπορεῖ ποτὲ νὰ βρεῖ ἓνα φτωχὸ γυαλάκι σάν καὶ μένα; Ἀλλὰ γιατί νὰ βγάξουν καὶ τὰ μάτια τους; Κατὰ λάθος; Δὲν καταλαβαίνω...

Κι' ἔπειτα λιγοστῆψαμε ἀκόμα πιὸ πολὺ. Βλέποντας τ' ἀδέρφια μου νὰ φεύγουν ἓνα-ἓνα, ἔνιωσα κάτι σάν παράπονο κι' ἐγώ! Εἶχα βαρεθεῖ μέσ' στὴ βιτρίνα, νὰ κοιτῶ τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια, ἤθελα νὰ μπῶ μέσ' στὴ ζωὴ, νὰ καταλάβω κίνηση καὶ δράση, ν' ἀνακατωθῶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ ταξιδέψω, νὰ χαρῶ, νὰ μάθω... Τ' ἄλλα τ' ἀδέρφια μου, θαρῶ, μὲ εἰρωνεύονταν, μὲ λέγανε πολὺ «ρωμαντικό»! Κι' ἀληθινά, ζητοῦσα νέες συγκινήσεις καὶ περιπέτειες! Ἀφορμὴ σ' ἐκείνη τὴν ἀδράνεια, σ' ἐκείνη τὴν φριχτὴν ἀκίνησι, ἔνωθα πῶς ἦταν τὸ σπάνιό μου χρῶμα. Ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ μὲ χρειαστεῖ, μὲ τέτοιο χρῶμα σπάνιο, δυσέυρετο, ὥστε νὰ ρθεῖ καὶ νὰ μ' ἐλευθερώσει;...

Καὶ ὅμως καὶ σ' αὐτὸ δὲν εἶχα δίκιο! Δὲν εἶχα δίκιο καὶ τὴν βάζω μὲ τὴν τύχη μου, οὔτε νὰ καταριέμαι τὸν τεχνίτη μου, πού μ' εἶχε καταδικασμένο, ἐξ αἰτίας τοῦ χρωματισμοῦ μου, νὰ μένω ἀχρηστο στάβάθ τοῦ κουτιοῦ μου, νὰ μὴ μπορῶ νὰ χρησιμεύω κάπου, νὰ δώσω, κάπου, μιὰ παρηγοριά, νὰ φύγω ἀπ' τὴ θέση μου, νὰ ζήσω! Βρέθηκε κάποιος, κάποια μέρα, καὶ γιὰ μένα!

Ἦταν ἓνα παιδί μελαχροινό, ξαπλωμένο στὸ νοσοκομεῖο, — ἓνας λεβέντης ἴσαμε κεῖ-πάνω, μ' ἓναν ἐπίδεσμο στ' ἀριστερό του μάτι, μ' ἓνα πανὶ μαῦρο καὶ μεγάλο, περασμένο λοξὰ στὸ μέτωπό του! Εἶχε χάσει τὸ μάτι του στὸν «πόλεμο» κι' ἐκεῖνο, ἀπὸ τὸ θραῦσμα μιᾶς χειροβομβίδας, — γιὰτὶ οἱ ἄνθρωποι, καθὼς πληροφορηθήκαμε, εἶχαν καὶ μηχανὲς γιὰ νὰ σκοτώνονται, κι' αὐτὸ γιὰ πιὸ μεγάλην εὐκολία...

Τὸν εἶχαν φέρει στὸ νοσοκομεῖο, χτυπημένο καὶ σακατεμένο. Εἶχε μείνει πέντε μῆνες στὸ κρεβάτι, χαιροπαλεύοντας τὶς δέκα πρώτες μέρες. Ἀλλὰ, στὸ τέλος, τὰ κατὰφερε καὶ γλύτωσε. Ὅλ' αὐτὰ μοῦ τάμαθαν ἀργότερα οἱ κουβέντες τῶν δικῶν του, καὶ τοῦ ἴδιου... Δὲν εἶχα δεῖ, ἀπ' τὸν καιρὸ πού ζοῦσα, παιδί τόσο γλυκὸ καὶ καλοίσκιωτο, μὲ τόσο λυγερὴ κορμοστασιά! Περπατοῦσε μὲ τὰ δεκανίκια, ἀλλὰ, κατόπι, τὰ παράτησε κι' αὐτά. Τοῦ μείνε μόνο ἓνα μικρὸ κουτσάμα, πού τοῦδινε θαρεῖς κι' αὐτὸ κάποια καινούργια χάρη. Τ' ἀγάπησα, ἀμέσως μόλις τοῦσα!

Ὅταν πρωτοβγήκαμε στὸ δρόμο, γύριζαν ὅλοι τὸ κεφάλι καὶ μᾶς κοιτάζαν! Ἦμουν, ἀλήθεια, τόσο ταιριασμένο μὲ τ' ἄλλο του, τὸ ζωντανό του μάτι! Ἦμουν περήφανο γιὰ τὴν καλὴ μου τύχη...

Γνώρισα τὴν πατρίδα του, τὸ σπίτι του, τὴ γριὰ του μάννα καὶ τ' ἀδέρφια του. Ἡ ζωὴ μας θὰ περνοῦσε μιὰ χαρά, καὶ φαινόταν πῶς περνοῦσε ἡσυχά. Ἀρχισα κι' ἐγώ νὰ ξεθαρρεύω...

Ἀλλὰ, σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξύ, ἀρχισα νὰ νιώθω κάτι ἄλλο: Τὸ ταίρι μου — τὸ ζωντανό του μάτι — μὲ κοιτάζε συχνὰ μέσ' στὸν καθρέφτη, μὲ κοιτάζε λοξὰ, καὶ μὲ μισοῦσε! Ἀντί, κι' ἐκεῖνο, νὰ περηφανεύεται πού βρήκε τὴν καλὴ μου συντροφιά, πού πέτυχε τόσο καλὰ τὸ ταίρι του, — μὲ κοιτάζε λοξὰ καὶ μὲ μισοῦσε! Φαίνεται πῶς θυμότανε τὸ ζωντανό του ταίρι, τὸ καλὸ του ταίρι, τὸ χαμένο, καὶ δὲ μπορούσε νὰ τὸ λησμονήσει! Ἐβλεπε σὲ μένα τὴν εἰκόνα του σὰ μιὰ θλιβερὴ πλαστογραφία, — καὶ δὲ μπορούσε νὰ μὲ συνηθίσει...

Καὶ τί, καὶ τί δὲν ἔκανα, νὰ τὸ παρηγορήσω, νὰ γλυκάνω τὸ βαθὺ καημό του! Μὲ κοιτοῦσε πάντα πικραμένο, μ' ἔβλεπε σάν παρεῖσακτο καὶ σάν ἀπατεῶνα, σὰ μιὰ παρωδία τραγικὴ τοῦ ἄλλου του συντρόφου, τοῦ φευγάτου, καὶ δάκρυζε κρυφὰ, καὶ μὲ μισοῦσε! Τοῦ κάκου ἔπαιρνα τὴ λάμψη καὶ τὴν ἔκφραση, κι' ἔκανα, τάχα, τὰ σπιθοβολήματα τοῦ ζωντανοῦ χαμένου του ματιοῦ! Ὅσο στεκόμουν πιὸ καλὰ στὸ

ρόλο μου, τόσο τὸ μάτι τ' ἄλλο μὲ μισοῦσε.

Αὐτὸ τὸ πρᾶμα δὲ μπορούσε νὰ βαστάξῃ. Ἐνῶσα τὸν ἑαυτὸ μου ξένο, χωρίς ἐλπίδα νὰ φιλιώσουμε ποτέ. Ἦμουν σὰν ἕνας σύντροφος μοιραῖος, ἀλλὰ πολὺ πικρὸς κι' ἀνεπιθύμητος. Ὁ «γάμος» μας, παρὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ χρώματος καὶ τῆς ἀναλογίας, ἦταν ἕνας γάμος «ἀτυχής»... Καί μ' ἔπαιρνε καὶ μένα τὸ παράπονο, — ἂν κι' ἐγώ, ἀκόμα πιὸ δυστυχισμένο, δὲ μπορούσα μῆτε νὰ δακρύσω!

Τότε ξαναθυμήθηκα τὸ χάρτινο κουτί μου, τὸ στρωμένο μὲ βαμπακί στὴ βιτρίνα. Νοστάλγησα τὴν ἡσυχία, τὴν ξένιαστη ζωὴ μου, στὴ μακρινὴ γωνία τοῦ μαγαζιοῦ, τότε ποὺ δὲ μὲ γύρευε κανένας, τότε ποὺ, ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ τὸν κόσμο, ἦταν βαλμένο — γιὰ καλὸ μας, φαίνεται, — καὶ μᾶς χωρίζ' ἕνα κρύσταλλο χοντρό...

Καὶ τὸ μάτι μὲ κοιτοῦσε στὸν καθρέφτη, κι' ἔλιωνε, κάθε μέρα, πιὸ πολὺ. Τόβλεπα νὰ φθίνη, κάθε μέρα, νὰ χάνῃ τὴ λαμπρότητα καὶ τὴ θερμότητά του, νὰ μαραινέται σιγά, σὰν ἀρρώστο λουλούδι... Καί τ' ὁμορφὸ μελαχροινὸ παιδί, μὲ τὰ σπάνια, τὰ πράσινα τὰ μάτια, ἔπειτ' ἀπὸ μιὰ κρίση πυρετοῦ, μιὰ σύντομη κι' ἀγιάτρευτη ἀρρώστια, πέθανε ἕνα βράδι, ξαφνικά...

Παρακολούθησα τὸ δράμα τοῦ θανάτου του. Οἱ δύο μας τόχες ἦταν ἐνωμένες, ἐνωμένες πέρ' ἀπὸ τὸ θάνατο! Παρακολούθησα ὅλη τὴν ἀγωνία του, μέχρι τὴν τελευταία του πνοή. Ἐνῶσα τὴν κρυάδα τοῦ θανάτου του, τὴν παγερὴ τὴν ἀκαμψία τοῦ κορμιοῦ του. Ἄκουσα τὰ κλάματα τῆς μάνας του, τοὺς λυγμούς καὶ τὰ ξεφωνητά. Παρακολούθησα τὴν τραγικὴ κηδεῖα του, — ὡς τὴν ὥρα ποὺ μᾶς ἔθαψαν μαζί...

Κι' ἔπειτα μιὰ βαθύτατη σιγὴ ἀπλώθηκε τριγύρω μου, γιὰ χρόνια. Μέσ' στὸ χῶμα, ποὺ μᾶς εἶχαν βάλεϊ, δὲν ἀκουγόταν τίποτα, μὰ τίποτα! Ὅλοι πιά μᾶς εἶχαν λησμονήσει...

Κι' ἕνα βράδι, κύλησα στὰ βάθη τοῦ κρανίου, — κι' ἔμεινα, γιὰ χρόνια, μέσα κεῖ. Θάροῦσα πῶς κι' ἐγὼ εἶχα πεθάνει...

Ἐμείνα, δὲν ξέρω πόσα χρόνια, μέσ' στὸ βαθὺ κι' ἀτέλειωτο σκοτάδι, — πολλὰ ἢ λίγα δὲ μπορῶ νὰ πῶ, καὶ μῆτε ποὺ μπορούσα νὰ τὸ μάθω... Συλλογιζόμουν, μέσ' στὴ μοναξιά μου, τὸν καιρὸ ποὺ χάξευα στὴ μακρινὴ βιτρίνα, μὲ τοὺς κοντοὺς καὶ τοὺς χοντροὺς ἀνθρώπους, καὶ μὲ τοὺς ἄλλους, τοὺς ψηλοὺς καὶ τοὺς ξερακιανούς, μαζί μὲ τ' ἄλλα τὰ γυαλένια μου τ' ἀδέρφια, μέσ' στὰ θερμόμετρα καὶ μέσ' στὰ μι-

κροσκόπια! Τάβλεπα, δὲν αὐτά, σὰ μέσα σ' ὄνειρο, στὸ βαρὺ καὶ σκοτεινὸ μου ὕπνο, ποὺ μοῦ φαίνόταν ἄσωστος κι' ἀτέλειωτος — καὶ πῶς θὰ βαστοῦσε πιά γιὰ πάντα...

Κι' ἔπειτα πάλι, γιὰ καιρὸ, ἔμεινα δίχως ὄνειρα. Εἶχα συνηθίσει στὸ σκοτάδι. Δὲν εἶχα μῆτε πόθο τῆς ζωῆς, μῆτε τὴν ἐλπίδα νὰ ξυπνήσω...

Καὶ ξαφνικά, ἐκεῖ ποὺ δὲν περίμενα, — ὕστερ' ἀπὸ δὲν ξέρω πόσα χρόνια βουβαμοῦ, μαυρίλας καὶ θανάτου, — μιὰ μέρα, ξαναβρέθηκα στὸ φῶς!

Ἄκουσα, πρῶτα, κάποιους ἤχους μακρινούς, κάποιους βρόντους, κούφιους καὶ πνιγμένους, ποὺ δὲ μπορούσα νὰ τοὺς ἐξηγήσω. Αὐτοὶ οἱ βρόντοι ὅλο καὶ πλησίαζαν, ὥσπου ἔφτασαν στὴ θέση ποὺ βρισκόμουν... Κι' ἔπειτα, ξαφνικά, εἶδα τὸν ἥλιο! Ἐμείνα θαμνωμένο, στὴν ἀρχή, σὰ νᾶμουν ἕνα μάτι ζωντανό, — καὶ χωρίς νὰ ξέρω τί συμβαίνει...

Γιατί μᾶς ξέθαβαν, δὲν ἔμαθα ποτέ. Εἶδα τ' ἀδέρφια τοῦ παιδιοῦ, τριγύρω μαζωμένα. Ἦ γιὰ μᾶνα δὲν ὑπῆρχε πιά. Δὲν ἔμαθα ποτέ μου τί ἀπόγινε.

Μὲ βρῆκαν μέσ' στὰ βάθη τοῦ κρανίου, καὶ μ' ἔβγαλαν μὲ μάτια δακρυσμένα...

Τότε ξαναθυμήθηκα τ' ὄρατο παλληκάρι, σ' ὅλη τὴ ζωντανή τὴν ὁμορφιά του! Θυμήθηκα τὸ μελαψὸ του πρόσωπο, τὸ πολὺ χλωμό, κι' ὅμως σταράτο, καὶ τὴ λυγερὴ κορμοστασιά του! Θυμήθηκα τὰ μαῦρα του μαλλιά καὶ τὸ χαριτωμένο κούτσυμά του! Κι' ἔπειτα θυμήθηκα τὸ ταίρι μου, τὸ μάτι τὸ γερό, ποὺ μὲ μισοῦσε... Ἀπ' ὅλα αὐτά δὲν εἶχε μείνει τίποτα, — τίποτ' ἄλλο, παρὰ μιὰ σακούλα κόκκαλα, ὀτιβαγμένα καὶ κιτρινωμένα...

Καὶ τὸ μάτι τὸ γερό, ποὺ μὲ μισοῦσε, δὲν ὑπῆρχε, τώρα, μὴτ' ἐκεῖνο! Δὲν ὑπῆρχε παρὰ μόνο γώ, — ἀπομεινάρι, πιά, μοναδικὸ τῆς ζωῆς καὶ τῆς τῆς λεβεντιάς!

Δὲν ὑπῆρχε παρὰ μόνο γώ — τὸ τιποτένιο κι' ἄψυχο γυαλάκι, τὸ φτωχὸ γυαλάκι, τὸ νεκρὸ, — νὰ ζῶ, καὶ νὰ θυμίζω στοὺς ἀνθρώπους τ' ὁμορφὸ παλληκάρι, ποὺ δὲ ζοῦσε, καὶ τὰ μεγάλα πράσινα τοῦ μάτια, — τόσο τὸ φευγάτο, τὸ χαμένο, ἐκεῖνο ποὺ δὲ γνώρισα ποτέ μου, ὅσο καὶ τ' ἄλλο, τὸ γερό, τὸ ζωντανό, τὸ μάτι τ' ἀσυλλόγιστο κι' ἀχάριστο, ποὺ μέσ' στὴ θλίψεϊ τρυφλότητά του δὲ θέλησε ποτέ νὰ καταλάβῃ τὴν πραγματικὴ μου τὴν ἀξία, καὶ μῆτε μπόρεσε ποτέ του, ὅσο ζοῦσε, νὰ μ' ἀγαπήσῃ, — καὶ νὰ μὲ συγχωρήσῃ...

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

ΓΑΛΛΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ ΤΟΥ 16^{ΟΥ} ΑΙΩΝΟΥΣ

PIERRE DE RONSARD (1524-1585)

ΑΠΟ ΤΑ ΣΟΝΝΕΤΑ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ

Τὸ δέντρο αὐτό, γιὰ χάρη σου, φυτεύω τῆς Κυβέλης.
Εἶν' ἓνα πεῦκο, ποῦ καιρὸ θὲ νὰ μιλάει γιὰ σένα.
Χάραξα πάνω στὸν κορμὸ τὰ δυὸ τὰ ὀνόματά μας,
νὰ μεγαλώνουν ὅσο ἡ τρυφερὴ θ' ἀξαίνει φλούδα.

Φαῦνοι, ποῦ μέσ στην πατρικὴ τῇ γῇ μου κατοικεῖτε
καὶ σέρνετε παιγνίδια καὶ χοροὺς πλάϊ στὸ ποτάμι,
φυλάξτε τὸ βλαστάρι μου καὶ δώστε νὰ προκόψει,
μὴ μοῦ τὸ κάψει ἡ παγωνιά κι' ὁ γῆλιος τὸ μαράνει.

Καὶ σύ, βοσκέ, ποῦ θὰ ὀδηγᾷς ἐκεῖ τὰ πρόβατά σου,
μ' ἓνα παραπονετικὸ τραγοῦδι στὴ φλογέρα,
νὰ τραγουδᾷς τοῦ ἔρωτα τὸν πόνο στοὺς διαβάτες

καὶ κάθε χρόνο κι' ἓνα ἀρνὶ στὴ ρίζα του νὰ σφάζεις
καὶ τὸ αἷμα καὶ τὸ γάλα του ζεστὸ ποτίζοντάς το,
δέντρο, νὰ λές, εἶναι ἱερό, τὸ δέντρο τῆς Ἑλένης.

Καθὼς περνοῦσε ὑπέροχη ἡ Ἑλένη ἀπὸ τὰ τείχη
τῆς Τροίας οἱ γέροι ἐλέγανε: παράξενο δὲν εἶναι
πὼς γιὰ μιὰ τέτοια ὁμορφιά τόσα δεινὰ τραβοῦμε:
πὶο λίγο ἀπῶνα βλέμμα τῆς οἱ λύπες μας ἀξίζουν.

Ὡστόσο κάλλιο εἶναι νὰ ρθεῖ ὁ ἄντρας τῆς νὰ τὴν πάρει,
νὰ τῆνε πάει στὸ σπιτικό, νὰ γαληνέψει κι' ὁ Ἄρης,
παρὰ τὰ παλληκάρια μας μὲ τὸ αἷμα νὰ ποτίζουν
τὸν κάμπο μας καὶ τοὺς γιαλοὺς οἱ ἐχθροὶ νὰ μᾶς κουρσεύουν

Γέροι μὲ τὴν τρεμάμενη καρδιά, μὴ σταματᾶτε
μὲ τὴ φωνὴ τῆς φρόνησης, τῆς νιότης τὴν ὁρμή.
Καὶ νέοι καὶ γέροι, θάπρεπε, γιὰ τὴν ὥραία Ἑλένη

καὶ ζωὴ καὶ βίος νὰ δώσετε, νὰ πέσετε στὰ τείχη.
Κι' ὁ Πάρις κι' ὁ Μενέλαος, φρόνιμοι, λέω, κι' οἱ δυό,
ὁ ἕνας ποῦ τὴν ἀναζητᾷ, ὁ ἄλλος ποῦ δὲν τὴ δίνει.

JEAN PASSERAT (1534 - 1602)

VILLANELLE

(ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙ ΤΟΥ ΒΟΣΚΟΥ)

Τὴν τρυγόνά μου, τὸ ταῖρι,
μοῦ τὴν πῆραν μιὰ βραδυά:
τὴ ζητῶ σ' ὅλα τὰ μέρη.

Ποιὸς προσμένεις νὰ τὴ φέρει
καὶ πονεῖς στὴν ἐρημιά!
Τὸ χρυσό μου ἔχασα ταῖρι.

Ἡ πιστὴ ἢ ἀγάπη ξέρει
τὴν πιστὴ νὰ βρεῖ καρδιά.
Τὴ ζητῶ σ' ὅλα τὰ μέρη.

Τί σκληρὰ ἡ ψυχὴ ὑποφέρει,
δὲ θὰ βρεῖ γαλήνη πιά.
Τὸ καλὸ μου ἔχασα ταῖρι.

Σὰν ἐχάθη, σὰν τ' ἀστέρι,
δὲν ὑπάρχει πιά ὁμορφιά.
Τὴ ζητῶ σ' ὅλα τὰ μέρη.

Θάνατε, ἔλα, μὲ τ' ἀγέρι,
φέρε ἀνάπαυση βαθειά.
Τὸ χρυσό μου ἔχασα ταῖρι.

Τὸ ζητῶ σ' ὅλα τὰ μέρη.

PHILIPPE DESPORTES (1546-1606)

VILLANELLE

(ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙ ΤΟΥ ΒΟΣΚΟΥ)

Ἀπ' τὴ στιγμὴ τοῦ χωρισμοῦ,
κι' ἀμέσως γνώμη ἔχεις ἀλλάξει.
Ξέρω τὸν ἀστατό σου νοῦ
καὶ στὴν καρδιά μου βάζω τάξη.
— Ποτές μου πιὸ ἀλαφρὴ ὁμορφιά
δὲ μ' εἶχεν ὅπως σὺ σκλαβώσει.
Ἀστατη, ἄς δοῦμε, κοπελλιὰ,
ποιὸς ἀπ' τοὺς δυὸ θὰ μετανιώσει.

Ἐνῶ τὰ δάκρυα τῆς καρδιᾶς
χύνω καὶ καίγομαι μακρυὰ σου,
ἀπὸ συνήθεια ἐσὺ ἀγαπᾷς
κι' ἄλλον κρατᾷς στὴν ἀγκαλιά σου.
— Ἀνεμοδεχτὴς δὲ γυρνᾷ
ποτές μὲ γληγοράδα τόση.
Ἀστατη, ἄς δοῦμε, κοπελλιὰ,
ποιὸς ἀπ' τοὺς δυὸ θὰ μετανιώσει.

Ποῦναι οἱ ὄρκοι σου οἱ ἱεροὶ
στοῦ χωρισμοῦ τὴν πικρὴν ὥρα;
Τὰ κλάμματα κι' οἱ στεναγμοὶ
ἦταν ψευτιές, τὸ βλέπω τώρα.
— ὦ, στὰ δικά σου τὰ φιλιὰ
πίστη ποιὸς ἄμυαλος θὰ δώσει.
Ἀστατη, ἄς δοῦμε, κοπελλιὰ,
ποιὸς ἀπ' τοὺς δυὸ θὰ μετανιώσει.

Ὁ νιός, ποῦ τώρα ἔχεις κοντά,
πιὸ λίγο σ' ἀγαπᾷ ἀπὸ μένα.
Μὰ ἐγὼ ἀγαπῶ μιὰ κοπελλιὰ
πιὸ ὁμορφη, πιὸ πιστὴ ἀπὸ σένα.
Τὴ νέα μου ἀγάπη ἐγὼ ἄς κρατῶ
καὶ τὴ δική σου ἐσὺ—ἀν στεριώσει.
Κι' ἄς δοῦμε πιά, μὲ τὸν καιρό,
ποιὸς ἀπ' τοὺς δυὸ θὰ μετανιώσει.

Μ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΥΡΙΚΟΙ

Η ΑΣΙΓΜΟΣ ΩΔΗ

ΚΙ' ΑΛΛΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ήταν τὸν καιρὸ τοῦ περίφημου γραμματικοῦ Ἀριστάρχου, πού τὸ Σίγμα, καθὼς ἱστορεῖ μ' ὅλο τὸ κύρος τῆς ἀξιοπιστίας του ἕνας ἱστορικὸς σάν τὸν Λουκιανό, ἐν-ῆγαγε τὸ Ταῦ ἐνώπιον τῶν ἑπτὰ Φωνηέντων «ἐπὶ βιασμῷ καὶ ἀρπαγῇ» τοῦ ἀφαίρεσε, ὅπως ἔλεγε ἡ κατηγορία, ὅλες τίς λέξεις πού σφυρίζανε μὲ διπλὸ σίγμα κάποτε, ἢ καλόβολη ὅμως ἀνεκτικότητα τοῦ Σίγματος, ἀντὶ νὰ τὸ κάμει νὰ συναιστανθεῖ τὴν ἀδικία, τόκαμε ν' ἀποθρασυνθεῖ περισσότερο καὶ νὰ βάλει χέρι καὶ στό ἀπλό ἀκόμα σίγμα. Τὸ Σίγμα λοιπὸν ὑποστήριξε ὅσο μπορούσε καλύτερα τὴν κατηγορία.

— Εἴ μ' ὅσον, ὦ Φωνήεντα δικασταί, τὸ κατηγορούμενον Ταῦ περιωρίζετο εἰς μικρὰς ἀδικίας ἐναντίον μου καὶ κατεχράτο τὰ ἀνήκοντα εἰς ἐμέ καὶ εἰσεχώρει εἰς ξένον ἔδαφος, ὑπέφερα μὲ ὑπομονὴν τὴν ζημίαν καὶ προσεποιούμην ὅτι δὲν ἤκουα τὰς ὕβρεις ἐκ μετριοπαθείας, τὴν ὁποίαν γνωρίζετε ὅτι ἔδειξα πάντοτε καὶ πρὸς ὑμᾶς καὶ πρὸς τὰς ἄλλας συλλαβάς. Ἀλλ' ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τοιαύτην πλεονεξίαν καὶ μωρίαν, ὥστε νὰ μὴ ἀρκῆται εἰς ὅσα ἡνέχθην πολλάκις, ἀλλὰ νὰ προβαίῃ καὶ εἰς περισσότερους σφετερισμούς, ἀναγκάζομαι σήμερον νὰ ἀπευθυνθῶ πρὸς ὑμᾶς, οἱ ὁποῖοι μὰς γνωρίζετε ἀμφοτέρω. Διότι, ἐπειδὴ οἱ σφετερισμοὶ τοῦ αὐξάνουν καὶ θρασύτεροι γίνονται βαθμηδόν, φοβοῦμαι ὅτι θὰ μ' ἐξαφανίσῃ ἐντελῶς καὶ θὰ μὲ ἐκτοπίσῃ ἐκ τοῦ χώρου ὅστις μοὶ ἀνήκει, οὕτως ὥστε, ἐάν ἀνεχθῶ καὶ ἐξακολουθῶ νὰ σιωπῶ, θὰ παύσω νὰ συγκαταλέγωμαι μεταξὺ τῶν γραμμάτων καὶ θὰ καταντήσω μάταιος ἦχος» (1).

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς τὸ Σίγμα, ἢ Σάν, ὅπως τῷ λεγαν μ' ἄδικο τόνο θριάμβου οἱ ὄπαρις, στάθηκε τὸ πιὸ κακορρίζικο γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου καὶ δὲν εἶχε κἀν τὴ τύχη ἄλλων, ὅπως τὸ Φ, πού πολὺ νωρὶς ἀποτραβήχτηκε στὰ Ἰλῦσια, ἢ ὅπως τὸ Ξ καὶ τὸ Γ, πού καὶ τὰ ἴδια δὲν θυμοῦνται πιά ἀν στάθηκαν κάποτε γράμματα. Τοῦ-

μελλε νὰ διατηρήσει τὴν ἀχάριστον αὐτοτέλεια τῆς ὑπαρξῆς του, νὰ γίνῃ τὸ κλωτσοσκοῦφι καὶ φωνηέντων καὶ ἡμιφώνων, ὁ κακὸς μελετᾶς τῶν ποιητῶν καὶ τῶν μουσικῶν, τὸ βάσανο τῶν ἡθοποιῶν, ὁ στόχος τῶν χαριτολόγων — διατηρήθηκε, μόνο πού τὸ παραμόρφωσε ὁ κατατρεγμός, κι' ἀπὸ λειψὸ φεγγάρι πού ἦταν, ὦ, γίνθηκε συμμετρικὴ τεθλασμένη, Σ, κι' ἀπόχτησε καὶ τὴν κακὴ συνήθεια νὰ μεταμορφώνεται ὅταν βρίσκεται στὸ τέλος τῆς λέξης, ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ. Ὁ Θουκυδίδης τὸ τάραξε στὸ «σὺν» μὲ τὸ «ξύν», ὁ Σιμωνίδης τὸ γελοιοποίησε μὲ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ στ' ἀφιέρωμα τοῦ Σώσου καὶ τῆς Σωσῶς:

Σῶσος καὶ Σωσῶ, Σῶτερ, σοὶ τόνδ' ἀνέθηκαν,
Σῶσος μὲν σωθείς, Σωσῶ δ' ὅτι Σῶσος ἐσώθη.

Καὶ ὁ Εὐριπίδης δὲ βρῆκε ἄλλο γράμμα ἀπὸ τὸ σίγμα γιὰ νὰ δώσει ὅσο μπορούσε περισσότερο μίσος στὸν τόνο τῆς Μήδειας, ὅταν μιλά στὸν Ἰάσονα καὶ τοῦ λέει:

Ἔσωσά σ' ὡς Ἰσσαι Ἑλλήνων δαοί.

Ἄς δοῦμε ὅμως τὴ συνέχεια τῆς κατηγορίας:

— Ἐὐρισκόμην εἰς τὸ Κύβελον, — εἶναι δὲ τοῦτο μικρὰ πόλις ὄχι ἀσχημὴ, ἀποικία, ὡς λέγεται, τῶν Ἀθηναίων, — μὲ συνώδευσεν δὲ καὶ τὸ ἀγαπητὸν Ῥῶ, ὁ κάλλι-στος τῶν γειτόνων μου, καὶ κατέλυσεν εἰς τὴν οἰκίαν ἐνός ποιητοῦ κωμωδιδῶν, ὅστις ὠνομάζετο Λυσίμαχος, καὶ ἐφαίμετο μὲν ὅτι κατήγετο ἐκ Βοιωτίας, ἀλλ' αὐτὸς διε-τείνετο ὅτι ἦτο καθαρὸν ἄττικο ὄνους. Πλησίον τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ παρετήρησα κατὰ πρῶτον τὴν πλεονεξίαν τοῦ Ταῦ διότι ἕως τότε σπανίως ἐπεχείρει νὰ λέγῃ «τετταράκοντα» καὶ νὰ μὲ ἀποστερῇ τῶν ἀνηκόντων εἰς ἐμέ, ἀλλὰ τὸ ἐνόμισα ὡς οἰκειότητα χωρὶς συνεπειᾶς. Μετ' ὀλίγον ὅμως μοῦ μετέβαλε τὸ σήμερον εἰς «τῆ-μερον» καὶ ἄλλα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐσφετερίσθη, καὶ ἐν τοσούτῳ ὑπέφερα τὸ πρᾶγμα καὶ δὲν ἐπειράχην ὑπερβολικά.

(1) Λουκιανὸς «Δίκη Φωνηέντων», μετάφρ. Κονδυλάκη.

ἀλλ' ὅταν μετὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐτόλμῃσε νὰ εἴπῃ «καττίτερον» τὸν κασσίτερον καὶ «κάττυμα» καὶ «πίτταν», ἔπειτα δὲ ἀποθρασυνθὲν καὶ τὴν βασιλίσσαν ὠνόμασε «βασιλίτταν», ἡ ἀγανάκτησίς μου ἐξεχείλισε καὶ τρέμω ἐκ τοῦ φόβου μήπως μὲ τὸν καιρὸν ὀνομάσῃ κανεῖς καὶ τὰ σῦκα «τὺκα». Ἐλπίζω δὲ τὴν συγχωρήσῃ τὴν δικαίαν ὀργὴν ἐνὸς ἀδικουμένου καὶ στερουμένου βοηθείας· διότι ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι περὶ μικρῶν καὶ τυχαίων, ἀλλὰ μὲ ἀφαίρει συντρόφους προσφιλεῖς τὴν κίσσαν μου, πτηνὸν λάλον, ἤρπασεν ἀπὸ μέσσω οὕτως εἶπεν ἀπὸ τὸν κόλπον μου, καὶ τὴν ὠνόμασε «κίτταν»· μὲ ἀφῆρσεν ἐπίσης τὴν φάσσαν ὁμοῦ μὲ τὰς νήσους καὶ τοὺς κοσσόφους, παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Ἀριστάρχου. Μοῦ ἔκλεψεν οὐκ ὀλίγας ἐκ τῶν μελισσῶν· ἔλθον δὲ εἰς τὴν Ἀττικὴν μὲ ἤρπασεν ἐκ τοῦ μέσου αὐτῆς παρανόμως τὸν Ὑμηττόν. Μὲ ἀπεδίωξεν ἐξ ὅλης τῆς Θεσσαλίας καὶ μὲ ἀπέκλεισεν ὅλην τὴν θάλασσαν· ἀλλ' οὐδὲ τὰ σευτλά τῶν κήπων ἐφείσθη καὶ οὐδὲ πᾶσσαλον, κατὰ τὸ λεγόμενον, μὲ ἀφῆκεν. Ὅτι δὲ εἶμαι γράμμα ἀνεξίκακον...

Πολλὰ εἶπε ἀκόμη τὸ Σίγμα γιὰ νὰ συγκινήσῃ τοὺς δικαστὲς καὶ νὰ τεθεῖ ἕνα τέρμα στὶς παρανομίες τοῦ Ταῦ· ἀλλὰ ποία στάθηκε ἡ ἀπόφασις τῶν Φωνηέντων, δὲν ξέρουμε, ἐκτὸς ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὰ πράγματ'· καὶ τὰ πράγματα λένε πὼς πολλὰ ἀπὸ τὰ κλεμμένα ξαναδόθηκαν στ' ἀδικημένο γράμμα. Ἀεῖζει ὅμως νὰ παρατηρηθεῖ πὼς ἡ κατηγορία ὑποστηρίχθηκε μ' αὐστηρότατη τήρησι τῶν κανόνων τῆς δικανικῆς ρητορείας: τὸ Σίγμα μὲ μεγάλη προσοχὴ παράλειψε ν' ἀναφέρει καθὲ τι τοῦ μπορούσε νὰ θυμίσει στοὺς δικαστὲς τὰ παίγνια τοῦ Σιμωνίδη, τὴν παρήχησι τοῦ Εὐριπίδη, τὸ χαρακτηρισμὸν τοῦ τοῦ ἔδωκε ὁ Πίνδαρος, τὴν Ἀσιγμο Ὡδῇ τοῦ Λάσου τοῦ Ἑρμιονίτη καὶ τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ μουσικογράφου Ἀριστοξένου. Ἄν ἐγὼ τώρα θὰ τὰ φέρω πάλι -στὴν ἐπιφάνεια, ἅς μὴ μὲ καταλογίσῃ κανεῖς κακεντρέχεια· ἀπεναντίας, ἐγὼ χρωστῶ χάρες στὸ πολύπαθο γράμμα, γιὰτὶ μὲ τὸ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὸ θῆτα μέσα στὰ δόντια μου, προοιμίασε ἄλλοτε μὲ τοὺς ἀπαισιώτερους ὁλωνοὺς καὶ σύντομα ἀνέκοιμε τὴν ἀπὸ σκηνῆς καλλιτεχνικὴ σταδιοδρομία μου. Μὰ πέρασε πολὺς ἀπὸ τότε καιρὸς κι' εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ σκεφθεῖ τὸ Ταῦ ἀναθεώρησι.

Ὁ Ἀθήναιος λοιπόν⁽¹⁾, περιγράφοντας κᾶπου τὸ «γραμματικὸν ἔκφυμα», τὰ ποτήρια δηλαδὴ ποὺ πάντα τους εἶχαν σκαλισμένα γράμματα, παραθέτει ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν τραγωδίαν τοῦ Ἀχαιοῦ «Ὁμ-

φάλη»: οἱ Σάτυροι βρῆκαν ἕνα ποτήρι τοῦ θεοῦ τοὺς μὲ τὰ γράμματα πᾶνω ΔΙΩΝΥΣΟ (= ΔΙΟΝΥΣΟΥ· κατὰ τὴν ἀρχαίαν γραφὴν), καὶ τὰ λένε ἕνα-ἕνα καὶ παλεύουν νὰ συνθέσουν τὴ λέξη:

ὁ δὲ σκύφος με τοῦ θεοῦ καλεῖ πάλοι,
τὸ γράμμα φαίνων δέλετ' ἰδὼτα καὶ τρίταν
ὦ νῦ τὸ τ' ὅ πάρεσιν, οὐ καπουσίαν
ἐκ τοῦπέκεινα σάν τὸ τ' οὐ κηρύσσεται.

Κι' ἐξηγώντας ὁ Ἀθήναιος γιὰτὶ δηλώνεται ἡ διφθογγος ΟΥ μὲ τὸ βραχὺ μόνον ο, προσθέτει γιὰ τὸ «σάν»: «τὸ δὲ σάν ἀντὶ τοῦ σίγμα δωρικῶς εἰρήκασιν»· οἱ γὰρ μουσικοί, καθάπερ πολλάκις Ἀριστοξένος φησι, τὸ σίγμα λέγειν παρητοῦντο διὰ τὸ σκληρόστομον εἶναι καὶ ἀνεπιτήθειον αὐλῶ. —... καὶ Πίνδαρός φησι

πρὶν μὲν εἶρε σχοινοτένεια τ' αἰοῖδα
καὶ τὸ σάν κίβδηλον ἀπὸ στομάτων.

Ἄν δὲν ξέραμε ἀπὸ τὸν Ἀθήναιο κι' ἂν ἄλλοι τοὺς δυὸ τοῦτους στίχους, θ' ἀγνοοῦσαμε τὴν ἀπαρχὴν ἐνὸς ἀπὸ τὰ ἐξοχώτερα λογοτεχνικά κομμάτια ποὺ ἀνέβηκαν ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια στὸ φῶς μὲ τοὺς δευρρυγχιανοὺς⁽¹⁾ παπύρους, τὸν περίφημο διθύραμβο τοῦ Πινδάρου ποὺ περιγράφει μιὰ βακχικὴ γιορτὴ στὸν Ὀλυμπο· γιὰτὶ ἀκριβῶς οἱ δυὸ τοῦτοι πρῶτοι στίχοι εἶναι ἐντελῶς κατεστραμμένοι στὸ χειρόγραφο. Γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅμως πὼς φύγουμε ἀπὸ τὸ θέμα μας, προοιμιακὰ σημειώνουμε πὼς ἄμεσα ὑπαινίσσονται τὴ μὴ ἦ τις δυὸ περιφημίες Ἀσιγμοῦ Ὡδὲς τοῦ Λάσου τοῦ Ἑρμιονίτη⁽²⁾, ποὺ ἀνακαίνισε τὸν ἀτεχνό παλαιὸ διθύραμβο καὶ στάθηκε κι' ὁ ἴδιος κατὰ τὴν παράδοσι δάσκαλος τοῦ Πινδάρου. Παραθέτουμε λοιπὸν τὸ ἐξάισιο ἀπόσπασμα, γιὰ νὰ ξαναγυρίσουμε πάλι στοὺς δυὸ πρῶτους τοῦ στίχους:

Στρ. Πρὶν μὲν ἔρε σχοινοτένεια τ' αἰοῖδα
διθύραμβον
καὶ τὸ σάν κίβδηλον ἀνθρῶ-
ποισιν ἀπὸ στομάτων,
διαπέπτα[νται] δὲ νῦν [τοῖς] πόλοι κῶ-
κλοισι νέαι· [] [] [] [] [] [] [] [] [] []
ὅταν Βρομίου [τελε]τάν
5 καὶ παρὰ σκά[πτ]ον Διὸς Οὐρανίδα

(1) Ox. Pap. XIII n° 1604.

(2) Ἀθῆν. X, 455: Πίνδαρος δὲ πρὸς τὴν ἀσιγμοποιθεῖσαν ὥδην, ὡς ὁ αὐτὸς φησι, Κλέαρχος, οἶονε γρίφου τινὸς ἐν μελοποιᾷ προβληθέντος, ὡς πολλῶν τούτω προσκρουόντων διὰ τὸ ἀδύνατον εἶναι ἀποσχέσθαι τοῦ σίγμα καὶ διὰ τὸ μὴ δοκιμάζειν ἐποίησε· πρὶν μὲν ἔρε κτλ. » Πρὸς Διον. Ἀλικαρνασσεῖος, Περὶ συνθ. ὀνόμ. K. 14: «εἰσὶ δὲ οἱ ἀσιγμοὺς ὧδ᾽ ὅλας ἐποίησαν» δηλοῖ δὲ τοῦτο Πίνδαρος ἐν οἷς φησι: Πρὶν μὲν ἔρε κτλ. » Φανερό ὅμως εἶναι πὼς ὁ τεχνογράφος σφαλῆρά θάτει τὸ ζήτημα.

(1) N1, 4651 sq.

- ἐν μεγάροις [ἰστα]ντι· σμυνῶ μὲν κατάρχει
ματέρι πᾶρ μεγάλα βήμοι τυπάνων,
ἐν δὲ κέλαδ[εν] κρόταλ' αἰθόμενα τε
δαίς ὑπὸ ξανθοῖσι πούκαις
ἐν δὲ Ναϊδῶν ἐρίγδουποι στοναχαί
10 μανίαι τ' ἀλαλαί τ' ὀ-
ρίνεται βιφαύχενι
σὺν κλόνῳ.
ἐν δ' ὁ παγκρατ[ής] κεραυνὸς ἀμπνέων
πῦρ κекινῆται τὸ τ'] Ἐνυαλίου
ἔγχος, ἀλκᾶσσοι τε Παλλάδος αἰγίς
15 μύριων φθογγάζεται κλαγγαῖς δρακόντων.

- *Αντ. δίμφα δ' εἰσιν Ἄρτεμις οἰοπόλος ζεύ-
ξαισ' ἐν ὄργαις
Βακχίαις φύλον λεόντων
ἀ[γρότερον] Βρομίῳ
ὁ δὲ κηλεῖται χορευοῖσσαι κα[ὶ] θη-
ρῶν ἀγέλαις, ἐμὲ δ' ἐξείρετο[ν]
κάρυκα σοφῶν ἐπέων
20 Μοῖσ' ἀνέστας' Ἑλλάδα κα[λ]λ[ι]χρόφ
ἔνθα ποθ' Ἀρμονίαν [φ]άμα γα[μετάν]
Κάδμον ὕψη[λαί]ς πραπίδεσσι λαχεῖν κε-
νάν· Δ[ι]ός δ' ἄκχοιεν δὴμῶν,
καὶ τέκ' εὐδοξο[ν] παρ' ἀνθρώπο[ις] γενεάν].
25 Διόνυσος...

Ὁ διθύραμβος αὐτὸς ἔχει τὴν ἐπιγραφή
ΘΡΑΣ[Σ] ΗΡΑΚΛΗΣ Η ΚΕΡΒΕΡΟΣ ΘΗ-
ΒΑΙΟΙΣ· κι' ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦτο κι' ἔμ-
μεσα ἀπὸ τοὺς στίχους 20 κέ. εἶναι φανερό
πὺρ συντέθηκε γιὰ τὴ Θῆβα. Παλαιότερα
γνωρίζαμε ἀπὸ παραθέσεις τρία τοῦ ἀπο-
σπάσματα: τοὺς στίχους 1-3 (= Schroe-
der¹ fr. 79a), τοὺς 9-12 (= fr. 79b) καὶ
τοὺς 14-16 (= fr. 208). Τὸ κύριο θέμα του,
ὅπως φέρεται ἡ ἐπιγραφή, ὅταν ἡ κατά-
βαση τοῦ Ἡρακλῆς στὸν Ἄδην καὶ ἡ μετα-
φορά τοῦ Κερβερού στὸν κόσμον· ὁ πᾶρ-
τολμος μάλιστα χαρακτήρας τοῦ ἄλλου —
μιά παράβαση τῆς θέας τάξης — δικαιο-
λογεῖ τὸ ἐπιθετό, ὅπως συμπληρώνει ὁ
πρῶτος ἐκδότης, ΘΡΑΣΥΣ, ποῦ ἂν καὶ su-
perscriptum στὸν τίτλο, φαίνεται πὺς εἶναι
παρμένο ἀπὸ τὸ κείμενο. Τὸ ἀπόσπασμα
τοῦτο δίνει μόνον τὴν εἰσαγωγή τοῦ διθυ-
ράμβου, καὶ τὸ κύριο σῶμα εἶναι χαμένο.
Ἡ ἐξαιρετική του ὁμῶς δύναμη καὶ τὰ θέ-
ματα ποῦ θίγει τοῦ δίνουν θέση ἀνάμεσα
στὰ σημαντικότερα λυρικά κομμάτια τῆς
Ἑλληνικῆς ποίησης.

Στὴν εἰσαγωγή τούτῃ τοῦ διθυράμβου
τοῦ ὁ ποιητῆς περιγράφει μ' ἄφθονη λαμ-
πρότητα χρωμάτων καὶ σὲ στιγμὲς ἐξαιρε-
τικῆς ἔμπνευσης μιὰ βακχική γιορτὴ στὸν
Ὀλύμπο πρὸς τιμὴ τοῦ Ἰδίου τοῦ Διονύ-
σου· κι' ὅπως παρατηρήθηκε, στὸν κόσμον
τοῦ ποιητῆ ἡ γιορτὴ τούτῃ εἶναι τὸ ἀντί-
στοιχο τῆς γιορτῆς πρὸς τιμὴ τοῦ Ἀπόλ-
λωνος, τῆς γιορτῆς ποῦ ἀνοίγει μὲ τὸ πε-
ρίφημο προσῆμιο τοῦ Ἰ Πυθονική. Τῇ γιορ-
τῇ τῇ στήνουν οἱ ἴδιοι οἱ θεοί: Εἶναι νό-
χτα, καὶ καθὼς προχωρεῖ τὸ ἄρμα τῆς
Ρέας, βαρυβροντοῦνε τὰ τύμπανα καὶ κε-

λαθοῦνε τὰ κρόταλα· στὸ ξανθὸ φῶς τῶν
πεύκινων λαμπάδων, μὲ τὰ κεφάλια ριγμέ-
να πίσω, τρέχουν οἱ Νύμφες μὲ συρτόγο-
ους στεναγμούς μέσα στὴ βακχική τους
μανία· καὶ διαγράφονται ἀπὸ πάνω ὁ Δίας
μὲ τὸν κεραυνό του, ὁ Ἄρης μὲ τὸ δόρυ
του, ἡ Παλλὰδα μὲ τὴν αἰγίδα της — τὴν
αἰγίδα ποῦ ἀλαλάζει μὲ μύριων φειδιῶν
τὰ σφυρίγματα. Ἡ Ἄρτεμις ζεύει τὰ λιον-
τάρια στὸ ἄρμα τοῦ Διονύσου κι' ἐκεῖνος ἀ-
ναγαλλιάζει κυττάζοντας τὰ μεγάλῳπρε-
πα σκιρτήματα τῶν θηρίων. Ὑστερα ἔρχε-
ται ὁ ποιητῆς στὸ δικό του ἐγκώμιο καὶ
κατόπι στὸ ἐγκώμιο τῶν Θηῶν, ἀπ' ὅπου
θα περάσει στὸ κύριο θέμα του.

**

Ἐξαιρετικώτατο ὁμῶς — γιὰ νὰ ξαναγυ-
ρίσουμε τώρα — εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον ποῦ
παρουσιάζουν οἱ ἀπὸ πρὶν γνωστοί, ὅπως
εἶπαμε, δυὸ πρῶτοι στίχοι: «πρὶν μὲν ἔρπε
σχοινοτένεια τ' αἰοδαῖ διθυράμβων καὶ τὸ
σάν κίβδηλον ἀνθρώποιαν ἀπὸ στομάτων». Οἱ
στίχοι τοῦτοι περιέχουν μιὰ σύντομη,
ἀλλὰ πολὺ χαρακτηριστικὴ κριτικὴ τοῦ
παλαιοῦ διθυράμβου σὲ σύγκρισιν μὲ τὸ
νεώτερο, ὅπου ἄλλωστε, ὅπως καὶ σ' αὐτὸν
τοῦ Πινδάρου, τὸ ἄλλοτε κύριο θέμα, τὸ
σχετικὸ δηλαδὴ μὲ τὸν Διόνυσον, περνάει
στὴ θέση τοῦ διακοσμητικοῦ μόνοι στοι-
χείου. Ὁ Πίνδαρος ἐπικρίνει τὴν πρωτό-
γονη τεχνικὴ τῶν παλαιότερων διθυράμβο-
ποιῶν, ποῦ (!) συνέθεταν σχοινοτενῶς

(!) Γιὰ τὸ πρῶτο δόθηκαν πολλὰ ἐρμηνεῖες, δυὸ
ὁμῶς εἶναι οἱ κυριώτερες: ἡ μία εἶναι, ὅτι ὁ Πίνδα-
ρος εἶχε ὡς ὅση τοῦ παλαιῦ διθυράμβου ποιήματα
χωρὶς στροφικὰς ἢ τριαδικὰς διαίρεσεις, ὅπως εἶναι
λ.χ. ὁ περίφημος ἐκεῖνος διθυράμβος τοῦ Πρατίνου· ἡ
ἄλλη, ποῦ ὑποστήριξε μόνος ὁ Sandys [βασιζόμενος
στὸ χωρίο τοῦ Ἐρμιόγην, περὶ Ἑδρ. IV 41: «τὸ ὅπερ
τὸ ἠρωικὸν (μέτρον δηλαδὴ) σχοινοτένεις κέκληται»],
ὅτι εἶχε ὡς ὅση τοῦ παλαιότερου λυρικά μέτρα μα-
κρότερα ἀπὸ τὸν ἐξάμετρο. Ἀλλὰ καὶ οἱ δυὸ εἶναι
ἀπαράδεκτοι. Ἡ πρώτη, γιὰτὶ καὶ στὰ ἴδια τὰ ἀπο-
σπάσματα τῶν πινδαρικών διθυράμβων βλέπουμε πὺς
ἡ στροφικὴ ἢ τριαδικὴ διάφραση — καὶ δὲν εἶναι βέ-
βαιο πὺς παντοῦ ὑπάρχει — παρουσιάζει στροφὰς
πολὺ, μὰ πάρα πολὺ ἐκτεταμένους, τόσο ποῦ νὰ χάνει,
ὡς πρὸς τὴ σύνθεσιν, τὸν ἀσθητικὸ λόγον ποῦ ἔχει
στους ἐπινίκους ἡ στὰ λοιπὰ λυρικά εἶδη· ἄλλωστε
καὶ ἡ ἴδια ἡ φύσις τοῦ διθυράμβου σὰ βακχικοῦ τρα-
γουδιοῦ δὲ γεννιόσκει, ὅσο κι' ἂν ἐξελέχθηκε, μιὰ κά-
ποιαν ἀντινομία μὲ τὴν ἄκραν ἀσθητικὴν τῆς μορ-
φῆς τῆς Ἀπολλωνίαν ποίησης· κατὰ τὸ λυτὸ, κατὰ τὸ
ἀνυπόταχτο στὸ μέτρο καὶ στὸν κανόνα πρέπει νὰ
βρίσκειται μὲσα στὸ βακχικὸ τραγούδι. Ἀλλὰ καὶ ἡ
δεύτερη ἐρμηνεία δὲν εἶναι ἐπιτυχέστερη: πρῶτα γιὰτὶ
τὸ ἐπιθετό σχοινοτένεις, ποῦ μ' αὐτὰ χαρακτηριστίζει
ὁ Ἐρμιόγηνς τὸ μακρότερο ἀπὸ τὸ ἐξάμετρο μέτρο, εἶναι
προφανῶς κριτικὸς, δηλαδὴ πολὺ μεταγενέστερος
ὅρος, κι' ἐπειτα γιὰτὶ σ' ὁρισμένους ἐπινίκους τοῦ
ὁ Πίνδαρος, ὅπως στὸν III Ὀλυμπιονική, μεταχειρί-
στηκε τὰ μέτρα αὐτὰ ποῦ τᾶνανε οἱ τεχνολογοὶ ἀρ-
γότερα «σχοινοτένεις». Κι' ἐπειτα, μὰ τὴν ἀλήθειαν,
δὲ βλέπω γιὰ ποῦ λόγον δὲ μποροῦσαν νὰ κατηγο-
ρηθοῦν τὰ μέτρα γιὰ μακρὰ ἢ κοντὰ, μιὰ κι' ἡ
ζέξις τους δίνεται ἀπὸ τὸν ποιητὴ ποῦ τὰ μεταχειρί-
ζεται, ἐνῶ καθαυτὰ εἶναι ὄργανα, δηλαδὴ οὐδέτερα
καὶ ἀνεύθυνα. Τολμᾷ νὰ υποστηρίξω μιὰ τρίτην
ἀποψιν, ποῦ πολὺ τὴν εὐνοεῖ ἡ ἔκφρασις «ἔρπε»· ὅτι ὁ
Πίνδαρος μὲ τὸν ὄρο «σχοινοτένεις» χαρακτηρίζει τὸ

τούς διθυράμβους, κι' άφ' έτέρου,⁽²⁾ μη γνωρίζοντας την ανάγκη κάποιας συμμετρίας στην κατανομή των φθόγγων και κυρίως του σίγματος (= σάν), δεν μπορούσαν να καταφέρουν τη φραστική άρμονία και την άνετη συμφωνία της μελωδίας με τον αὐλό.

Ο κίβδηλος αυτός φθόγγος με την απότομη ύφεση της φωνής που επιφέρει και τη συριστικότητα του και τη δυσάρμονία του με τη μελωδία των αὐλῶν, — «διὰ τὸ σκληρόστομον εἶναι καὶ ἀνεπιτήδειον αὐλῶν», — έπρόβαλλε μεγάλες δυσχέρειες στ' ομαδικό τραγούδι του χορικού ποιήματος, και πολύ γρήγορα κατάντησε τὸ βασανιστὴν πρὸς ἀνεπιτυγμένον ποιητῶν. Οἱ μουσικοί, ὅπως εἶδαμε νὰ λέει ὁ Ἀριστό-

ξενος, ὅσο βολοῦσε, τ' ἀποφεύγανε, γιατί δὲν μπορούσαν νὰ συμβιβάσουν τὸ συρισμὸ του μετὰ τὴ γλυκύτητα τοῦ αὐλοῦ. Τόση μάλιστα σὲ λίγο ἦταν ἡ ἀντίδραση πρὸς τὴν ἀρρώστεια τούτη τῆς φωνητικῆς ἀρμονίας, ὥστε, ὅπως πληροφορεῖ ὁ Ἀθηναῖος, ὁ Ἀἰσὸς συνέθεσε δυὸ ποιήματα χωρὶς ὁλότελα σίγμα, τοὺς «Κενταύρους» καὶ τὸν ὕμνο στὴ Δήμητρα τὴν «ἐν Ἑρμιόνῃ». Τοῦ πρώτου ἡ γνησιότητα βρισκόταν σ' ἀμφισβήτηση, πρᾶγμα ποὺ γιὰ τὴν ὥρα λίγο μᾶς ἐνδιαφέρει, γιατί δὲν ἐσώθηκε οὔτε μιά λέξη του. Καὶ τὸ δεύτερο ἐπίσης «ἄσιγμο» ποίημα χάθηκε, ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ ὅμως ἀποκαταστάθηκαν οἱ τρεῖς πρώτοι στίχοι του:

Δάματα μέλω κόραν τε Κλυμένοιο ἄλοχον
μελιόαν ὕμνων ἀναγνέων
Αἰολῖδ' ἄνὰ βαρύβρομον —
ἁρμονίαν

τραγοῦδι τὸ συνθεμένο πάνω στὸ ἀπλό και μονότονο διαρκῶς κυκλόστροφο μοτίβο τῶν πρωτόγονων λαϊκῶν μελωδιῶν, ποὺ τέτοιες ἀπώλετες ἀταχυολογούμε σήμερα στοὺς λιγώτερο ἐξελιγμένους λαοὺς και γενικά σ' ὅλων τῶν λαῶν τῆς πρωτόγονης θρησκευτικῆς μελωδίας, τὸ τραγοῦδι γυρίζει καὶ ξαναγυρίζει ἀτελείωτο και μονότονο, «ἐρπαι» κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὰ χεῖλη πάνω στὴν ἴδια μελωδία, και τέτοιοι ἀσφαλῶς ἦταν κι' οἱ πρωτόγονοι διθυράμβοι, ἀντίθετα ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χρόνων τοῦ Πίνδαρου, δταν και ἡ ποίηση και ἡ μουσική ἰσορροποῦσαν τὸ συνδυασμὸ τους σ' ἓνα πολὺ ψηλότερα ἐπίπεδο τεχνικῆς και σύνθεσης, και εἶχε προηγηθεῖ ἡ τεχνικὴ ἐπεξεργασία τοῦ διθυράμβου ἀπὸ τοὺς Ἀθηναῖους διθυράμβοις ποὺ κυρίως ἀπὸ τὸ Ἄσος τὸ Ἑρμιονίτη, «ἓνας μάλιστα ἀκόμα λόγος ποὺ στηρίζει τὴν ἀπόψη τούτη, εἶναι πὼς ὁ Ἀἰσὸς, ποὺ και οἱ δυὸ στίχοι ἀμέσως τὸν ἀφοροῦν, δὲν ἀνακαίνισαν μόνο στὸ λογοτεχνικὸ του τόπο τὸ διθυράμβο, ἀλλὰ — και κυρίως — στὸ μελωδικὸ και μουσικὸ του μέρος, ὅπως πληροφορεῖ ὁ Πλούταρχος, περὶ Μουσα 29, 1141b: «Ἀἰσὸς ὁ Ἑρμιονεὺς εἰς τὴν διθυραμβικὴν ἀγωγήν μεταστήσας τοὺς ρυθμοὺς και τῆς αὐλῶν πολυφωνία κατακοιμήσας πλείους τε φθόγγους και διερριμένους χρησάμενος εἰς μετὰ τῶν τῶν προηγουμένων ἡγάγε μουσικήν».

(1) Γιὰ τὸ δεύτερο τώρα, τὴν καταφορά τοῦ ποιητοῦ κατὰ τοῦ σίγματος, εἶναι οἱ πληροφορίες μας, ὅπως εἶδαμε, θετικώτερες.

Ὁ ἴδιος ὁ Πίνδαρος εἶχε ἀρκετὰ ὕψηλὴ συνείδηση τῆς τέχνης του ὥστε νὰ μὴ καταπιαστεῖ μετὰ τέτοια ἐκκεντρικὰ παιγνίδια. Φανερό ὅμως εἶναι πὼς σὲ καθέναν ἀπὸ τοὺς δυὸ πρώτους στίχους τοῦ περιφημοῦ διθυράμβου τοῦ ὑπάρχει κι' ἀπὸ ἓνα φιλοφρόνημα πρὸς τὸν ἐξαίρετο ποιητὴ κι' ἰσως δάσκαλό του, και γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ διθυράμβου ἀπὸ τὴ μονότονη και κυκλόστροφη πάνω στὸ ἴδιο μοτίβο μελωδία του, και γιὰ τὴ συνειδητοποίηση τῆς ἀνάγκης νάχει ὁ στίχος βαθύτερη ἀπὸ τὰ μέτρα και τοὺς ρυθμοὺς ἀρμονία μετὰ τὴ σύμμετρη κατανομή κι' ἀνταπόκριση τῶν φθόγγων. Ἀν ὁ δάσκαλος τράβηξε στὸ ἀντίθετο ἄκρο — ὡς ὅψεται τὸ Σίγμα, ὁ κίβδηλος φθόγγος.

ΠΑΝΑΓΗΣ Γ. ΛΕΚΑΤΣΑΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΜΙΑ ΣΚΟΥΝΑ

Μιά σκούνα στὴν ἀκρογιαλιά,
γυμνή, ξαρματωμένη,
στὴν ἀγκυρα δεμένη,
νείρεται τώρα τὰ παλιά.

Στοῦ πέλαου τὴν ἀγκαλιά
μὲ τὰ λευκὰ πανιά της
και τὴν ἀρματωσιά της
ἐσκλάβωνε τὴν ἀντηλιά.

Τὴ λίκνισεν ἡ τρικυμιά,
πάλεψε μετὰ φουρτοῦνες,
γνώρισε κι' ἄλλες σκούνες,
δὲν τὴν παράβγαине καμμιά.

Τὴν κάρφωνε ἡ ἀπάνεμιά,
τὴν ὀδηγοῦσ' ὁ μπάτης,
στὸ σκαμπανέβασμά της
τὸ κύμ' ἀνθοῦσε γι' αἰσεμιά.

Τὰ ταξιδιάρικα πουλιά
πὰ στὰ ψηλά ἄλμπουρά της,
στά ξάρτια, στά σχοινιά της,
βρίσκαν ἀπάγκειο και φωλιά.

Και τώρα, στὴν ἀκρογιαλιά,
ὄθε φυσάει γυρίζει,
σκεβρώνει, ἀρμολογεῖ
στὴ βοτσαλόστρωτη ἀγκαλιά.

Α. ΚΟΣΤΗΣ

ΦΥΣΑΡΜΟΝΙΚΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Τὰ φανάρια ἔχυναν ἀπ' τὶς γωνιές τους τὸ μελιχρὸ τους φῶς. Πιο ἐκεῖ, πίσω ἀπὸ τοὺς τοίχους, βλάσταιναν οἱ συκιές, πολλὰ γιασεμιά καὶ τριαντάφυλλα. Τὴν ὥρα πού βράδιαζε, κι' ἦταν ὅλα γλυκὴ, ἀβέβαιο χρῶμα, ἓνα κῦμα ἀναστάτωνα τὴ γαλήνη, ἀπὸ πουλιά καὶ ἀρώματα. Στὴ γειτονιά ἔπαιζαν κρυφτούλι τὰ παιδιὰ. Οἱ φωνές μὲ δροσερὸ παλμὸ ἔβγαιναν ἀπὸ τὴ σκιά. Τὰ τριζόνια χαλοῦσαν τὸν κόσμον.

Ἦταν ἓνα παιδάκι ὠραῖο. Τὰ ξανθὰ του μαλλιά, μακρὰ, καλοχτενισμένα, τῶκαναν σὰν κορίτσι. Τὰ βλέφαρα μεγάλα, καμπυλωτά, καθὼς ἀνοίγαν, ἔδιναν στὸ πλούσιο βλέμμα του ἓναν τόνον ὑγείας καὶ κάτι τὸ ἀγγελικὸ. Δὲ μελετοῦσε τὸ μάθημα ποτέ του. Μόνο τοῦ ἄρεσε νὰ κυττάζει μὲ βαθὺ θαυμασμὸ τοὺς κήπους καὶ τὶς στέγες.

Ἐκεῖνο τὸ καλοκαίρι, θυμᾶμαι, τὸ εἶχαμε παρακάνει. Δὲν ἀφίναμε κήπο γιὰ κήπο ἀτρύγητο. Τὸ μανάβη τῆς γειτονιάς μας τὸν παλαβώσαμε στὴν κλεισιά. Ροδάκινα, ἀχλάδια, ντομάτες, σῦκα, λέρωναν τὶς μπλοῦζες μας. Γιὰ γέλια ἦταν μόλις ξεμυτοῦσε γάϊδαρος φορτωμένος μὲ ὀπωρικά. Τὸν τριγυρίζαμε, χτυπούσαμε τὰ ποδαρὰκια μας, ὅμοια μὲ σπύρια, στὸ χῶμα, καὶ χαϊδεύαμε τάχα τὸ ζῶο. Αὐτὸ μᾶς κυττοῦσε ἥρεμα, γεμᾶτο καλωσύνη καὶ γέλιο. Ὡσπου νὰ ξεσκαλώσει ὁ μανάβης τὰ χέρια μας ἀπὸ τ' αὐτιά του, δυό, τρεῖς ἄρπαζαν ἀγυοράκια καὶ κάποτε κανένα πεπόνι. Ὁ

Τῶνης δὲ μᾶς ἀκολουθοῦσε, μόνο ἔδειχνε τὰ λευκότερα δόντια του χαμογελώντας.

Οἱ ταλίκες πήγαιναν κι' ἔρχονταν φορτωμένες χορτάρια ἀπὸ τὰ λιβάδια. Ὁ πατέρας του ἀγόραζε χορτάρια γιὰ ἐμπόριο. Λοιπὸν ὁ Τῶνης τὰ δειλινὰ ξάπλωνε ἀπάνω στὸ χορτάρια μ' ἓνα σάλμα στὸ στόμα. Ἡ ταλίκια ἄς πήγαινε ὅπου ἤθελε. Αὐτὸς μισόκλεινε τὰ μάτια ἡδονισμένος ἀπὸ τὴ μπόχα τοῦ χορταριοῦ, ἀπὸ τὴ θερμὴ ἀτμόσφαιρα, ἀπὸ τὶς λεῦκες πού γαλαζίζαν στὸ βάθος, κι' ἀκόμη ἀπὸ τ' ἀραιωμένα σύννεφα, πού τὰ βλεπε, ρεμβαστικά, ἐπιμονα, σὰ νὰ τοὺς μελετοῦσε τὴν κίνηση ἢ σὰ νὰ θελε νὰ τὰ κάμει φίλους του. Κάποτε μιὰ μεγάλη ἀκρίδα τοῦ τρύπωνε στὸ κορμί. Ἀφοῦ τὴν ἀφηνε νὰ παίζει, τῆς ἔπιανε τὰ φτερά. Τὴν παρατηροῦσε καὶ τέλος λυπόταν πού ἀπὸ ἀφηρημάδα τῆς ἔκοβε γιὰ ἓνα φτερό, γιὰ ἓνα πόδι.

Στὰ χωράφια κυνηγοῦσαμε ἀσπρομύτηδες. Φώλιαζαν στὸ κέντρο κατὶ πορφύρων λουλουδιῶν. Ὅμως τὴν ἴδια προτίμηση εἶχαν καὶ οἱ μαυρομύτηδες, σχεδὸν ὅμοια ἔντομα, πού κεντροῦσαν αὐτὰ σὰν τὶς σφήκες. Ὁ Τῶνης δὲν εἶχε μάθει νὰ τὰ γνωρίζει. Ἀπλῶς τὸ χέρι του ἀφηρημένα. Τὸ κεντρὶ τοῦ μαυρομύτη συχνὰ τρυποῦσε τὴ λεπτή του ἐπίδερμίδα. Πῶς ἔμεινε στὴ μνήμη μου ἡ εἰκόνα τοῦ Τῶνης, μὲ τὸ δάχτυλο στὸ στόμα, διακριτικὰ νὰ κλαίει ἀπὸ τὸν πόνο!...

Συχνά παίζαμε σπίτι του σ' ένα ευρύχωρο δωμάτιο με αγοραστά παιχνίδια. 'Ο Τώνης από καιρό σκάλιζε, σ' ένα μεγάλο κομμάτι φελού, κάποιο καράβι. Μ' αυτό θα ταξιδέψουμε στο Γιάν-Τσέ της Κίνας, μου έλεγε, θα κυτιάζουμε νυχτόμερα τὸ κίτρινο ποτάμι καὶ τὰ πορτοκαλιά βουνά, ἔτσι δὲ μᾶς εἶπαν στὸ σχολεῖο;

Ἐπαιξε φουσαρμόνικα. Ἀκουμπισμένοι, κεφάλι με κεφάλι, χαζεύαμε στὸ παράθυρο. Τὸ φεγγάρι ἔβγαине στὸ βάθος ἀπὸ τὰ νερά γεμάτο εὐγένεια καὶ ὄνειρο Ἡ βραχνή μελωδία τῆς φουσαρμόνικας περνοῦσε στὰ μέσα δωμάτια, στίς κουρτίνες, στίς σκιές τοῦ κήπου κι' ἔτσι ἀγαπιόταν μετὰ τὸ χρυσάφι τοῦ φεγγαριοῦ καὶ τύλιγε τὸνα τᾶλλο με λεπτὸν ἔρωτισμό.

Διαβάζαμε παραμύθια. 'Ο Ἄντερσεν μᾶς γέμιζε μ' ἕνα ὑγρὸ θερμὸ τίς φλέβες, κι' αὐτὸ ὅλο μᾶς ἐνοχλοῦσε γλυκὰ κι' ὅλο μᾶς ψιθύριζε ἀμαρτωλὰ λόγια. Μᾶς ἔλεγε ν' ἀφίσουμε τὸ σπίτι καὶ νὰ πᾶμε σὲ τόπο ἐξωτικό. Τὰ βράδυα, ἕνας μάγος ἐρχόταν ἀνάλαφρα κατὰ μᾶς. Ἀπότομα, σὲ χάος γαλάζιο πετοῦσαν ἔντεκα ἀγριόκυκνοι μετὰ μιά πεντάμορφη βασιλοπούλα στὰ φτερά τους. Ἀκόμη ἦταν ἕνα παλιό, πολὺ παλιὸ σπίτι. Στὸ ἀντικρινὸ διόροφο ἕνα παιδάκι χλωμὸ σκούπιζε τὰ χλωτισμένα τζάμια γιὰ νὰ δεῖ τὸ γέρο καὶ τοὺς χάλκινους ἱππότες τοῦ πολὺ παλιοῦ σπιτιοῦ.

Πλαῖ στὸ σπίτι τοῦ Τώνη νοίκιασε κάποιος Ἑγγλέζος μηχανικός. Τὴ γυναῖκα του τὴν εἶδαμε ἀξαφνὰ στὸν κήπο. Φοροῦσε πενιουάρ μετὰ πολυχρωμίες. Πῆγε πλαῖ στὸ συντριβάνι γιὰ νὰ καθήσει στὴν πλατὴ ἑνὸς μαρμάρινου ψαριοῦ. Ἐβλεπε μὴ τίς ἀνθισμένες πασχαλιές καὶ μὴ τὰ πράσινα νερά μετὰ τίς πλεούμενες νύμφες καὶ τὰ ὑδροχαρῆ. Τὸ πρόσωπό της, φῖνο, εὐγενικό, μετὰ μεγάλα ἐκφραστικά μάτια, ποὺ κρατοῦσαν τὰ φῶτα, τίς βροχές καὶ τὰ λουλούδια μὴς μακρινῆς πολιτείας. Σηκώθηκε γιὰ νὰ πλανηθεῖ στὸν ἀπέραντο κήπο. Τέλος χάθηκε στὸ βάθος τῶν ἀκακιῶν, ἀέρινη, τρυφερή, πλασμένη ἀπὸ καρπούς, γιασεμιά καὶ σουρντινές βιολιῶν.

Σὰν ἦρθε τὸ φθινόπωρο μετὰ τὴ βροχή, σῶπασαν τὰ κρυφὰ γελᾶκια καὶ οἱ φωνές κάτω ἀπὸ τὰ φανάρια. Τὰ κάρρα καὶ οἱ διαβάτες χώνονταν σὲ μιά λάσπη πηχτὴ καὶ βρώμικη ποὺ κυλοῦσε ἀδιάκοπα. 'Ο Τώνης εἶχε φύγει μετὰ τοὺς δικούς του σ' ἄλλον τόπο. Μιά μέρα ποὺ τὸν σκεπτόμουν ἀδιάκοπα, ἀνακάλυψα στὸ θερινό μου σακκάκι τὴ φουσαρμόνικα... Δίχως νὰ ξέρω, ἔπαιξα παράφωνα ὅλη τὴν ἡμέρα, ἀπὸ δωμάτιο σὲ δωμάτιο χτυπώντας τίς πόρτες. Τὸ βράδυ ἀναίτια ἔκλαψα πολὺ καὶ μάδησα ἀπὸ πείσμα στὸ σαλόνι τὰ φτερά τοῦ ψεύτικου παγωνιοῦ.

ΦΡΙΞΟΣ ΤΖΙΟΒΑΣ

ΠΟΡΕΙΕΣ

Ἀργά, νωχελικά, πήρα τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ.

Τίς ὥρες τίς χαυνωτικές τοῦ μεσημεριοῦ τίς πέρασα σκαλίζοντας ἀντρεῖκελα πάνω στοὺς κέδρους.

Τὰ πρωῒνά τὰ ξάστερα, σκυμένη πάνω ἀπ' τὸ νερὸ τῆς λίμνης, ζητοῦσα ναῦρω τὸ ἀντιφέγγισμα τῶν ἀστεριῶν τῆς περασμένης νύχτας.

Καὶ στίς σγουρές κορδέλες τῶν μονοπατιῶν τὰ βράδυα, συντόνιζα μετὰ τῶν βημάτων τὸ ρυθμὸ τὰ ἐσώτερα τραγούδια. Κι' εἶχαν οἱ κέδρινες μορφές τὴν ἔκφραση ποὺ εἶχα συνάξει ἀπὸ τὸ ἀντίκρουσμα τοῦ Ἀσύλληπτου.

Μέσ' στὰ νερά τῆς λίμνης κάθρεφτίζονταν οἱ πράσινες ἀνταύγιες τῆς ἀνάμνησης. Κι' οἱ μελωδίες τῶν τραγουδιῶν, ἀντίλαλος μὴς μουσικῆς ποὺ εἶχε ἀντηχήσει στοὺς δρυμοὺς τὴν ὥρα τοῦ ἀνεβάσματος.

Τώρα, λαφριά, λευτερώμενα ἀπ' τοὺς μαγνήτες τῶν ἐπιθυμιῶν, τὰ μέλη ἀνεμολοῦζονται γαληνεμένα, καὶ στὰ ψηφιδωτὰ τῶν σκιῶν ποὺ ἀναβεῖ ἡ νύχτα μετὰ στὴ φαντασμαγορία τῶν δέντρων, συχνὰ ξεκουράζα τὸ βλέμμα σὲ πρωτότιδες συνθέσεις γνώριμες.

Πέρα μακρυὰ στὸ κλείσιμο τοῦ ὀρίζοντα ἡ πολιτεία ποὺ ἀχνοδιαγράφονταν γελοῦσε.

Κι' ἐίρωνικά οἱ μορφές τῶν πρώτων τῆς κυπαρισιῶν ἀνάδευαν τίς κορυφές τους σ' ἕνα ΧΑΙΠΕ ἀναγνωρίσεως.

ΓΙΑΝΝΑ ΒΕΡΑ

Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗ

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΓΙΟΥΓΚΕΡΜΑΝ

ΝΟΥΒΕΛΛΑ (*)

Αυτοί; Ήταν ντυμένοι με την τελευταία μόδα.

— Πώς γυρίζουν οι καιροί, έλεγε μιά ηλικιωμένη κυρία σ' ένα στρατηγό με αποπληκτικές φαβορίτες. Πώς γυρίζουν οι καιροί! Οι γυναίκες ντύνονται σήμερα όπως ακριβώς ή μητέρα μου στα νιάτα της.

— Τό ίδιο γίνεται και με τις στολές, χίλοι διάβολοι! μούγκρισε ο συνταγματάρχης. Μήπως δε λέν να αντικαταστήσουν το περιλαίμιο με κοινό πολιτικό κολλάρο;

— Όπως στο Ναυτικό;

— Όπως στην εποχή του Καρόλου ΙΒ', που οι δραγόνι κι' οι άρκεβουζιέροι φορούσαν ζαμπώ και μανσέτες από Ιρλανδικό πουάν. Στο Ναυτικό, τότε, ήταν σωστοί πειρατές, με βλογιοκομένα μοθτρα και γοργόνες στα μπράτσα, ενώ ο Στρατός, τί chic!... Άλλάζουν οι καιροί... Κυττάξετε, ο ναύαρχος Ροζεστβένσκυ με τί χάρη φοράει τη στολή!

— Ο ναύαρχος Ροζεστβένσκυ; κακάρισε ηδονικά ή ηλικιωμένη κυρία. Που είναι, θέλω να τον ιδω... Θυμάμαι, στην Κρονστάδη, μιά φορά, μόλις είχα χάσει τον πρώτο άντρα μου, κι' ο Ροζεστβένσκυ ήταν σημαιοφοράκος δροσερός και άπειρος...

— Χεχέ! είπε ο Γιούγκερμαν, που παρακολουθούσε τη συζήτηση. Φαντάζομαι πως θα κάνετε κληρικκ δροσιάς και πείρας.

— Βασίλη Κάρλοβιτς! Έχετε κάτι εκφράσεις! Τι είν' αυτό τό... τό... πως τό είπατε;

— Κληρικκ, κυρία μου. Κληρικκ. Όλα στη ζωή, σήμερα, γίνονται με συμφησιμούς.

— Η άγγλομανία της σημερινής γενεάς... εσάρκασε ο συνταγματάρχης.

Μά ο ναύαρχος Ροζεστβένσκυ ήταν μπροστά τους, και φιλούσε τό χέρι της γερασμένης κυρίας.

— Σας θυμήθηκα, έλεγε με φωνή κρυολογημένου μπάσου. Ποτέ δε σας ξέχασα.

Κάθε φορά που διάβαζα τα νεκρώσιμα των συζύγων σας, έλεγα: καιρός να πάρω σειρά... Μά, νά... αμέλησα... Είσαστε πάλι χηρευάμενη;

— Τα εβδομηνταδύο εκατοστά της ζωής μου πέρασαν σ' αυτή την κατάσταση...

— Θα προσέτρεχα... Άλλά δεν έχω καιρό. Φεύγω σε δυο μήνες για την Άνω Α-νατολή, με τη Β' Μοίρα του Ειρηνικού. Τό σήμα μου ύψώθηκε επί του «Κνιάζ Σουβάρωφ». Μετά τό θάνατο του Μακάρωφ, δεν υπάρχει άλλος κατάλληλος... Ο Βιγκέφτ είναι άνικανος.

— Εξάλλου, θά σκοτωθεί κι' αυτός, είπε ο Γιούγκερμαν.

— Πώς τό λέτε αυτό;

— Έχω προαισθηση.

— Πολύ ένδιαφέρον! Είσαστε προφήτης, μάγος, και τό τιαούτα; Για πέστε μου τότε, θά πετύχει ή άποστολή μου στις Ιαπωνικές θάλασσες;

— Όχι, ναύαρχέ μου. Σας βλέπω πάνω στη ναυαρχίδα του Τόγκο, λαβωμένο κι' αιχμάλωτο.

Ο ναύαρχος κορδώθηκε όργισμένος.

— Με προσκαλέσατε στο σπίτι σας για να με προσβάλετε, Βασίλη Κάρλοβιτς;

— Για τό Θεό, Ζηνόβιε Πέτροβιτς! Χωρατεύω.

— Δεν είναι στην ιδιοσυγκρασία μου τα χωρατά.

— Ούτε στη δική μου. Και μόνο ή παρουςία σας έδω μέσα, — τί λέω;... αυτή ή ύπαρξή σας, είν' ένα τεράστιο χωρατό. Μη θυμώνετε, παρακαλώ. Έτσι είμ' έγώ. Μ' άρέσει ή παραδοξολογία. Έπήρατε σαμπάνια στο μπουφέ;

Μά ο ναύαρχος δεν άπάντησε. Με βαθύτατη όπόκληση παρακάλεσε την ηλικιωμένη κυρία να τού κάνει την τιμήν... αυτό τό βάλς... Η κυρία παραδόθηκε χαμογελαστή στην άγκαλιά του. Κι' άνακατεύτηκαν με τούς άλλους χορευτές.

— Είναι άνιάρó, συλλογίστηκε ο Γιούγκερμαν. Αυτή ή όρχήστρα παίζει πάντα τό

ίδιο κομμάτι. Πρέπει να μιλήσω του μαέστρου. Είμαι ο οικοδεσπότης. Οι χοροί των Γιούγκερμαν ήταν πάντοτε άμεμπτοι.

Προχώρησε ανάμεσα στην πίστα των λιγκιστών ζευγαριών. Οι πολυέλαιοι ήταν σκεπασμένοι με λευκά τουλίκια. Οι κουρτίνες κρεμόντανε ξεβαμένες, γεμάτες σκονη. Τό παρκέτο, σάπιο και ξεφτισμένο, ήταν σά να μην τρίφτηκε ποτέ. Όσο για τις πολυθρόνες, έτριζαν ξεχαρβαλωμένες κάτω από τὰ σεβαστά όπισθια των κυριών της γαλαρίας. Από τὸ ταβάνι κρεμόταν μιά σταχτερή άράχνη από μιά κλωστή γυαλιστερή σαν άσημένια. Καί κουνιόταν άδρανής πάνω άπ' τὰ κεφάλια των χορευτών.

— Διασκεδάστε, φίλοι μου, διασκεδάστε! φώναξε ὁ Γιούγκερμαν καθώς έσχιζε τὸ σαλόνι.

Στὴ φωνή του όλα τὰ ζευγάρια σταμάτησαν, όλα τὰ μάτια στηλώθηκαν σκανδαλισμένα άπάνω του. Τότε είδε πὼς ήταν άτοπα ντυμένος για χοροεσπερίδα. Είχε κοστούμι γκρι σκωτσέζικο καί πανωφόρι σπόρ με γούνα. Ήταν κι' άξύριστος.

— Μὲ συγχωρεῖτε, μουρμούρισε σαστισμένος. Μόλις ήρθ' από ταξίδι. Δέν είχα καιρό... Δηλαδή, δὲ βρήκα τὸ φράκο μου. Κάπου θά εἶναι μερδεμένο.

— Άσκέτως μ' αὐτό, τοῦ εἶπ' ἕνας νεαρός άξιωματικός, τὸ ντύσιμό σας εἶναι λίγο ριζικό. Δείχνει μιά πρωτοτυπία...

— Έσὺ εἶσαι, Τουρανέβακυ; Δὲ σὲ γνώρισα. Βέβαια, δὲ μπορούσες ποτὲ νάλειπες. Στοιχημα βάζω πὼς ἡ Άννούσα κάπου έδω τριγυρίζει...

— Δέν καταλαβαίνω... Ά, ναι... Ίσως θέλεις νά πεις για τὴν ταιγγάνα. Εἶναι στὴν πόρτα, καί κάνει μάγια πάνω στὴ λάσπη. Θά πεθάνουν ὅλοι οἱ κύκνοι σου, Βάσια. Θά πεθάνουν δίχως νά τραγουδήσουν τὸ στερνὸ τραγούδι. Τὸ συλλογίστηκες αὐτό;

Ο Γιούγκερμαν άνατρίχιασε.

— Τὸ στερνὸ τραγούδι ἐγὼ τὸ τραγουδήσα πάνω σ' ἕνα τρελλὸ καράβι, δίπλα σὲ μιά ξαναμένη παρθένα...

— Μά ήταν αὐτό; Άκριβῶς αὐτό;

— Άνοιξε τὰ χέρια του με άπελπισία.

— Όχι, Τουρανέβακυ! Δέν ήταν αὐτό...

Καί προχώρησε σιγανὰ πρὸς τὴν ὀρχήστρα, πὺ εἶχε νεκρωθεῖ στὸ ἴδιο καταθλιπτικὸ μοτίβο. Τὰ γεροντίσια μάτια του μίκρηναν, βαθούλωσαν, ἔτρεχαν δάκρυα, ἴσως πόνου, ἴσως ἐπιπεφυκτίδας: «Δέν ήταν αὐτό, μουρμούριζε, δέν ήταν αὐτό...»

Ο χορὸς ξανάρχισε μέσ' στὴν πιὸ άπόλυτη σιγή. Τὸ ἴδιο μοτίβο, τὸ ἴδιο μοτίβο...

— Πολύ περιορισμένο ρεπερτόριο έχετε, κύριε, εἶπε ὁ Γιούγκερμαν στὸ μαέστρο.

Αὐτός, ἕνας γέρος φαλακρός, με στενὰ χεῖλη καί κυρτὴ μύτη, ὑποκλήθηκε χαμογελώντας.

— Δέν ὑπάρχει λόγος, σὰς βεβαιώνω, δέν ὑπάρχει λόγος... Πρὸς τί ἡ ποικιλία;

«Όλοι ήρθαν για νά χορέψουν αὐτὸ τὸ βάλς... «Valse triste», αὐτὸς εἶναι ὁ τίτλος του. Συνθέτης Sibelius.

— Κάντε ὅ,τι θέλετε. Ἐγὼ βαρυνέμαι. Κι' οἱ μουσικοὶ σας, κύριε, έχουν φάτσες

άλειτούργητες. Ποῦ στρατολογήσατε αὐτό τὸ μελωδικὸ τσοῦρμ;

Εἶναι μέλη τῆς Φιλαρμονικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἑλισγκφορ.

— Λεπτομέρεια ποῦ δὲν ἀποδείχνει τίποτα. Ἄν στὴν Ἀκαδημία ἐμπαιναν ὅσοι ἔχουν ταλέντο... Προτιμῶ νὰ πάω στὸ μπουφέ, νὰ κατεβάσω μερικὲς βότκες... Καβουρντήστε τὸ θλιβερό σας βάλες ὡς τὸ πρῶτο.

— Ἐνα βαρὺ χέρι ἔπρεπε στὸ ὦμο του.

— Ποῖος μιλάει γιὰ βότκα; Ἐσὺ, Βασίλη Κάρλοβιτς; Ἄν θέλεις παρέα στὸ ὕψος τῶν περιστάσεων, ἐδῶ εἶμαι.

— Νταβντ Μπορίσιτς! Ἐσὺ ἐδῶ! Ἄν τὸ περίμενα! Κάποτε οἱ ἐχθροί μου ψάχναν στὴ Λάρισα νὰ σὲ βροῦν, γιὰ νὰ τοὺς μιλήσεις ἐναντίον μου. Μὰ δὲ σὲ βρήκαν. Τί εἶχες γίνει;

— Ὁ συνταγματάρχης Λιάπκιν δυσφόρησε.

— Εἶχα δουλειές... Κατέβηκα τὸ ποτάμι ὡς τὴ θάλασσα... Παρέα με τὸν Μαλίτζιν. Εἶν' ἐδῶ ὁ Μαλίτζιν, ξέρεις... Στὸ σαλονάκι τοῦ βάθους... Φλερτάρει με μιά μελαχροινούλα.

Μὲ σιγανὰ βήματα τράβηξαν κατὰ τὸ μπουφέ. Ἐνα νυσταγμένο γκαρσόνι, γέφυρο καὶ πονηρό, σκουντουφλοῦσε πίσω ἀπὸ τίς μπουκάλες.

— Βότκα! διάταξε ὁ Γιούγκερμαν.

Τὸ γκαρσόνι ζύπνησε.

— Βότκα, εἴπατε; Δὲν ἔχει... Δὲν ἔχει τίποτα... Ὅλα τέλειωσαν... Τὰ ἦπιαν οἱ νυχτερίδες τοῦ τζακιού. Κυττάξετε τες! Εἶναι μεθυσμένες.

Ἡ αἰθουσα, ὅπου εἶχε στηθεὶ πρόχειρα ὁ μπουφές, ἦταν παράμερη καὶ πιὸ ἔρειπυμένη ἀπὸ τίς ἄλλες. Στὸ δεξιὸ τοῖχο βρισκόταν ἓνα μεγάλο τζάκι— ὅπως σ' ὅλες τίς κάμαρες τοῦ σπιτιού— ποῦ πρέπει νὰ εἶχε χρόνια ν' ἀναφτεῖ. Στὸ μπουφέ, οἱ νυχτερίδες εἶχαν κάνει φωλιά, καὶ γενιὲς ὁλόκληρες ζοῦσαν μέρες τρισευτυχισμένης γαλήνης στὴν πετρωμένη καπνιά. Ὅταν, σήμερα, ἀνῶσαν φωτιά. Ἐναν κορμὸ βασιλικῆς βελανιδιάς, ποῦ φλεγόταν ὅλο τριγμούς καὶ σπιθιόματα.

— Κυττάξετε τίς νυχτερίδες, ξαναεἶπε τὸ γκαρσόνι. Μέθυσαν ἀπὸ ζέστα, ἀπὸ φῶς, ἀπὸ οἰνόπνευμα. Πετοῦν σὰν τρελλές... σὰν τρελλές ποῦ εἶναι...

Βελουδένια φτερουγίσματα ἔσκιζαν τὸν ἀέρα. Μαλακὲς ὀξεῖες σκιὲς σιγοκρεμόντανε στὴς μισοσκότεινες γωνίες, αἰωροῦντανε πάνω ἀπὸ τὴν καϊόμενη βελανιδιά... Τὰ μεθυσμένα νυχτόβια παίζαν μετὰ τὴ φλόγα ποῦ τσοουρούφλιζε τίς μεμβράνες τῶν δαχτυλίων τους. Καὶ λέφταν νεκρά, πάνω στὴ θρακιά, μ' ἓνα λαρυγγικὸ τρίξιμο θανατερῆς ἡδονῆς. Ἡ κνίσσα τῶν καμένων πτωμάτων σιγοστρωνότανε στὸν ἀέρα. Ἦταν ἀηδία.

— Δὲν ἔχει τίποτα, ξαναεἶπε τὸ γκαρ-

σόνι. Τὰ ἦπιαν ὅλα. Δὲ μπορούσα νὰ τοὺς ἀρνηθῶ... Μὰ γιὰ σὰς... γιὰ σὰς...

Κλείνοντας τὸ μάτι πονηρὰ ἔβγαλε ἀπὸ τὴ φοδροσέπη τοῦ φράκου του μιά μποτίλια.

— Γιὰ σὰς ἔχω αὐτὸ... Οὐζο Τυρνάβου.

— Οὐζο Τυρνάβου, μουρμούρισε ὁ Λιάπκιν. Καὶ τὰ μάτια του λίγωσαν.

— Ναί... Μὲ μεζὲ ὑπέροχο... Παρακαλῶ, μιά στιγμή...

— Ἀρπαξ' ἓνα πηροῦνι καὶ κάρφωσε τὸ ξεροψημένο κουφάρι μιᾶς νυχτερίδας...

— Αὐτὸς εἶναι μεζές, μιά φορά!

Ἡ καρδιά τοῦ Γιούγκερμαν ἀνακατέυτηκε. Ἐνας σπασμὸς τάραξε τὸ στομάχι του. Ἀρπαξε τὸ μπράτσο τοῦ Λιάπκιν.

— Πάμε, εἶπε. Εἶναι ἀπαίσια ἐδῶ μέσα...

Μὰ ὁ συνταγματάρχης εἶχε ἀντιρρήσεις.

— Θέλω νὰ πιῶ οὐζο Τυρνάβου. ἔχω χρόνια, πολλὰ χρόνια... Νὰ με συμπαθᾷς, Βασίλη Κάρλοβιτς...

— Ὅσο γιὰ τὴ νυχτερίδα, εἶπε μιά φωνὴ στριγγιά κι' ἀντιπαθητικὴ, θὰ τὴ φάω ἐγώ.

Ὁ Γιούγκερμαν κιτρίνισε. Μεσ' ἀπ' τὸ θολὸ σύννεφο ποῦ ἔσκιωσε τὰ μάτια του, εἶδε τὸ Μιχάλη νὰ χάβει μετὰ βουλιμία τὸ μαυρεϊδερό κρεατάκι. Εἶχε τὴ συνηθισμένη αἰσθησιακὴ μύτη του, τὰ ἴδια θολὰ κι' ὅσ' ἄλλα μάτια, τὰ ἴδια λαίμαργα χεῖλη. Μόνο ποῦ φοροῦσε τὴ στολὴ ἐσσαοῦλ τῶν Κοζάκων.

— Μιχάλη... μουρμούρισε.

— Τί τρέχει, Βάσια; Βλέπω πὼς ἐγύρισες στὸν πύργο τῶν προγόνων σου. Λαμπρὴ ἰδέα νὰ ἔχει κανεῖς προγόνους, κι' ἀκόμα λαμπρότερη νὰ ἔχουν πύργο οἱ πρόγονοι. Θὰ ἦταν λαμπρότατη, ἂν ὑπῆρχε ὁ πύργος δίχως προγόνους. Κι' ἔχεις ὅλα τὰ οἰκονομικά μέσα νὰ παριστάνεις τὸν πυργοδεσπότη «πρῶτο χέρι» στὸ Λουάρ, στὴ Σκωτία ἢ τὴν Ἑτρεμαδοῦρα. Μὰ ἡ φαντασία σου ἦταν πάντα λειψή.

Πῆρε τὸν Γιούγκερμαν ἀπὸ τὸ χέρι.

— Πάμε στὸ πάρκο. Ὁ καιρὸς εἶναι γλυκός. Ἦρ' ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ μετὰ μιά μασούνα, παλαικὴ καὶ γνώριμη. Τὴν ἄραξα στὴν ἀκρολιμνιά. Θὰ καθήσουμε στὴν πλώρη της καὶ θὰ μιλήσουμε, ὅπως τότε.

— Κύριε Ἰλαρχε, εἶπε ὁ Λιάπκιν, ὁ Βασίλης Κάρλοβιτς εἶναι παρέα μου. Πὼς τὸν πέρνετε ἔτσι, δίχως μιά excuse; Εἶναι ἀνάγκη!

Ὁ Καραμάνος ἔκανε μιὰν αἰσχρὴ χειρονομία.

— Πῶς; Τί; Θὰ δώσετε λόγον! Εἶμαι συνταγματάρχης καὶ σεῖς μόλις Ἰλαρχος!

Ὁ Καραμάνος χαμογέλασε κουρασμένα.

— Εἶμαι μασκαρᾶς. Αὐτὴ τὴ στολὴ τὴ βρήκα σ' ἓνα παλιατζίδικο τοῦ Πειραιᾶ καὶ τὴν ἀγόρασα ἑκατὸ δραχμές. Τὴ φορῶ γιὰ νὰ σπάσω κέφι. Γιὰ νὰ γελάω τὸν ἑαυτὸ μου, πὼς εἶμαι τάχα ὁ Βασίλης Γιούγκερμαν. Ἴσως καὶ νάμαι. Δὲν ξέρω

τίποτα. Δεν ξέρω αν εγώ δεν είμαι ο Λιάπκιν, όπως έσείς δεν ξέρετε τί ακριβώς είσαστε. Ίσως ο Καραμάνος.

— Είμαι συνταγματάρχης... μουρμούρισε ο άλλος οσασπισμένος.

— Αν θέλω, σάς ζηλώνω τα γαλόνια όπως σάς τάδωσα. Αν θέλω, σάς ξαναπεθαίνω, όπως σάς ανάστησα. Αν θέλω, σάς εξαφανίζω, όπως σάς έδημιούργησα.

Ο Λιάπκιν χαμογέλασε στωικά.

— Δεν είναι στο χέρι σας, είπε. Δεν είναι πιά... Είμαι ο συνταγματάρχης Λιάπκιν...

Χαιρέτησε στρατιωτικά, έκανε μεταβολή και χάθηκε μέσα στον κόσμο.

— Η αλήθεια είναι, είπε ο Καραμάνος, πως κι' αυτός και σύ μου γίνετε πολύ ένοχλητικοί, τώρα τελευταία. Έγώ φταίω, βέβαια, που σάς έφτιασα, τι είσαστε... Ας είναι... Πάμε στη λίμνη.

Βγήκαν από μία παράμερη πόρτα στο διάδρομο, που ήταν ψυχρός και κατασκότεινος. Ψηλαφώντας σχεδόν τράβηξαν προς τη βεράντα, όπου άνασαν τον ύγρο αέρα της νύχτας. Η συννεφιά είχε ξεδιαλύνει, λευτερώνοντας τον κατάμαυρο ουρανό με τους έντονα λευκούς άστερισμούς. Ένας λακές, με μαβιά λιβρέα και ξεφτισμένη κοιταδάτη περρούκα, κοιμόταν όρθός, κρατώντας στο χέρι ένα δαυλί που πióτερο κάπνιζε παρά φωτούσε. Ο Γιούγκερμαν με μία σκουντιά τον ξύπνησε.

— Πού είναι τ' άμάξια των καλεσμένων; Πού τ'ά πήγατε; Έπρεπε νά τ'άφισετε έδω.

Ο λακές ύποκλίθηκε βαθιά.

— Δεν υπάρχουν άμάξια, κύριε. Όλοι ήρθαν καβάλλα σέ κύκλους. Ήρθαν από ψηλά, πάνω απ' τις κορφές των έλάτων, και γελοούσαν, γελοούσαν... «Πάμε νά πάrouμε τó Βασίλη Κάρλοβιτς», έλεγαν...

— Καί τί γίνεκαν οι κύκνοι;

— Ο μάγερας πήρε μερικούς νά τους ψήσει, γιατί δεν υπήρχε καμιά προετοιμασία... Δεν περιμέναμε κόσμο... Οι άλλοι βόσκουν στη λίμνη... Ένας μονάχα έφυγε γιά τó Τάμπρε. Πάει, λέει, νά άγκαζαριστεί στην Όπερα, γιά τó «Λόεγκριν».

— Nun sei bedankt, mein lieber Schwann... τραγούδησε ο Καραμάνος. Κύκνε, κύκνε! Ήρθε ή ώρα νά συλλογιστείς λιγάκι.

Ο Γιούγκερμαν μισόκλεισε τ'ά μάτια.

— Τί νά συλλογιστώ; Τά είκοσπέντε χιλιάδες σκαλοπάτια της ζωής μου; Καθεμέρα κι' ένα. Μά αλιώτικο, πάντοτε αλιώτικο. Άδύνατο νά πάρεις ρυθμό, νά βρείς παλμό στο μεγάλο άνέβασμα. Κουράσθηκα, Μιχάλη...

— Θα ξεκουραστείς, Βάσια... Μά πρέπει νά συλλογιστείς... νά συλλογιστείς...

— Ματαιότητες... Προς τί νά κουράσω τη μνήμη;

Είχαν κατέβει τη σκάλα, και προχωρού-

σαν κάτω από τις ψηλές σημόδες με τó λευκό φλοιό. Τόσο λευκό, που φάνταζαν σά σκοτεινόφλογες λαμπάδες μέσ' στους άχνους της νύχτας. Από τη λίμνη, τα γύρω βαλτοτόπια, τα νοτισμένα δάση, τις άκροποταμιές, ύψώθηκαν άραιοι γαλατεροί άχνοι. Καί σιγοσέρνονταν χαμηλά, αφήνοντας τó ύψος άμόλευτο. Καί σά χορός έκτοπλάσμάτων, σάν άνεμοπιάσματα ζωτικών. Άλλοτε, μόλις καθόντανε στο πηχτό άτσάλι της λίμνης, άφίνοντας λεύτερες τις κορυφές των βούρλων. Άλλοτε σηκώνονταν πιο ψηλά, ακισμένοι σέ μακρύτερες λαστιχένιες γλώσσες, και τρέχαν πέρα-δώθε, στα κουτούρου, σά σμάρια παλαβών τελώνιων. Τó χώμα ήταν παχύ, μαλακό. Τó κάθε βήμα έθλιβε τ'ά βρύα, τó χοντρό ξεραμένο φυλλόστρωμα ποίος ξέρει πόσων χινόπων, φέρνοντας την τρυφερή γή σ' έπαφή με τούς άτμούς. Μιά δσμή ζύμωσης, σαπρίας, ζωϊκής ύγρασίας και στεκάμενου σκοταδιού ξεχυνόταν από κάτω προς τ'ά πάνω. Τ'άστέρια πρέπει νά κρύωναν.

Μπροστά σέ μία σημόδα ο Μιχάλης στάθηκε, και χάραξε με σουγιά στον άσπρο φλοιό ένα έρωτηματικό. Έστερα κύτταξε τó Βάσια με χαμογελαστή έρώτηση στην άκρη των ματιών. Καί προχώρησε σκυφτός, με σιγανό βήμα και φωσφορισμούς γύρωθέ του. Φορούσ' ένα λευκό μανδύα, μακρύ ως τ'ά πόδια, που εξαύλωνε τη σαρκική ύπόστασή του. Καί τ'ά μαλλιά του άνέμιζαν άνησχα, ανυπόταχτα.

— Νά ή λίμνη, είπε. Νά κι' ή μαούνα... Νά συλλογιστείς τó τί χάρηκες και τó τί δέ χάρηκες... Νά μετρήσεις με τó μάτι, στα πεταχτά, τó έμβαδόν του τάφου σου. Πόσο χώμα θά σέ πλακώσει και τί ειδικό βάρος θάχει. Σκέψου πώς πρέπει νά δώσεις λόγο στο Μεγάλο Άφέντη, που σ' έστειλε άνάμεσα στούς άνθρώπους γιά νά ζήσεις. Αν του άπαντήσεις με τις άνοησίες των φυσιολόγων, πώς ή ζωή είναι φαινόμενο δίχως αίτια και με μοναδικό σκοπό τη διαίωνισή της, θά σέ στείλει στην Έδέμ, ό Άφέντης, και θά περάσεις πληχτικά την αιώνιότητά σου.

Κάθισαν στην πλώρη της μαούνας που δέ λικνιζόταν. Η λίμνη Ναιζιγέρβη δεν έχει τ'ά ζωντανά νερά του πειραιώτικου λιμανιού. Όλα ήταν σάπια στην άκρολιμνιά, και τ'ά βούρλα, και τ'ά ψόφια βατράχια που πλέαν μ'άναστροφες κοιλιές, και τ'ά στεκάμενα μελανά ύγρά... Ένας καρκίνος ήταν ή λίμνη, με μόρια διηθισμένα κι' έμπυα παχύρευστα.

— Δεν ξέρω ποίος στέλνει, είπε ο Καραμάνος, όλα τ'ά μύρια όντα σ'ή γής νά φυτοζώσουν, νά πρωτοζώσουν, νά «ζώσουν». Έμάς όμως, τούς δαιμονιζόμενους, τούς διονυσιαζόμενους, τούς θεομηνικούς, μάς έστειλε στη γή Αύτός, και γιά νά ζήσουμε. Τό τεφέρι είν' άνοιχτό, άμόλευτο

στό δοῦναι, ψιλογραμμένο στό λαβεῖν. Οἱ ἄλλοι δίνουν, ἐμεῖς πέρνουμε. Νά! κύττα! Κύττα στό νερό!

Ἄπ' τὸ βυθό, μέσ' ἀπ' τὴν παχειά κάκοση βλάστηση τοῦ βούρκου, ἀναδυνόταν ἓνα κουφάρι γυναικας. Τὰ μάτια ἦταν ἄγρια, σὰ ζωντανά, τὰ δάχτυλα γρυπωμένα σὰ νύχια ὀρνίσι. Καὶ τὸ στόμ' ἀνοιχτό, ἀχόρταγο, μὲ δόντια ἔτοιμα νὰ δαγκάσουν ὁ,τιδήποτε ἀγαθό.

— Ἡ Ἀλκμήνη Γιαγκοπούλου, εἶπε ὁ Γιούγκερμαν. Τόσα χρόνια τώρα, δὲ βρῆκε ἀνάπαψη τὸ λείψανό της;

— Αὐτὴ ἦταν ἀπὸ κείνους ποὺ εἶχαν ξανάστροφη δόσοληψία στό μεγάλο Καθολικό. Ἐδῶσε καὶ τὴ συγκεκριμένη ζωὴ της γιὰ τὴ διαίωνα τῆς ἀφηρημένης ζωῆς. Ρόλος ὠραίος καὶ ἀνόητος. Τὰ ρέμματα τὴν τριγυρνᾶν στοὺς ὠκεανούς. Τὴν τριγυρνᾶν, τὴν τριγυρνᾶν...

Μὲ τὸ πόδι του ὁ Καραμᾶνος σκούνηξε μακριὰ τὸ πειναλέο πτώμα. Μιά ὁμάδα ἀχνῶν ὄρμησε, τὸ κάλυψε, καὶ τὸ τράβηξε στ' ἀνοιχτά. Μιά ἀσημένια νεροφίδα πλατάγισε στό βούρκο. Κι' ὕστερα αἰωπῇ.

— Τὸ δικό σου λαβεῖν δὲν εἶν' ἐξισωμένο, εἶπε ὁ Καραμᾶνος. Ἐχεις πολλοὺς ἐκκρεμεῖς λογαριασμούς. Ἐχεις λαμβάνειν στό λαβεῖν σου. Λαμβάνειν, λαμβάνειν... Κι' ὕστερα, ἀντὶς γιὰ κοντύλια, εἶναι ζωγραφισμένες πορνικὲς εἰκόνες, ποὺ δίχως ἄλλο δὲ φτιάχνουν ἓνα καπιτάλι. Ἀναρωτιέμαι καμιά φορά: Τί ἔκαμες στὰ ἑβδομήντα χρόνια τῆς ζωῆς σου, Βασίλη Γιούγκερμαν; Τί ἔκαμες;

— Τί ἔκαμα;

— Σκέψου καλὰ πρὶν ἀπαντήσεις... Οἱ λαγνεῖς σου, πᾶνε στὰ Κέρδη καὶ Ζημίες. Τὰ λεφτά σου στὶς Ἐπισφαλεῖς Ἀπαιτήσεις... Ὅσο γιὰ τίς παλιανθρωπιές σου, δὲν πᾶνε ποθενά. Ἦταν ἐπιταγὲς δίχως ἀντίκρουσμα.

Ὁ Γιούγκερμαν κύτταξε τὸν οὐρανό, ποὺ ἔστρεφε ἀπὸ δύση σ' ἀνατολή, ἀπόψε. Ἰσως τ' ἀστέρια νὰ βαρέθηκαν νὰ κάνουν πάντοτε τὸν ἴδιο δρόμο. Ἰσως νὰ χάλασε τὸ ἑλατήριο τοῦ Σύμπαντος. Μὰ κανεὶς δὲν πρόσεχε παρόμοια πράγματα... Οἱ ἄνθρωποι, πεσμένοι μπρούμυτα στὰ κρεβάτια τους, συλλογιζόντανε τὴν αὐριανὴ δημοπρασία τῶν ματαιοδοξιών τους.

— Τί ἔκαμα; μουρμούρισε. Πεθύμησα μιὰ γυναίκα...

— Τὴ χάρηκες;

— Ναί... Δηλαδή ὄχι. Ἦταν μιὰ βίαιη ἔνωση ἀμοιβαίας συχαμάρας. Κατόπι ἀγάπησα μιὰ γυναίκα.

— Τὴ χάρηκες;

— Ναί... Δηλαδή ὄχι. Μιά φορά... μόνο μιὰ φορά... Ὑστερὰ πέθανε... Καὶ μιὰ γυναίκα μὲ πεθύμησε.

— Τὴ χάρηκες;

— Ναί... Δηλαδή ὄχι. Χάρηκα τὴ δροσιά τῆς ἀγάπης τῆς δίχως νὰ τὴν ἀγγίξω.

Ὁ Καραμᾶνος ξεκαρδίστηκε στὰ γέλια. Μὲ διαβολικὸ παλμό τοῦ κορμιοῦ πήδησε στὴ λίμνη κι' ἄρχισε νὰ γλυστράει πάνω στό νερό μὲ τὸνα πόδι, σὰ νὰ παγοδρομοῦσε. Ἀνέμιζε ὁ λευκὸς μανδύας του, κυμάτιζαν τὰ μακρύτατα σγουρά μαλλιά του. Ἐκανε βόλτες ὁλόγυρα στὴ μαούνα καὶ γελοῦσε.

— Τίποτα δὲν ἔκαμες στὴ ζωὴ σου, Βασίλη Γιούγκερμαν. Τίποτα.

Μ' ἓναν πῆδο ξαναβρέθηκε στό κάσαρο τοῦ σκαφιδιοῦ καὶ κάθισε σταυροπόδι. Εἶχε μᾶτι σκοτεινὸ πρόσωπο σκληρότατο.

— Ἀκου, εἶπε. Ἀκου. Ἐχεις καιρὸ ἀκόμα. Μιά νύχτα ὁλόκληρη. Θὰ πεθάνεις τὴν αὐγὴ. Μιά νύχτα σὰν κι' αὐτὴ, ποὺ κυλάει ἀνάποδα στό Σύμπαν, ἀρίζει ὅσο χίλιες μέρες. Θὰ πῶ νὰ σβύσουν τ' ἀστέρια, νὰ μὴν ἴδουν τὰ ντροπιασμένα στερνά σου. Θὰ σ' ὀδηγήσει ἡ ἀσπράδα τῶν σημιδῶν. Στὸ σπῆτι... Γύρνα στό σπῆτι... Σὲ περιμένει ἡ μητέρα σου... Νὰ πεθάνει κανεὶς στὴν ἀγκαλιά τῆς μητέρας του...

Τὸ σκοτάδι γίνθηκε ἀπόλυτο, τόσο ποὺ ἡ ὄραση ἀχρηστεύθηκε. Ἐμεῖναι οἱ ἄλλες τέσσερις αἰσθήσεις: Γεύση τῆς ὑγρῆς σάπιας, ἀφῆ τῶν κινουμένων ἀχνῶν, ὁσμὴ τῶν στεκάμενων νερῶν, ἀκουσμα τῆς φωνῆς τοῦ Καραμᾶνου, ποὺ μίλουσε, μίλουσε:

— Ποιὰ εἶναι ἡ μάνα σου, Βασίλη μου, Βασίλη; Ξέρεις ποιὰ εἶναι;

Ὁ Γιούγκερμαν φαινόταν προσβλημένος.

Δὲν εἶναι συμπεριφορὰ αὐτὴ, διαμαρτυρήθηκε. Καὶ πρῶτα, μὲ ποῖο δικαίωμα φορᾷς τὴν παλιὰ στολή μου. Τὸ πῶς τὴν ἀγόρασες, δὲν εἶναι δικαιολογία. Ὑστερὰ, τί καμῶματα εἶν' αὐτά; Πατινάρεις πάνω στό νερό, γελᾷς σὰ μεθυσαμένη κοκότα, κάνεις τάχα παράξενες ἐρωτήσεις... Μὴ μοῦ παρασταίνεις ἑμένα τὸν παλαβό, Μιχάλη. Εἶχες γιαντρευτεῖ πρὶν τὰ τινάζεις, κι' οἱ μακαρίτες τάχουν τετρακόσια.

Μὰ ὁ Καραμᾶνος δὲν ἀκούγε. Τὰ μάτια του ἔλαμπαν κίτρινα μέσ' στό σκοτάδι. Μονολογοῦσε μόνο, μὲ φωνὴ συνεπαρμένη.

— Ἐγὼ εἶχα μάνα στὴ ζωὴ, ἐσύ δὲν εἶχες... Ἐσύ ἔχεις μάνα στό θάνατο, ἐγὼ δὲν εἶχα... Νὰ φυτρώναμε στό χῶμα ἀντὶς τῆς μητέρας... Νὰ μᾶς σπέρναν εὐνοῦχοι γεωπόνοι κι' ὄχι βαρβάρτοι πατεράδες... Νὰ μὴ σκέπαζε τὴ σύλληψή μας ὁ διπλὸς ὄργασμός (ὄργασμός, ὄργη) τῶν ἐνασμένων φύλων... Νὰ μὴ ρίζωνε τὴ ζωὴ μας ἡ βία, ἡ ἐχθρική σύγκρουση τῶν δύο ἐχθρικών κορμῶν στὸν ἀντίθετο δρόμο τῆς ἡδονῆς... Πῶς νὰν' καλὸ τὸ ριζικὸ μας, πῶς... Πῶς νὰ σκέπει τὴ θανάτῃ μας γαληνεμένο ἀστέρι, ὅταν στὴ γένεσή μας ὀργιζάν οἱ συζυγίες, ψηλά, χαμηλά, μᾶς κι' ἑξῶ... Ἀχ, Βασίλη Γιούγκερμαν, τί κάθεσαι καὶ μ' ἀκοῦς; Τί λούζεσαι στ' ἀντίθετα ρεύματα τῆς ἐξάνστροφης νύχτας; Φίλε, πῆγαινε νὰ πεθάνεις. Στὴν ἀγκαλιά τῆς μάνας σου, στὸν

κόρφο της μανούλας, της ξεσίπωσης, της παλιοβρώμας, της όργισμένης.

Σβύσαν οι κίτρινες βοΐδες (ΐσως χαμηλώσε τὰ βλέφαρά του). Καί φύσηξε άνεμος από νοτιά σέ τραμουντάνα. Οί κομήτες, οί έκλειψεις, έμειναν μίαν ώρα πίσω από τούς ύπολογισμούς τών άστρονόμων. Άναταράχτηκε τὸ νερό της λίμνης, πολύ σιγά, πολύ βαθιά, σάν άνοιχτή κοιλά χλωροφορμισμένης γυναίκας.

— Μιχάλη! οὐρλιάξε ὁ Γιούγκερμαν.

Μά δέν πήρε άπάντηση. "Ορμησε μπροστά, μέ χέρια άγωνιακά προταμένα, νά ψηλαφήσει, νά πιάσει... Μόνο νυχτερίδες άγγιξαν τὰ δάχτυλά του, νυχτερίδες μεταξένιες, βελούδινες... Νυχτερίδες πού τόν χαστούκισαν στο πρόσωπο μέ τις γλυστερές ύπόθερμες μεμβράνες τους.

Τότε, άλαφιασμένος, πήδηξε από τη μαούνα στά τυφλά, κι ένωσε χώμα κάτωθέ του. Χώμα ξερό, τραγουδιστό, φιλοτριμένο, σάν τη γή της Άττικής. Καί μέρεψε ή ψυχή του. Οί άσπρόφλουδες σημύδες του έδειξαν τὸ δρόμο του γυρισμού. Πέρα, τὸ άρχοντικό τών Γιούγκερμαν έλαμπε δλόφωτο. Μόνο ένα ποράθυρο ήταν σκοτεινό, στο πάνω πάτωμα του στρογγυλού πύργου.

— Τὸ boudoir της μαμάς, ψιθύρισε. Τὸ boudoir...

Οί σκίουροι παίζαν στα κλαδιά. Τρώγαν φουντούκια καί ξεραμένες άκρίδες. Μιά κουκουβάγια χουχούλιαζε τὰ φτερά της. Κουκουβάγια μικρή, μέ γαλανά μάτια καί κοροϊδευτικό χαμόγελο.

— Ποῦ βρέθηκες έδώ, πού καί πῶς; της εἶπε ὁ Γιούγκερμαν. Σ' εἶχα ἰδεῖ σέ μιά κόχη τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου. Κυττοῦσες τὰ έρωτευμένα ζευγάρια νά φιλοῦνται κάτω άπ' τὸ φεγγάρι. Κι' ἤσουν ἡ ψυχή της Άθήνας... Στοχαστική, παρθενική, πνευματική... Έδώ, ζοῦν άλλα πουλιά, ὑδροχαρή, ὀγκῶδη, χαριτωμένα κι' άνόητα. Άνοήτως ὕγια, βλακῶδως ὠραία, πομπωδῶς ρωμαντικά. Οί κύκνοι...

Ἡ γλαύκα ὀλόλυξε τὸν άντιπαθητικό κλαυσίγελό της, καί μέ ράμφος σκληρό ἔκωψ' ἕναν ἰξὸ φυτρωμένο παράσιτο στο σκοτεινὸ ἔλατο.

— Πάρε αὐτό, Βασίλη Γιούγκελμαν, εἶπε, καί κρέμασέ το στη μέση της κάμαρας. "Οποῖαν περάσει από κάτω, ἔχεις τὸ δικαίωμα νά τη φιλήσεις.

Ἀρπάξε στα πεταχτά τὸ κλωνι μέ τὰ μαργαριτάρια καί τ' άπόθεσε στο ριζαῦτι:

— Εὐχαριστῶ, μικρή γλαύκα της Ἑλλάδας, εὐχαριστῶ.

Προχώρησε μέ άλαφρή περπατησιά, κορμί στητό. Ἦταν νέος! Οί χυμοί κυλοῦσαν από τούς άδένες του: "Πρέπει νά διαιωνίσω τὸ εἶδος μου", συλλογίστηκε.

Στην πέτρινη σκάλα στεκόταν ὁ ἴδιος ὁ λακές. Μόνο πού αντί γιά δαυλι κρατοῦσε τώρα στα χέρια του ἕν' άγιόκερι μέ μαβιές

κορδέλες. Μέ τὸνα μάτι κοιμόταν καί μέ τ' άλλο κυττοῦσε δυὸ τσιγγάνες, πού άνακαθισμένες στη λάσπη της άλέας, τόν ἔβριζαν μ' αἰσχρά λόγια. Ἡ μύτη τοῦ Γιούγκερμαν ὀμίστηκε στὸν άγέρα. Τσιγγάνες... Μελαχροινές, φλογερές, δίχως δισταγμούς... "Αν ἔδινε στήν καθεμία από μιά λίρα, τί περίφημα πού θά διαιώνιζε τὸ εἶδος του μέσα στα σκοτεινά κι' ὕγρα σῦδεντρα... Πλησίασε χαμογελώντας, κι' ἔκανε νόημα στο λακέ νά κλείσει καί τὸ άλλο μάτι του. Ἦθελε νά μὴν ἔχουν μάρτυρα οἱ στερνές παρεκτροπές του. Ντρεπόταν. Εἶναι καίριος, τώρα, πού εἶχε άρχισοι νά κρεπτεται. Από τότε, δέν ξαναχάρηκε γυναίκα.

Ἐβγαλε από τὸ πορτοφόλι δυὸ πάουντες καί τὰ ταρακούνησε μπρός στη μύτη τών γυναικῶν. Χαμογελοῦσε πονηρά κι' άνοιγόκλεινε τὸ γουρουνίσιο μάτι του. Αὐτές γιά μιά στιγμή σάστισαν. Ὑστερα ἡ μεγαλύτερη ἔσκασε τὰ γέλια.

— Μέ πληρώνεις γιά νά μέ χαϊδέψεις, Βάσια; Ἐμένα; Τη γυναίκα σου; Ἐσὺ πού χρόνια ὀλόκληρα δέ μέ πλησίασες οὔτε μιά φορά; Γιατί ὅχι; Πῆρα χρήματα από τόσους πελάτες, ὅταν ἤμουν δηλωμένη στήν Κρακοβία, ὥστε δέν ἔχω δισταγμούς νά δεχτῶ τὴν άμοιβή τοῦ νόμιμου συζύγου μου. Πάμε! Γιά μιά λίρα θά σέ περιποιηθῶ περίφημα.

Σηκώθηκε πάνω, ὁμορφη, προκλητική, μέ τὰ μισόγυμνα στήθα πεταμένα μπρός. Κι' ὁ Γιούγκερμαν χαμογελοῦσε, χαμογελοῦσε. Τῶβρισκε αἰσιότῶ νά πληρώσει τὴν Ἄννούσα... Ἀστείο...

— Πάμε... μουρμούρισε. Πάμε...

— Νά πάρουμε κι' αὐτὴν, εἶπε ἡ Ἄννούσα δείχνοντας τὴ συντροφισσά της. Εἶναι μικρή. Δέν ἔξερει άκόμα... Θά ἤθελε νά μάθει τὸν ἔρωτα μαζί σου.

Ἡ μικρὴ σήκωσε τὰ μάτια της κατά τὸν Γιούγκερμαν. Μεγάλα μάτια, καστανά, ὁμορφα κι' ἡμερα.

— Ναί, εἶπε. Θέλω νάρθω μαζί σας. Νά ἰδῶ πῶς γίνεται ὁ ἔρωτας. Κι' ὕστερα, θά σοῦ παραδοθῶ...

Ὁ Βάσις ἤθελε νά μιλήσει. Μά δέ μποροῦσε. Ἐνας λυγμός παράλυσε τὸ λαιμό του. Μόνο πρότεινε πρὸς αὐτὴν τὰ δυὸ του χέρια, μέ άγωνία, μέ άπελπισία.

— Ὅχι ἐσὺ... Ὅχι ἐσὺ... Πρέπει νά μείνεις άγνή... Πρέπει νά μείνεις...

Μά ἡ μικρὴ τινάχτηκε ὀρθια μέ ὀργή. "Ἐνα τόσο-δὰ κορμάκι. Ἐν' άσήμαντο μου-τράκι. Ἐνα τίποτα..."

— Δέν εἶμαι άγνή, Βάσια, εἶπε. Ἦρθα στο κρεβάτι σου, ἕνα βράδι πού φυσοῦσε πονέντες, άνεμοι άρρώστημένος... Εἶχα πυρετό, μέ πονοῦσε τὸ στήθος... Δέν εἶχα ἡδονή. Μά ἐνώσα πῶς άργότερα θά γνώριζα τὴν εὐτυχία στήν άγκαλιά σου. Ἀργότερα... Τὸ άργότερα δέν ἦρθε. Τὸ φεγγάρι δέν ξαναβγήκε από τὸν Ὑμηττό...

Πέρα, στη Δραπετσώνα, όταν έρχόσουν φορτωμένος λουλούδια, και γονατίζεις, κι' έγκλαιες, ήμουν ετυχεμένη. Άλλά...

Ή λαμπάδα έπεσε από τὰ χέρια του κοιμισμένου λακέ. Έσβυσαν τὰ φώτα του πύργου... Μέσ' στο σκοτάδι άκούστηκε ή περπατησιά της Άννούσας που χανόταν στα χαλίκια της αλέας...

— Άλλά όλα τὰ χαράμισα για σένα δίχως νά σε χαρώ... Βάσια... Βάσια... Δίχως νά σε χαρώ... Φαντάσου... "Αν τόσα χρόνια δέ μ'ας σύνεχε τὸ παράξενο ψυχικό παιγνίδι, άν άπ' άρχής δίναμε στήν άγάπη μ'ας εκείνο που είναι κάθε άγάπη... Φαντάσου τήν ήδονή... τή χαμένη ήδονή...

Αυτός είχε γονατίσει στο χῶμα, μπροστά στα μικρά αδύνατα ποδαράκια της... Καί γελοῦσε κεφάλτος... Είχε πολύ κέφι άπόψε... Μεγάλη διάθεση γι' άνοησίες... Κι' άπ' τὰ μάτια του έτρεχαν δάκρυα. Έτσι είν' οί γέροι... Κλαίν, γελάν, μπερδεύουν τίς ψυχικές καταστάσεις τους... Κι' ύστερα, νύσταζε. Κι' ύστερα, βαρυόταν... Κι' ύστερα, ήθελε νά πάει νά πιει βότκα, νά χορέψει.

— Πήγαινε, τής είπε μαλακά. Πήγαινε... Αύριο πεθαίνω... Τὸ κορμί σου ήταν τόσο παιδικό, τόσο κέρινο μέσ' στα λευκά σεντόνια... Κι' ή Μοίρα τόσο διεφθαρμένη... Ή Μοίρα τῶν ανθρώπων είναι ὁ Θάνατος... Άνοησίες... Άνοησίες τοῦ Καραμάνου... Ή Μοίρα είναι μιὰ δημόσια, τοῦ πεζοδρόμιου... Πουλιέται στὸν πιὸ καπᾶτο, καί πληρώνεται με ὁμόλογα άσυνειδήσιας... Πήγαινε, άγαπούλα, πήγαινε... Αύριο πεθαίνω...

"Ενωσε τὸ χέρι της, πάντα θερμό κι' ἰδρωμένο, νά τοῦ χαιδεύει τὰ μαλιά... Κι' έφυγε δίχως νά πει λέξη. Τὸν άφισε μόνο, στο σκοτάδι, νά χτυπιέται πέρα-δῶθε με ἱσκιους πού τὸν εγγελοῦσαν, τὸν περιπαίζαν, τὸν αλάλιαζαν... "Ωσπου έπεσε στο χῶμα με ρόγχο άγωνίας, άπελπισίας... Τὸ μοτίβο τοῦ θλιβεροῦ βάλας ξεχυνόταν από τὰ κλειστά παράθυρα πρὸς τή νύχτα.

Μιὰ παλάμη τὸν έπιασε από τὸ χέρι καί τὸν σήκωσε. Μιὰ παλάμη παχουλή, μεταξένια, δροσερώτατη... "Ενωσε τὰ μακρὰ δάχτυλα με τ' άμυγδαλωτὰ νύχια, αίστάνθηκε τή γυναικότητα τοῦ μπράτσου, τή δροσερήν όσμη τοῦ κορμιού. Ήταν κουρασμένος, καί γέρος, — πάλι γέρος, — με συναισθηση πῶς αύριο θά πέθαινε, καί δέν πρόφταίνε, δέν πρόφταίνε... Είχε τόσα πράματα νά κάμει...

Σηκώθηκε από τή λάσπη καί στηρίχτηκε στο πρόσωπο κορμι. Ήταν παχουλὸ, καί μύριζε μοσχολάκκο, γασσεμὶ καί ξεχειλά νιάτα. Πρέπει νά ήταν ξανθή, καί τὸ σκοτάδι δέν έκρυβε γι' αὐτὸν άμφιβολίες. Τίς ήξερε, τίς γυναίκες, καλά, τόσο καλά, πού

ή δράση τοῦ ήταν άχρηστη γιὰ τή γνώριμά τους. Κι' οί πάντες αίσθησεις είναι πολλές, περιττές γιὰ ένα γνώστη.

Προχώρησαν μέσ' στη νύχτα, κι' άκουσε τὰ χεῖλη νά μουρμουρίζουν στ' αὐτί του — σχεδόν άκουμπισμένα στ' αὐτί του: «Προσοχή, σκάλα». Τὸ άρωμα τής πνοής της τὸν ζάλισε. "Εγυρε τὸ κεφάλι, άποζητήσε τὸ στόμα της, καί τὸ νειμήθηκε. Ήταν δροσερό, άψυχο, άβουλο. Σά νά τοῦ τῶδωσε γιατί βαρυόταν νά τὸ άρνηθεῖ. "Ετσι άνέβηκαν τή σκάλα, σκαλι-σκαλί, καί τὰ πόδια τους σκουντουφλοῦσαν, παρπατοῦσαν, πήγαιναν μόνα τους σέ ύποσυνείδητο βηματισμό. "Ως τοῦ χτύπησαν στο ἔλατο τής κλειστής πόρτας. Κι' ή πόρτα άνοιξε. Ὁ διάδρομος σκοτεινός, μὰ περπατοῦσαν λεύτερα γιατί γνώριζαν τὰ κατατόπια του. Περπατοῦσαν δίχως νά χωρίσουν τὰ στόματά τους. Ὁ Βάσις ήξερε ποιὰ ήταν. "Επρεπε νά τή χαρεί. "Επρεπε νά τή νιώσει συγκαταβατική κάτω από τή νομή του. "Επρεπε... Τήν άγκάλιασε σφιχτά, κατάλαβε σπασμένη τή νευρική καμπύλη τοῦ κορμιού της άπάνω του, τὰ σφαιρικά στήθη νά θλίνονται στο στέρνο του. Κι' έξαφνα, δίχως νά μακρύνει από πάνω του, τὸν τράβηξε κατὰ τὸν τοῖχο, ἴσως γιὰ νά στηρίξει τὰ λυμένα γόνατά της. Ὁ Γιούγκερμαν τήν άκολούθησε δίχως νά κατάλαβει τήν πλεκτάνη. Γιατί ὅλ' αὐτὰ ήταν πλεκτάνη. Βάζοντας τὸ χέρι της πίσω θέ της, βρήκε τὸ πόμολο τής πόρτας τοῦ σαλονιοῦ, καί με άπότομη χειρονομία τήν άνοιξε διάπλατη.

Ξεχύθηκε στο διάδρομο τὸ ἴδιο ὥχρὸ φῶς, ὅπως πρῶτα, τὸ ἴδιο μουσικὸ μοτίβο, τὸ ἴδιο σούρσιμο τῶν ποδιῶν μέσα στήν πιὸ άπόλυτη σιωπή. Ών, ὥρες τώρα, οί καλεσμένοι νά μὴν ξάναν τίποτ' άλλο παρὰ νά χορεύουν με θλίψη καί κατάνυξη. Κι' ὁ Γιούγκερμαν, σ' αὐτὸ τὸ κιτρινόλευκο άντιφέγγισμα, εἶδε τὸ πρόσωπο τής γυναίκας νά γελáει με κέφι, νά χαχανίζει με πρόκληση, κάτι περισσότερο, με ἱκανοποιημένη κακεντρέχεια.

— Βάσια! Πῶς σοῦ πέρασαν παράξενες ἰδέες; Τέτοιος ήσουν πάντα. Δέ συλλογίστηκες, πῶς μέσα στήν άπελπισία, στο σκοτάδι, δέ μπορούσε άλλος νά σοῦ ἔδινε χέρι από τή μητέρα σου.

— Έσὺ ήσουν; σφύριξε αὐτὸς με σφιγμένα δόντια. Έσὺ ήσουν; "Α, πῶς σε μισῶ! Μὲ εγγέλασες... Πήρες τήν άπόκρυφη μορφή εκείνης, μέσ' τὸ σκοτάδι. Καί τὸ φιλῶ μου, τὸ άγκάλιασμά μου τὸ δέχτηκες.

— Ήταν φάρσα.

— "Α, ναι! Φάρσα...

Άντιμέτωποι, με τὰ κούτελα σχεδόν ενωμένα, τὰ μάτια χωμένα στα μάτια, μανά καί γιὸς προκαλοῦνταν. Αὐτὴ ήταν ὁμορφη, λεπκή κι' ὥχρη, με δέμα βελουδένιο, μάτια διαβολικά, στόμα μεγάλο, στενόχει-

λο. Μιά μάσκα φτιαχτή για να κρύψει τις χειρότερες παλιανθρωπιές. "Όσο γι' αυτόν, δάγκωνε τα χείλια του με λύσσα, έτρεμε, σπαρταρούσε:

— Τέτοια ήσουν πάντα, ούρλιαξε. Τέτοια κι' αποτέτοια. Ντρέπομαι που είμαι κρέας της μητέρας σου. Ντρέπομαι για τις τοξίνες που μου χάρισες σά μ' έπιανες άνομα, μέσ' στην κάμαρα του άντρός σου, μ' αυτόν τον άπατεώνα... Ήταν φάρσα... Ήταν φάρσα... Για παιδάκι μ' έχεις; Πού δέν ξέρει από γυναίκες; Θαρρείς πώς ένα θηλυκό που δίνει τα φιλά του από συμφέρον, ή από καπρίτσιο, ή από διαφθορά, ή από άγάπη, ή από δίψα ήδονης, είναι μυστηριακό αίνιγμα για μένα;

Μέσ' από τη σάλα αντήχησαν αύστηρές φωνές: «Σιώπη! Τι φασαρία είν' αυτή; Ένοχλείτε το χορό μας!» Ο Γιούγκερμαν πρόβαλε το μούτρο του στο άνοιγμα της πόρτας κι' έβριξε ολόυθε μαύρες ματιές.

—Τί θέλετε, κυρίες και κύριοι; Τί διαμαρτυράστε; Βρίζω τη μάνα μου, τη μοιχαλίδα, τη διεστραμένη, την αιμομίκτισα, μέσα στο ιερό σπίτι των δήθεν προγόνων μου! Ποιός έχει αντίρρηση; Ποιός έχει επιφύλαξη; Νά κάνει δυο βήματα εμπρός! Προσχέε! Άνάπαυσις! Προσχές! Οί παραπονούμενοι: Δυο βήματα εμπρός! Ο Εν-δύο!

Δυο άντρες. Ένας γέρος χοντρός, αποπληκτικός, με μισόκλειστα θολά μάτια αλκολικού. Κι' άλλος ένας γέρος, ψηλός, αδύνατος, σκυφτός, με μούτρο μακρουλό. Βγήκαν από τη μάζα των καλεσμένων και στάθηκαν προσοχή, με μέτωπο στο Βασίλη Γιούγκερμαν.

— Έμεις έχουμε αντίρρηση, είπαν. Τό μάτι του Βασίλη Γιούγκερμαν βρήκε ξανά την παλιά πονηρή γουρουνίσια έκφρασή του.

— Οί κύριοι μπαμπάδες μου, είπε. Τι τιμή! Είμαι πρόθυμος ν' ακούσω τά επιχειρήματά σας. Τόν λόγον έχει ό de lege τοιοῦτος! Σέβας εις τούς νόμους, κύριοι! Τά πραγματικά γεγονότα έρχονται μετά τη βουλή του νομοθέτη.

—Τί άνακατεύεσαι σū εκεί πού δέ σέ σπέρνουν; είπε ό Κάρλ. Τί σέ νιάζει ή έρωτική ύπόσταση της μητέρας σου; Μήπως σέ γέννησε για ν' ακούει τις κρίσεις σου;

—Όταν μ' έφτιαχνε, μόνο έμένα δέ συλλογιόταν. Υπάρχουν γυναίκες πού αγαπούν τά παιδιά. Και γυναίκες πού ένδιαφέρονται μόνο για τόν τρόπο της παιδopoίας. Άν καμιά φορά ή ένάσκηση του σκοπού φέρεi και κάποιο αποτέλεσμα, αυτό σημαίνει μιάν άπροσεξία, μιάν άφηρημάδα, κ.τ.λ. Η νόμιμη σύζυγος κάνει παιδιά, γιατί δέν έχει τίποτα καλύτερο νά κάμει. Άκούσατε όμως ποτέ μιάν έρωμένη νά πει στον αγαπητικό της: «Θέλω νά κάνω ένα παιδί μαζί σου»; Τοποθετήστε, λοι-

πόν, τη νόμιμη σύζυγό σας σ' όποια τάξη θέλετε, και δικαιολογήστε όπως σας άρέσει τό τυχαίο γεγονός της γέννησής μου.

—Οί σοφιστείες δέν είν' επιχειρήματα. Στη μεγάλη σκυταλοδρομία της ζωής, ή μητέρα σου σούδωσε τό δαυλό. Δέν έχεις νά ρωτήσεις ποῦθε τόν κρατάει. Φίλα τό χέρι πού χαρίζει, πάρε τη φλόγα, τρέχα και δός την. Έσένα, τά παιδιά σου σέ ρώτησαν με ποιά δημόσια τάκνες, και με πόσους συνεταίρους μοιράστηκες την πατρότητά τους;

—Τί θα ήσουν, είπε ό ντε Κρεσού, άν ή μάνα σου σ' έπιανε τίμια στά τίμια σεντόνια του έντιμου συζύγου της; Τό τραγικό παράδειγμα του άδερφού σου δέν σου φτάνει; Θα ήθελες τις άλκολικισμένες τοξίνες αὐτουνοῦ (κι' έδειξε τόν Κάρλ Γιούγκερμαν) στους ίστούς σου; Την άρρώστια, τό πιότο, την άποκτήνωση; Άπό τό σπόρο πού σέ γέννησε, τό σπόρο μου, δέν είσαι, βέβαια, Γιούγκερμαν. Μά είσαι «ό Γιούγκερμαν». Άν φτιανόσουν όπως κατηγορείς τη μάνα σου πώς δέ σ' έφτιασε, τί θα ήσουν σήμερα; Τίποτα! Έχεις την ιδέα πώς ό Καραγάτσος θ' άσχολιόταν με τό μισόφοτο ύποκείμενό σου;

—Κι' ύστερα, είπε ό Κάρλ, τί σέ νιάζει; Τό τί ήταν ή μάνα σου, είναι δουλειά δική μου, έμένα πού την άγάπησα. Δουλειά αὐτουνοῦ (κι' έδειξε τόν ντε Κρεσού) πού τόν άγάπησε. Μόνον όπου ύπάρχει άγάπη στη μέση... μόνο εκεί... Έσύ τη βρίζεις τη μητέρα σου. Δέν έχεις δικαίωμα, όχι! Άφού δέν την αγαπάς!

Ο Βασίλης έβριζε τη ματιά του άνάμεσ' από τά δυο γεροντίσια κεφάλια πού τόν γαύγιζαν. Μακριά, στο σκοτάδι του χώλλ, όπου ή Λίλυ Γιούγκερμαν στεκόταν άκίνητη, άνέκφραστη, άψυχη.

—Τη μητέρα μου, μουμούρισε. Την άγαπούσα, τη μητέρα μου. Η κάλλιο, την άγάπησα. Γιατ' ήταν όμορφη, κι' ελεύθερη, κι' άσυνείδητη, κι' άσυγκράτητη στα πάθη της. Τά πάθη... Μόνον αὐτά δίνουν την αντίληψη στον άνθρωπο, τόν ανθρωπάκο, τόν άμαρτωλό...

—Κι' εγώ την άγάπησα, είπε ό Κάρλ Γιούγκερμαν.

—Κι' εγώ την άγάπησα, είπε ό Άντε-μάρ ντε Κρεσού.

—Κι' εγώ σας άγάπησα, είπε ή Λίλυ Γιούγκερμαν, τό γένος Σιλανπω.

Όλοι είχαν άλληλοαγαπηθεί όλίγον τί. Ήταν χαριτωμένο... Ο Βάσιος χαμογέλασε στο άπειρο. Αὐτή ή κοινοτόπη παρέλαση των άπολογιών... Γιατί οί άνθρωποι δέ μπορούν νά πεθάνουν, νά είναι πεθαμένοι, δίχως νά δικαιολογήσουν στους τρίτους, στον έαυτό τους, τις ματαιότητες της ζωής τους; Ένα έπεισόδιο είναι του καθενός ή ύπαρξη μέσα στον άναρχο κι' άτέλειωτο ποταμό της ζωής. Τί νιάζον-

ται τὰ τόσα ὄντα πού εἶναι καί πού θάρθουν γιά τὰ τόσα ὄντα πού εἶναι καί πού ἔφυγαν; Νά πεθάνεις ὁμορφα. *Mourir en beauté*, ὅπως ἔλεγε ὁ Ἀρκάνωφ στό Λιάπκιν, τότε, στή Λάρισα. Τελεία καί παύλα.

— Σιωπή! φώναξε. Σιωπή! Ἡ ὀρχήστρα! Ἡ ὀρχήστρα νά παίζει ἀκόμα τρεῖς φορές τὸ θλιμένο βάλε. Θά χορέψει ἡ κυρία Λίλυ Γιούγκερμαν. Μιά φορά μετὸν ἄντρα της, μιὰ φορά μετὸν ἑραστή της καὶ μιὰ φορά μετὸν γιό της.

Οἱ ἄλλοι χορευτὲς παραμέρισαν στὶς γωνιές. Μόνο ἡ ἀράχνη ἔμεινε στὴ μέση. ἔχει ἀποκατιάσει πᾶν σὲ μιὰ πεσμένη καλτσοδέτα, τόσο βρώμικη, πού ἡ κυρία της δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ τὴ διεκδικήσει. Κι' ἡ ὀρχήστρα ἄρχισε πάλι τὸν αἰώνιο σκοπό, μὰ βάρυ, ἀνιάρω, κουρασμένον αὐτὴ τὴ φορά. Εἶχαν ἀποκάμει οἱ μουζικάντηδες ὅλη τὴ νύχτα...

Πρῶτος ὁ Κάρλ ὑποκλίθηκε μπρὸς στὴ γυναῖκα του. Ἦταν ψηλός, χοντρός, σπουδαῖος καὶ κούφιος, μετὰ μακρὰ ψαρά μουστάκια κρεμασμένα κάτω ἀπὸ τὴ φωτεινὴ μὲντα του. Κι' ἡ Λίλυ τοῦ δόθηκε μετὰ δυσφορία, μετὰ ἀνία, μετὰ κακὴ θέληση. Στριφогύριον σιγά κι' ἀγαρμπα, προσπαθώντας νὰ πιάσουν τὸν κακὸ ρυθμὸ τοῦ χοροῦ. Ἀδίκος κόπος. Αὐτὸς ἦταν βαρὺς ἀπὸ χρόνια, ξύγκι καὶ κρασί. Αὐτὴ, πὺδ βαριά ἀπὸ βαρυνετισμάρα κι' ἀπέχθεια. Κι' ὕστερα, ὁ Κάρλ δὲν πρόσεχε. Μιλοῦσε μετὰ ἀσθματικὴ φωνή, μετὰ κομμένες φράσεις, μετὰ προσπάθεια. Εἶχαν ἀλαλιάσει τὰ μάτια του μέσα στὴν ἀγωνία πού ζυπνοῦσε.

— Ὅταν σ' ἔχασα, κατάλαβα, εἶπε. Τὰ χαμένα μετράν τριπλάσια τὴν ἀξία τους. Τὰ κρυμένα δὲ μετράν τίποτα. Πῶς νὰ γίνῃ κανεὶς ἐκτιμητὴς;

— Κι' ἐγὼ ὅταν σ' ἔχασα κατάλαβα, εἶπε ἡ Λίλυ. Ἡ γυναῖκα πού ἀπατάει τὸν ἄντρα της εἶναι ἀξιολέβαστη. Ἡ γυναῖκα πού μένει πιστὴ στὸν ἀγαπητικὸ της εἶναι ξεφτελισμένη. Ἡ ἀγάπη, ἡ πὺδ ἀγνὴ μέσ' στὸ πάθος της, δὲ μετράει σὰ μιὰ οἰκογένεια. Μιὰ οἰκογένεια, ὅμως, σκεπάζει τὰ βρωμερότερα πάθη.

— Ὅταν ἔφυγες, δίψασα τὸ μακρὸ ἐλαστικὸ κορμὶ σου, πού μετὰ τόση ἀκεφία μοῦ ἔδινες. Μ' αὐτὴ ἡ κρυάδα σου ἦταν γιά μένα ἡ ἡδονή. Αὐτὴ ἡ μηχανικὴ ικανοποίηση τῶν αἰσθησέων σου μετὰ τὸ ἀναγκαστικὸ ἀρσενικό...

— Ὅταν ἔφυγα, κατάλαβα τὸ πόσο ἕνας ἀπεχθὴς σύζυγος συμπληρώνει τὸν ἀγαπημένο ἑραστή. Ἡ συμβατικὴ ἡδονή, ἡ ἡδονὴ μετὰ τὸ στασιόν, ἔχει τὴ χάρη της...

Τρεμούλιασαν. Καὶ σφίχτηκαν τὰ κορμιά τους στὸν ἄχαρο χορό.

— Ἐκανα λάθος πού δὲ σὲ ξανακάλεσα κοντά μου, εἶπε ὁ Κάρλ. Θά ρχόσουν. Γιατὶ πεινούσες. Γιατὶ θὰ ἔκλεινα τὰ μάτια μου γιά τὸν ντὲ Κρεσού. Μὰ δὲ μ' ἄφισε τὸ ἀνόητο φιλότιμο.

— Κι' ἐγὼ λάθος ἔκανα, πού δὲν ξαναγύρισα. Θὰ με δεχόσουν, ἔστω καὶ μετὰ τὸν ντὲ Κρεσού. Γιατὶ μετὰ διψοῦσες. Μὰ δὲ μ' ἄφισε ἡ περηφάνια τῆς στραβοκεφαλίας μου.

— Εἴμαστε ἀνόητοι! Ἀνόητοι! φώναξαν κι' οἱ δύο μαζί.

Δὲ χόρευαν πιά, οὔτε ἡ ὀρχήστρα ἔπαιζε. Κυτταζόντανε μ' ἀλαφιασμένα μάτια, σὰ ν' ἀναμετροῦσαν τὰ τρομερὰ χαλάσματα τῆς ἀδικοχαμένης εὐτυχίας τους. Ἀχ, οἱ νόμιμες ἐνώσεις συμπληρώναν τόσο ὁμορφα τίς παράνομες ἡδονές τους...

— Ἡ ὀρχήστρα! φώναξε ὁ Βασίλης Γιούγκερμαν. Ἀβάντι μαέστρο! Ἡ κυρία Λίλυ Γιούγκερμαν καὶ μαμά μου θὰ χορέψουν μετὰ τὸν κύριο Ἀντεμάρ ντὲ Κρεσού καὶ μπαμπά μου.

Μιὰ ξαφνιασμένη χλαλοὴ δέχτηκε τὸ δημόσιο ξέσπασμα τοῦ σκανδάλου. «Ἄλλοι μόνο εἰς ἐκεῖνον, διὰ τοῦ ὁποῦ τοῦ σκανδάλου δημιουργεῖται καὶ διατηρεῖται.» Ὁ Βασίλης γελοῦσε μετὰ κέφι.

— Τί τρέχει, κυρίες καὶ κύριοι; Ἀπαγορεύεται νὰ εἶναι κανεὶς νόθος;

— Ὅχι βέβαια, μὰ ἀπαγορεύεται νὰ τὸ λέει! σφύριξε ἕνας πᾶστωρ μετὰ αὐστηρὴ μακροῦλὴ μῆτη.

— Τίποτα δὲν ἀπαγορεύεται, κύριοι, ἀπόψε. Πρόκειται νὰ σπᾶσουμε κέφι! *En avant, la musique!*

Τὸ ἴδιο μοτίβο. Τώρα ἦταν σιγὸφωὸν στὴν ἀρχή, λαγγυμένο, γιά νὰ ξεσπάσει κατόπιν σὲ παθητικὸ ὄλολυγμό. Ἡ Λίλυ προχώρησε πρὸς τὸν Ἀντεμάρ ντὲ Κρεσού. Κορμὶ ὀρθό, στήθος προταμένο, μάτι σκοτεινόν. Κι' οὔτε σταγόνα αἵμα στὸ πρόσωπο. Προχώρησε ὅπως δίνουνται οἱ γυναῖκες πού ἀγαποῦν. Αὐτὸς χαμογελοῦσε μὲ κέφι. Μετὰ ἀβρὲς χειρονομίες ἐσφίξε τὴ μέση της, καὶ τὴν παρέσυρε σ' ἕνα χορὸ πού δὲ χορεύεται πιά. Σ' ἕνα χορὸ γεμάτο χάρη, ἡδονή, κατάνυξη. Χορὸς πού ἦταν γεγονὸς στὴ ζωὴ τῶν χορευτῶν. Γεγονός.

— Γιατὶ σ' ἀγάπησα; ρώτησε ἡ Λίλυ. Μήπως μπορεῖς νὰ μοῦ πεῖς;

— Ἦμουν παλιάνθρωπος, ἴσως γι' αὐτό. Ἦμουν θρασύς, ἴσως γι' αὐτό. Κι' ὅταν ἐσφίγγα τὸ λευκὸ κορμὶ σου, ἔκλεινες τὰ μάτια καὶ δὲ γύρευες τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὴ ζωὴ. Ἰσως γι' αὐτό.

— Ὅχι, εἶπε ἡ Λίλυ κουνώντας τὸ κεφάλι. Ὅχι. Ὁ γυναικὲς δὲν ἀγαποῦν τὸν ἑραστή της τὸν ἄντρα. Ἀγαποῦν τὸν ἔρωτα. Τὸν ἔρωτα ὅπου τὸν βροῦν. Κι' ἐγὼ δὲν τὸν βρήκα σ' αὐτὸ τὸ σπλίτ. Ἐτυχὲς ἐσὺ. Μὰ μποροῦσε νάταν κάποιος ἄλλος. Κάποιος πού νὰ μὴν ἦταν αὐτὸς (καὶ κύταζε τὸν Κάρλ). Ὅποιοσδήποτε ἔξω ἀπ' αὐτόν. Κι' ὕστερα...

— Κι' ὕστερα, θὰ σοῦ πῶ ἐγὼ. Κι' ὕστερα, δὲν ἦσουν γυναῖκα γιά νὰ ζεῖς μέσα σ' αὐτὸ τὸ θλιβερό πύργο...

— Τὸ *boudoir* μου ἦταν χαριτωμένο...

— Γιατὶ σ' αὐτὸ ἀγαπιόμαστε. Τὸ περι-

βάλλον τῆς μοιχείας. Νά ἡ χάρη του. Μά πόσο βαστοῦσε ἡ μοιχεία;

— Μιὰ ὥρα τὴν ἡμέρα.

— Κι' οἱ ἄλλες εἰκοστρεῖς; Ὁ ἄντρας σου, τὰ παιδιὰ σου, τὸ νοικοκυριό σου, οἱ δοῦλες σου, ἡ βίζιτα τῆς κυρίας Νομάρχου κι' ἡ βίζιτα στὴν κυρία Ἐφόρου.

— Φρίκη, εἶπε κλείνοντας τὰ μάτια.

— Κι' ὁ Κάρλ πού σέ φιλοῦσε.

— Φρίκη.

— Κι' ὁ Κάρλ πού ἐρχόταν στὸ κρεβάτι σου.

— Φρίκη.

— Κι' ὁ Κάρλ πού ἠδονιζόταν τὸ κορμί σου.

— Φρίκη.

— Δὲν ἔχει ἄλλη φρίκη.

— Ἐχει... ἔχει κι' ἄλλη φρίκη, εἶπε λαχανιάζοντας, μὲ μάτια στυλωμένα στὸ ἄπειρο. Κι' ἐγώ... ἐγώ... πού ἠδονιζόμουν μὲ τὸν Κάρλ... διχῶς νὰ τὸ θέλω...

Ὁ Ἀντεμάρ ντὲ Κρεσὺ σταμάτησε τὸ χορὸ καὶ μὲ τὰ χέρια ἀπομάκρυνε τὴ γυναικὰ ἀπὸ κοντὰ του. Τὴν κυττοῦσε μὲ μάτι μικρό, γαλανό, γουρουνίσιο, θυμωμένο.

— Αὐτὸ μοῦ τόκρυψες.

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Ἀγάπη, εἰρηνικὴ θεά, πολύμνητη παρθένα,
στὸ δυνατό σου σκίρτημα πῶς ρίγησε ἡ ψυχὴ μας;
κάθε παλμός σου ἐδόνησε βαθεῖα τὴν ὑπαρξή μας.

Φῶτιζε ἀνθρώπους καὶ λαοὺς νὰ φτάνουν στὸ βωμό σου
προσκυνητές, προσφέροντας στὴ σιωπηλὴ θυσία,
τῆς ἀρετῆς ἀσίγαστη τὴν ἄκρα εὐαίσθησία.

Διῶχνε καὶ σβῦνε τῶν κακῶν τοὺς λογισμούς, Ἀγάπη,
καὶ τὸ σκοτάδι ἀλάργευε τῆς ἔχθρας, μὲ τὴ χάρη
πού ἔχεις ἐσύ, μακρόθυμο μέσ' στὴ ζωὴ λυχναρί,

κι' ἄγρυπνη φέρνε μας τὸ φῶς, πού προμηνάει γαλήνη,
τὸ φῶς τῶν ἀστρων τ' οὐρανοῦ χαμήλωνέ το ἀκόμα,
καὶ ὕψωνε ἐκείνους πού πατοῦν βαρεῖα τῆς γῆς τὸ χῶμα.

Δὲν ἦρθες ἀπ' τὰ κύματα παθῶν, ἢ ἀπ' τοὺς ἀνέμους
τοῦ μίσους, ἢ ἀπ' τὸ σάλο ὀργῆς, ἢ ἀπ' τοῦ θυμοῦ τὰ νέφη,
μὰ ἐλεύθερη κι' ἀληθινὴ ἡ ματιὰ σου ὅλο μᾶς γνέφει.

Κάτι ἔχεις πάρει ἀπ' τῶν μικρῶν πλασμάτων τὴν ἀνάσα
— κι' ἀπ' τὸ πουλὶ, κι' ἀπ' τὸν ἀνθό, κι' ἀπ' τὴν πηγὴ — καὶ πλάθεις
τὸ ἰδανικό σου τ' ὄνειρο, πού ἐσύ θὰ μᾶς τὸ μάθης.

Εὐλόγησε καὶ ζέστανε τὰ ἔργα τοῦ ἀπλοῦ τοῦ ἀνθρώπου:
τὰ στάχια τῆς ὑπομονῆς, τοῦ ἀμπελουργοῦ τὸ μόχθο,
καὶ τὸ βοσκὸ τὸν ἥρεμο στοῦ ποταμοῦ τὸν ὄχθο.

Ἀγάπη, εἰρηνικὴ θεά, πολύμνητη παρθένα,
μονάχα ἐσύ δένεις καρπὸ τὸ ἄνθος τῆς καλωσύνης,
ραντίζοντάς το μὲ δροσιὰ καρτερικῆς ὀδύνης...

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΞΥΔΗΣ

JOHN GALSWORTHY

Ο ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ (*)

Μετάφραση ΣΟΦΙΑΣ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ - ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Νύχτα στο πάρκο.

"Αν και με το αλάνθαστο ένστικτό της ή κ. Σμόλ είπε τη μόνη φράση που μπορούσε « να σκανταλίσει στον υπέρτατο βαθμό » τη φιλοξενουμένη της, είναι δύσκολο να βρούμε με ποιόν άλλον τρόπο θα μπορούσε να πει καλύτερα την αλήθεια.

Το θέμα αυτό οι Φορσάιτ δεν το συζητούσαν ούτε και μεταξύ τους. Η Ιστορία αυτή, για να μεταχειριστούμε τη λέξη που ο Σόμς έλεγε μέσα του χαρακτηρίζοντας την κατάσταση, ήταν « υποχθόνια ».

Κι' όμως, μέσα σε μία βδομάδα ύστερ' από τη συνάντηση της κ. Μακάντερ στο Ρίτσμοντ Πάρκ, όλοι — έκτός από τον Τίμοθυ, που φυλάχτηκαν πολύ να μη φτάσει στ' αυτιά του — είχαν μάθει πως « εκείνοι οι δυο » προχώρησαν ως τα άκρα.

Ο Τζώρτζ (αυτός ήταν που είχε έφευρε πολλές από τις πετυχημένες εκείνες εκφράσεις που κυκλοφορούν ακόμη στους κοσμικούς κύκλους) μίλησε πιο εκφραστικά από κάθε άλλον για το γενικό αίσθημα, λέγοντας στον αδερφό του Ευστάθιο πως ο Κουρσάρος « βράδισε μέσ' στα ούλα » κι' ο Σόμς είχε την ιδέα πως « άρχιζε πιά να μπουχτίζει ».

"Όλοι τόνιωθαν πως αυτό ήταν αλήθεια, μά τι μπορούσε να κάμει; Ίσως έπρεπε να ένεργήσει, να κάμει κάτι... Μά κάθε τι θάταν άξιοθρήνητο. "Αν ήθελε ν' αποφύγει το σκάνδαλο, που κανείς δεν τολμούσε να τον σπρώξει σ' αυτό, ήταν δύσκολο να φανταστεί κανένας άλλη ενέργεια. Μπροστά στο άδιέξοδο τούτο, το μόνο που έμενε ήταν να μην πούν τίποτα

στον Σόμς, ούτε και μεταξύ τους. Με λίγα λόγια, ν' άγνοήσουν την υπόθεση.

"Αν έδειχναν στην Ειρήνη λίγη ψυχρότητα, ίσως να της έκανε κάποια εντύπωση. Μά σχεδόν ποτέ δε φαινόταν στον κόσμο κι' ήταν λιγάκι δύσκολο να τη ζητήσουν επίτηδες για να της δείξουν την ψυχρότητά τους. Κάποτε, στο άδυτο της κρεβατοκάμαράς τους, ο Τζαίμς φανέρωνε στην "Εμιλυ το βαθύ πόνο που το προξενούσε η άτυχία του γιου του.

— Δεν ξέρω, της έλεγε, μά η στενοχώρια μου είναι θανάσιμη. Θά γίνει σκάνδαλο και δε θά ναι για καλό του. Δεν πρέπει να του πω λέξη. Μπορεί να μη συμβαίνει και τίποτα. Λένε πως η Ειρήνη είναι πολύ καλλιτέχνις. Τι γνώμη έχεις; Τι; "Ω! Μά είσαι ανυπόφορη! Λοιπόν, δεν έχω ιδέα. "Όλο και το χειρότερο περιμένω. Εκεί φτάνει κανένας άμα δεν έχει παιδιά. Τόξερα από την αρχή πως θάχαν αυτό το τέλος. Δε μούπαν ποτέ τους πως δεν είχαν σκοπό να κάμουν παιδιά. Κανείς δε μου λέει τίποτα έμένα!

Γονατιστός στην άκρη του κρεβατιού, με τα μάτια ορθάνοιχτα, προσηλωμένα με θλίψη σ' ένα σημείο, είχε χωμένη τη μύτη του στο έντροντόν. Με τη νυχτική πουκαμίσια του, το λαιμό του τεντωμένο μπροστά, και με κυρτωμένη τη ράχη, έμοιαζε σαν άσπρο λελέκι.

— Πάτερ ήμῶν... έλεγε και ξανάλεγε, καθώς στριφογύριζε στο νοῦ του ή σκέψη του πιθανού σκανδάλου.

Σάν το γέρο-Τζόλουν κι' αυτός, στά κατάρβα της ψυχής του έριχνε το άδικο για τούτη την τραγωδία στην επέμβαση της οικογένειας. Τι δουλειά είχαν αυτοί οι

(*) Συνέχεια από το τεῦχος 308.

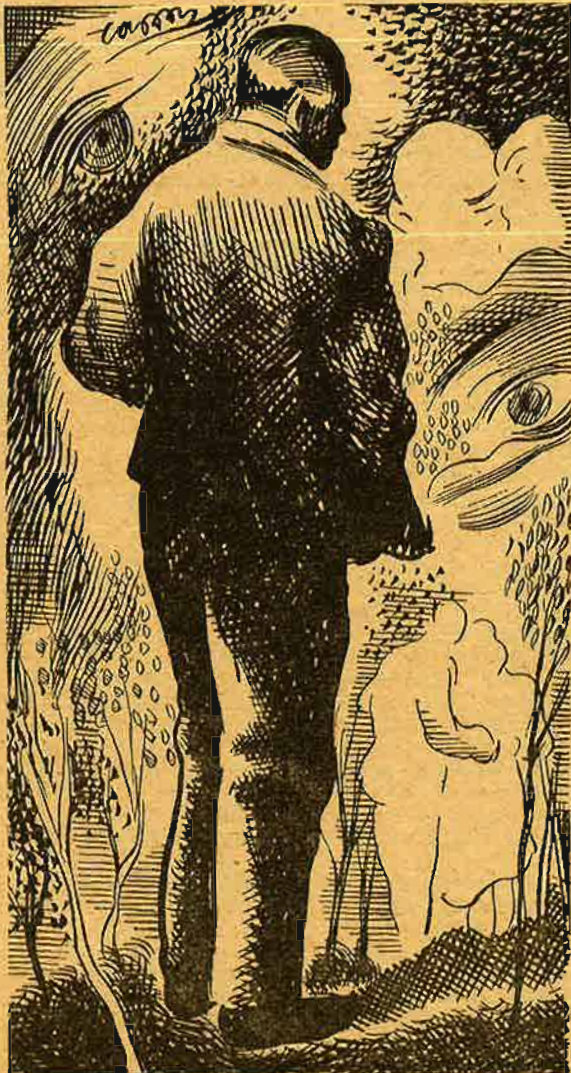
άνθρωποι — έννοούσε τόν κλάδο τής οικογένειας πού κατοικούσε στο Στάνχοπ Γκάιτ, μαζί και τόν νέο Τζόλυον μέ τήν κόρη του — νά μπάσουν στήν οικογένεια ένα όποκείμενο σάν αυτόν τόν Μποσίνεϋ; (Είχε άκούσει τό παρατσούκλι πού τούχε βγάλει ό Τζώρτζ: «ό Κουρσάρος», μά δέν τούλεγε τίποτα — ό νέος ήταν άρχιτέκτων.)

Άρχισε νά σκέπτεται πώς ό αδερφός του ό Τζόλυον, πού τόν είχε πάντα τόσο ψηλά κι' έκτιμούσε τή γνώμη του, δέν ήταν πραγματικά όπως τόν περίμενε.

Κι' έπειδή δέν είχε τόσο δυνατό χαρακτήρα σάν τόν πρεσβύτερο αδερφό του, ό Τζαίμς ήταν περισσότερο λυπημένος παρά θυμωμένος. Ή μεγάλη παρηγοριά του ήταν νά πάει στής Βίνιφρεντ, νά πάρει στ' άμάξι του τούς μικρούς Ντάρτυ και νά τούς πάει στούς κήπους τού Κέναιγκτον. Έκει μπορούσες νά τόν δείς νά περπατεί πλάι στο Στρογγυλό Γεφύρι, μέ τά μάτια γεμάτα άγωνία, καρφωμένα στο καραβάκι τού μικρού Πούμπλιους Ντάρτυ, πού είχε στοιχηματίσει γι' αυτό μία πέννα, σά νάταν τάχα βέβαιος πώς δέ θά ξαναγυρνούσε πιά στήν δχθη. Ένω ό μικρός Πούμπλιους, — ό Τζαίμς έλεγε μέ πολλή του χαρά πώς δέν έμοιαζε διόλου μέ τόν πατέρα του, — χοροπηδώντας πλάι του, προσπαθούσε νά τόν κάμει νά στοιχηματίσει άλλα τόσα ακόμη. Είχε άνακαλύψει πώς τό καράβι πάντα γυρνούσε. Κι' ό Τζαίμς έβαζε και τό δεύτερο στοίχημα. Πλήρωνε πάντα, — κάποτε δυό και τρείς πέννες σ' ένα άπόγεμα, γιατί ό μικρός Πούμπλιους δέν κουραζόταν ποτέ άπ' αυτό τό παιχνίδι, — και κάθε φορά πού πλήρωνε, έλεγε: «Νά, αυτά είναι γιά τόν κουμπάρά σου. Μπα! έσύ γίνεσαι, βλέπω, πλούσιος!» Ή Ιδέα πώς ή περιουσία τού μικρού έγγονού του μεγάλωνε, τούδινε άληθινή εύχαρίστηση. Μά ό μικρός Πούμπλιους ήξερε ένα χαροποπλαστείο και δέν κουραζόταν νά τού κάνει έπίσκεψη.

Ύστερα γύριζαν πεζοί σπίτι, μέσ' από τό πάρκο, κι' ό Τζαίμς, μέ τούς ψηλούς ώμους και τή χαμένη και στενοχωρημένη του όψη, έμοιαζε σάν ένας ψηλός αδύνατος προστάτης πού δέν είχε διόλου κύρος πάνω στις ρωμαλέες αυτές παιδικές μορφές τής Ίμογνής και τού μικρού Πούμπλιους.

Μά οι κήποι εκείνοι και τούτο τό πάρκο δέν έγιναν μόνο γιά τόν Τζαίμς. Φοροάιτ κι' άλήτες, παιδιά κι' έρωτευμένα ζευγάρια σύχναζαν έδω, μέρα και νύχτα, ζητώντας τή λύτρωση από τή δουλειά, τή σκόνη και τή βοή τών δρόμων.

Τά φύλλα ξεθώριαζαν λίγο-λίγο, άγοπορημένα από τόν ήλιο και τίς ζεστές νύχτες πού μοιάζαν ακόμα καλοκαιριτικές. Τό Σαββάτο, 5 τού Όχτώβρη, ό ούρανός, πού όλη τήν ήμέρα ήταν γαλάζιος, σκούρηνε ύστερ' από τή δύση τού ήλιου και πήρε τό χρώμα κόκκινων σταφυλιών. Δέν είχε φεγγάρι, κι' ή διάφανη σκοτεινή νύχτα τύλιγε σά μανδύας από βελούδο τά δέντρα, πού τά ξεαφρωμένα κλαδιά τους έμοιαζαν πέννες άκίνητες μέσα στόν ήσυχο και ζεστόν άέρα. Τό Λονδίνο είχε χυθεί όλο μέσα στο πάρκο, θέλοντας νά στραγγίξει ως τήν ύστερή του σταγόνα τό κύπελλο τού καλοκαιριού.

Άτέλειωτη σειρά ζευγαριών ξεχυνόταν

από κάθε είσοδο στα μονοπάτια και στην ξερή χλόη, και τ'όνα ύστερ' από τ' άλλο γλυστρουσαν σιωπηλά από τους φωτεινούς χώρους κάτω στη στέγη των φουντωτών δέντρων, κι' εκεί, μεπρδεμένα με τους κορμούς ή χωμένα κάτω από τόν Ισκίο των θάμνων, ξεγνοῦσαν ὅλο τὸν ἄλλον κόσμο και ζούσαν μονάχα για τὸν ἑαυτὸ τους, μέσα στ' ἀπαλὸ ἐκεῖνο σκοτάδι.

Γιὰ τὰ ζευγάρια ποὺ ἔμπαιναν ἔπειτα, οἱ πρωτοφτασμένοι ἐκεῖνοι δὲν ἦταν παρὰ ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ φλογερὸν Ισκίο τοῦ δάσους, ἀπ' ὅπου ἀναδινόταν ἓνα παράξενο μурμουρητό, παλμοὶ ἀκαθόριστοι, θάλλεγες, ἀπὸ καρδιές ποὺ χτυποῦσαν. Κι' ὅταν τὰ νέα ζευγάρια ἀκούγαν τὸ μурμουρητό ἐκεῖνο, οἱ φωνές τους τρεμούλιαζαν κι' ἔσβυναν. Τὰ χέρια μεπρδεύονταν τ'όνα με τ' ἄλλο, τὰ μάτια γύριζαν ἐδῶ κι' ἐκεῖ, ζητώντας νὰ βροῦν σκοτάδι. Κι' ἄξαφνα, σὰ νὰ τοὺς ἔσερναν ἀόρατα χέρια, περνοῦσαν τὰ κάγκελα και, σὰν Ισκιόι ἀμίλητοι, φεύγαν ἀπὸ τὸ φῶς.

Ἡ ἡσυχία ἐκείνη, κλεισμένη μέσα στὸν ἀπόμακρο ἀμείλικτο θόρυβο τῆς πολιτείας, ἦταν γεμάτη ἀπὸ τίς μυριάδες τὰ πάθη, τοὺς ἔρωτες, τίς ἐλπίδες πλήθους ἀνθρώπων ποὺ πάλευαν στὴ ζωὴ. Γιατί μ' ὅλη τὴν ἀγανάκτηση τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ σώματος τῶν Φοροαίτ, ποὺ θεωροῦσε τὸν ἔρωτα—ὕστερ' ἀπὸ τοὺς ὀχτούς—τὸ μεγαλύτερο κίνδυνον γιὰ τὴν κοινωνία, μιὰ Δύναμη ζοῦσε μέσα στὴ νύχτα αὐτοῦ τοῦ πάρκου, και σὲ χιλιάδες ἄλλα στὴν πόλη, ποὺ δίχως αὐτὴ τὰ γραφεῖα, οἱ ἐκκλησιές, τὰ μαγαζιά κι' ὅλα τὰ λογῆς καταστήματα ποὺ κυβερνοῦσαν ἐκεῖνοι, δὲ θάταν παρὰ ἀρτηρίες χωρὶς αἷμα, ἀνθρώποι δίχως καρδιές.

Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ τῆς λήθης, τοῦ πάθους και τῆς ἀγάπης, ποῦχε κρυφτεῖ κάτω ἀπὸ τοῦτα τὰ δέντρα, μακριὰ ἀπὸ τὸν ἀμείλικτο ἐχθρὸ τους, τὴν «Ίδιοκτησία», ζοῦσε τὴ φευγαλέα αὐτὴ χαρὰ, ἐνῶ ὁ Σῶμς, γυρίζοντας σπῆτι τοῦ ἀπὸ τὸ Μπάηγουδωτερ—γιατί εἶχε δειπνήσει στοῦ Τίμοθου μόνος τὸν κείνο τὸ βράδυ—και περπατώντας διπλά στο ποτάμι, μετ' ὅλη σκέψη τοῦ στὴ δικὴ ποῦ σίμωνε, ἐνῶσε ἄξαφνα ἓνα σφιζιμο στὴν καρδιά στοῦ ἀκουσμα ἑνός πνιχτοῦ γέλιου, στὸν ἥχο φιλιών. Σκέφτηκε νὰ γράψει τὴν ἄλλη μέρα στοὺς «Τάϊμς», νὰ ἐπιστήσει τὴν προσοχὴ τοῦ ἐκδότη γιὰ τὴν ἀσχῆμια αὐτὴ τῶν πάρκων. Μὰ δὲν ἔκαμε τίποτα, γιατί συχαινόταν νὰ βλέπει τ' ὄνομα τοῦ τυπωμένο στίς ἐφημερίδες.

Μὰ κείνα τὰ ψιθυρίσματα μέσα στὴν ἡσυχία

χία κι' οἱ μισοθῶρητες στο σκοτάδι μορφές τάρρασαν τὴ διψασμένη ψυχὴ τοῦ σὰ νοσηρὸ ἐρεθιστικό. Κι' ἀφήνοντας τὸ μονοπάτι, πλάι στο ποτάμι, γλύστρησε μέσα στο δέντρα, στο βαθὺν Ισκίο τοῦ δάσους, ὅπου οἱ καστανιές κρεμοῦσαν ὡς κάτω στὴ γῆ τὰ μακριὰ φουντωτὰ κλαδιά τους, και μέσα στο πυκνὸ αὐτὸ καταφύγιο, περνοῦσαν ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ καθίσματα ποῦ, δυὸ-δυὸ στοὺς κορμούς τῶν δέντρων, φιλοξενοῦσαν τοὺς ἐρωτευμένους, ἐρευνοῦσε με τρόπο τ' ἀγκαλιασμένα ζευγάρια, ποῦ ἀνατάρραζονταν καθὼς τὰ πλησίαζε.

Ἄξαφνα στάθηκε ἀκίνητος σ' ἓνα λόφο πάνω ἀπὸ τὴ Σερπαντίν. Ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ ἀπλετο φῶς, μαῦρο ἀντικαθρέφτισμα στ' ἀσημένιο ποτάμι, ἓνα ζευγάρι καθόταν ἀσάλευτο,—ἡ γυναίκα εἶχε κρύψει στο λαιμὸ τοῦ ἀντρός τὸ κεφάλι της,—ἓνα παράξενο σύμπλεγμα, ἀνάγλυφο θάλλεγες ἐμβλημα τοῦ σιωπηλοῦ πάθους ποὺ δὲν ξέρει ντροπῇ.

Ταραγμένος βαθιά ἀπ' αὐτὸ τὸ θέαμα, ὁ Σῶμς βιάστηκε νὰ χωθεῖ πάλι στὸν πυκνὸν Ισκίο τῶν δέντρων.

Ποῖος ξέρει τί νὰ σκεφτόταν, ποῖος ξέρει τί νὰ ζητοῦσε σ' ἐκείνη τὴν ἐρευνητικὴ πορεία! Τροφὴ γιὰ τὴν πείνα τοῦ—φῶς μέσα στο σκοτάδι; Ποῖος ξέρει τί περίμενε νάβρει—κάποιο ἀπόρρητο μυστικὸ τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς; Τὸ σκοπὸ τῆς ἰδιαίτερης «ὑποχθόνιας» τραγωδίας τοῦ; Γιατί, ποῖος ξέρει, καθένα ἀπὸ τοῦτα τὰ σκοτεινὰ ἀνώνυμα ζευγάρια, μὴν ἦταν ἐκεῖνος κι' ἐκείνη;

Μὰ ἴσως δὲν ἦταν αὐτὸ ποὺ ζητοῦσε—ἡ γυναίκα τοῦ Σῶμς Φορσάιτ, καθισμένη στο Πάρκο σὰν ὁποιαδήποτε λαϊκὴ γυναικούλα! Δὲ μπορούσε νὰ τὸ χωρέσει ὁ νοῦς. Κι' ἐξακολούθησε τὴν πορεία τοῦ ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο.

Μιὰ βροσιὰ τὸν σταμάτησε μιὰ στιγμή. Μιὰν ἄλλη κάποιος ψιθύρισε: «Ἄς μὴν τέλειωνε ποτὲ τοῦτ' ἡ ὥρα!» Ἡ καρδιά τοῦ σφίχτηκε πάλι και στάθηκε κεῖ ὑπομονητικός, πεισιμωμένος, περιμένοντάς τους νὰ προχωρήσουν. Μὰ δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ἀδύναμη πολλήτρια μὲ τριμμένο μπλουζάκι, κρεμασμένη στο μπράτσο τοῦ φίλου της.

Πλήθος ἄλλοι ἐρωτευμένοι μурμουρούριζαν ἔτσι τοὺς πόθους και τίς ἐλπίδες τους στὴν ἡσυχία τοῦ κήπου, πλήθος ἄλλοι ἐρωτευμένοι κρατιόνταν ἔτσι ἀγκαλιασμένοι.

Ξαναβρίσκοντας τὸν ἑαυτὸ τοῦ σὲ μιὰ ξαφνικὴ ἀηδία, ὁ Σῶμς γύρισε στο μονοπάτι κι' ἄφησε κείνη τὴν ἐρευνα ποὺ κι' ὁ ἴδιος δὲν ἤξερε τὸ σκοπὸ της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Συναντήσεις στο Βοτανικὸ Κήπο.

Ὁ νέος Τζόλυον, ποὺ ζοῦσε σὲ πολὺ διαφορετικὲς συνθήκες ἀπὸ ἓνα Φορσάιτ, δυσ-

κολευόταν συχνὰ νὰ οἰκονομεῖ τὸ ἀπαράτιτο χρῆμα γιὰ κείνες τίς ἐκδρομές

και τις έρευνες μέσα στη φύση πού, χωρίς αυτές, δε μπορεί ένας άκουαρελλίστας να βάλει πινελιά στο χαρτί του.

Γι' αυτό πολλές φορές αναγκαζόταν να παίρνει το κουτί του με τις μογιές, να πηγαίνει στο Βοτανικό Κήπο, κι' εκεί, καθισμένος στο σκαμνάκι του κάτω από μιάν άροκάρια ή στον Ιοκίο μιās καουτσουκιάς, περνούσε ώρες ολόκληρες σχεδιάζοντας.

Ένας καλλιτεχνικός κριτικός, πού είχε δει τελευταία την έργασια του, τούπε έτσι τη γνώμη του:

—Από μιάν άποψη, οι άκουαρέλλες σας είναι πολύ καλές. Ωραία χρώματα! Ωραίες αποχρώσεις! Και σέ μερικές, μιá αληθινή φυσιολατρεία. Μά, βλέπετε, είναι τόσο ανομοιόμορφες! Ποτέ δε θά κάμετε το κοινό νά τις προσέξει. Άν όμως πάρετε ένα όρισμένο θέμα, νά, λόγου χάρη: «Τό Λονδίνο τη Νύχτα» ή «Τό Κρυστάλλινο Παλάτι την Άνοιξη», και κάμετε μιá ολόκληρη σειρά πάνω στο ίδιο θέμα, ó κόσμος θά μάθει άμέσως τί νά προσέχει σέ σας. Δέ μπορώ νά σας πώ περισσότερα. Όλοι όσοι έκαναν ένα όνομα στην Τέχνη, όπως ó Κράμ Στόν ή ó Μπλίντερ, τό έκαναν αποφεύγοντας τό άπροσδόκητο. Με την ειδικευση και την τοποθέτηση της δουλειάς τους σ' ένα όρισμένο πεδίο, πού τό κοινό νά ξέρει τί θά προσέξει. Κι' αυτό έχει τη λογική του, γιατί ένας συλλεκτής δε θάθελε νά χώνει ó κόσμος τη μύτη του στο πανί για ν' ανακαλύψει την ύπογραφη του ζωγράφου. Θάθελε νά μπορεί κάθε θεατής νά πει με τό πρώτο βλέμμα: «Νά ένας γνήσιος Φορσάιτ!» Και για σας έχει άκόμη περισσότερη σημασία νά φροντίσετε νά διαλέξετε ένα θέμα, όπου νά μπορεί κανείς νά κατατοπίζεται με την πρώτη ματιά, γιατί τό στόλ σας δεν έχει πολύ πρωτοτυπία.

Ο νέος Τζόλυον, πού στεκόταν δίπλα στο μικρό πιάνο, όπου ένα μπώλ με ξεραμένα ροδόφυλλα, μόνη παραγωγή του κήπου, ήταν άκουμπισμένο πάνω σ' ένα ξεθωριασμένο «δαμασκηνό», άκουε με τό άδιόρατο χαμόγελό του.

Γυρίζοντας στη γυναίκα του, πού κοίταζε τόν διμλητή με μιάν έκφραση γεμάτη θυμό στο άδύνατο πρόσωπό της, είπε:

—Βλέπεις, αγαπητή μου;
—Δέ βλέπω τίποτα, άπάντησε με κοφτή φωνή, πού είχε άκόμα έναν ξενικό τόνο στην προφορά. Τό στόλ σου έχει πολλή πρωτοτυπία.

Ο κριτικός την κοίταξε, χαμογέλασε διακριτικά και δεν είπε τίποτ' άλλο. Όπως όλος ó κόσμος, ήξερε την Ιστορία τους.

Τά λόγια του κριτικού δεν πήγαν χαμένα για τόν νέο Τζόλυον. Ήταν αντίθετα με τις πεποιθήσεις του, με ό,τι καλύτερο θεωρητικά έκτιμοδσε στην τέχνη του, μά κάποιο παράξενο βαθύ ένστικτο τόν έσπρω-

χνε, παρά τις ιδέες του, νά έπωφεληθεί απ' αυτά, όσο μπορούσε.

Κι' ένα πρωί ανακάλυψε πώς τούρθε ή σκέψη νά κάμει μιá σειρά ύδατογραφίες του Λονδίνου. Πώς γεννήθηκε μέσα του αυτή ή ιδέα, δε θάξερε κι' ó ίδιος νά πει. Και μόνο ένα χρόνο πιό ύστερα, σάν τις συμπλήρωσε και τις πούλησε σέ καλή τιμή, σέ μιάν από τις άπρόσπερες φιλοσοφικές του σκέψεις, θυμήθηκε τόν κριτικό κι' ανακάλυψε στην έπιτυχία του μιάν άκόμη απόδειξη πώς ήταν Φορσάιτ.

Άποφάσισε ν' άρχισει από τό Βοτανικό Κήπο, όπου είχε κάμει κιόλας τόσες μελέτες και διάλεξε τη μικρή τεχνητή λίμνη, πού τώρα την είχε ραντίσει τό φθινόπωρο με βροχή από κόκκινα και κίτρινα φύλλα, γιατί οι κηπουροί, μ' όλο πού θάθελαν νά τ' άκουπίσουν, δεν είχαν τόσο μακρυές σκούπες. Τ' άλλα μέρη του κήπου τ' άκούπιζαν άρκετά, σηκώνοντας κάθε πρωί τη βροχή των φύλλων πού ή φύση είχε ρίξει τη νύχτα. Σωριάζοντας τα, άναβαν φωτιά πού τ' άκαιγε, υπόκωφα, λίγα-λίγα, ένώ πάνω από κάθε σωρό άναδιδόταν ένας γλυκός τσουχτερός καπνός, πού ήταν τό σύμβολο του φθινόπωρου όπως ή φωνή του κούκου της άνοιξης κι' ή μυρουδιά της άνθισμένης φυλώρας του καλοκαιριού. Οι νοικοκυρίστικες ψυχές των κηπουρών δε μπορούσαν νά υποφέρουν τ' άχρυσά και κόκκινα σχέδια πάνω στην πράσινη χλόη. Τ' άμμουδερά μονοπάτια έπρεπε νάμει άόλυντα, ταχτοποιημένα, μεθοδικά, χωρίς ιδέα απ' τό ρεαλισμό της ζωής, χωρίς την εικόνα του άργου κι' ωραίου θανάτου πού σκορπά στεφάνια κάτω στη γή σ' ά νά θέλει νά τη στρώσει με άστρα από πεσμένες δόξες, απ' όπου με τό κυκλογύρισμα του καιρού θά ξεπεταχτεί πάλι ή άγρια άνοιξη.

Έτσι κάθε φύλλο τό παραμόνευαν από τη στιγμή πού φθιρίζε τρεμουλιαστά τόν αποχαιρετισμό του κι' έπεφτε από τό κλαδί του, στριφογυρίζοντας στον άέρα.

Μά στη λιμνούλα εκείνη τα φύλλα ταξίδευαν στο νερό με την ήσυχία τους κι' εύλογόδσαν τόν ούρανό με τ' άχρώματά τους ένώ ó ήλιος τ' άχρυσωνε με τό φώς του.

Κι' έτσι τ' άβρjκε ó νέος Τζόλυον.
Ένα πρωί, σ' ά μέσα του Όχτώβρη, μπαίνοντας στον κήπο, στενοχωρήθηκε πολύ, γιατί κάποιος καθόταν σ' ένα παγκάκι, έίκοσι βήματα από τη θέση πού είχε διαλέξει, κι' ó νέος Τζόλυον δεν άγαπούσε διόλου νάχει θεατές την ώρα πού δούλευε.

Στό παγκάκι αυτό καθόταν μιá κυρία με βελούδινη ζακέτα και με τ' άμάτια καρφωμένα στη γή. Μιá φουντωτή δάφνη βρισκόταν άνάμεσό τους και πίσω της κρύφτηκε ó νέος Τζόλυον κι' άρχισε νά στήνει τό καθαλέτο του.

Ετοίμαζε κάθε τι με την ήσυχία του. Σάν

κάθε αληθινός καλλιτέχνης, γύρευε άφορμή να καθυστερήσει λίγο πριν αρχίσει σοβαρά τη δουλειά του, κι' έπιασε τον έαυτό του να κρυφοκοιτάζει την άγνωστη.

"Όπως ο πατέρας του, ήξερε κι' αυτός να ξεχωρίζει ένα ώραίο πρόσωπο. Και τούτο έδω ήταν χαριτωμένο.

Είδε ένα στρογγυλό πηγούνι χωμένο σ' ένα γιακά κρέμ κι' ένα λεπτό πρόσωπο με μεγάλα μαύρα μάτια κι' άπαλά χείλη. "Ενα μαύρο καπέλλο, είδος «Gainsborough», έκρυβε τα μαλλιά της. Άκουμποδες έλαφρά στη ράχη του πάγκου, με τα γόνατα τ'όνα πάνω στ' άλλο. "Ενα καλογουλισμένο μωτίνι έβγαζε τη μύτη του κάτω από τη φούστα. Κάτι ελάθλεια ανέκφραστα άβρο είχε, στην όλη εμφάνισή της, ή άγνωστη αυτή κυρία, μά ο νέος Τζόλυον πρόσεξε προπαντός την έκφραση του προσώπου της, πού του θύμιζε τη γυναίκα του. Θάλεγε κανείς πώς μέσα της πάλευαν δυνάμεις πολύ μεγαλύτερες απ' ό,τι μπορούσε να σηκώσει... "Ενωσε μιά ταραχή κι' ένα άόριστο αίσθημα γοητείας κι' ήπιοτισμού έξύπνησε μέσα του. Ποιά ήταν; Και τί έκανε έδω μονάχη;

Δυό νέοι, από το ίδιοιτερο εκείνο είδος, μαζί τολμηροί και δειλοί, πού συχνάζουν στο Ρίτσημοντ Πάρκ, πέρασαν από κεί, με ρακέτες του τέννις στο χέρι, και πρόσεξε, με κάποια του δυσaréσκεια, πώς κοίταζαν με κρυφό θαυμασμό την κυρία. "Ενας περαστικός κηπουρός στάθηκε, άπασχολημένος τάχα με μιά τούφα πάμπας πού δε χρειαζόταν την περιποίηση του. Κι' αυτός γύρευε άφορμή να κρυφοκοιτάξει.

"Ενας γέρος εύγενής κύριος, πού φαινόταν απ' το καπέλο του καθηγητής της Βοτανικής, πέρασε τρείς φορές, εξετάζοντάς την κρυφά, με περίεργη έκφραση στα χείλη.

Γιά όλους αυτούς ο νέος Τζόλυον ένωσε μιάν άόριστη άγανάκτηση. Δέν κοίταζε κανένα τους εκείνη, κι' όμως ήταν βέβαιος πώς κάθε άντρας πού θά περνούσε θά την κοιτούσε το ίδιο.

Τό πρόσωπό της δέν ήταν τό πρόσωπο μιάς μάγισσας, πού κάθε της βλέμμα υποσχεται στους άντρες την ήδονή. Δέν είχε τίποτα απ' τη «διαβολική όμορφιά» πού τόσο έκτιμούν οι Φορσάιτ τού καλού κοινωνικού κόσμου. Όυτε ήταν εκείνος ο τύπος πού δέν είναι λιγώτερο αξιολάτρευτος και πού σοφ θυμίζει ένα κουτί σοκολάτες. Δέν ήταν ή πνευματικά παθητική ή ή παθητικά πνευματική μορφή πού αγαπά ή διακοσμητική, κι' ή μοντέρνα ποίηση. Όυτε φαινόταν Ικανή να έμπνεύσει σ' ένα δραματικό συγγραφέα μιά ήρωίδα νευρασθενική και γεμάτη ένδιαφέρον, πού αυτοκτονεί στην τελευταία πράξη τού έργου.

Και στις γραμμές και στα χρώματα και στη γλυκειά πειστική έγκαρτέρηση και στη γεμάτη εύαισθησία άγνότητα πού χαρακτήριζε κείνο τό πρόσωπο, ή γυναίκα αυτή

τού θύμιζε τον «Ούράνιο Έρωτα» τού Τισιανού, πού ένα αντίγραφό του κρεμόταν, πάνω από τό μπουφέ, στην τραπέζα-ρία του. Κι' ή γοητεία της τού φαινόταν πώς έβγαине από κείνη τη γλυκειά έγκαρτέρηση, πούδινε την έντύπωση πώς ήταν έτοιμη να υποχωρήσει.

Γιά ποιό λόγο, γιά ποιόν άνθρωπο περιμενε εκεί σιωπηλή, ένω τα δέντρα έριχναν γύρω τα φύλλα τους ένα-ένα, κι' οι τσιχλες στρατάριζαν καμαρωτές πλάι της πάνω στην χλόη, πού άστραφτε κάτω από τη φθινοπωρινή πάχνη;

"Αξαφνα τό χαριτωμένο πρόσωπό της ζωήρεψε κι' ο νέος Τζόλυον, κοιτάζοντας γύρω με τό ζηλιάρικο σχεδόν βλέμμα ένδς έραστή, είδε τον Μποσίνεϊ να δρασκειλίζει τη χλόη.

Κοίταξε περίεργος τη συνάντησή τους, τό βλέμμα τους, τό παρατεινόμενο σφιξιμο των χεριών τους. Κάθισαν ο ένας πλάι στον άλλο, σφιχτά ένωμένοι, παρά τη φαινομενική διακριτικότητα τους. "Ακουγε τη γρήγορη ψιθυριστή όμιλία τους, μά δέν μπορούσε να καταλάβει τί έλεγαν.

Στόν ίδιο χορό είχε χορέψει κι' αυτός! "Ηξερε τις άτέλειωτες ώρες της άναμνής, τα σύντομα λεπτά μιάς συνάντησης σχεδόν μπρός τα μάτια τού κόσμου. Τις άγωνίες της άβεβαιότητας πού βασανίζουν πάντα τους άθέμιτους έραστές.

Κι' έφτανε μιά ματιά στα δυό αυτά πρόσωπα, γιά να καταλάβει κανείς πώς τό αίσθημά τους δέν ήταν από τις παροδικές εκείνες ήδιστοπλίες πού διασκεδάζουν γυναίκες κι' άντρες σέ μιά πολιτεία. Δέν ήταν από τα ξαφνικά άκράτητα πάθη πού μέσα σ' έξη βδομάδες χορταίνουν κι' αποκοιμούνται πάλι τον ύπνο τους. "Ηταν τό πραγματικό πάθος. Αυτό πού είχε νιώσει κι' αυτός. Κι' από τούτο τό αίσθημα όλα μπορείς να τα περιμένεις.

"Ο Μποσίνεϊ μιλούσε με ήκευτικό τόνο, κι' εκείνη, τόσο ήρεμη, τόσο γλυκειά κι' όμως τόσο άλύγιστη στην καρτερικότητά της, καθόταν κοιτάζοντας τη χλόη σιωπηλή.

"Ηταν τάχα Ικανός ο άντρας αυτός να νικήσει τό τρυφερό καρτερικό τούτο πλάσμα, πού δε θάκανε ποτέ τό παραμικρό βήμα γιά τον έαυτό του, πού τούχε δοθεί μ' όλη την ψυχή του, πού θά πέθανε γι' αυτόν, μά πού ποτέ ίσως δε θ' άποφάσιζε να φύγει μαζί του;

"Ο νέος Τζόλυον είχε την έντύπωση πώς την άκουγε να λέει: «Μά αυτό θά σε καταστρέψει, αγάπη μου!» Γιατί ήξερε καλά τό φόβο πού βασανίζει την καρδιά μιάς γυναίκας, μη γίνει έμπόδιο στον άντρα πού αγαπά.

Δέν τούς κοίταξε πιά, μά ή άπαλή, γοργή όμιλία τους έφτανε ως ταύτιά του ένωμένη με τό κελάδημα κάποιου πουλιού πού προσπαθοόσε, θαρείς, να θυμηθεί τις

ανοιξιάτικες νότες: Χαρά; Τραγωδία; Τι—τι; Τι;

Σβύνοντας λίγο-λίγο, ή όμιλία σταμάτησε. Μιά μεγάλη σιγή ακολούθησε.

«Και ποιά ήταν ή θέση του Σόμς σ' όλα τούτα; σκέφτηκε ό νέος Τζόλυον. Ό κόσμος νομίζει πώς μια γυναίκα νοιάζεται για τό κακό που κάνει άπατώντας τόν άντρα της. Πόσο λίγο τις ξέρουν. Η γυναίκα ζητάει νά χορτάσει ύστερ' από μεγάλη πείνα. Παίρνει τήν έκδίκησή της. Κι' ό θεός νά τή βοηθήσει—γιατί κι' εκείνος με τή σειρά του θά πάρει τή δική του.»

«Άκουσε τό φουρφούρισμα μεταξίού κι' ανάμεσ' από τή δάφνη τούς είδε ν' απομακρύνονται με τά χέρια κρυφά ένωμένα.

Τέλη 'Ιουλίου ό γέρο-Τζόλυον πήγε τήν έγγονή του στις 'Ελβετικές 'Αλπεις, και στό ταξίδι αυτό (πού ήταν και τό τελευταίο τους), ή Τζούν ξαναβρήκε σέ μεγάλο βαθμό τήν ύγεια της και τή διάθεσή της. Στά ξενοδοχεία πού ήταν γεμάτα από 'Αγγλους Φορσάιτ,—γιατί ό γέρο-Τζόλυον δέ μπορούσε νά υποφέρει «τά μπουλούκια αυτά τών Γερμανών», όπως έλεγε όλους τούς ξένους,—ό κόσμος σεβόταν τή μόνη έγγονή του ώραιου σ' έμφανιση και, προφανέστατα, πλουσιώτατου γέρο κ. Φορσάιτ. Η Τζούν δέ σχετιζόταν εύκολα με τόν κόσμο,—αυτό δέν τό συνήθιζε—μά έπιασε μερικές φίλες, κι' ιδιαίτερα μία, στήν πεδιάδα του Ροδανού, με κάποια κοπέλλα Γαλλίδα πού πέθαινε από φυματίωση.

Παίρνοντας έαφνικά τήν άπόφαση πώς ή φίλη της δέν έπρεπε νά πεθάνει, ή Τζούν έέχασε, στήν οργάνωση μιας έκστρατείας ενάντια στο θάνατο, ένα μεγάλο μέρος από τις δικές της τις πίκρες.

Ό γέρο-Τζόλυον είδε τό νέο αυτό δεσμό με άνακούφιση κι' άποδοκιμασία μαζί. Γιατί ήταν μία πρόσθετη άπόδειξη πώς ή ζωή τής έγγονής του ήταν γραφτό νά περάσει ανάμεσα «σ' άνάπληρωση», κι' αυτό τόν στενοχωρούσε. Ποτέ της λοιπόν δέ θάκανε μία φίλια, δέ θάδειχνε ένδιαφέρον για κάτι πού θά μπορούσε νά τήν ώφελήσει;

—Έστρελλάθηκε πάλι με τούς ξένους, έλεγε, μά συχνά έφερνε κι' ό ίδιος σταφύλια ή τριαντάφυλλα και τά πρόσφερε σ' εκείνη τή «Μαντιμάελ» με τό χαριτωμένο παιχνιδισμα τών ματιών πού τόν έκανε τόσο συμπαθητικό.

Τέλη του Σεπτεμβρίου, παρά τήν αντίθεση θέληση τής Τζούν, ή δ. Βιγκάρ ξεψύχησε στο μικρό ξενοδοχείο του 'Αγίου Λουκά όπου τήν είχαν μεταφέρει. Η ήττα αυτή κόστισε τόσο στή Τζούν, πού ό γέρο-Τζόλυον τήν πήρε άμέσως κι' έφυγαν για τό Παρίσι. Έκεί, θαυμάζοντας τήν 'Α-

φροδίτη τής Μήλου και τή Μαντελέν, έέχασε τή στενοχώρια της, κι' όταν, στα μέσα του 'Οχτώβριου, γύρισαν στο Λονδίνο, ό παπούς της πιάτευε πώς τής είχε κάμει κάποια κούρα.

Όμως δέν πρόφτασαν νά έγκατασταθούν στο Στάνχοπ Γκρίντ, κι' ό γέρο-Τζόλυον παρατήρησε με πολλή θλίψη πώς άρχισε πάλι νά ξαναπαίρνει τό άφηρημένο και σκεπτικό ύφος πού είχε τήν περασμένη άνοιξη. Καθόταν, με τό βλέμμα προσηλωμένο μπροστά της, με τό πηγούνι άκουμπισμένο στο χέρι, σαν ένα μικρό σκυθρωπό άγρυπνο πνεύμα τών βορεινών θρύλλων, ένω γύρω της, κάτω από τό άπλετο ήλεκτρικό φώς πού τότε μόλις τό είχαν έγκαταστήσει, έλαμπε τό άπέραντο σαλόνι με τή χρυσούφαντη ως τήν κορνίζα ταπεταρία του, γεμάτο από έπιπλα του Μπένιμυλ και Πάλμπρεντ. Κι' ό πελώριος χρυσός καθρέφτης άντανάκλουσε τά συμπλέγματα από γερμανική πορσελάνη, πού παράσταιναν νέους με κυλότες σφιχτά δεμένες στο γόνατο κι' ώραιες ορθοστήθες κυρίες πού χαίδευαν στήν ποδιά τους άρνάκια. Ό γέρο-Τζόλυον τάχε αγοράσει πριν παντρευτεί και τάχε σέ μεγάλη έκτίμηση τόν τελευταίο τούτον καιρό πού τό γούστο είχε εκφυλιστεί.

Ήταν άνθρωπος με πλατύ μυαλό, και περισσότερο από κάθε άλλον Φορσάιτ παρακολουθούσε τήν έποχή του, μά δέ μπορούσε ποτέ νά ξεχάσει πώς είχε δώσει ένα σωρό χρήματα για ν' αγοράσει στού Τζόμψον αυτά τά συμπλέγματα. Συχνά έλεγε στή Τζούν με περιφρόνηση και άπογοήτευση μαζί:

—Έσώ αυτά δέν τά έκτιμάς. Δέν έχουν, βλέπεις, καμιά σχέση με τά τιποτένια μπιμπελό πού έσύ κι' οι φίλες σου προτιμάς. Μά έμένα μου κόστισαν έβδομήντα λίρες.

Δέν ήταν από κείνους πού αφήνουν τό γούστο τους νά διαφθαρεί, άφού μάλιστα ήξερε πώς ήταν καλό.

Μιά από τις πρώτες σκέψεις τής Τζούν, σά γύρισε σπίτι της, ήταν νά πάει στού Τίμοθι. Έπεισε τόν έαυτό της πώς είχε καθήκον νά τόν έπισκεφθεί και νά του διηγηθεί όλα τά ταξίδια της. Μά κατά βάθος ήθελε νά πάει γιατί μόνο εκεί, τδξερε καλά, θάταν δυνατόν, από μία τυχαία κουβέντα ή με μία πλάγια έρώτησή της, ν' άρπάξει κανένα νέο για τόν Μπασίνετ.

Τή δέχτηκαν πολύ έγκάρδια. Και πώς ήταν ό άγαπητός παπούς της; Δέν είχε πάει νά τούς δει από τόν περασμένο Μάη. Ό θεός της ό Τίμοθι δέν ήταν και τόσο στα καλά του, είχε ένα σωρό στενοχώριες μ' έναν καπνοδοχοκαθαριστή στήν κρεβατοκάμαρά του. Άφησε ό ήλιθιος τήν καπνιά νά πέσει μέσα στο τζάκι. Αυτό έκαμε άνω κάτω τό θείο της.

Η Τζούν κάθισε αρκετή ώρα, γεμάτη φόβο μά και διάπυρη έλπίδα πώς από

στιγμή σὲ στιγμή θὰ μιλοῦσαν γιὰ τὸν Μποσίνεϋ.

Μὰ ἡ κ. Σέπτιμους Σμόλ, κυριευμένη ἀπὸ μιὰν ἀσυνήθιστη διακριτικότητα, δὲν ἄφησε νὰ τῆς φύγει οὔτε λέξη, κι' οὔτε ἔκαμε καμιά ἐρώτηση γιὰ κείνον στὴ Τζούν. Ἡ νέα, ἀπελπισμένη, ρώτησε τέλος ἂν ὁ Σόμς καὶ ἡ Εἰρήνη ἦταν στὴν πόλη — δὲν εἶχε πάει ἀκόμη νὰ δεῖ κανένα.

Τῆς ἀποκρίθηκε ἡ θεία Ἑστερ:

— Ω!-ναί! Ἐδῶ ἦταν, δὲν ἔφυγαν καθόλου ἀπ' τὸ Λονδίνο. Παρουσιάστηκε μιὰ μικρὴ δυσκολία γιὰ τὸ σπῆτι, θαροῦσε. Σίγουρα θάχε ἀκούσει ἡ Τζούν. Θάταν καλύτερα νὰ ρωτᾷς τὴ θεία Τζούλη.

Ἡ Τζούν γύρισε στὴν κ. Σμόλ, πού καθόταν ἀλύγιστη στὴν πολυθρόνα της μὲ τὰ χέρια δεμένα, μὲ τὸ πρόσωπο ὅλο πρηξίματα. Μιά παράξενη σιωπὴ ἦταν ἡ ἀπάντησή της στὸ βλέμμα τοῦ κοριττοῦ καί, σὰ μίλησε σὲ λίγο, ρώτησε τὴ Τζούν ἂν φοροῦσε τὴ νύχτα σοσόνια στὰ ψηλά ἐκεῖνα ξενοδοχεῖα πού θάκανε τόσο κρύο.

Ἡ Τζούν ἀποκρίθηκε πὼς δὲ φοροῦσε. Συχαίνονταν τὰ παραγεμίσματα. Καὶ σηκώθηκε νὰ φύγει.

Ἡ σιωπὴ πού, ὀδηγημένη ἀπὸ τὸ ἀλάνθαστο ἔνστικτό της, ἡ κ. Σμόλ εἶχε κρατήσει, ἦταν γιὰ τὴ Τζούν πολὺ πῶς κακὸ σημάδι ἀπὸ κάθε τι δυσάρεστο πού θὰ μποροῦσε νὰ τῆς εἶχε πει.

Μέσα σὲ μιὰ ὥρα εἶχε μάθει τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὴν κ. Μπαίνης στὴν πλατεῖα Λάουντς, πὼς ὁ Σόμς εἶχε κάμει μὴνυση στὸν Μποσίνεϋ γιὰ τὴ διακόσμηση τοῦ σπιτιοῦ.

Ἀντὶ νὰ τὴν ταράξουν, τὰ νέα αὐτὰ εἶχαν μιὰ περιέργη γαλήνια ἐπίδραση στὴν ψυχὴ της. Σὰ νάβλεπε στὴν προοπτικὴ αὐτῆς τῆς πάλης μιὰν ἐλπίδα γιὰ τὸν ἑαυτὸ της. Ἐμαθε πὼς ἡ δικὴ θὰ γινόταν πάνω-κάτω σ' ἓνα μῆνα, καὶ πὼς ὁ Μποσίνεϋ εἶχε πολὺ λίγες ἐλπίδες νὰ τὴν κερδίσει.

— Καὶ τί θὰ κάνει, δὲν ἔχω ἰδέαν, εἶπε ἡ κ. Μπαίνης. Εἶναι φοβερὸ γι' αὐτόν, ξέρεις, δὲν ἔχει χρήματα, εἶναι πολὺ στενοχωρημένος. Ἐμεῖς δὲ μπορούμε νὰ τὸν βοηθήσουμε, εἶμαι σίγουρη. Μοῦπαν πὼς οἱ δανειστὲς δὲ δίνουν λεπτὰ χωρὶς ἐγγύηση, κι' αὐτὸς δὲν ἔχει καμιά, ἀπολύτως καμιά.

Τὸ πάχος τῆς εἶχε ἀδξηθεῖ τελευταία. Ἦταν μέσος σ' ὅλες τὶς φθινοπωρινὲς φιλανθρωπικὲς ὁργανώσεις, καὶ τὸ γραφεῖο της ἦταν κυριολεκτικὰ πνιγμένο ἀπὸ προγράμματα φιλανθρωπικῶν σωματείων. Μὲ τὰ στρογγυλά γκρίζα σὰν παπαγάλου μάτια της κοίταξε μὲ σημασία τὴ Τζούν.

Τὸ ξαφνικὸ ἀνάμα τοῦ ζωροῦ νέου προσώπου τοῦ κοριττοῦ, — ἡ Τζούν ἔνωσε νὰ γεννιέται μέσα της μιὰ μεγάλη ἐλπίδα, — ἡ ξαφνικὴ γλῶσσα πού πῆρε τὸ χαμόγελό του, ἦρθαν πολλὲς φορὲς ὕστερα στὴ μνήμη τῆς λαίδης Μπαίνης (ὁ Μπαί-

νης πῆρε τίτλο εὐγένειας ἀπ' ὅταν ἔχτισε κείνο τὸ Δημόσιο Μουσεῖο, πού ἔδωσε τόση δουλειὰ στοὺς ἐπίσημους καὶ τόσο λίγη εὐχαρίστηση στὶς ἐργατικὲς τάξεις πού γιὰ τὸ συμφέρον τους εἶχε σχεδιασθεῖ).

Ἡ ἀλλαγὴ ἐκείνη, τόσο ζωντανή, τόσο συγκινητικὴ, σὰν τὸ ἀνοιγμὰ ἐνὸς λουλουδιοῦ στὶς πρώτες ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ὕστερ' ἀπὸ τὸ χειμῶνα, κι' ἀκόμη ὅλα ὅσα γίνονταν ἀργότερα, ἦρθαν συχνά, ἀνεξήγητα, ἄκαιρα, στὴ σκέψη τῆς λαίδης Μπαίνης, σὲ ὧρες πού ἦταν ἀπασχολημένη μὲ τὰ πιὸ σοβαρὰ ζητήματα.

Αὐτὰ ὅλα ἔγιναν τὸ ἀπόγεμα τῆς μέρας ἐκείνης πού ὁ νέος Τζόλουν παρακολούθησε τὴ συνάντηση τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου. Τὴν ἴδια μέρα κι' ὁ γέρο-Τζόλουν πῆγε στοὺς δικηγόρους του, Φορσάιτ-Μπάσταρντ-Φορσάιτ, στὸ Πάουλτρυ. Ὁ Σόμς δὲ βρισκόταν στὸ γραφεῖο· εἶχε κατεβεῖ στὸ Σόμερσετ Χάουζ. Ὁ Μπάσταρντ ἦταν χωμένος ὡς τὸ λαῖμό μέσα στὰ χαρτιά, σ' ἐκεῖνο τὸ ἀπόγεμα διαμέρισμα ὅπου τὸν εἶχαν πολὺ ἔξυπνα τοποθετήσει γιὰ νὰ βγάνει ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερη δουλειά. Ὁ Τζαίμς ὅμως καθόταν στὸ πρῶτο γραφεῖο, δαγκώνοντας τὸ δάχτυλό του καὶ στριφογυρίζοντας πένθιμα στὰ χέρια του τὴ δικογραφία Φορσάιτ-Μποσίνεϋ.

Ὁ ἐξαίρετος αὐτὸς νομομαθὴς δὲ φοβόταν πὼς ἡ «λεπτὴ ὑπόθεση» ἦταν ἐπικίνδυνη παρὰ μόνον ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ τὸ εὐχάριστο αἶσθημα κάποιου θορύβου. Γιατὶ τὸ πρακτικὸ μυαλό του τοῦλεγε πὼς, ἂν ἦταν αὐτὸς στὴ δικαστικὴ ἔδρα, δὲ θάδινε τόση σημασία στὸ «ἀμφίβολο» ἐκεῖνο σημεῖο. Εἶχε ὅμως ἕναν ἄλλο φόβο. Μὴ χρεωκοπήσει ὁ Μποσίνεϋ κι' ἀναγκασθεῖ ὁ Σόμς νὰ πληρώσει κι' ἀποπάνω τὰ ἔξοδα τῆς δίκης. Καὶ πίσω ἀπὸ τὸ χεροπιαστὸ αὐτὸ φόβο καιροφυλακτοῦσε, ἐνεδρεύοντας πάντα, ἡ ἀόριστη ἐκείνη ταραχὴ, πολὺπλοκη, σκοτεινὴ, γεμάτη ἀπὸ τὴν ἀπειλὴ τοῦ σκανδάλου, σὰν ἓνα κακὸ ὄνειρο πού ἡ δίκὴ τούτῃ δὲν ἦταν παρὰ τὸ ἐξωτερικὸ ὄρατό της σημεῖο.

Σήκωσε τὸ κεφάλι του βλέποντας τὸ γέρο-Τζόλουν, καὶ μουρμούρισε:

— Πῶς εἶσαι, Τζόλουν; Ἐναν αἰῶνα ἔχουμε νὰ σὲ δοῦμε. Ἦσουν στὴν Ἑλβετία, — ἔμαθα. Αὐτὸς ὁ νεαρὸς Μποσίνεϋ μπλέχτηκε σ' ἄσχημες δουλειές. Τῶρα πὼς ἐκεῖ ἄθφτανε.

Ἀπλῶσε τὴ δικογραφία στὸ μεγαλύτερο ἀδερφό του, κοιτάζοντάς τον μὲ νευρικότητα.

Ὁ γέρο-Τζόλουν διάβαζε σιωπηλὸς τὰ χαρτιά, ἐνῶ ὁ Τζαίμς ξάγκανε τὸ δάχτυλό του μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὸ πάτωμα.

Ἐπιτέλους ὁ γέρο-Τζόλουν τὰ πέταξε στὸ τραπέζι, μὲ θόρυβο, πάνω σ' ἓνα σωρὸ ἑνορκὲς μαρτυριᾶς σχετικὲς μὲ «τὴ διαδοχὴ τοῦ μακαρίτη Μπακόμπ», πού ἦταν

μιά από τις άμετρητες διακλαδώσεις της επικερδέστατης εκείνης υπόθεσης Φράυερ-Φορσάτ.

Δέν καταλαβαίνω τί σκέπτεται ο Σόμς, είπε, να κάνει τόση φασαρία για μερικές εκατοντάδες λίρες. Ένόμιζα πως ήταν άνθρωπος με περιουσία!

Μιά τρεμούλα από αγανάκτηση φάνηκε στο πάνω χεϊλι του Τζαίμς. Δέν έννοούσε να χτυπούν το γιό του σ' αυτό το σημείο.

Δέν τόν κάνει για τὰ λεφτά, άρχισε νά λέει. Μά, συναντώντας το άδυστηρό, ίσιο, διαπεραστικό βλέμμα του άδερφου του, σταμάτησε.

*Έγινε σιωπή.

— Ήρθα για τή διαθήκη μου, είπε τέλος ο γέρο-Τζόλουν, σέρνοντας το μoustάκι του.

Ή περιέργεια του Τζαίμς ξύπνησε μονομιάς. Κανένα πράμα ίσως στον κόσμο δέν τού κέντριζε τόσο την προσοχή, όσο μιά διαθήκη, ή υπέρτατη πράξη της ιδιοκτησίας, ή τελική καταγραφή της περιουσίας, ή όριστική έκτίμηση ενός ανθρώπου. Σήμανε.

Φέρε τή διαθήκη του κύριου Τζόλουν, είπε στον γραμματικό που παρουσιάστηκε στην πόρτα, ένα άνθρωπο με μαλλιά καστανά κι' άνήσυχο ύψος.

— Θα κάμεις τίποτ' άλλες; ρώτησε, και μιά σκέψη πέρασε από το νου του: «Νάναι τάχα πιο πλούσιος από μένα;»

Ο γέρο-Τζόλουν έβαλε τή διαθήκη στη μέσα τσέπη της ζακέτας του, κι' ο Τζαίμς, άπογοιτευμένος, σταύρωσε τὰ μακρυά πόδια του.

— Έκανες μερικές καλές άγορές τελευταία, μου είπαν, πρόσθεσε.

Δέν ξέρω ποιός σουδωσε τις πληροφορίες, άποκρίθηκε άπότομα ο γέρο-Τζόλουν. Πότε είναι αυτή ή δική; Τόν άλλο μίηνα; Δέν καταλαβαίνω τί βάλατε στο νου σας. Φυσικά, είστε αύτεξούσιοι στις δουλειές σας. Μά, αν θέλετε τή γνώμη μου, να τὰ διορθώσετε χωρίς δικαστήρια. Άντίο.

Και με μιά ψυχρή χειραψία, τόν χαιρέτησε κι' έφυγε.

Ο Τζαίμς άρχισε πάλι να δαγκώνει το δάχτυλό του, ένω το γκριζογάλανο βλέμμα του στριφογύριζε σαν τρυπάνι γύρω από κάποια άνησυχαστική μυστική εικόνα...

Ο γέρο-Τζόλουν πήρε τή διαθήκη του, πήγε στα γραφεία της Νέας Άνθρακωτικής Έταιρίας και κάθισε στην άδεια αίθουσα του Συμβουλίου να την ξανάδιαβάσει. Μίλησε τόσο άπότομα στον Χέμμιγκς, όταν αυτός, βλέποντας τόν προϊστάμενό του καθισμένο στο γραφείο, τούφερε τήν πρώτη άναφορά του νέου Διευθυντή, πού ο γραμματικός τάχασε και βγήκε έξω με πολύ πειραγμένη αξιοπρέπεια. Κι' άφου κάλεσε το μικρό γραφέα, τούκαμε τέτοια γκρίνια, πού ο καυμένος δέν ήξερε τί να γενεί. Μά το Θεό, θα τούδειχνε αυτός, ο Χέμ-

μιγκς, να μάθει να φέρνεται, νάρχεται στο γραφείο, ένα χαμίνι εκεί, και να θρονιάζεται σαν άφέντης! Αυτός, ο Χέμμιγκς, τ'έχε διευθύνει αυτό το γραφείο πολύ περισσότερα χρόνια άπ' ό,τι θαρούσε εκείνο το παλιόπαιδο, και δέ μπορούσε να τόν άφίνει να κάθεται έτσι με σταυρωμένα τὰ χέρια. Δέν τόν ήξερε καλά τόν Χέμμιγκς.

Άπό τήν άλλη μεριά της πράσινης μεγάλης πόρτας, ο γέρο-Τζόλουν, στρογγυκαθισμένος στο μακρύ τραπέζι από μάρμαρι και δέρμα, φορώντας πάνω στη μύτη του τὰ γυαλιά του με τούς χοντρούς φακούς δεμένους με ταρταρούγα, διάβαζε τή διαθήκη, περνώντας άνάμεσα' από τ' άρθρα της το χρυσό του μολύβι.

*Ήταν μιά άπλη διαθήκη, γιατί δέν είχε κανένα από τὰ ένοχλητικά εκείνα κληροδοτήματα και τις φιλανθρωπικές δωρεές που κάνουν στεία την περιουσία ενός ανθρώπου και χαλούν τή μεγαλειώδη έντοπωση της μικρής εκείνης παραγράφου που οι πρωινές εφημερίδες άφιερώνουν σ' όσους Φορσάτ πεθαίνουν μ' έκατό χιλιάδες λίρες περιουσία.

Μιά άπλη διαθήκη. Μόνο ένα κληροδοτήμα από είκοσι χιλιάδες λίρες στο γιό του και «ως προς το υπόλοιπον της περιουσίας μου, κινήτης, ακινήτου ή μκτης, καταλείπω εις τούτον ως έκτελεστήν όπως τὰ έξ αυτής μερίσματα, πρόσδοδοι, έννοικια, τόκοι ή εισοδήματα έν γενεί, καταβάλλονται εις τήν ρηθείσαν έγγονήν μου Τζούν Φορσάτ ή τούς νομίμους αυτής αντιπροσώπους, έφ' όσον ζή, προς άποκλειστικήν αυτής χρήσιν... δικαιομένην να διαθέσι, δια τόν μετά θάνατον αυτής χρόνον, μεταβιβάζουσα ή όπωσδήποτε άπαλλοτριούσα τὰ προειρημένα περιουσιακά στοιχεία, ακίνητα, οικοδομάς, χρήματα, μετοχές, όμολογίας δημοσίων δανείων, ή ως ταύτα τότε θα εύρηνται, κατ' άλλον τρόπον τοποθετημένα και δη δια διαθήκης ή άλλου ίσαξίου έγγράφου ή οίασδήποτε διατάξεως τελευταίας βουλήσεως δεόντως παρ' αυτής ύπογεγραμμένης.

»Έν ή περιπτώσει... υπό τήν προϋπόθεσιν πάντοτε...» και ούτω καθεξής σ' έφτά φύλλα μεγάλα, όλο μικρές και άπλές προτάσεις.

Ή διαθήκη είχε συνταχθεί από τόν Τζαίμς στις καλές μέρες του. Είχε προβλέψει σχεδόν όλες τις περιπτώσεις.

Ο γέρο-Τζόλουν έμεινε πολλή ώρα εκεί διαβάζοντας τή διαθήκη. Τέλος πήρε μισό φύλλο χαρτί κι' έκαμε μιά μεγάλη σημείωση με το μολύβι: ύστερα, άφου έβαλε τή διαθήκη στην τσέπη του, παράγγειλε να τού φέρουν έν' άμάξι και πήγε στα γραφεία του Πάραμος και Χέριγκς, στο Λίνκολνς-Ύν-Φίλντς. Ο Τζάκ Χέριγκς είχε πεθάνει, μά ο άνηψιός του ήταν ακόμα στη φίρμα, κι' ο γέρο-Τζόλουν κλειστηκε μισή ώρα μαζί του.

Εἶχε κρατήσει τ' ἀμάξι, καὶ βγαίνοντας ἔδωσε στὸν ἀμαξῆ τὴ διεύθυνση: Λεωφόρος Βιστάρια ἀριθ. 3.

Ἐνῶθε μιὰ παράξενη μυστικὴ ἱκανοποίηση, σὰ νάχε κερδίσει μιὰ νίκη ἐνάντια στὸν Τζαίημς καὶ στὸν «Ίδιοκτῆτη». Δὲ θάχωναν πιά τὴ μύτη τους στὶς δουλειές του. Τὸς εἶχε ἀφαιρέσει τὴ φύλαξη τῆς διαθήκης. Θὰ τοὺς ἐπαίρνε κι' ὅλες τὶς ὑποθέσεις του καὶ θὰ τὶς ἐμπιστευόταν στὰ χέρια τοῦ νέου Χέριγκ. Ἀκόμα καὶ τὶς ὑποθέσεις τῶν σωματεῶν ποὺ ἦταν διευθυντῆς. Ἄν αὐτὸς ὁ νεαρὸς Σόμς ἦταν τόσο πλούσιος, δὲ θάχε καὶ πολλὴ σημασία ἂν ἔχανε χίλιες λίρες τὸ χρόνο ἢ κατὰ τέτοιο. Καὶ κάτω ἀπὸ τ' ἄσπρο μουσάκι του, ὁ γέρο-Τζόλυον χαμογελοῦσε σκληρά. Αἰσθανόταν πὼς ἦταν πολὺ δίκαιο ἐκεῖνο-ποῦ ἔκανε, ἂν παραδεχτοῦμε πὼς ὑπάρχει κάποια δικαιοσύνη στὴν ἀνταπόδοση.

Ἀργά, σταθερά, σὰν τὴ μυστικὴ ἐσωτερικὴ ἀρρώστεια ποὺ φέρνει λίγο-λίγο τὴν καταστροφή ἐνὸς γέριου δέντρου, οἱ δηλητηριασμένες πληγές, ποὺ εἶχαν ὑποσκάψει τὴν εὐτυχία του, τὴ θέλησή του, τὴν περηφάνειά του, γκρέμιζαν τώρα καὶ τὸ κομψὸ οἰκοδόμημα τῆς φιλοσοφίας του. Ἡ ζωὴ τὸν εἶχε χτυπήσει ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καί, σὰν τὴν οἰκογένεια, κι' ὁ ἀρχηγὸς ἔχασε τὴν ἰσορροπία του.

Κι' ἐνῶ τ' ἀμάξι τὸν ἔφερνε στὸ σπίτι τοῦ γιου του, σκεφτόταν τὸ νέο τρόπο ποῦ, λίγο πρὶν, εἶχε διαθέσει τὴν περιουσία του, καὶ τοῦ φαινόταν σὰν τιμωρία ποὺ εἶχε ἐπιβληθεῖ στὴν οἰκογένεια καὶ στὴν κοινωνικὴ τάξη, ποὺ ἀντιπροσώποι τῆς, κατὰ τὴ γνώμη του, ἦταν ὁ Τζαίημς κι' ὁ γιὸς του.

Εἶχε ἀποκαταστήσει τὸν νέο Τζόλυον, κι' ἡ ἀποκατάσταση αὐτὴ ἱκανοποιῶσε τὴ μυστικὴ λαχτάρα του γιὰ ἐκδίκηση, — ἐκδίκηση ἐνάντια στὸ χρόνο, στὴ λύπη, στὶς ξένες ἐπεμβάσεις καὶ σ' ὅλους ἐκεῖνους ποὺ δεκαπέντε χρόνια τώρα εἶχαν ῥίξει στὸ μοναχικό του τὸν ἀπροσμέρητο ὄγκο τῆς μομφῆς τους. Ἐβλεπε τὴν πράξη του σὰν τὸ μόνο δυνατό τρόπο ν' ἀποδείξει ἀκόμα μιὰ φορά τὴν κυριαρχικὴ θέλησή του. Ν' ἀναγκάσει τὸν Τζαίημς καὶ τὸν Σόμς, τὴν οἰκογένεια, κι' ὅλο τὸ σκοτεινὸ πλῆθος τῶν Φορσάιτ, — ἕνα μεγάλο ποτάμι ποὺ κυλοῦσε μὲ μοναδικὸ ὕδατοφράγμα τὴ δικὴ του ἀντίσταση, — νὰ παραδεχτοῦν πὼς ἐννοοῦσε νὰ εἶναι ὁ μόνος ἀφέντης.

Τοῦ ἦταν γλυκεῖα ἡ σκέψη πὼς εἶχε κάνει τὸ παιδί του πλουσιώτερο, καὶ πολὺ μάλιστα, ἀπὸ τὸ γιὸ τοῦ Τζαίημς, ἐκείνον τὸν «Ίδιοκτῆτη». Τοῦ ἦταν γλυκὸ νὰ δίνει στὸν Τζό, γιατί ἀγαποῦσε τὸ γιὸ του.

Οὔτε ὁ νέος Τζόλυον, οὔτε ἡ γυναῖκα του ἦταν στὸ σπίτι (ὁ νέος Τζόλυον πραγματικὰ δὲν εἶχε γυρίσει ἀκόμα ἀπὸ τὸ Βοτανικὸ κῆπο), μὰ ἡ μικρὴ ὑπηρετρία τοῦπε πὼς περίμενε ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή τὸν κύριο.

— Γυρίζει πάντα σπῆτι τὴν ὥρα τοῦ ταγιοῦ, γιὰ νὰ παίξει μὲ τὰ παιδιά.

Ὁ γέρο-Τζόλυον εἶπε πὼς θὰ περίμενε, καὶ κάθισε ἀρκετὰ ὑπομονετικά στὸ παλιωμένο μέτριο σαλόνι, ὅπου τώρα ποὺ εἶχαν βγάλεϊ τὰ καλοκαιριάτικα τσιτῖνα καλύμματα, οἱ παλιές πολυθρόνες κι' ὁ καναπὲς ἔδειχναν ὅλη τὴν τριμμένη φωχὴ τους οὐρη. Λαχταροῦσε νὰ στείλει νὰ τοῦ φέρουσαν τὰ παιδιά. Νὰ τὰ δεῖ πλάι του, νὰ νιώσει τὰ τρυφερά κορμάκια τους πάνω στὰ γόνατά του. Ν' ἀκούσει τὸν Τζόλλυ νὰ λέει: «Ἀλλοί! Νὰ ὁ παπούς!» Νὰ δεῖ τὴ χαρά του. Νὰ αἰστανθεῖ τὸ μικρὸ ἀπαλὸ χεράκι τῆς Χόλλυ νὰ κρυφοχαϊδεύει τὸ μάγουλό του. Μὰ δὲ θέλησε νὰ τὰ φωνάξει. Ἡ πράξη ποὺ ἐρχόταν νὰ κάμει εἶχε κάποια ἐπισημότητα, κι' ὥσπου νὰ τὴν τελειώσει, δὲ θάπαίξε. Διασκέδαζε στὴ σκέψη πὼς, μὲ δυὸ γραμμὲς τῆς πέννας του, θὰ ξανάδινε στὸ μικρὸ αὐτὸ σπιτάκι τὴν κοινωνικὴ ἐμφάνιση ποὺ τόσο φανερά τοῦ λειπε. Πὼς θὰ γέμιζε τὰ δωμάτια τοῦτα, ἢ ἄλλα σὲ μεγαλύτερο κτίριο, μὲ ἀριστουργήματα ἀπὸ τοῦ Μπαϊήμπλ καὶ Πάλμπρεντ. Πὼς θάστελνε τὸν μικρὸ Τζόλλυ στὸ Χάρρου καὶ στὴν Ὁξφόρδη (δὲν εἶχε πιά ἐμπιστοσύνη στὸ Ἦτον καὶ στὸ Καϊμπριτζ, ἀφοῦ ἐκεῖ εἶχε σπουδάσει ὁ γιὸς του), πὼς θάδινε στὴ μικρὴ τὴν καλὴ τέρση μουσικὴ μόρφωση, ποὺ τὸ παιδί εἶχε τόση κλίση γι' αὐτήν.

Κι' ἐνῶ τὰ δράματα τοῦτα περνοῦσαν μπρὸς ἀπ' τὰ μάτια του κι' ἡ καρδιά του φοβόσκωνε ἀπὸ συγκίνηση, σηκώθηκε ὀρθὸς καὶ βάλλθηκε νὰ κοιτάξει ἀπ' τὸ παράθυρο τὴ μικρὴ γωνία τοῦ περτεινισμένου κήπου, ὅπου ἡ ἀχλαδιά, ἀπογυμνωμένη πρόωρα ἀπ' ὅλα τὰ φύλλα τῆς, ὕψωνε τὸ σκελετὸ τῶν ἀδειων τῆς κλωναριῶν μὲς στὴν οὐλὴν ποὺ ἀπλωνόταν, ὅλο καὶ πιὸ ψηλά, τὸ φθινοπωρινὸ ἐκεῖνο ἀπόγεμα.

Ὁ σκύλος Βαλτάσαρ, μὲ τὴν οὐρὰ σηκωμένη στὴ ράχη, μὲ τὸ μακρὸ τρίχωμα τὸ ὑπολισμένο μὲ ἄσπρες καὶ μαῦρες βούλες, περπατοῦσε στὸ βάθος τοῦ κήπου, μύριζε τὰ φυτὰ, κι' ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ σήκωνε τὸ ποδάρι του στὸν τοῖχο.

Κι' ὁ γέρο Τζόλυον ὄνειροπολοῦσε.

Ποῖα ἄλλη εὐχαρίστηση τοῦμενε πιά, παρὰ νὰ δίνει!

Εἶναι εὐχάριστο νὰ δίνεις, ὅταν μπορεῖς νὰ βρεῖς κάποιον νὰ σοῦ γνωρίζει εὐγνώμοσύνη — κάποιον ἀπὸ τὴ σάρκα σου καὶ τὸ αἷμα σου. Δὲ νιώθεις τὴν ἴδια ἱκανοποίηση σὰ δίνεις σὲ ξένους, σ' ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἔχουν κανένα δικαίωμα πάνω σου. Ἄν ἔκανε τέτοιου εἶδους δώρεές, ὁ γέρο-Τζόλυον θάταν σὰ νὰ πρόδιδε τὶς ἀτομικὲς πεποιθήσεις καὶ τὴ δράση. ὅλης τῆς ζωῆς του, τὶς ἐπιχειρήσεις, τοὺς μόχθους, τὴν ἐγκράτειά του. Σὰ νάθελε νὰ διαψεύσει τὴ μεγάλῃ ἀλήθεια ποὺ τὸν ἔκανε τόσο περήφανο, ὅπως κι' ἑκατομμύρια ἄλ-

λους Φορσάιτ πριν απ' αυτόν και τώρα και μελλοντικά, πώς πάλεψε σ' όλη τη ζωή του για να δημιουργήσει μια θέση σ' αυτό τον κόσμο και να μπορέσει να την κρατήσει.

Και καθώς στεκόταν εκεί, κοιτάζοντας τις δάφνες με τα βρώμικα φύλλα, την κηλιδωμένη από μαύρα στίγματα χλόη, το πήγαιν' - έλα του Βαλτάσαρ, όλος ο πόνος των δεκαπέντε αυτών χρόνων, που στο διάστημά τους είχε στερηθεί μια τόσο νόμιμη εύτυχία, ανακάτευε τη χολή του με τη γλύκα της στιγμής που πλησίαζε.

Ο νέος Τζόλυον ήρθε τέλος, ευχαριστημένος απ' τη δουλειά του, και δροσερός από την πολύωρη διαμονή του στο υπαίθρο. "Ακούγοντας πως ο πατέρας του ήταν στο σαλόνι, ρώτησε βιαστικά αν ή κ. Φορσάιτ βρισκόταν σπίτι, και σαν έμαθε πως δεν ήταν, αναστέναξε μ' ανακούφιση. Τότε, αφού φύλαξε προσεχτικά τα υλικά της ζωγραφικής του στη μικρή απόμερη ντουλάπα, μπήκε στο σαλόνι.

Με την αποφασιστικότητα που χαρακτήριζε κάθε πράξη του, ο γέρο-Τζόλυον μπήκε άμέσως στο θέμα:

— Άλλαξα τη διαθήκη μου, Τζό, είπε. Μπορείς να βάλεις λίγη περισσότερη άνεση στη ζωή σου. Κάνονισα από τώρα χίλιες λίρες το χρόνο για σένα. Ή Τζούν θα πάρει πενήντα χιλιάδες λίρες μετά το θάνατό μου. Τα υπόλοιπα θά'ναι δικά σου. Αυτό το σκυλί σου καταστρέφει τον κήπο. Δε θά'χα ποτέ σκύλο αν ήμουν στη θέση σου.

Ο σκύλος Βαλτάσαρ, καθισμένος στη μέση της χλόης, κοίταζε εξεταστικά την ούρα του.

Ο νέος Τζόλυον κοίταξε το ζω, μα δεν τ'όβλεπε καθαρά, γιατί τα μάτια του ήταν αμυωμένα.

— Το μερίδιό σου δε θ'άπέχει πολύ από

έκατο χιλιάδες, παιδί μου, είπε ο γέρο-Τζόλυον. Σκέφτηκα πως θά'ταν καλύτερα να το ξέρεις. Δε μου μένει πολύς καιρός να ζήσω, στην ηλικία που είμαι. Δε θά'ξαναμιλήσουμε γι' αυτό. Πώς είναι η γυναίκα σου; και — πρόσφερε της τους χαιρετισμούς μου.

Ο νέος Τζόλυον έβαλε το χέρι του στον ώμο του πατέρα του, και καθώς δεν έγινε άλλη κουβέντα, το έπεισόδιο έληξε.

Σαν είδε τον πατέρα του μέσα στ' άμαξι, ο νέος Τζόλυον γύρισε στο σαλόνι και στάθηκε κει που στεκόταν ο γέρο-Τζόλυον πριν, κοιτάζοντας το μικρό κήπο. Προσπάθησε να συλλάβει όλη τη σημασία που'χε γι' αυτόν το νέο που έμαθε, και, σά Φορσάιτ που ήταν, είδε με τη φαντασία του τη μεγάλη προοπτική που άνοιγε μπροστά του ο πλούτος. Τα δύσκολα χρόνια που είχε περάσει δεν είχαν στερέψει μέσα του το χυμό των φυσικών του ενστίκτων. Μ' έξαιρετικά πρακτικό πνεύμα, σκέφτηκε τα ταξίδια, τις τουαλέτες της γυναίκας του, τη μόρφωση των παιδιών, ένα άλογόκι για τον Τζόλλυ, ένα σωρό πράγματα. Και όμως ανάμεσα σ' όλα τουτα σκεφτόταν και τον Μποσίνεβιτ και την έρωμένη του και το κοφτό τραγούδι της τσιγλάς. Χαρά — Τραγωδία; Τί; Τί;

Τα μακρινά περασμένα, τα γεμάτα όδυν, δυστυχία και πάθος, τα θαυμάσια περασμένα που καμιά περιουσία δε θά'μπορούσε να του τα ξαναδώσει, που τίποτα στον κόσμο δε μπορούσε να τα ξαναφέρει μ' όλη τη φλογερή τους γλύκα, πέρασαν μπρός απ' τα μάτια του.

Σά γύρισε η γυναίκα του, έτρεξε κοντά της και την αγκάλιασε. Και για πολλή ώρα στεκόταν έτσι, ακίνητος, με τα μάτια κλειστά, σφίγγοντάς την στο στήθος του, ενώ εκείνη τον κοίταζε παραξενεμένη, με βλέμμα γεμάτο λατρεία κι' αμφιβολία.

(*Ακολουθεί)

ΧΙΝΟΠΩΡΟ

Μ' άδραξεν ή σκέπη της σιγής
με μια μυστικήν ανατριχίλα.
Τώρα ανιστορούν με δέος τα φύλλα.
τό σκιερό παράπονο της γής.

"Από τα τραγούδια τ' Απριλίου
κάποιο φύσημα μονάχα φτερουγίζει.
Τί με σιγοκαίει, τί με φλογίζει
σαν ήχω μακρόσυρτου φιλιού;

Μες στη βαρεία θλίψη του βραδιού
μοναχή ή καρδιά μου, μόνη ή σκέψη.
Ή βαθεία πληγή μου έχει στερέψει
σά σκισμάδα άνεγγίχτου ροδιού.

Χινοπώρου πέρασμα — ριγώ —
μ' ήβρε στη στερνή μου ανατριχίλα.
Τώρα ανιστορούν με δέος τα φύλλα
τό πικρό παράπονο, τ' άργό.

ΟΡΕΣΤΗΣ ΚΑΛΙΟΡΗΣ

ΤΑ ΠΕΝΗΝΤΑΧΡΟΝΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΥ(*)

ΝΕΟΙ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ

Πενήντα χρόνια φαίνεται πώς είναι αρκετά για να δημιουργηθεί μια λογοτεχνία, ενώ είναι λίγα για να διαμορφωθεί μια γλώσσα. "Ας μη σταθούμε αμέσως στην αντίνομία που κλείνει ο συλλογισμός αυτός. Δεν υπάρχει λογοτεχνία όπου δεν υπάρχει γλώσσα. Σύμφωνα. Φτάνει όμως να μείνεις αφαντίστος μελετητής απάνω από τις σελίδες που αποτελούν τα νέα ελληνικά γράμματα στη λογοτεχνικότερη μορφή τους; Ήπειρ' από την ίδρυση του Βασιλείου και δίνουν μαζί τον απόλογισμό του Δημοτικισμού από τη στιγμή που παρουσιάστηκε έπισημότερα και ζήτησε, με άνοιχτά χαρτιά, να πολεμήσει και να επιβάλει νέα πνευματική κατάσταση, φτάνει να κάμης μερικές γενικώτερες διαπιστώσεις, ν' αριθμήσεις και να συγκρίνης τά λογοτεχνικά κείμενα που καθορίζουν το πνευματικό επίπεδο δυο εποχών, του 1888, λ.χ., όταν τυπώθηκε το «Ταξίδι», και του 1923, όταν φάνηκε όριστικά συγκροτημένη ή κριτική διάθεση του 'Αποστολάκη με τον αδιάλλαχτο θαυμασμό του για τον ποιητή του «Πόρφυρα», ή του 1896, όταν έδινε ο Καρκαβίτσας το «Ζητιάνο» του, και του 1925, όταν ο Βάρναλης με το «Σολωμό χωρίς μεταφυσική» προσπάθησε να συγκεντρώσει το λογοτεχνικό μας κόσμο σε μια θεώρηση των πνευματικών μας προβλημάτων από σκοπιά που έβλεπε έχθρο έπικίνδυνο την «Ποίηση στη ζωή μας», ή, ακόμα, του 1899, όταν ο Ταγκόπουλος παρουσίασε την «'Ανθολογία» του με ό,τι χαρακτηριστικότερο είχε να δείξει τότε ο ελληνικός στίχος, και του 1934, όταν ο Καμπάνης συμπλήρωσε την «'Ιστορία» του και προχώρησε ως τη λογοτεχνική παραγωγή σχεδόν της τελευταίας ώρας, φτάνει να επιχειρήσης μια πρόχειρη στατιστική των λογοτεχνικών ειδών που καλλιεργούσαν οι συγγραφείς μας λίγο πριν και λίγο έπειτ' από το «Ταξίδι» και να τη βάλης πλάι-πλάι μ' ένα απλό βιβλιογραφικό δεατίο, φετεινό, περσινό, προπερ-

σινο, για να δεχτής αυτή την αντίνομία και να ζητήσεις να την εξηγήσεις και να τη δικαιολογήσεις.

Η νέα ελληνική λογοτεχνία, στά μεγαλύτερα και σημαντικότερα κεφάλαιά της, είναι καρπός του πνευματικού κινήματος που θα το στενεύαμε αν το λέγαμε Ψυχασμός και θα το απλώναμε ως εκεί που θα μπορούσε να χωρέσει, δι' έδωσαν τα πενήντα τελευταία χρόνια αν το ονομάζαμε λογοτεχνικό αναβρασμό. Όπως δὴποτε, αυτό που έγινε στα 1888, με το ένα ή με το άλλο όνομα, με την πρωτοβουλία ενός ή με την προετοιμασία πολλών που κάνουν μακρὰ σειρά μέσα σε τρείς πάνω κάτω αιώνες, από το Νικόλαο Σοφιανό (1544) ως το Διονύσιο Σολωμό, ήταν μια άφύπνιση, ή συνειδητοποίηση δυνατών πόθων και γόνιμων ανησυχιών, ένα βέλος που άλλαξε την πορεία ενός ολόκληρου κόσμου, το μόνο πνευματικό κίνημα που τό αίστάνθηκε όλο το έθνος και προκάλεσε γενική συμμετοχή στα πνευματικά ζητήματα. Έγιναν από τότε πολλά και, κάποτε, σπουδαία. Γράφτηκαν έργα που έπρεπε να διαβαστούν τουλάχιστον απ' όλους τους μορφωμένους Έλληνες, ακούστηκαν κηρύγματα που είχαν και το περιεχόμενο και τον παλμό για να υψώσουν το πνευματικό μας επίπεδο, φάνηκαν πνευματικοί άνθρωποι που όφειλε το έθνος να τους προσέξει, να τους εκτιμήσει, να τους δεχτεί, σά Μεσσίες στις δύσκολες και σκοτεινές περιπέτειές του. Έξω από την πολιτική, που σπανιότατα στην 'Ελλάδα στάθηκε ιδεολογία και σε όλες σχεδόν τις περιόδους κατέβηκε στη συναλλαγή και στις αναριθμητές αδυναμίες ενός λαού που δεν είχε άπομακρυνθεί ακόμα αρκετά από τη δουλεία για να νιώσει μέσα στο έξωτερικό ξεσκάδωμα την έσωτερική έλευθερία, έξω από τους αντιπνευματικούς φανατισμούς που στηρίζονταν στα πιο γυμνά συμφέροντα, μια μορφή πρόβαλε, χάραξε καθαρό το περίγραμμά της, υμνήθηκε και λιθοβολήθηκε όσο καμιά άλλη, κι' ή ίδια αυτή μορφή σκόρπισε τις πιο άνεκτίμητες ευεργεσίες.

(*) Η μελέτη αυτή, από έλλειψη χώρου, δέ δημοσιεύθηκε στο προηγούμενο τεύχος, στη συγκρότηση του οποίου άνήκει.

άλλα και έκανε τὰ άπλοϊκώτερα λάθη: ο Ψυχάρης. "Όταν πέθανε, γύρισα πίσω, δέν είδα άλλον στερεώτερο, καθαρώτερο στίς γραμμές του, πιδ πανελλήνιο, γιά τις άγάπες πού φούντωσε και τὰ μίση πού άναψε, πιδ γνώριμο και καθωρισμένο στίς συνειδήσεις τών "Ελλήνων, και δέν δυσκολεύτερα νά πιδ ότι είναι ή προσωπικότητα πού δέ θά ξεχαστή ποτέ, ούτε στόν πρϊωτο, ούτε στό δέκατο, ούτε στόν είκοστό αιώνα της έλευθερίας μας. Τώρα, έπειτ' από δέκα χρόνια, δέ δυσκολεύομαι νά εκφράσω μέ τόν ίδιο χαρακτήρισμό τήν έντύπωσή μου από τήν παρουσία του Ψυχάρη στά νέα έλληνικά γράμματα κι' από τόν καλπασμό του στά πενήντα τελευταία χρόνια. "Όταν μάλιστα, πέροι τέτοιον καιρό, διάβασα τήν πρόταση του Θράσου Καστανάκη νά δοθί τδ όνομα του Ψυχάρη σ' ένα ελληνικό βουνό, βρήκα λειψό τδ χαρακτήρισμό μου. Βουνό ήταν ο Ψυχάρης, άσάλευτο, βαθειά ριζωμένο στήν ελληνική γή, κι' άν δέν ήταν ο "Ελικώνας, κι' άν δέν εκύλησαν από τις κορφές κι' άπ' τις πλαγιές του γλυκοί τόνοι αδλδων, κατέβηκε ο βορριάς και δέν άφησε θρϊο τίποτα, ξεριζώσε ότι βλαβερό κι' έπίβουλο, κι' άνοιξε τόπο γιά ότι έπρεπε νά βλαστήσει και ν' άνθισή. Ο Ψυχάρης δέν ήταν ο λογοτέχνης πού είχε ανάγκη ο τόπος. "Ήταν ο καινοτόμος πού έπρεπε νά προηγηθί. Και ο καινοτόμος έκαμε λογοτεχνία, αλλά προπάντων έβαλε τή λογοτεχνία, ως ένα σημείο, στό δρόμο πού έπρεπε ν' ακολουθήσει, τουλάχιστον στό δρόμο πού οδηγεί στό γόνιμο και σταθερό έδαφος, όπου πρέπει νά σταθί ο προικισμένος λογοτέχνης κι' ο συγκροτημένος πνευματικός άνθρωπος και νά εργαστή χωρίς τήν ύποψία ότι μπορεί νά βρσκεται μακριά από τόν προορισμό του, από τόν παλμό της εποχής του κι' από τις ανάγκες του έθνους. "Αλλοι ο καινοτόμος τυχαίνει νά είναι ποιητής, άλλου πολιτικός, άλλου κοινωνιολόγος, άλλου θρησκευτικός μεταρρυθμιστής. Στην "Ελλάδα ήταν γλωσσολόγος. "Αμεση συνέπεια ή άντινομία πού σημειώσαμε, αλλά και ή σημερινή θέση του δημοτικισμού, πού όσο κι' άν πανηγυρίζουμε τις άληθινά μεγάλες κατακτήσεις του κι' όσο κι' άν αναγνωρίζουμε τις μεγάλες ύπηρεσίες του από έθνος, παρουσιάζει αδή τη στιγμή, άπάνω στά πενήντα χρόνια της έπίμαχης, πολυτάραχης και συχνά δραματικής σταδιοδρομίας του, διπλή κρίση: έξωτερική κ' έσωτερική.

Δέ θά ήθελα νά ξαφνιάσει κανέναν αυτός ο λόγος. Δέν είναι μομφή, δέν είναι βλαστήμια σέ ώρα πανηγυρισμού, ούτε άρνηση άγώνων, ύποτίμηση άποτελεσμάτων, άγνοια προσώπων και έργων. Είναι τδ συμπέρασμα άνθρώπου πού πιστεύει στό δημοτικισμό, πού αισθάνεται ευεξία και ασφάλεια στό κλίμα του και νομίζει ότι μόνο από τις δικές του σκοπιές, πού έχουν τούς πιδ άνοιχτούς και καθαρούς όρίζοντες,

μπορεί νά δή, νά αίστανθί και νά συγκεντρώσει τδ ύλικό και τή διάθεση της άληθινά κριτικής έργασίας. "Ο δημοτικισμός είναι, μέσ' στήν πνευματική μας ζωή, τδ μόνο έδαφος πού άντέχει στό βάρος του έλέγχου, ή ζωντανή σκέψη πού δέν ψάχνει μόνο τὰ περασμένα, άλλ' άπλώνεται στήν πιθανή προέκταση τών ίκανοτήτων, τών καταστρωμένων σχεδίων, τών φιλοδοξιών και τών όνειρων τών σημερινών λογοτεχνών, και θέλει νά συλλάβη κάποιες ρευστές καταστάσεις μά και νά προλάβη μερικές συνέπειες, μαζί και νά συνειδητοποιήσει κάποιους αδύνατους και σκόρπιους παλμούς, πού συχνά είναι ή καλύτερη, ή πιδ ύπολογίσιμη ύπόσχεση όλων εκείνων πού δέ διακηρύττουν μόνο, άλλ' έχουν στό αίμα τους τήν ταραχή και τήν άνανέωση, τή φωτιά και τή δημιουργητικότητα. "Ετσι μόνο νιώθω χρήσιμο τόν έλεγχο. Κι' έτσι τόν βλέπω αξίο της στιγμής και τού μεγάλου θέματος. "Η άνάμνηση ίερών προσώπων της πνευματικής μας Ιστορίας, ο γυρισμός σέ κλασικά πιά βιβλία της λογοτεχνίας μας, ή νοσταλγία, άκόμα, έποχών πού οι λογοτέχνες ήταν ψηλότερα κι' από τὰ σύννεφα και πολεμούσαν τή ζωή και τήν άδιαφορία μέ περισσότερο πείσμα και κρατούσαν δόκκληρη τή μαχητικότητα άριστοκρατών του πνεύματος, νοσταλγία πού μου τή γεννάνε οι σελίδες τών βιβλίων τους, κιτρινισμένες πιά από τδ χρόνο και κατακουρασμένες από τις θωπείες ή από τις βιαιότητες τών χεριών πού τις κράτησαν μέ άγάπη ή, από ακράτητη όργη, τις έκαμαν νά τρίζουν άνάμεσα στά δάχτυλά τους, όλα, τέλος, αυτά τὰ πενήντα χρόνια τών ήρωϊσμών και τών θυσιών είναι κοντά μου, τὰ νιώθω πλάϊ μου, άπάνω από τδ κοντύλι μου, σάν έναν άκοίμητο φρουρό. Καμμία παραχώρηση, καμμία συγκατάβαση. "Εχουν τή δικαιολογημένη αξίωση ότι άντέχουν σέ κάθε έρευνα. Και, πριν από καθετί άλλο, ζητούν μίαν εξήγηση της άντινομίας πού κρατάει ίσως σέ άπορία τόν αναγνώστη από τις πρώτες φράσεις τού σχολίου αυτού γιά τὰ πενήντα χρόνια του δημοτικισμού.

Πρώτη προσέγγιση στή σχέση γλώσσας και λογοτεχνίας σέ ρίχνει στό φαύλο κύκλο τών άλληλοεξαρτωμένων ειδών. "Η λογοτεχνία, θά σπεύσουν νά ύποστηρίξουν πολλοί, δημιουργεί τή γλώσσα. Κι' εύκολα θά φέρουν παραδείγματα, θά παρατάξουν όνόματα, θά θυμηθούν τδ Ντάντε, τδ Βοκάκιο και τδ Ρονσάρ, θά θελήσουν νά καθορίσουν τις ύποχρεώσεις ποιητών και πεζογράφων γιά τόν πλουτισμό της γλώσσας κάθε έθνους, γιά τήν εύλυγισία της, τήν ίκανότητά της νά ίκανοποιή όλες τις παρουσιαζόμενες ανάγκες, τήν ακρίβεια τών όρων, τις μαγικές της κλωστές πού πιάνουν τὰ πιδ άδιόρατα κινήματα του έγκεφάλου, τούς δίνουν μορφή και σιγά-σιγά

τά κάνουν λέξεις κι' εκφράσεις. 'Αλλ' άμέσως θά πρέπει νά θυμηθοῦμε τοὺς λογοτέχνες ποὺ ἔγραψαν στὴν καθαρεύουσα πρὶν ἀπὸ τὸ 1888 καὶ λίγο ἔπειτα. Καὶ τότε θά τοποθετηθοῦμε ἀντίκρου στὸν Ψυχάρη, στὸ «Ταξίδι» καὶ στὸν πενήνταχρονο ἀγῶνα τοῦ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ πρέπει καὶ ποὺ δειχνεὶ τὴν πραγματικὴ συμβολὴ τοῦ στὴν πνευματικὴ μας κίνηση.

Ἀπὸ τὴ λογοτεχνία τῶν πρώτων πενήντα χρόνων ἔπειτ' ἀπὸ τὸν Καποδίστρια, δηλαδὴ ἀπὸ τὴ λογοτεχνία τῆς καθαρεύουσας καὶ τῆς νοσταλγίας τοῦ παρεξηγημένου ἀττικισμοῦ, δὲν ἔλειψαν οἱ γλωσσοπλάστες. Δὲν ἔλειψαν καὶ στίς ἀμέσως προηγούμενες δεκαετίες, ποὺ ἀνήκουν στίς γλωσσικὲς προσπάθειες τοῦ Κοραΐ καὶ στοὺς πολέμους τοῦ μὲ τοὺς φανατικούς Φαναριώτες. Ἀς σταθοῦμε ὅμως στὰ χρόνια τοῦ ἐλεύθερου ἔθνους κι' ἄς ἐκτιμήσουμε τὴν προσπάθεια τῶν γλωσσοπλαστῶν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς. Τί ἤθελαν; Παράλληλα μὲ τὴν ἐπιστροφή στὴ γλῶσσα τοῦ Θουκυδίδη, ζητοῦσαν νὰ δημιουργήσουν λέξεις, ἀνταποκρινόμενες στίς ἀνάγκες τοῦ 1840 ἢ τοῦ 1860 ἀλλὰ καὶ μὲ καθαρὰ τὰ γνωρίσματα τῆς ἀμεσης καὶ ἀναμφισβήτητης συγγενείας τους μὲ τίς λέξεις καὶ τίς ἐκφράσεις τῶν κειμένων τῆς ἀττικῆς περιόδου. Δούλευαν, φυσικά, σὲ μιὰ οἰκτρὴ πλάνη. Ἀλλὰ ποίος μποροῦσε ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν καλὴ πίστη, τουλάχιστον σὲ μερικούς; Ἦταν ἕνα δυνατό ἰδανικὸ ἢ προγονοπληξία, πλαισιωμένο ἀπὸ τὴ λάμψη ἐνὸς μεγάλου παρελθόντος κι' ἀπὸ τὸ θαυμασμὸ ἑκκοῦ τριῶν αἰώνων. Βέβαια, ἡ ἀλήθεια ἦταν πολὺ κοντὰ τους, πλᾶϊ τους, γύρω τους. Ἀς μὴν ξεχνᾶμε ὅμως, ὅτι πολὺ πῶς μεγάλος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ βρίσκει τὴν ἀλήθεια στὴν τσέπη τοῦ ἀπὸ κεῖνον ποὺ τὴν ἀνακαλύπτει στὴν Ἀμερικὴ. Καὶ οἱ λόγοι τοῦ 1850 ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ τὴν καταλάβουν, γιατί ἦταν ὑποχρεωμένοι μέρα καὶ νύχτα νὰ ζοῦν μέσα σ' αὐτήν, νὰ τὴν ἔχουν στὸ στόμα καὶ σ' αὐτιά τους ἀπὸ τὸ πρωτὶ ὡς τὸ βράδυ κι' ἀπὸ τὸ βράδυ ὡς τὸ πρωτὶ. Ὅσο κι' ἂν δέχονταν τὴν ἀντίληψη ὅτι ὁ λόγιος πρέπει νὰ μὲν ἀπάνω καὶ μακριὰ ἀπὸ τὸ λαό, — ἀντίληψη καθαρὰ Φαναριώτικη, — ζοῦσαν ἀνάμεσα στίς φωνές καὶ στίς συνήθειές του, στὰ γεγονότα ποὺ εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτὸς κάθε μέρα, κάθε ὥρα, κάθε στιγμή. Πῶς νὰ καταλάβουν λοιπὸν τὴν ἀλήθεια, πῶς νὰ τὴν αἰστανθοῦν; Ἀλλὰ εἶπα μιὰ λέξη, ποὺ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε ἄλλο περιεχόμενο καὶ διαμόρφωση διαφορετικὰ τῇ ζωῇ. Καὶ νομίζω πῶς αὐτὴ ἡ λέξη χάρισε τὸν Ψυχάρη ἀπὸ τοὺς λόγιους τοῦ καιροῦ του κι' ἀπ' αὐτὴ θέλησε νὰ ξεκινήσῃ γιὰ τὸ «Ταξίδι» του.

Εἶναι ἡ λέξη αὐτὴ μεγάλο, σημαντικώτατο, κεφάλαιο στὴ ζωῇ, διαχωριστικὴ γραμμὴ στὴν πνευματικὴ ἱστορία τῶν λαῶν.

Οἱ λόγοι τοῦ 1850 σκέπτονταν. Ὁ Ψυχάρης αἰσθανόταν καὶ σκεπτόταν. Κάποτε ἔκανε μόνο τὸ πρῶτο. Συχνὰ καὶ τὰ δύο. Καὶ τότε ἦταν ὁ ἄρτιος, ὁ «ἱστορικὸς» Ψυχάρης, ἡ μεγάλη μορφή. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔκανε μόνο τὸ πρῶτο, τὸν προτιμῶ ἀπὸ τοὺς λίγο παλιότερους ἢ τοὺς συγχρόνους του, ποὺ περιορίζονταν στὸ δεύτερο ἢ νομίζαν πῶς κάνουν καὶ τὸ πρῶτο. Ὁ Ψυχάρης, λοιπὸν, αἰσθανόταν μαζί καὶ σκεπτόταν. Καὶ νομίζω πῶς ἔκρινε πολὺ σωστά ποὺ στάθηκε ἐδῶ καὶ χώρισε τὸ ἔθνος στὰ δύο. Δὲν εἶχε αἰστανθῇ ὁ ποιητὴς, ὁ πεζογράφος, ὁ ἐπιστήμονας. Εἶχε αἰστανθῇ ὁ ἀληθινὸς Ἕλληνας, ὁ Ἕλληνας ὡς τὸ κόκκαλο, ποὺ ἐνιωθε τὴν ἐθνικότητά του καλύτερα κι' ἐντονώτερα ἀνάμεσα στοὺς ἔθνους, ἀνάμεσα στὴ γλῶσσα τους, στίς συνήθειές τους, στὰ κατορθώματά τους, στὴν περηφάνειά τους. Εἶχε αἰστανθῇ πολὺ ὁ Ψυχάρης, καὶ ξέσπασε. Ἐνα ξέσπασμα εἶναι τὸ «Ταξίδι του». Καὶ τώρα ποὺ τὸ ξαναδιάβασα, — ὅταν θέλω νὰ κάνω τὸ μνημόσυνο ἄξιον καὶ ἀγαπημένον πνευματικῶν ἀνθρώπων, ξαναδιαβάζω τὰ ἔργα του, — τὸ βρίσκω κι' ἕνα παράπονο, ποὺ εἶναι κι' αὐτὸ ἕνα ξέσπασμα, ἀλλὰ σὲ ἄλλο τόνο, διαφορετικὸν ἀπὸ κεῖνον ποὺ εἶχα ξεχωρίσει κι' ἐγώ, ὅταν τὸ διάβασα γιὰ πρώτη φορά, μαζί μὲ τόσοις ἄλλους. Ντρέπεται γιὰ τὴν κατάντια τοῦ ἑλληνισμοῦ στὰ χρόνια ἐκεῖνα, φωνάζει, καταριέται, ἀπειλεῖ καὶ μαζί παραπονιέται στίς μεγάλες καὶ ἀγνωστες δυνάμεις ποὺ ἔδωσαν αὐτὴ τὴ μοῖρα στοὺς νέους Ἕλληνες. Ἀλλὰ ἔτσι κι' ἀλλιῶς, μὲ τὴν ἀπειλὴ, μὲ τὴν κατάρρα ἢ μὲ τὸ παράπονο, ὁ Ψυχάρης κάνει τὸ κήρυγμα ποὺ ἔγινε καὶ καρποφόρησε σὲ ὅσους λαοὺς εἶχαν τὴν ἱκανότητα νὰ δεχτοῦν δυνατὰ σπέρματα. Κήρυξε τὴν ἀσύγκριτη ἀξία τοῦ αἰσθήματος. Κήρυξε δηλαδὴ μιὰ μεγάλη ἀλήθεια. Λαὸς ποὺ δὲν αἰσθάνεται, εἶναι προωρημένος νὰ πεθάνῃ. Θὰ κάμῃ ἴσως μερικὰ βήματα, θὰ γράψῃ λίγες σελίδες στὴν ἱστορία, ἀλλὰ δὲ θὰ χαράξῃ μεγάλη πορεία. Ὁ πρῶτος ἄνεμος θὰ τὸν τρομάξῃ, θὰ τοῦ κόψῃ τὴν πνοή, θὰ τὸν ρίξῃ χάμω, γιὰ νὰ περάσουν ἄλλοι ἀπὸ πάνω του, ποὺ ἔβρουν νὰ αἰσθάνωνται, νὰ ὀνειρεύωνται καὶ νὰ καλπάζουν. Καὶ τὸ αἶσθημα, τὸ γνήσιο καὶ δυνατό, εἶναι ἕνας ἄλλος ἄνεμος, ποὺ μπορεῖ νὰ παλεύῃ, νὰ ἀναχαίτῃ, νὰ ὑψώνῃ, ν' ἀναστατώνῃ, νὰ ταραξῇ τὴν ἀκίνησία καὶ νὰ διώχνῃ τὸ θάνατο, νὰ φέρνῃ τὴν ἀνανέωση σὲ ὅλη τὴ θεία ἀφθονία καὶ ποικιλία τῆς.

Ὅσο ὅμως ἀπλώνω τὴν ἔρευνά μου κι' ἀναζητῶ τὸ αἶσθημα, τὸ αἶσθημα στοὺς λαοὺς καὶ στίς ἐποχές, δυσκολεύομαι νὰ τὸ ἀναγνωρίσω μὲ δέλες τίς ἐπιδράσεις του στὸ κίνημα τοῦ Ψυχάρη. Καὶ δυσκολεύομαι ἀκόμα περισσότερο, ὅταν ἔρευνῶ καὶ ταχτοποιῶ τ' ἀποτελέσματα τοῦ κηρύγματος τοῦ Ψυχάρη, σημαντικὰ κι' ἀσήμαντα, ἀμε-

σα κι' ἔμμεσα. Βέβαια, τὸ σύνθημα τοῦ Ψυχάρη, ὅταν τοποθετηθῇ πλάι στίς πεποιθήσεις τῶν ἀττικιστῶν καὶ τῶν προγονοπλήκτων, εἶναι πίστη στὴ δύναμη τοῦ αἰσθήματος. Ἐλεύθερο ὅμως ἀπὸ συγκρίσεις, χάνει ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν του, ἀπὸ τὸν ὕψλόν του τόνο, καὶ μένει προτροπὴ γιὰ ἕνα γυρισμὸ στὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα, γιὰ μιὰ στενότερη ἐπαφὴ μαζὶ τῆς καὶ μιὰ γόνιμη κατανόησίν της. Ἡ διαφορὰ, ὅσο κι' ἂν φαίνεται λεπτὴ, εἶναι μεγάλη. Καὶ θὰ τὴ δοῦμε καλύτερα ἀμέσως παρακάτω. Τώρα ὅμως ἂς κρατήσουμε τὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη καὶ μὲ τίς δύο τοὺς ἔννοιες, μὲ τὴ λατρεία τοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν ἐπιστροφή στὴν πραγματικότητα, γιὰ νὰ δοῦμε καθαρώτερα τὴ θέση του καὶ τὴν ὑπεροχὴ του πλάι στοὺς γλωσσοπλάστες τοῦ παρεξηγημένου ἀττικισμοῦ, καὶ προπάντων γιὰ νὰ γυρίσουμε στὴ σχέση γλώσσας καὶ λογοτεχνίας καὶ στὴν ἀντινομία ποὺ κλείνουν οἱ πρώτες φράσεις αὐτῆς τῆς μελέτης.

Μόνο, λοιπόν, μὲ τὴν καλὴ πίστη δὲ μπόρεσαν οἱ λόγιοι τοῦ 1850 νὰ καθοδηγήσουν τὸ ἔθνος στὴ σωστὴ πνευματικὴ πορεία του. Οὔτε μὲ τὴν ἑλληνομάθειά τους, οὔτε καὶ μὲ τὴ γενικώτερη μόρφωσή τους, ποὺ σὲ μερικὸς ἦταν μεγάλη. Πολλοὶ τὴ μόρφωση αὐτὴ τὴν ὀνομάζουν σοφία. Μὰ σοφία εἶναι μόνο ἡ πνευματικὴ συγκρότηση ποὺ δὲ μένει καλλιέργεια καὶ ἡδονὴ ἑνὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἔχει δυνατὴ ἀκτινοβολία καὶ γίνεται ὠφέλιμη καὶ σὲ ἄλλους, σὲ πολλοὺς ἄλλους. Καὶ συγκροτημένοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι, μὲ ὅλο τὸ βάρος καὶ τὴν εὐθύνη τοῦ τίτλου αὐτοῦ καὶ μὲ τὴ στενὴ ἐξάρτηση ἀπὸ τὴ μεγάλη καὶ γόνιμη περὶ ποὺ δὲ χαρίζουν οἱ ἄφθονοι, οἱ λιγιγώδεις, ἔστω, γνώσεις, μὰ ἡ μελέτη τοῦ θαύματος ποὺ λέγεται ζωὴ, τοῦ θαύματος αὐτοῦ ποὺ μένει πάντα νέο καὶ ἐκπληκτικὸ ἀπὸ τὴν ἀγνότητα τῆς προϊστορίας τῶν πρώτων ἀνθρώπων ὡς τὴ σκοτεινὴ ἐπιστημοσύνη τῶν σημερινῶν ἐρευνητῶν τοῦ μικροσκοπίου, συγκροτημένοι ἄνθρωποι, ποὺ ἐκτιμοῦσαν ὅσο τῆς ἀξίζε τὴν εἰδικὴ καὶ θετικὴ γνώση γιὰ ν' ἀπολωθοῦν, καλύτερα ἀρματωμένοι, στὴ στοχαστικὴ θεώρηση τοῦ κόσμου καὶ τῆς μοίρας τοῦ ἀνθρώπου, δὲ μοῦ φαίνεται νὰ ἦταν οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ λογοτέχνες ποὺ δοῦλεψαν μὲ ὅσους προσανατολισμοὺς ἔδινε ἡ καθαρᾶ εὐρεῖσα στὴν Ὁθωνικὴ Ἀθήνα καὶ στὴν πρωτεύουσα τῶν πρώτων χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ Α'. Τὰ ἀπαρέμφατα, οἱ μέσοι ὄριοι, οἱ ἀναδιπλασιασμοί, οἱ δυϊκοὶ ἀριθμοί, οἱ δοτικὲς καὶ ἡ ἀττικὴ σύνταξη κυκλοφοροῦσαν μὲ ἄφθονα στοὺς ἀθηναϊκοὺς δρόμους, ποὺ σύχναζαν οἱ πανεπιστημιακοὶ διδάσκαλοι καὶ οἱ ἰσόβιοι φοιτητές. Μὰ ὁ ἀπλὸς σὲ ἔκφραση καὶ μεστός σὲ διανοήματα λόγος, ἀλάθευτο γνώρισμα τῆς ἀλη-

θινῆς σοφίας, ἔμενε μακριὰ ἀπὸ τὸ πνευματικὸ ἑλληνικὸ κέντρο, μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, σὲ κάμπους καὶ σ' ἀκρογιαλίες, σὲ στάνες καὶ σὲ πλεούμενα, ὅπου ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶχε ξεμακρύνει ἀπὸ τὴ γνήσια μορφὴ τῆς ζωῆς. Καὶ ἦταν εὐκολώτερο ν' ἀποκτήσῃ τὴ σοφία σὲ μιὰ καλύβα, παρὰ σὲ ἀθηναϊκὸ σπουδαστήριο, κάτω ἀπὸ τὴ ματιά τῆς Ἀθηνᾶς, κάτω ἀπ' ὅλα τὰ σύμβολά της, ἀπὸ τ' ἀγάλματά της, ἀπὸ τίς ἀσπίδες τῆς κι' ἀπὸ τίς περικεφαλαίες της, ποὺ εἶχαν ἀπομείνει χωρὶς κρανίο καὶ χωρὶς ἐγκέφαλο.

Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Ψυχάρη καὶ τοῦ κηρύματός του πλάι στοὺς συγχρόνους του καὶ στοὺς λίγο παλιότερους λογίους καὶ κοντὰ στὴ σοφία τους θὰ ἔλεγα ὅτι δὲν ἦταν δύσκολη, ἂν δὲν ἤξερα πόσοι ἀγῶνες χρειάστηκαν γιὰ νὰ ἐπιβληθῇ. Δὲν ἦταν ἡ σύγκριση ποὺ ἔδινε γιὰ μερικὰ χρόνια τὴ νίκη στοὺς φανατικούς τοῦ παρεξηγημένου ἀττικισμοῦ. Μὲ τὴ σύγκριση, ἀκόμα καὶ τὴν πὺ πρόχειρη καὶ κακὸπιστὴ, ἡ διαμάχη δὲ θάχε κρατήσῃ τόσες δεκαετίες καὶ δὲ θάχε προκαλέσει τὴ σπατάλη τῶσαν δυναμῶν, σ' ἕναν τόπο ποῦ εἶχε κι' εἰς ἀνάγκη ἀπὸ κάθε γερό, ἔστω καὶ ἀκαλλιέργητο, κῦτταρο. Μὰ δὲν ἦταν ἡ σύγκριση ποὺ ἐνῶνε τοὺς καθαρολόγους. Ἦταν ἡ ἀντίδρασή τους, ποὺ στάθηκε ὅπλο ἐπικίνδυνον, συχνὰ ἀποτελεσματικόν. Ἔτσι, ὁ Ψυχάρης χρειάστηκε νὰ κάμῃ σκληρὸν ἀγῶνα, καὶ ὁ ἀγῶνας αὐτὸς εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς αἰτίες, ἴσως ἡ κυριώτερη, ποὺ ὁδήγησε στὴν ἀντινομία ποὺ ὀφείλουμε νὰ ἐξηγήσουμε. Ὁ Ψυχάρης ἄρχισε μὲ γλωσσικὸ κήρυγμα. Μὰ τὸ κήρυγμά του βρῆκε τόση ἀντίδραση, ποὺ ἐγινε μάχη ἀτελείωτη, μόνιμη πολεμικὴ κατάσταση, ποὺ συγκέντρωσε γύρω τῆς τοὺς φωτισμένους καὶ τοὺς προοδευτικούς, ἀλλὰ καὶ δὲν τοὺς ἄφησε νὰ προχωρήσουν, τοὺς περισσότερους, φυσικά, καὶ μερικοὺς ἀληθινὰ σημαντικούς, ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ δημοτικισμό, ποὺ εἶναι ἡ γραμματικὴ καὶ τὸ συνταχτικόν, στὸν ἐσωτερικὸ δημοτικισμό, ποὺ ἔχει σπουδαιότερες, οὐσιαστικώτερες, προθέσεις καὶ βαρύτερες εὐθύνες. Ἕνας ὀλόκληρος πνευματικὸς κόσμος, ἀντὶ νὰ πλησιάζῃ τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ ν' ἀκούσῃ τὸν παλμὸ τῆς, ἀντὶ νὰ κλειστῇ ἔπειτα σὸ ἐργαστήρι τοῦ τεχνίτη καὶ νὰ δημιουργήσῃ, ἀνέβηκε στίς ἐπάλξεις. Τὴν εὐθύνη τὴν ἔχει ἡ ἀντίδραση, ὁ καθαρᾶ εὐρεῖσμός σὲ ὅλες τίς μορφές καὶ τίς ἐπιδράσεις του, ποὺ δὲ θέλησε συζήτηση καὶ προσαρμογὴ στίς ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ πόλεμο, διωγμὸ, ἐξόντωση τῶν ἀντιπάλων. Ἐβλαψεν ἔτσι τὸν τόπο πολὺ, πολὺ περισσότερο μὲ τὴν ἀντίσταση ποὺ πρόβαλε στὸ δημοτικισμό, — μὲ τὴν ἀρνήσιν του, — παρὰ μὲ τίς καθυστερημένους ἰδέες του, μὲ τίς πλάνες του, — μὲ τὴ θέσπιν του. Οἱ συνέπειες ἀκολούθησαν ἀλλεπάλληλες, ἀμεσες, καταστρεπτικές. Καὶ ἡ βαρύτερη ἀπ' ὅλες ἦταν ἡ ἀνάγ-

κη πού κράτησε δεκαετηρίδες ολόκληρες τούς λογοτέχνες σὲ σκληρή μάχη καὶ αἰγασιγὰ ἔφερε τὸ μεγάλο πνευματικὸ ἀτύχημα πού εἶναι ἀκόμα αἰσθητὸ καὶ δύσκολα θὰ ἐπανορθωθῇ: δὲ διαμορφώθηκε ἡ γλώσσα μας ἀπὸ τὴ λογοτεχνία μας, ἀλλ' ἡ λογοτεχνία μας ἀπὸ τὴ γλώσσα μας.

Δὲν ἔχω τὴν ἀφέλεια νὰ νομίζω ὅτι ὁ δημοτικισμὸς ἔπρεπε νὰ βρῇ ἀμέσως καλὴ ὑποδοχή, νὰ παραμερίσῃ χωρὶς δυσκολίες, νὰ ξεκαθαρίσῃ χωρὶς διαμαρτυρίες καὶ νὰ καθίσῃ ἀμέσως σὲ ἔδρες πανεπιστημιακῆς καὶ θώκου βουλευτικῆς. Ἐπανάσταση ἦταν καὶ ἀντίσταση θὰ συναντοῦσε. Θὰ ἦταν μάλιστα ὑποπτη, ἀπογορευτική, ἂν θέλετε, ἡ ἀμεση καὶ ἀδόρυγη υποχώρησις τοῦ καθαρευουσιανισμοῦ, γιατί, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, θὰ ἔδειχνε τὸν τόπο γυμνὸ ἀπὸ Ἰδανικά, — ἀπὸ κάθε εἶδους Ἰδανικά, — χωρὶς πεποιθήσεις, — ὅποιεςδήποτε πεποιθήσεις, — χωρὶς κάποιους φανατισμούς, — ὅποιουςδήποτε φανατισμούς. Καὶ δὲν ὑπάρχει θλιβερότερη γωνιά γῆς, ἀπὸ κείνην πού δὲν πιστεύει, πού δὲν ἔχει πεποιθήσεις καὶ δὲν ἐλέγχει κάθε ἰδέα πού θέλει νὰ περάσῃ καὶ νὰ καλλιεργηθῇ σ' αὐτήν. Ἐχω ἀκόμα χρέος νὰ ξεχωρίσω τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ μαχητικοῦ δημοτικισμοῦ ἀπὸ τὴ νοσηρὴ περίοδο πού ἀκολούθησε. Πόλεμοι εἶχαν νὰ κάμουν οἱ πρῶτοι ἐνσυνείδητοι δημοτικιστές, καὶ πρέπει νὰ ἔχουν τὴν ἐπιδοκίμασίαν μας γιὰ κάθε φανατισμὸ καὶ γιὰ κάθε ὑπερβολή. Τράβηξαν, βέβαια, πολλὰς φορές τὴν ἀδιαλλαξίαν τους ὡς ἐκεῖ πού δὲν μπορούσαν νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν οὔτε οἱ φίλοι τους. Μὰ κι' ἡ ὑπερβολὴ εἶναι χρήσιμη, στοιχεῖο νίκης, στοὺς πνευματικούς ἀγῶνες, καὶ δὲς λείπει σχεδὸν ποτὲ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τους. Ἐπρεπε νὰ κάμῃ ὁ Ψυχάρης δέκα βήματα πρὸς τὰ ἐμπρός, γιὰ ν' ἀποφασίσῃ ἕνα ἢ δισταχτικὴ ἐποχὴ τοῦ. Ἐπρεπε νὰ ρίξῃ στὸν ἀγῶνα ὅλη τὴν ὥρα «τρέλλα» τοῦ, γιὰ νὰ αἰστανθοῦν ντροπὴ οἱ γνωστικοὶ γιὰ τὸ ἱσορροπημένο μυαλό τους καὶ νὰ τολμήσουν. Ἔτσι γίνεται πάντα. Καὶ ἡ ἱστορία αὕτη θὰ κάμῃ τοὺς γύρους της σὲ λαοὺς καὶ σ' ἐποχές. Οἱ πρωτοπόροι φοροῦν καὶ τὸ ζουρλομανδύα ἀκόμα γιὰ ν' ἀφηνιεύουν τοὺς κατασταλαγμένους καὶ τοὺς ἀμετακίνητους καὶ νὰ τοὺς ξεκαρφώσουν ἀπὸ τὶς μόνιμες καταστάσεις πού ἔχουν δημιουργήσει. Τιμὴ, λοιπόν, κι' εὐγνωμοσύνη στὴν ἀλόγιστη μαχητικότητά των πρῶτων δημοτικιστῶν, πού τοὺς στοίχισε καὶ πίκρες πολλὰς καὶ θυσίες ὀδυνηρές. Μὰ καὶ ἔλεγχος γιὰ τὴ διάρκειά της. Δὲ λέω πὼς ὁ δημοτικισμὸς ἔπρεπε ν' ἀφήσῃ τὸν ἀγῶνα πέντε ἢ δέκα χρόνια ἔπειτ' ἀπὸ τὸ «Ταξίδι». Θὰ ἦταν οὕτοια πού δὲν τὴ σέκωνε ἡ ζωτικότητά τοῦ. Ἐπρεπε δμως, μὲ τίς πρῶτες θετικές νίκες καὶ τοὺς πρῶτους πυρῆνες συνεργατῶν, νὰ τὸν κάμῃ

ἕνα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ, ὅχι τὸ μοναδικό, τὸ ἀποκλειστικό.

Ἄς μὴν ξεχνᾶμε μερικὰ γεγονότα. Ὁ δημοτικισμὸς εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ λογοτέχνες. Ἦταν σὲς πρῶτες προσπάθειές του, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς. Στέγαζε ἐνθουσιασμούς καὶ φιλοδοξίες, καλοῦσε δοκιμασμένους κι' ἀδοκίμαστους, ἀνεχόταν μέτριες, ἀσημαντές, ἀντιλογοτεχνικές ἐκδηλώσεις. Δὲν ἀνεχόταν μόνο. Τὶς ἐνίσχυε, τὶς προπαγάνδιζε. Ἀρχίζει τὶς ἐκτιμήσεις του ἀπὸ τὴ γλώσσα, σ' αὐτὴν τὶς στηρίζει καὶ μ' αὐτὴν βαθμολογοῦσε, κατέτασσε, ἔκανε σχολή. Ἀπὸ τὴ λέξη προσπαθοῦσε νὰ βγάλῃ τὸ λογοτέχνη, ἐνῶ ἀπὸ τὸ λογοτέχνη ἔπρεπε νὰ βγάλῃ τὴ λέξη, τὴν ὁμορφίαν, τὴν ἀσφαλισμένη ἀπὸ κάθε πολεμική, τὴν πανελλήνια. Ταῦτιζε γιὰ πολλὰ χρόνια τὰ δυὸ αὐτὰ στοιχεῖα καὶ συχνὰ τελείωνε ἐκεῖ πού ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν προσπαθειῶν τοῦ. Ἦταν πλάνη; Ἦταν πρόγραμμα; Καὶ τὰ δυὸ. Γιατί δὲν μπορῶ νὰ φαντασθῶ πὼς ὁ Ψυχάρης, πού εἶχε καὶ μὲρμήνισον γερὰ καὶ καλαισθητὰ καλλιεργημένη σ' ἕνα μεγάλο πνευματικὸ κέντρο τῆς Εὐρώπης καὶ κοντὰ σὲ φημισμένους δασκάλους τῶν γαλλικῶν γραμμάτων, δὲν μπορῶ νὰ πιστέψω πὼς εὗρισκε ἀριστουργήματα ὅ,τι ἔδινε ὁ δημοτικισμὸς καὶ δὲν ἔβλεπε τὴ γλωσσολογικὴ προσπάθεια περισσότερο ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ λογοτέχνη. Σήμερα, φυσικά, ἀφαντίστοι, πιδὲ λεπτολόγοι στὴν ἐργασία τῆς συγκρίσεως καὶ στὸν καθορισμὸ τῆς αἰσθητικῆς ἀξίας μιᾶς λογοτεχνικῆς σελίδας, βλέπουμε διαφορετικὰ ὅλη τὴν παραγωγή τῆς πρώτης περιόδου τοῦ δημοτικισμοῦ. Μὰ καὶ τότε τὴν εἶδαν καθαρότερα καὶ ζήτησαν νὰ τὴν καθορίσουν μερικοὶ πού εἶχαν αὐστηρότερη αἰσθητικὴ ἀγωγή ἀπὸ τὸν Ψυχάρη. Δὲν ἀκούστηκαν, ἔμειναν ἀσημαντὴ μειοψηφία. Καὶ ὁ δημοτικισμὸς τράβηξε τὸ δρόμο τοῦ, πού ἔφερε στὴ σημερινὴ ἀντινομία. Τὰ κείμενα τῆς δημοτικῆς ἔδιναν λογοτέχνες, ἀντὶ οἱ λογοτέχνες νὰ δίνουν σελίδες γραμμένες στὴ δημοτικὴ. Λατρεία τῶν λέξεων βλέπω σ' ὅλη ἐκείνη τὴν κρίσιν, τὴν ἀποφασιστικὴν περίοδο τῶν νέων ἑλληνικῶν γραμμάτων ὅχι λατρεία τοῦ λόγου, τοῦ λογοτεχνικοῦ λόγου.

Θυμῶμαστε, βέβαια, πάντα πὼς ὁ δημοτικισμὸς, ὅταν ἔκαμε τὰ πρῶτα κηρύγματά του, ἦταν κίνημα γλωσσικὸ μαζὶ καὶ εὐρύτερα πνευματικὸ. Ζητοῦσε νὰ παραμερίσῃ τὴν καθαρεύουσα, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι τὴ συγκρατοῦσε, τὴν ἀκολουθοῦσε, τὴ στηρίζει καὶ τὴν ἔκανε πνευματικὴ κατάστασις. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴ γλώσσα κι' ἔφτανε πολὺ μακριά, σὲ μιὰ διαφορετικὴ Ἑλλάδα ἀπὸ κείνην πού εἶχε διαμορφώσει ὁ καθαρευουσιανισμὸς καὶ σὲ μιὰν ἄλλην πνευματικὴν ζωὴν. Μὰ στάθηκε πολὺ στὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ προ-

γράφματός του, έμεινε στην άρχή, έδωσε, —καί καθόρισαν την εύθνη των αντιδραστικών, — όλες τις δυνατόειες του σ' ένα γλωσσικόν άγώνα με τις στενότερες επιδιώξεις του. Κοντά του, μέσα στον άέρα αυτού του άγώνα και πλάι στους φανατισμούς του, ή νέα ελληνική λογοτεχνία. Είχε κι' αυτή δυό άφειτρίες, δυό πηγές. Τη γλωσσική μεταβολή και τις νέες αντιλήψεις που την πλαισίωσαν και την ανέβαζαν σε γενικό πνευματικό κήρυγμα. Προηγήθηκε, φυσικά, ή πρώτη, παραμέρισε καθετί άλλο για περισσότερα χρόνια από κείνα που θα χρειαζόνταν για να μεταπειστούν οι μορφωμένοι άλλου έθνους, πέρασαν στο περιθώριο οι νέες ιδέες που θα έφερναν την ουσιαστική ανανέωση, ξεχάστηκαν, παραμορφώθηκαν σιγά-σιγά, προσπεράστηκαν από τους χρόνους κι' από τους πνευματικούς κόσμους που όλοένα αλλάζουν και δέχονται νέα στοιχεία για ν' άποκριθούν σε νέες άπορίες και άγωνίες των ανθρώπων, δέν έδωσαν, ότι μπορούσαν να δώσουν και δέν έχαραξαν παρά πολύ θαμπά τη σφραγίδα τους σε όρισμένες πνευματικές έκδηλώσεις. Διάβασα ακόμα μία φορά μερικά αντιπροσωπευτικά κείμενα της πρώτης, της δεύτερης περιόδου των γλωσσικών άγώνων, θυμήθηκα πολλά άλλα, προχώρησα στη δεύτερη, στην τρίτη δεκαετία αυτής της ιστορικής πενήτηκονταετίας για τα νέα ελληνικά γράμματα, μιά δέν άλλαξα, στη βάση και στα συμπεράσματά της, την παρατήρηση που είχα κάμει πολύ πριν από τη στιγμή του άπολογισμού των πενήτηκοντων του δημοτικισμού. 'Η νέα ελληνική λογοτεχνία, μαζί με τις οικίες ιδιοτυπίες και άδυναμίες της, παρουσιάζει και την περίεργη κι' επίμονη προσπάθεια να δίνει άφηγήσεις, αναλύσεις, περιγραφές, όπου έχει την έντύπωση ότι ο ποιητής ή ο πεζογράφος φέρνει το λόγο του λιγώτερο για να επιδείξει τις καθαρά λογοτεχνικές του ικανότητες και περισσότερο για να περάσει τη δημοτική από τις πιο άπίθανες δοκιμασίες και να την ανακηρύξει ικανή ν' ανταποκριθεί σε όλες τις ανάγκες της ελληνικής ζωής. Καθαρή γλωσσολογική εργασία, αλλά και άναμφισβήτητη υποτίμηση της κύριας άποστολής του λογοτέχνη, που στέκεται, βέβαια, στη γλώσσα, αλλά για να ξεκινήσει για την άναξήτηση των άλλων στοιχείων που συγκροτούν τον έντεχνό λόγο, να τά υποτάξει, να τά χρησιμοποιήσει και να προχωρήσει προς την άνάλυση ή τη σύνθεση. Πολλοί από τους συγγραφείς του δημοτικισμού, μερικοί μάλιστα από τους αξιολογώτερους των τελευταίων πενήντα χρόνων, δούλεψαν πιο πολύ για το γλωσσικό ζήτημα παρά για την ποίηση ή την πεζογραφία. 'Απάνω στον άγώνα, στον

(Τό τέλος στο έρχόμενο)

ώραίο φανατισμό τους, δέν είδαν την πλάνη και την έκαναν κατάσταση. 'Έδωσαν ένα προβάδισμα στη γλώσσα που ζημίωσε αυτή την ίδια. 'Η προσπάθεια για τη δημιουργία λογοτεχνίας έμεινε τότε μικρότερη και τότε μοιρασμένη σε γλώσσα και σε τέχνη.

Όπωςδήποτε, χωρίς να τό θέλουν, χωρίς να τό νιώθουν και χωρίς να τό παραδέχονται, οι συγγραφείς του όρθόδοξου δημοτικισμού έτοι έργαστηκαν. Και τό αποτέλεσμα φαίνεται σε κάθε ιστορία της νέας ελληνικής λογοτεχνίας. Μετρημένα τά άξιόλογα έργα, περιορισμένη ή επίδραση της λογοτεχνίας. Είναι χρόνια που υποστήριξα ότι τό γλωσσικό μας ζήτημα μόνο ένα μεγάλο, ρωμαλέο, πανελλήνιο δεχτό, πεζογράφημα θα τό λύσει. Γυρίζω τώρα στο συλλογισμό αυτόν με περισσότερη βεβαιότητα. 'Αν είχαμε τό πεζογράφημα αυτό ή τουλάχιστον μιά σειρά από άληθινά άξιόλογα λογοτεχνικά έργα, μέ πλατεία επίδραση, μέ φανατικούς φίλους που νά τά κρατούν στη μνήμη τους και νά τά ύψώνουν με την έκτίμησή τους, θα μπορούσαμε αυτή τη στιγμή νά μιλούμε για πραγματική ελληνική πνευματική ζωή, όπου θα είχε βρή τη λύση του και τό γλωσσικό ζήτημα. Οι έπιστήμονες χρησιμοποιούν τη λογική. Οι λογοτέχνες ακόμα πιο δυνατό όπλο: τη μαγεία. Μά οι συγγραφείς μας πίστεψαν πολύ λίγο σ' αυτήν, άφου σε άρκετές σελίδες τους κυριαρχεί αusterή κι' άποκρουστική ή λογική. Και καθώς άρχισαμε άνάποδα, αδύνατο ήταν να μη φτάσουμε στην άντινομία που παρουσιάζουν τά νέα ελληνικά γράμματα. Μέσα σε πενήντα χρόνια δημιουργήθηκε ή λογοτεχνία που διαβάζουμε, έπαινούμε ή επικρίνουμε. Διαμορφώθηκε όμως και μιά γλώσσα που έχει πολύ περισσότερους έχθρους από την ελληνική λογοτεχνία και σκοντάφτει κάθε τόσο σε πολλά και σοβαρά έμπόδια.

'Η κρίση του δημοτικισμού, αισθητή σε όσους δέ σταματούν στην άπλή νίκη, αλλά θέλουν να εξασφαλίσουν τη σύγουρη κατάκτηση, δέν μπορούσε παρά νάρθη και νά γίνει ζήτημα που άπαιτεί γενναίες, ριζικές, λύσεις. Ξέρω, βέβαια, ότι όπου ύπάρχει ή ώριμότητα, παρουσιάζεται και ή άνάγκη, ή έπιθυμία για μιά μεταβολή, για μιά ανανέωση. 'Αρχίζει ή κρίση. Και πενήντα χρόνια είναι, φυσικά, προϋπόθεση για μιά κάποια ώριμότητα.

Υπάρχει, νομίζω, ένα πνευματικό ζήτημα, που, γι' άλλους λόγους και μέσα στις άπαιτήσεις άλλης έποχής, είναι μεγάλο όσο ήταν και στα 1888. 'Ας τό δούμε, λοιπόν, κι' άς τολήσουμε να τό εξετάσουμε με την κρίση άδέσμευτη από μερικές παγιωμένες μά και άνεξέλεγκτες έκτιμήσεις.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΕΒΑΛΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗ...

Τῆς καρδούλας μου τὰ βάθη
τὰ βαροῦνε χίλιοι ἀνέμοι
σάν τῆς θάλασσας τὰ πλάτη.
Στῆς καρδούλας μου τὰ πάθη
κάθε ἡμέρα βάνω γκέμι
καὶ γυρίζω τὴν ἀνέμη.
Μὰ καὶ τὸν καημὸ δέ ρίχτω
στοῦ γειτόνου μου τ' ἀφτί,
στὴν καρδιά βαθεῖα τὸν κρύφτω
νὰ θαφτῇ.
Μήτε μιὰ φορά στὸ στόμα
δὲ θ' ἀφήσω νὰ ζυγώσω,

ὥς νὰ ρθῇ νὰ τὸν πετρώσῃ
ἡ νυχτιά μὲ λίγο χῶμα.
"Εβαλα τραγουδιστὴ
καὶ μὲς τὴν καρδιά τὸν πόνο,
καὶ τὸ κάθε του τραγοῦδι
τοῦ τὸ πέρνω μὲ τ' ἀφτί,
καὶ τ' ἀπλώνω στὸ χαρτί
κ' ἔτσι μοναχὰ ἀλαφρώνω.
Τὸ στολίζει σάν τὴ νύφη,
καὶ τὸ λέει σάν τὸ κοτσούφι.
Κι' ὅσο ἂν δέρνην τ' ἀγριοκαῖρι,
κεῖνο φέρνει καλοκαῖρι.

ΚΛΑΡΑ ΠΕΥΚΙΑ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΜΕ ΤΑ ΜΑΥΡΑ

Ἦρθε νωρὶς καὶ ξαφνικά· κι' ἦταν ντυμένη
στά δλόμαυρα· κι' ὥς πάντα, μιὰ φορά τὸ χρόνο,
στὴν ἀχαρή μας πέφτοντας τὴν πολυθρόνα,
τῆς βεντάγιας τῆς ἀνοίξε τὸ μαῦρο πόνο.

Ζέστη κάνει στὴν κάμαρα. (Τὸ παραθύρι
ἀνοιχτό! Νάμπη μέσα τὸ βράδι, τὸ ἀγέρι·
νὰ ριγῇσῃ ἡ βεντάγια καὶ τὸ χλωμὸ χέρι,
μιὰ διεύθυνση νὰ πάρουν τῶν μαλλιών οἱ τρίχες.)

Μὰ τὸ παράθυρο κλειστό· καὶ στὴν κονσόλα,
μομφή, τοῦ ραδιοφώνου τὸ μάτι, σβυσμένο,
τὸν ἦχο συλλογιέται, ποῦ θάχε δοσμένο
ἂν τάνοιγαν· μὰ δὲν τὸ θυμοῦνται — καὶ μένει.

Ποιὸς ξέρεῖ ποῦ τὸν εἶχε γνωρίσει· στά πλοῖα
γιατρός· τὴν ἀγαποῦσε· ἄρρωστος, ἀπὸ βῆχα
πέθανε, ἀπλούστατα, ἓνα ἀπόγεμα, ξερνώντας
αἷμα, μαῦρο καθὼς ἡ βεντάγια κι' ἡ θεία.

Σεπτέμβριος. Θυμᾶμαι, λίγο, τὴν κηδεῖα.
Δυὸ δουλικά μιλοῦν στὸ μπαλκόνι τοῦ Ἑβραίου.
Καὶ κλαίει ἡ θεία, παχειὰ καὶ ξέμαλλη — νομίζω
Σάββατο βράδι, κι' ἐξασέλιδος ἡ «Ἑστία».

— Τώρα σηκώθηκε, σκυφτή, καὶ πάει, καὶ φεύγει.
Μὲ τὸ παλιό μου Faber ἓνα ποιῆμα γράφω.
(Εἶν' ἡ θεία μὲ τὰ μαῦρα ζωντανή, κι' ὥστόσο
μαζί της κουβαλάει, ὅπου πάη, ἓναν τάφο.)

ΜΑΝΟΣ ΠΑΠΑΒΕΤΣΟΣ

Τόδεκαπενθήμερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ένα γεγονός.

Τῇ στιγμῇ ἀκριβῶς πού, μέ δλόκληρο τεῦχος καί μέ ὅσα ἄλλα δημοσιεύματα θά προκαλέσῃ ἡ ἐκδόσή του, ἐπιχειροῦμε τόν ἀπολογισμό τοῦ Δημοτικισμοῦ ἀπό τήν ἐποχὴ τοῦ «Ταξιδιοῦ» ὡς σήμερα, κι' ἔχουμε ὅλη τὴ διάθεση νά μείνουμε στήν ἀτμόσφαιρα τοῦ σπουδαστηρίου καί στή σιωπῇ τῆς περισυλλογῆς, ἕνα γεγονός, πού δέν τολμοῦμε νά τὸ παρατρέξουμε· καί δέν μποροῦμε νά τὸ ὑποτιμήσουμε, μᾶς ἀναγκάζει ν' ἀλαλάσουμε ἀπὸ ἱκανοποίηση, νά χτυπήσουμε τύπανα χαρᾶς καί νίκης, νά πανηγυρίσουμε. Ὅσοι βρεθῆκαν τὸ δεύτερο ἀπόγεμα τοῦ Νοεμβρίου στή μεγάλη αἴθουσα τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ξέρον τὸ γεγονός αὐτό καί τὸ σχολιάζουν ἀκόμα. Ἀλλὰ καί ὅλοι οἱ ἄλλοι μορφωμένοι Ἕλληνες πρέπει νά μάθουν, ὅτι τὸ ἀπόγεμα ἐκεῖνο ὁ νέος καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλολογίας, ὁ κ. Ι. Θ. Κακριδῆς, ἔκαμε τὸν ἐπίσημο ἐναρκτήριό του στήν πιδ ἀγνὴ μᾶ καί πιδ ἰσορροπημένη δημοτικῇ. Καί μόνῃ ἡ ἀναγγελία αὐτὴ μαντεύουμε πόσον ἐνθουσιασμό θά προκαλέσῃ. Μὰ γιὰ νὰ γίνη ὁ ἐνθουσιασμός αὐτός πιδ βάσιμος καί πιδ δυνατός, πρέπει νά θυμηθοῦμε μερικά πράγματα, πού ὅσο κι' ἂν δέν τὰ λογαριάζουμε ἀπάνω στὸν ἀγῶνα μας γιὰ τὰ μεγάλα καί τὰ γενικά πνευματικά ζήτηματα, ἀπάνω σ' ἕναν ἀγῶνα πού δέν μπορεῖ νὰ στέκεται στὶς προσωπικὲς προστριβές καί στὶς ἰδιοτροπίες μιᾶς θλιβερῆς δριάδας καθυστερημένων καί φανατικῶν, ἐπαιζάν τὸ ρόλο τους, στάθηκαν ἐμπόδια στή γοργότερη ἀφύπνιση τῶν Ἑλλήνων.

Ἐς μὴν ξεγνοῦμε, πρῶτα-πρῶτα, τίς πολλὰς σκοτεινὲς σελίδες τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου ἀνήκει καί ἡ χειρότερη πλευρὰ τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος. Ἐς τίς θυμηθοῦμε μία-μια, ἄς μὴ σταθοῦμε ὅμως σὲ χαμνιά, ἀφοῦ δέν ἐπιτρέψαμε ποτὲ στὸν ἑαυτό μας νὰ ἔχῃ συνήθειες καί ἀδυναμίες παρελθοντικῶν, κι' ἄς προχωρήσουμε σὲ μερικά χτεσινὰ ἀκόμα γεγονότα, πού δείχνουν πόση ἀπόσταση, πόσο χάος τὰ χωρίζει ἀπὸ τὸν πανηγυρικό ἐναρκτήριο τοῦ κ. Ι. Θ. Κακριδῆ. Εἶναι ὁ περιφρασμένος καθόρισμός τῆς γλώσσας τῶν βιβλίων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἀπὸ καθηγητὴ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ἡ ἀπόπειρα, ὅμως, τὸν καθαρηνουσιάνων τῆς ἰδίας Σχολῆς νά κάμουν προαιρετικὸ καί σιγά-σιγά ν' ἀποκλείσουν τὸ μάθημα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Λο-

γοτεχνίας, καί ὁ πόλεμος, φανερός καί κρυφός, πού εἶχαν κηρύξει στὸν καθηγητὴ κ. Ν. Βέν. Εἶναι, ἀκόμα, ὁ ἀποκλεισμός ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν τοῦ κ. Μ. Τριανταφυλλίδη, πού προκαλεῖ τόσο δέος στοὺς γλωσσασμένους τὸ ἔργο του καί ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴ δημοτικὴ, ὥστε νά μὴ μπορεῖ νά συγκεντρώσῃ οὔτε τοὺς λίγους ψήφους πού ὀρίζει ὁ νόμος γιὰ ὅσους προέρχονται ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης!

Αὐτὰ θυμόμαστε, κι' αὐτὰ, μαζί μέ πολλὰ ἄλλα, μᾶς κάνουν νά σημειώνουμε χωριστὰ τὴν ἡμέρα πού ἔκαμε τὸν ἐναρκτήριό του ὁ κ. Ι. Θ. Κακριδῆς. Δὲ μᾶς παρασέρνει σ' ἐνθουσιασμούς μόνο ἡ ἐκτίμησή μας στὸ ἐπιστημονικὸ του ἔργο, ἡ πνευματικὴ μας συγγένεια πού δέν εἶναι χτεσινὴ ἢ προχτεσινὴ, ἀλλὰ κρατᾷ ἀπὸ τότε πού εἴμαστε κι' οἱ δυὸ Διαπλασδοῦλα καί διεκδικούσαμε τὴ δάφνη ἐνὸς διαγωνισμοῦ λογοτεχνικῶν ἱκανοτήτων ἢ ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων. Δὲ μᾶς συγκινεῖ μόνο ὅτι εἶναι ἕνας ἀπὸ τὴ γενεὰ μας ὁ νέος καθηγητὴς. Οὔτε μᾶς ξαφνιάζει ἡ πίστη του στὴ δημοτικὴ, γιατί ἔξερουμε πόσο καθαρή καί θετικὴ, πόσο ἐπιστημονικὴ, στήν οὐσιαστικώτερη ἐννοια τοῦ ὅρου, εἶναι ἡ σκέψη του. Παραμερίζουμε τὸ ἄτομο, τὸ φίλο καί τὸ συναγωνιστή, καί μένουμε στήν ἔδρα πού κατέχει. Δὲ μίλησε στὴ δημοτικὴ ἕνας ὁποιοσδήποτε καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ἔστω, ἕνας καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλολογίας στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν! Τὰ κόκκαλα πολλῶν προκατόχων του θά ἔτριξαν ἀπὸ ἱερὴ ἀγανάκτηση, ἀλλὰ καί ἡ ἀναπνοὴ ἀρετῶν συναδέλφων, ἀκροατῶν του τὸ ἱστορικὸ ἐκεῖνο ἀπόγεμα, θά κόπηκε. Ὅσο ὅμως πρέπει νὰ λογαριάσῃ τοὺς πρώτους ὁ κ. Ι. Θ. Κακριδῆς, ἄλλο τόσο ἀξίζει νὰ ὑπολογίσῃ καί τοὺς δεύτερους, Ἐπιστήμονες, φιλόλογοι μάλιστα, πού κόβεται ἡ ἀναπνοὴ τους ἀπὸ τὴ στενὴ ἐπαφὴ ἐνὸς συναδέλφου τους μέ τὴν πραγματικότητα, ἀνέχοντοσὶ παρελθόν ὅσο κι' ἐκεῖνοι πού βρίσκονται ἀπὸ χρόνια, ἀπὸ δεκαετηρίδες, στὰ νεκροταφεῖα. Ὁ κ. Ι. Θ. Κακριδῆς, νέος ἄνθρωπος, νέος φιλόλογος, θά ζήσῃ, καί θά ἐργασθῇ μέ νέους καί συγχρονισμένους ἀνθρώπους, αὐτοὺς θά διδάξῃ, στήν ἐκτίμησή καί στὸν ἐνθουσιασμό τους θά βρῇ τὴν αἰμοιβὴ τῶν κόπων του. Καί ὁ ἐνθουσιασμός τους, ὁ ἐνθουσιασμός ἄλων τῶν φωτισμένων φοιτητῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, εἴμαστε βέβαιοι ὅτι θά εἶναι μεγάλος καί γόνιμος.

Στὶς 2 Νοεμβρίου ὁ Δημοτικισμὸς ἔγραψε μὴ λαμπρὴ σελίδα. Καί τὸ ἀπόγεμα ἐκεῖνο, μαζί μέ τὰ κόκκαλα τῶν παλιῶν γλωσσασμένων, θά

ἐτρίξαν καὶ τὰ κόκκαλα τοῦ γέρο - Ψυχάρη, ἀλλ' ἀπὸ ἀγαλλίασης, ἀπὸ ὑπέρτατης ἱκανοποίησης. Ὁ Δημοτικισμὸς ἑορτάζει τὰ πενήνταχροῦν τοῦ μὲ μιά μεγάλη νίκη: κατέχει τὴν ἑδρα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν!

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

Νέος ἀκαδημαϊκός.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Χρυσάνθος.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν τῆς 2 Νοεμβρίου, ὡς διάδοχον τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσόστομου, ἐξελέξεον ἀκαδημαϊκόν, μετὰ πρότασιν τῆς τάξεως τῶν ἡθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν, τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χρυσάνθου, τὸσον διὰ τὴν ἐξαίρετον ἀρχιεπισκοπικὴν καὶ ἔθνικὴν του δράσιν ἐν Τραπεζοῦντι, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀξιόλογον συγγραφικὴν του παραγωγήν.

Ὁ νέος ἀκαδημαϊκὸς ἐγεννήθη τὸ 1881 ἐν Κομοτηνῇ. Τὴν θεολογικὴν του μόρφωσιν ἔλαβεν εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Χάλκης (1897 - 1903) καὶ εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἑλβετίας καὶ Γερμανίας (1907 - 1911).

Χειροτονηθεὶς διάκονος τὸ 1903, διορίσθη ἀρχιδιάκονος τῆς μητροπόλεως Τραπεζοῦντος, καὶ μετὰ τὴν ἐπ' ἀνάδοχον του ἐκ Γερμανίας διορίσθη ἀρχιεπιφύλαξ τῶν πατριαρχείων καὶ ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας». Τὸ 1913 ἐξελέγη μητροπολίτης Τραπεζοῦντος καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς, διακριθεὶς ὄντως ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς, ἔθνικης καὶ γενικωτέρας πολιτικῆς ἀπόψεως καὶ ἐπισώφας, κατὰ τὰ ἔτη μάλιστα τοῦ πολέμου καὶ τῆς καταστροφῆς, τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν οὐ μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀρμενίων καὶ Τούρκων. Τόσον τοῦτο εἶναι ἀληθές, ὥστε, κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ὁλοκαύσεως τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ τῶν Ρώσων, ὁ βαλὼς τῆς Τραπεζοῦντος, ἀπομακρυνθεὶς ἐξ αὐτῆς, ἀνέθηκε τὴν διοίκησιν εἰς προσωρινὴν κυβέρνησιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν του, τὸ αὐτὸ δ' ἐπράξε καὶ ὁ Ρώσος διοικητὴς ὅταν ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ ἐκ Τραπεζοῦντος.

Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν ὁ κ. Χρυσάνθος ἐγκατέστη ἐν Ἀθήναις, διορισθεὶς τὸ 1926 ἀποκρίσινος τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐν Ἑλλάδι ὡς τοιοῦτος ἀνέλαβε διαφόρους ἐκκλησιαστικὰς ἀποστολάς, ἐντολῇ τοῦ πατριαρχείου, πρὸς διενθνήσιν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων εἰς Ἀλβανίαν, Ἅγιον Ὄρος, Σερβίαν, Ρουμανίαν, Πολωνίαν, Συρίαν, ἐπιδείξας πάντοτε ἀξιοθαύμαστον σύνεσιν καὶ νηφαλιότητα.

Ὁ μακαριώτατος διεκρίθη καὶ ὡς συγγραφεὺς τοιούτοις ἐγράμει ἀξιόλογα ἄρθρα καὶ διατριβὰς εἰς τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀληθείαν», εἰς τὸ περιοδικὸν «Οἱ Κομνηνοί», ὅπερ ἐξέδιδεν εἰς Τραπεζοῦντα, εἰς τὴν «Ἐκκλησίαν» καὶ ἄλλα. Σπουδαιότητα δὲ συμβολὴν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἀποτελεῖ τὸ ἀπὸ ἱστορικῆς, ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἔθνικης ἀπόψεως ἐξ 903 σελί-

διον σύγγραμμά του «Ἡ ἐκκλησία τῆς Τραπεζοῦντος», εἰς τὸ ὁποῖον, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν καὶ μὲ χρητικότητα καὶ πολυμαθεὶν οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἐξιστοροῦνται αἱ τύχαι τῆς πολυπαθοῦς αὐτῆς ἐκκλησίας. Διὰ τὸ σύγγραμμά του τοῦτο ἔλαβεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος τὸ Μανρογένειον βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας ἐκ 34.000 δραχμῶν, τὰς ὁποίας καὶ διέθεσε πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀρχείων τοῦ Πόντου, καὶ ὁνομασθῇ ἐπίτιμος διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου.

Τοιαύτη, εἰς ὀλίγας λέξεις, ἡ μέχρι τοῦδε σπουδαιότης δράσεως τοῦ νέου ἀκαδημαϊκοῦ.

Μ.

Ἐνα μικρὸν σχόλιον γιὰ τὴν ΟΔΥΣΣΕΙΑ.

Υπάρχουν — συμπαθάμε ἀν αρχίζω με τὰ πρῶτα ἀπ' αὐτὰ στοιχεῖα τῆς Ἀριθμητικῆς — ὑπάρχουν δυο λογίων ἀριθμοί: «περιτοι» 1, 3, 5... καὶ «ἀρτιοί» 2, 4, 6... Ὅμοια ὑπάρχουν δυο λογίων ἄνθρωποι: ὅσοι ἀγαποῦν τοὺς περιτοὺς ἀριθμοὺς καὶ ὅσοι προτιμοῦν τοὺς ἀρτίους. Οἱ «ρομαντικοί», ὡς ποῦμε, με τὴν πλατύτερη φιλοσοφικὴ καὶ κοσμογονικὴν ἐνοία που ἔχει ἡ λέξις καὶ ὅχι με τὴν ἀγοραία που τῆς δίνουν, οἱ «ρομαντικοί» καὶ οἱ «κλαστικοί». Ἡ διαφορὴ: Ἡ ἰσοροπία καὶ ἡ τάσις πρὸς διάσπαση τῆς ἰσοροπίας, γιὰ νὰ δημιουργηθῇ μιὰ ἀνότερη ἰσορροπία.

Ὁ ἀρτιος ἀριθμὸς στηρίζεται στέρεια, λογικά, εἶναι κλειστός ὁ περιτος εἶναι ἀνήσυχος, ἀνικανοποίητος, ῥήγχει ἓνα βέλος, λατράζει κατὰ ἄλλο. Ὅμοια ὑπάρχουν καὶ δυο λογίων ἐποχοί: τῆς ἰσοροπίας καὶ τῆς διάσπασης τῆς ἰσοροπίας. Ἐχῶ τὴν προσωπικὴν ἀντίληψιν πως ἡ ἐποχὴ μας ἀνήκει στὶς δέκατες εἶναι «περιτὴ», ρομαντικὴ, ῥήγχει ἓνα βέλος, λατράζει κατὰ ἄλλο.

Ἐτυχε ν' ἀνῆκω στους ἀνθρώπους που ἀγαποῦν τοὺς περιτοὺς ἀριθμοὺς. Κι ἀπ' ὅλους τοὺς περιτοὺς, ὁ ἀριθμὸς 3 ἐξασκεῖ ἀπάνω μου μιὰ μαγικὴ γοητεία. Δε θεωρῶ ἀπαραίτητο νὰ ἐξηγήσω ἐδῶ γιὰ ποιους λόγους μερίζοι τοὺς καταλαβαίνουν χωρὶς νάχουν τὴν ἀνάγκη μου: οἱ ἄλλοι, καὶ να τοὺς ἐξηγήσω δεν εἶναι χαρμένον — ἔχουν ἄλλες ιδιότητες καὶ ἀρετές, μεγάλες καὶ ἀφτες — καὶ δεν μποροῦν οὔτε τοὺς χρειάζεται νὰ καταλάβουν.

Ἐγραφα τὴν «Ὀδύσεια» σε τόσους στίχους, γιὰτι σε τόσους μπορούσα νὰ χωρέσω, χωρὶς νὰ πλαντάξω. Ἐγραφα με 17 σὺλλαβο, γιὰτι αὐτὸς ἀκολουθοῦσε πιστότερα τὸν κυματισμὸ που εἶχε τὸ αἷμα μου ὅταν ἐξοῦσα τὴν «Ὀδύσεια» (1). Ἐγραψα με τὴ μορφὴν αὐτὴ που τὴν ονομάζουν οἱ χρητικισμοὶ ἔτος καὶ που σε μὲν φαίνεται περισσότερο ὡς δῶμα, χωρὶς νὰ ξεκινήσω ἀπὸ καμμιαν αἰσθητικὴ θεωρία, Ἀπλοῦστα, ἡ μορφὴ

(1) Προχτες ἀκόμα στὸ Λίβερπουλ μιλῶντας μου ὁ Βλαστός γιὰ τὴν «Ὀδύσεια» τόνισε ξεχωριστὰ τὴ σημασία καὶ τὴν ομορφίαν τοῦ 17 σὺλλαβο. Οἱ δυο «παρκαπνισμοί» οὐλαὶς που κόβουν τὴν ἀναπνοὴν τοῦ κ. Παράσχου, νὰ ποῦμε, βοηθοῦσαν τὸν Βλαστό γιὰ νὰ χωρέσει πιο ἀνετα τὴν ἀναπνοήν του. Γιατί; Γιατί ὁ Βλαστός εἶναι «περιτος» καὶ ὁ κ. Παράσχος «ἀρτιος».

αυτὴ εἶταν ἡ μόνη που μπορούσε ν' αποδόσῃ με περισσότερη ἀνέση καὶ ἀκριβεία τις χάρες καὶ τις ἐγγυήσεις. Ποτέμου, οὔτε πρὶν οὔτε τότε, δὲν ἐνδιαφέρθηκα ἀντὶ τοῦ εἶδος αὐτοῦ εἶναι ἢ δὲν εἶναι τῆς μόδας· τοῦ ἑνὸς ἐνὸς ζωντανὸς ἀνθρώπος, ἐγώ, καὶ αὐτὸ με ἀκούσε. Ἡ «Ὀδύσεια» εἶναι ἓνα ἔργο πού καμια δὲν ἔχει σχέση με «φιλολογία». Μπορὼ κάθε στίχου ν' ἀποδείξω πὼς τὸν εἶσα ὅχι με τὸ μιᾶς ἢ με θεωρίας, παρὰ με τὸ αἶμα μου. Ὅλη ἡ «Ὀδύσεια» εἶναι μιὰ κόκκινη γραμμή που σημαδεύει τὸ διάβα μου ἀπ' ἀνὰ τὸ Χρόμα. Μὰ εἶναι ντροπὴ νὰ μιλοῦν γιὰ τόσο ἐνδόμυχο, αἱματομένο, χαρούμενο, γιομάτο σάρκα πρῶτο ὑλικό που χρησιμοποιήσας.

Ὅλοι οἱ «περιτοί» ἀνθρώποι νιώθουν τὴν «Ὀδύσεια» ἄμεσα, ἀβίαστα, χωρὶς σχόλια. Οἱ «ἀρτίοι» νιώθουν καὶ ἀγαποῦν ἄλλο εἶδος ἐργα, πού τα θαμάζω καὶ ἐγώ καὶ τα σέβονται μὰ δὲ μ' ἐνδιαφέρουν. Αὐτοὶ εἶναι σωστοὶ καὶ δίκαιοι νὰ μισοῦν τὴν «Ὀδύσεια»· ἄλλοι θανάσιμα, ἄλλοι γλῆαρα, ἀνάλογα με τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τους.

N. KAZANTZAKIS

Ἡ προστασία τοῦ λογοτεχνικοῦ βιβλίου.

Ἐπιτέλους, φτάνουμε σ' ἓνα θετικό ἀποτέλεσμα. Ἡ Γεν. Διεύθυνση Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν τοῦ ὑπουργείου Ἑθνικῆς Παιδείας κάλεσε τὸ διοικητικό συμβούλιο τῆς «Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν» καὶ τοὺς ἀξιολογώτερο ἐκδότες, ἄκουσε τις ἀντιλήψεις τους, τις ἐξετάζει τώρα με τὴ δική της πείρα ἀλλὰ καὶ σύμφωνα με τὰ χρηματικά ποσά πού μπορεί νὰ διαθέσῃ, καὶ δὲν θ' ἀργήσῃ ν' ἀναγγεῖλῃ τις ἐισηγήσεις της στὸν κ. Πρόεδρο τῆς Κυβερνήσεως, πού εἶναι Ὑπουργὸς τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας καὶ ὅλοι ξέρουμε πόσο ἐνδιαφέρον ἔχει δείξει γιὰ νὰ κανονιστοῦν τὰ λογοτεχνικά καὶ καλλιτεχνικά μας ζητήματα. Φαίνεται ὅτι θὰ ζητηθῇ νὰ ἐκασφαλίστῃ ἡ προστασία τοῦ λογοτεχνικοῦ βιβλίου με τὴν οἰκονομική συνεργασία «Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν» καὶ ἐκδοτῶν. Καλὴ ἡ ἰδέα, ὅχι ὅμως ἀκίνδυνον τὴν ἐφαρμογή της. Ὡς μελετητὴς σὲ ὅλες τις λεπτομέρειες της καὶ προπάντων ὡς ἐκασφαλίστῃ ἀπὸ τις ἀνωμαλίες καὶ τις δυσχέρειες πού μπορεί νὰ γεννήσουν τὰ ζητήματα προσωπικῶν ἐκτιμήσεων. Ὅπως δὲ ποτε, ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν προστασία τοῦ λογοτεχνικοῦ βιβλίου εἶχε τὴν ἀπόδοσίν του. Γίνεται ἡ καλὴ ἀρχή, καὶ τὴν χαιρετίζουμε σὰ μιὰ θετική συμβολή τῆς Γεν. Διευθύνσεως Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν γιὰ τὴ δημιουργία ἀληθινῆς καὶ πλούσιας ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς.

X.

Οἱ Γερμανοὶ διανοούμενοι καὶ ὁ πόλεμος.

Ἡ ἔρευνα, πού ἀρχισε με τις ἐκδηλώσεις τῶν Γάλλων διανοουμένων γιὰ τὸν πόλεμο καὶ συνεχίστηκε με τις γνώμες τῶν Ἀγγλῶν, δὲν ἐτελείω-

σε. Θὰ μιλήσουν καὶ οἱ Γερμανοί. Ὁ εἰδικὸς συνεργάτης μας περιμένει τὰ ἀπαραίτητα στοιχεία καὶ ὑπόσχεται νὰ συμπληρώσῃ μ' αὐτὰ τὴν ἔρευνά του.

X.

Τὸ «ροκῶνω»

Κύριε Διευθυντά,

Ἡ κυρία καὶ μεταφορική σημασία τῆς λέξεως *ροκῶνω*, τὴν ὁποίαν σημειώνει ὁ κ. Μ. Ἀγγέλης εἰς τὴν «Νέαν Ἑστῖαν» (τεύχος 307), εἶναι ἡ ὀρθή. Ἀλλ' ὁ τύπος *ροκῶνω* δὲν εἶναι ἀνύπαρκτος· ἀντιθέτως αὐτὸς μόνον λέγεται εἰς τὴν πατρίδα μου Στεμνίτσαν καὶ τὴν λοιπὴν Γορτυνίαν.

Μετὰ πολλῆς τιμῆς
Γ. Α. ΣΤΑΜΙΡΗΣ

Ἡ Εἰκονογράφησης τοῦ τεύχους.

Τὸ «Πορτραῖτο» πού δημοσιεύεται ἐκτός κειμένου σὲ τεύχος τοῦτο εἶναι ἔργο τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ ζωγράφου Α. Dürer (1471-1528) καὶ βρισκεται σὲ Μουσεῖο τῆς Μαδρίτης. Οἱ εἰκόνες τῶν διηγημάτων «Τὸ γυαλένιο μάτι» καὶ «Φυσαρμόνικα», τῆς νουβέλλας «Ὁ γυρισμὸς τοῦ Γιούγκερμαν» καὶ τοῦ μυθιστορήματος «Ὁ Ἰδιοκτήτης» εἶναι τοῦ κ. Τάσσου.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Τρεῖς ἐνδιαφέρουσες παραστάσεις.

Θέατρο Ἀλίκης, θίασος Κοτοπούλη: Π. Καγιά, «Τιμόνι στὸν ἔρωτα», κωμωδία σὲ ἑξὲ εἰκόνες. — Βασιλικὸ Θέατρο: Ζαίξη, «Ριχάρδος ὁ Ι'», τραγωδία σὲ τρεῖς πράξεις. — Θέατρο «Ρέξ», θίασος Κοτοπούλη: Σοφοκλῆς, «Ἡλέκτρα».

Τὸ προηγούμενο φύλλο τῆς «Νέας Ἑστῖας» ἀφιερώθηκε ὁλόκληρο στὴ μελέτη τῆς ἐπιρροῆς πού εἶχε ὁ Δημοτικισμὸς στὴν ἀνάπτυξη τῆς πνευματικῆς καὶ ζωῆς. Δὲν περιέσπεψε χωρὶς γιὰ τὸ Δεκαπενθήμερο, καὶ ἔτσι ἀναγκάσθαι νὰ γράψω με ἀγορηρία γιὰ τὴ νέα κωμωδία τοῦ κ. Καγιά. Ἀυτοῖς πολὺ γι' αὐτὸ, γιατί ἂν καὶ δὲν φαντάζομαι βέβαια ὅτι ἡ κριτικὴ μου παρασέρνει τὰ πλήθη, αἰσθανόμενα ἐν τούτοις τὴν ὑποχρέωση νὰ συντείνω με τὸ μέτρο τῶν δυνάμεών μου σὲ νὰ δεῖ ὅσον εἶναι δυνατόν περισσότερος κόσμος τὸ «Τιμόνι στὸν ἔρωτα». Ὁ κ. Καγιάς, πού καὶ σὲ περὶ τοῦτο ἔργο εἶχε ἐπιδείξει ἐξαιρετικὰ προσόντα κωμωδιογράφου, ἀναδείχθηκε ἄριστος με τὴ νέα του κωμωδία νὰ πάρει μιὰν ἐντελὴς ἐξαιρετικὴ θέση στὴν ἐκτίμησιν ὅσων ἀγαποῦν τὸ Θέατρο, καὶ εἶναι σωστὸ καὶ γι' αὐτόν, μὰ καὶ γιὰ τὸ κοινὸ πού θὰ περάσει δυὸ ὥρες πολὺ εὐχάριστες, πού θὰ

ΑΠΟ ΤΑΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ Θ. ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ

Μιά σκηνή από τὸ Τιμόνι στὸν ἔρωτα τοῦ κ. Π. Καγιά.

αἰστανθεὶ ζωηρὴ ἀπόλαυση, τὸ ἀκροατήριό του νὰ εἶναι πολὺ πυκνόν.

Τὸ «Τιμόνι στὸν ἔρωτα» εἶναι μιὰ κωμωδία ἐξαιρετικὰ καλογραμμένη καὶ καλοχτισμένη, πολὺ ἐξυπνὴ, πολὺ λεπτὴ, ἀπόλυτα πολιτισμένη. Βέβαια, δὲν προβάλλει μεγάλᾳ ζωτικὰ προβλήματα, οἱ χαρακτήρες πού παρουσιάζονται οἱ ὅλοι κάπως σχηματικοποιημένοι, στηρίζεται σὲ μερικὲς ἀρκετὰ αὐθαίρετες καὶ ἀπίθανες περιπτώσεις (ὅσο κι' ἂν ἐνδιαφέρεται ἓνας πατέρας γιὰ τὸ μέλλον τῆς κόρης του, ὅσο κι' ἂν φοβάται μήπως ἐρωτευθεὶ ἓναν ἄντρα πλάνο πού θὰ τὴν κάνει δυστυχισμένη, ὅσο κι' ἂν θεωρεῖ ὅτι ὁ ἔρωτας χρειάζεται τιμόνι, εἶναι ἀφύσικο νὰ φέρεται ὁ ἴδιος μέσα στὸ σπῆι, δηλ. ὅτι γραμματέα του, τὸν ἄντρα πού θεωρεῖ κατάλληλο νὰ τὸν ἐρωτευθεὶ ἡ κόρη του), δὲν εἶναι ἔργο μὲ μεγάλῃ πνοή, μὲ ἀνώτερη λογοτεχνικὴ ἀξία, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν ὅλα τὰ ἔργα νὰ εἶναι αἰώνια ἀριστουργήματα, καὶ χρειάζονται καὶ κομμάτια πού νὰ εἶναι, ἀπλὰ καὶ μόνο, ἀλλὰ κι' ὀλοκληρωτικά, τερπνὰ, νομίζω ὅτι μπορούμε νὰ χαιρετίσουμε μ' ἐνθουσιασμό τὴν ἐμφάνισήν τοις θεατρικὸ πεδίο ἐνὸς νέου συγγραφέα, πού κατέχει ἀριστα τὴ θεατρικὴ τεχνικὴ καὶ πού εἶναι σύγχρονα πνευματοδότατος, χωρίς καμιά προστυχία, πού εἶναι, τὸ ἐπαναλαμβάνω, πολιτισμένος.

Τὸ «Τιμόνι στὸν ἔρωτα» δὲν ὑστερεῖ καθόλου τῶν ἀναρίθμητων ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν ελαφρῶν comédies, πού χωρίς ν' ἀποβλέπουν στὴν ἀθανασία, διασκεδάζουν καὶ θέλγουν

κάθε χρόνο ἀπειροὺς ἀνθρώπους συνηθισμένους νὰ ἔχουν ἀρκετὲς ἀξιώσεις, καὶ ἴσως μάλιστα ὑπερτερρεῖ, γιατί ἀνάμεσα στὶς πολλὰ συμβατικὰς τοῦ σκηνῆς προβάλλουν κάθε τόσο σκηνῆς, πού χωρίς νὰ εἶναι καὶ ξένες στὸ σύνολο, ἀποτελοῦν εὐρήματα πού θὰ εἶχαν τὴ θέση τοὺς σ' ἓνα αὐστηρὰ λογοτεχνικόν, πνευματικόν καὶ ψυχολογικόν ἔργο, ὅπως εἶναι ἡ σκηνὴ τῆς συνομιλίας τοῦ πατέρα, πού ὑπῆρξε ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ ἑνὸς ἐπικίνδυνος γόνης, μ' ἓνα νέο γόνι πού κυνηγᾷ τὴν κόρη του, καὶ ἡ σκηνὴ τῆς συνομιλίας τοῦ ἴδιου πατέρα μὲ μιὰ φίλῃ τῆς κόρης του, καθόλου ἀφελῆ ὅπως αὐτὴ, καὶ τὸ φινάλε, πού ἀφήνοντας τὴ λύση κάπως ἀόριστη, ἔχει ἐξαίρετα μιὰ ζωηρὴ ποιητικὴ ἀνάταση. Ὁ διάλογος εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος σπινθηροβόλος, εὐγενικώτατος, καὶ κάθε τόσο ξεπετά καὶ μερικὲς ὀξείες ψυχολογικὰ παρατηρήσεις.

Τὰ σημεῖα αὐτὰ δείχνουν ὅτι ὁ κ. Καγιάς ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ξεραῖσιν τὸ εἶδος πού καλλιεργεῖ ἴσως σήμερα, μὰ κι' ἂν δὲν τὸ ξεπεράσει, προσφέρει κάτι πολὺτιμο: διασκεδάσει τὸ κοινὸ μὲ χάρι, μὲ ἐξυπνάδα, χωρίς κανένα σφάλμα γούστου.

Στὴν τέρπην τοῦ κοινοῦ συντείνει πολὺ καὶ τὸ ἄριστο παιξίμο: ὅπως τὸ ἔγραψα, καὶ στὸ προηγούμενόν μου σημείωμα, ὁ κ. Κοὺν εἶναι ἓνας ἐξαιρετικὸς δάσκαλος. Κατορθώνει νὰ παρουσιάσει ὁ κάθε ἡθοποιὸς ὅ,τι καλύτερο ἔχει μέσα του καὶ νὰ υπερνικήσῃ καὶ τὰ ἐλαττώματά του. Ὁ κ. Λογοθετίδης ἐπαίξε μὲ τὸ συνηθισμένο του ἀκατάσχετο καὶ συναρπαστικὸ μπρίο, ἀλλὰ καὶ χωρίς καμιά ὑπερβολή, δὲν ξεγλίστησε οὐτε στιγμὴ στὴ φάρασα γιὰ πρώτη ἴσως φορὰ δὲν ἦταν ὁ ἑαυτός του ἀπάνω στὴ σκηνή: ἐνσάρκωσε τὸ ρόλο τοῦ κι' ἀναδείχτηκε μεγάλος δημιουργὸς καὶ καλλιτέχνης. Ὁ κ. Ἀρώνη, πού ἴσως, τώρα περνοῦσε πάντα περίπου ἀταραχή, ἀπέδειξε γιὰ δευτέρη φορὰ—ἡ πρώτη εἶταν στὸν «Ταξιδιῶτὴ χωρίς ἀποσκευές»—ὅτι ἔχει σημαντικὰ προσόντα: χάρις, ζωὴ, ἐφευρετικότητά. Οἱ ἀδελφοὶ Μουσσοῦνη εἶχαν ἀρκετὰ ὑπερνήσει τὴ συνηθισμένη τους ἀτονία καὶ μονοτονία. Ὁ κ. Μιράντα Μυράτ ἐπαίξε κι' ἐκεῖνη ἐξαίρετα, εἶχε βαθιὰ κατανοήσῃ τὸ ρόλο τῆς, ἀλλ' ὁ τύπος τοῦ ἐντελῶς ἀφελοῦς κοριττοῦ, τῆς ingénue, εἶναι πολὺ ξένος στὴν ἰδιωσυγκρασία τῆς, κι' ἔτσι στιγμὲς διακρίνονταν ὅτι ἐπαίξε μᾶλλον παρὰ ἐνσάρκωνε τὸ μέρος τῆς.

**

Τὸ Βασιλικὸ Θέατρο, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθειά του, ἐγκαινίασεν καὶ φέτος τὴ σειρά τῶν χειμωνιάτικων τῶν παραστάσεων μ' ἓνα ἔργο τοῦ Σαίξπηρ. Ἰσως, βέβαια, κάποια περισσότερη ποιικιλία στὸν καταρτισμὸ τῶν προγραμμάτων νὰ

ήταν προτιμότερη, μά ο Σαίξπηρ είναι τόσο αναντίρροπα ο κορυφαίος δραματικός συγγραφέας, δημιουργός και ποιητής, ώστε είναι έντελως δικαιολογημένο το Βασιλικό Θέατρο να θέλει σιγά-σιγά να αποκαλύψει όλα του τα έργα στο ελληνικό κοινό. Κι' επειδή το ανέβασμα και το παίξιμο των έργων του απαιτεί τεράστιο κόπο, είναι φυσικό να ανεβάζονται πρώτα, άμέσως μετά τις θερινές διακοπές που επιτρέπουν να μελετηθούν με σχετική άνεση.

Φέτος διαλέχθηκε μιὰ ιστορική τραγωδία, ο «Ριχάρδος ο Γ'». Δεν πρόκειται φυσικά εδώ, σ' ένα αναγκαστικά σύντομο σημείωμα, να αναλύσω ένα έργο που του έχουν αφιερωθεί πολλές εξαντλητικές μελέτες. Αναφέρω μόνο ότι ανήκει στην πρώτη δημιουργική περίοδο του Σαίξπηρ' δεν έχει ακόμη τον πλούτο των κατοπινών του έργων, όπου κατορθώνει να συγκεντρώσει άρμονικά και τραγικά και δραματικά και κωμικά στοιχεία, το ρεαλισμό και την ποίηση, την παρατήρηση και τη φαντασία, όπου κατορθώνει να ψυχολογήσει βαθιά πολλούς και διάφορους χαρακτήρες: σ' το «Ριχάρδο τον Γ'» όλα τα πρόσωπα, εκτός από τον ίδιο τον Ριχάρδο, είναι άρκετά μονοκόμματα· ο Ριχάρδος γεμίζει μόνος του όλο το έργο· τ' άλλα πρόσωπα υπάρχουν μόνο για

να επιτρέψουν να εκδηλωθεί ο χαρακτήρας του. Κι' αυτός ο ίδιος, αν κι' αναλύεται βαθύτατα κι' ολοκληρώνεται, αν και η μορφή του, όπως την παρουσίασε ο Σαίξπηρ, έσβυσε έντελως το ίσως άρκετά διαφορετικό πραγματικό του Έγώ, — ο Ριχάρδος υπάρχει πιά στην Τέχνη και στην Ιστορία μόνον, όπως τον θέλησε και τον έπλασε ο Σαίξπηρ, ένας συμβολικός τύπος του ανθρώπου με ήρωϊκές δυνατότητες και ικανότητες, άλλ' ο όποιος, επειδή γεννήθηκε άσχημος και σημαδεμένος, κι' αίστάνθηκε από μικρός την περιφρόνηση γύρω του, ενώ ήταν φιλόδοξος, άφιέρωσε όλες του τις δυνάμεις στην εκδίχηση εναντίον των ανθρώπων και της μοίρας, σ' το να φθάσει σ' ανώτερα αξιώματα πατώντας κι' πάνω σε άπειρα πτώματα, — ο ίδιος ο Ριχάρδος δεν παρουσιάζει από την άρχή ως το τέλος καμιά μετάπτωση, καμιά εξέλιξη, καμιά μεταβολή.

Το έργο είναι πολύ εύκολο να φανεί μονότονο. Ό κ. Μινωτής δεν άφησε ούτε στιγμή να έχει ο θεατής αυτή την εντύπωση. Το παίξιμό του ήταν μιὰ αδιάπτωτη δημιουργία. Τις σκηνές που μοιάζουν πολύ άναμισταξούς, τις άναγνώσε με ευρήματα πάντοτε αισθητικά. Συχνά έχω εκφράσει μερικές επιφυλάξεις για την τέχνη

ΑΠΟ ΤΑΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Μιά σκηνή από το «Ριχάρδο τον Γ'» του Σαίξπηρ.

ΜΙΑ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

Ἡ κ. Μαρίκα Κοτοπούλη τὸ 1905.

τὸν τὸν εὗρισκα ἴσαμε σήμερα πολὺ ὑγιή, πολὺ ρωμαλέο ὅταν ἐπαιξε ρόλους ἀσθενικῶν ἀνθρώπων. Στὸ «Ριχάρδο τὸν Γ'» κατόρθωσε νὰ ὑποτάξει τὸ φυσικὸ του σφρίγος, νὰ ἐμφανισθεῖ ἐντελῶς ὑποταγμένος στὸ νόημα τῆς Τέχνης. Ἦταν σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς παράστασης ἕνας ἔξοχος κι' ἐξυπνότατος ἠθοποιὸς καὶ καλλιτέχνης. Θὰ ἤθελα μόνο μερικὲς στιγμὲς νὰ μὴν ὑποδεικνύει τόσο φανερά μὲ τὴ φυσιογνωμία του καὶ τὴ χειρονομία του τὸ δόλο τῆς ψυχῆς του. Ὁ Ριχάρδος εἶναι βέβαια ἕνας τύπος συνειδητός, ἕνας τύπος πὺν ξέρει ὅτι εἶναι κακός, ὅτι δὲν τὸν σταματᾷ κανένας δισταγμὸς μπροστὰ στὸ ἔγκλημα· δὲν εἶναι καθόλου αὐθόρμητος, κι' ὁ κ. Μινωτῆς σωστὰ τὸν κατανόησε. Νομίζω ὅμως ὅτι, ὅταν ἔχει κανεὶς ζήσει χρόνια μὲ τὴν κακία του, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὴ σκέπτεται κάθε στιγμὴ ἀναβλύζει πιά πηγαῖα. Θὰ ἤθελα μερικὲς στιγμὲς τὸ παίξιμο τοῦ κ. Μινωτῆ νὰ εἶναι πιὸ ἐσωτερικὸ, λιγώτερο στοχαστικὸ, μὰ ἡ παρατήρηση αὕτη ἀφορᾷ μόνο μερικὲς λεπτομέρειες, πὺν γίναν αἰσθητὲς ἀκριβῶς γιατί τὸ σύνολο ἦταν βιαιοποιητικώτατο.

Ἡ ὅλη παράσταση στάθηκε στὸ ὕψος τῆς δημιουργίας τοῦ κ. Μινωτῆ. Ὁ «Ριχάρδος ὁ Γ'» σημαίνει μιὰ νέα θριαμβευτικὴ ἀγοδο τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου καὶ τοῦ κ. Ροντήρη. Ὅλες οἱ

κινήσεις τοῦ πλήθους ἦταν ἀριστα ρυθμισμένες, ὅλοι οἱ ἠθοποιοὶ ἦταν στὴ θέση τους· δὲν πρόβαλλε ἐνοχλητικὴ οὔτε μιὰ παραφωνία, καὶ μερικοὶ ἠθοποιοὶ, ὅπως ὁ κ. Γληνός, ὁ κ. Δεστούνης, ὁ κ. Μαμίας, εἶχαν καὶ δημιουργικὲς ἐξάρσεις κι' ἐμπνεύσεις. Ὑστερήσαν μόνο κάπως οἱ γυναικεῖοι ρόλοι· ἂν ἐξαιρεθεῖ ἡ κ. Ἀλκαίου, πὺν ἦταν ὅπως πάντοτε ὑπέροχη, οἱ ἄλλες γυναῖκες λύγισαν κάτω ἀπὸ τὸ πολὺ μεγάλο βάρος τοῦ ρόλου τους. Ἡ κ. Μανωλίδου εἶναι μόνον ingénue· δὲν εἶναι σωστὸ οὔτε γι' αὐτὴν οὔτε γιὰ τὸ κοινὸν νὰ τῆς ἀναθέτονται ρόλοι πὺν ξεπερνῶν πολὺ τὶς ἀρχετὰ περιορισμένες τῆς δυνατότητες. Ὁ κ. Κλώνης κι' ὁ κ. Φωκάς, μὲ τὶς σκηνογραφίες καὶ τὰ κοστούμια, κατόρθωσαν ὅπως πάντα καὶ νὰ ἀναπαραστήσουν πιστὰ καὶ μὲ ἐμπνευση τὸ χαρακτήρα τῆς ἐποχῆς καὶ νὰ συντείνουν στὴ δημιουργία τῆς αἰτιόσφαιρας τοῦ ἔργου.

Ἡ μετάφραση τοῦ κ. Καρθαίου δὲν πρόδινε καθόλου τὸ πρωτότυπο. Θαύμαζα πάντα τὸ μεταφραστικὸ ἔργο τοῦ κ. Καρθαίου. Νομίζω ὅτι στὸ «Ριχάρδο τὸν Γ'» ξεπέρασε ἀκόμα τὸν ἑαυτό του. Χωρὶς νὰ κάνει καμιὰ ὑποχώρηση, κατόρθωσε ἡ αὐστηρὰ λογοτεχνικὴ του μετάφραση νὰ εἶναι σύγχρονα κι' ἐντελῶς θεατρικὴ.

ΜΙΑ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

Ἡ κ. Μαρίκα Κοτοπούλη ὡς Ἰφιγένεια στὸ ὁμώνυμο ἔργο τοῦ Χόφμανσταλ (1905).

ΜΙΑ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

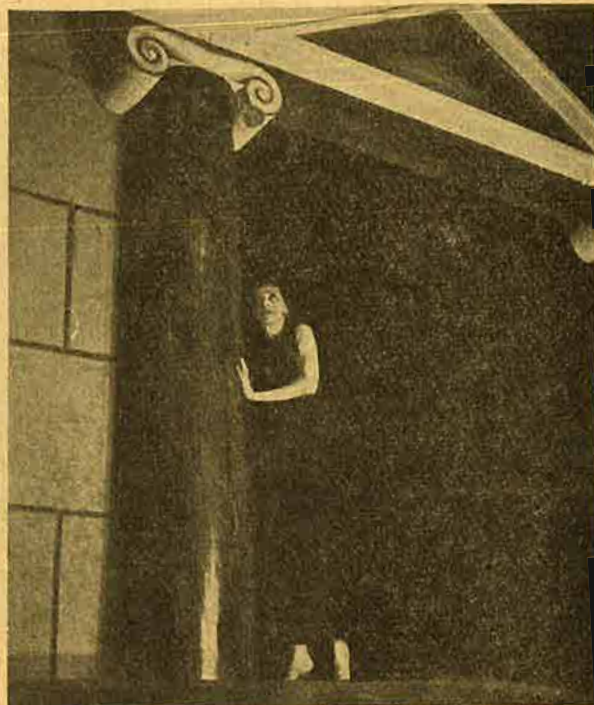
Με τὴν παράστασιν τῆς «*Ἠλέκτρας*» ἡ κ. Κοτοπούλη γιόρτασε τὰ 30 χρόνια τῆς θιασοφίας τῆς. Ὅπως ἦταν φυσικό, τὸ πυκνότερο ἀκροατήριον, πού εἶχε σπεύσει νὰ τῆς ἐκφράσει τὴν ἐγγνωμοσύνην του καὶ τὸ θαυμασμό του, αἰσθάνονταν μιά βαθύτατη συγκίνησιν. Θυμότανε ὅλες τῖς θριαμβευτικὰς τῆς ἐμφανίσεις, ὅλες τῖς πνευματικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς χαρὰς πού χάρισε, ἀναλογιζόμενοι προπάντων ὅτι μιά ζωὴ ὁλόκληρη, ἀφιερωμένη ὅχι μόνον στὴν προσωπικὴ δημιουργίαν, ἀλλὰ καὶ στὴ διάδοσιν μέσον ἐνὸς περὶπατοῦμένου θιάσου τοῦ νοήματος καὶ τοῦ πνεύματος τῆς Τέχνης, εἶναι μιά ζωὴ πού ἀξίζει κανεὶς νὰ τὴν ἔχει ζήσει.

Θὰ ἤθελα ἡ συγκίνησις αὐτή, πού ἐντονα τὴν αἰσθάνθηκα καὶ ἐγώ, νὰ μποροῦσε νὰ μοῦ ὑπαγορεύσει σήμερον ἓνα ἐνθουσιώδες ἄρθρον γιὰ τὴν παράστασιν τῆς «*Ἠλέκτρας*». Δυστυχῶς ἡ ὑποχρέωσις πού αἰσθάνομαι, νὰ εἶμαι πρῶτα ἀπ' ὅλα εἰλικρινής, δε μοῦ ἐπιτρέπει νὰ ὑπακούσω στὴ βαθύτερή μου αὐτὴ ἐπιθυμία.

Πολὺ φοβοῦμαι ὅτι ἓνας θιάσος πού παίζει συνήθως ἐλαφρὰ δράματα, κομντί, κωμωδίες, καὶ ἀκόμα καὶ φάρσες, δὲν μπορεῖ ἀραιὰ καὶ πού νὰ παίζει ἱκανοποιητικὰ καὶ τὴν ἀρχαίαν τραγωδίαν.

Ἐκφράστηκα συχνὰ ἐνθουσιαστικὰ γιὰ τὸν κ. Κούν. Τὸν θεωρῶ ἓναν ἐξαίρετο δάσκαλον, καὶ ἓναν σκηνοθέτη μὲ ἀπειρη φαντασίαν καὶ ἐφευρετικότηταν, καὶ πολὺ μοντέρνον. Ἀλλ' αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ σκηνοθετικὰ του προσόντα νομίζω ὅτι τὸν ἀποξενώνουν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Δὲν εἶμαι καθόλου ἀπὸ κείνους πού μένουν προσκολλημένοι στὴν παράδοσιν, πού πιστεύουν ὅτι τὸ κυριώτερον μῆλημα ἐνὸς σκηνοθέτη ἀρχαίας τραγωδίας πρέπει νὰ εἶναι ν' ἀνεύρει πῶς ἀκριβῶς παιζόντανε ἄλλοτε, θεωρῶ ἀπεναντίας, ὅτι καὶ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸ τὸ αἰῶνιο στοιχεῖον τῶν κλασσικῶν ἔργων, πρέπει τὰ ἔργα αὐτὰ νὰ πλησιάζουν στὴ διανοητικότητῃ καὶ στὴν ψυχροσύνθεσιν τοῦ σύγχρονου θεατῆ. Ἀλλ' ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ ἴσως νὰ παραδεχθῶ δικαιολογημένως ἡ ἐπίτω καὶ ἀνεχτὸς ἀναθεώσεις πού ἀλλάζουν τὴν ἰδίαν τὴν οὐσίαν τοῦ ἔργου, ὑπάρχει μεγάλη ἀπόστασις.

Ὁ κ. Κούν ἀφαίρεσε ἀπὸ τὴν «*Ἠλέκτρα*» ὅλη τὴν τὴν ποιήσιν· τὴν παρουσίαν σάν ἓνα ἀκερὰ ἀποκρουστικὸν οἰκογενειακὸν δράμα. Παραμέρισε ἐντελῶς τὴν σημάσιαν τοῦ χοροῦ. Ὁ χορὸς, πού ἐκφράζει τὴν προέκτασιν τοῦ δράματος καὶ πού γιὰ τὴν ἀντίληψίν μου πρέπει ἀπόλυτα νὰ παραμένῃ ἀδυστήρῳ σχηματοποιούμενος καὶ ὑπερπραγματικὸς, παρουσιάστηκε ἀπὸ τὸν κ. Κούν κομματιασμένος· δὲν τὸν ἀποτελοῦσαν πιά συνειδήσεις, ψυχῆς, ἀλλ' ἀπλῶς γυναικοῦλες τοῦ λαοῦ πού περιφέρονται ἀρρυθμῶς στὴ σκηνή καὶ κου-

Ἡ κ. Μαρῖκα Κοτοπούλη ὡς Ἠλέκτρα (1939)
στὴν ὁμώνυμην τραγωδίαν τοῦ Σοφοκλέους.

τοσμπολεύουν. Καὶ δὲν ἐπεκράτησε τουλάχιστον μιά ἀπόλυτη ρεαλιστικὴ ἀντίληψιν. Οἱ γυναικοῦλες αὐτές, ὅταν μιλοῦσαν, δὲ μιλοῦσαν φυσικὰ· ἀπαγγέλλανε ἔξαφνα μὲ ἀφόρητο στόμφο· μόνον μὲ στόμφο· ὅχι μὲ ρυθμό. Ἡ ἀπαγγελία τους δὲν χρωμάτιζε καμιά φράσιν. Ἦταν τόσο μονότονη, ὥστε ὕστερ' ἀπὸ λίγο, ἐπειδὴ ἦταν καὶ ἡ ἀρθρωσις πολὺ ἐλαττωματικὴ, ἦταν ἀδύνατον κανεὶς νὰ τὴν παρακολουθῇ. Ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Μεταχρῖνου μοῦ φάνηκε καὶ ἀρμονικὴ καὶ μελωδική, ἀλλὰ προτιμῶ νὰ τὴν κρίνω ἀφ' οὗ τῆς διαβάσεως. Τὴν ἀκουσα ἐλάχιστα.

Ὁ κ. Μυράτ, ἡ κ. Ρίτα Μυράτ καὶ ἡ κ. Λώρη ἐπαίξαν εὐσυνειδήτως, ἀλλὰ χωρὶς καμιά ἀνάτασιν. Δὲν ἐμοιαζαν νὰ ἔχουν καθόλου ὑπ' ὀψιν τοὺς ὅτι ἐπρεπε νὰ μεταδώσουν τὴν πνοὴ τοῦ θρύλου καὶ ὅχι ἀπλῶς αἰματηροὺς οἰκογενειακοὺς κανγιάδες. Ἀρκεῖ ἄλλωστε νὰ ἔχει κανεὶς λίγο παρακολουθήσῃ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἡθοιοὺς, γιὰ νὰ ξέρῃ ὅτι εἶναι οὐτόπου νὰ περιμένῃ ἀπ' αὐτοὺς νὰ ἐνσαρκώσουν ἔστω καὶ ἀνεκτὰ, ἡρωικὰ πρόσωπα. Ἐκτιμῶ τὴν κ. Λώρη, τὸ ἔργονα κίβλας συχνά, πιστεύω ὅτι μπορεῖ νὰ ἐξελιχθῇ σὲ ἀριστὴν ἡθοιοῦ ἐλαφρῶν δραμάτων, ἀλλὰ μόνον ὅταν ἀκουσῇ ὅτι αὐτὴ θὰ ἐνσαρκωνετὴν Κλυταίμῃστρα, καταδίκασα τὴν παράστασιν.

ΑΠΟ ΤΑΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ Θ. ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ

Τμήμα του χορού από την παράσταση της «Ήλεκτρας»
του Σοφοκλέους.

Οί σκηνογραφίες έγιναν από τον κ. Έγγονο-πουλο, τον φουτουριστή ποιητή. Χωρίς να πιστεύω πολύ στο μέλλον όλων των ντανταϊστικών σχολών, ο φουτουρισμός σάν πείραμα με ένδια-φέρει, αλλά μπορεί ν' αποδώσει κάποιο χυμό μόνο όταν παραμένει στην περιοχή του τα χρώματα έντελώς άνομιων στοιχείων είναι πάντοτε αντίαισθητικά και κάπως γελοία. Ο Cocteau, όταν παρουσίασε με φουτουριστικό τρόπο αρχαίες τραγωδίες, τις ξανάρχισε από την αρχή ξανάγραψε δικά του έργα. Πώς ήταν δυνατόν να πλαισιώσει αρμονικά το δράμα του Σοφοκλή ένα ρόζ σπιτάκι που έμοιαζε πολύ περισσότερο με σπιτί κουζίλα παρά με παλάτι, και που πάνω του άκουμπούσαν σχεδόν κάτι περίεργα σύννεφα που είχαν έντελως το σχήμα νησίδων του Αιγαίου; Είχε κανείς έντελως την εντύπωση ότι για φόντο είχε χρησιμοποιηθεί ένας χάρτης των ελληνικών νερών. Το μόνο προσόν της σκηνοθεσίας ήταν ότι ήταν πολύ φωτεινή.

Η ίδια η κ. Κοτοπούλη έκαμε φυσικά ότι μπόρεσε για να σώσει την παράσταση. Είχε στιγμές συγκλονιστικές, στιγμές που σκόρπισε ρίγη, στιγμές που φανέρωσε όλη την πείρα της και τη μεγάλη της τέχνη, αλλά και στιγμές όπου παρασύρθηκε και κίνησε από το άθλιο σύνολο. Ο γόος της, όταν άρπάζει τη λήκυθο που πιστεύει ότι κλείνει τη σάχη του Όρεστη, δεν ήταν τίποτ' άλλο παρά μία έντελως ρεαλιστική

ανάπαράσταση του θρήνου μιας κοι-νής μοιρολογήτρας.

Είναι χρίμα που η παράσταση της «Ήλεκτρας» δεν μπόρεσε να εντει-νει τη συγκίνηση του πυκνού άκρου-τηρίου που γιόρταζε τα 30 χρόνια μιας ζωής αφιερωμένης στην Τέχνη. Αλλά η συγκίνηση ήταν τόσο δυνατή, ώστε βέβαια δεν μπορούσε να έπη-ρεαστεί από μιάν άτυχη παράσταση. Οι θερμότητες έκδηλώσεις της συμ-πάθειας και του θαυμασμού στο τέ-λος της παράστασης ήταν ειλκρινέ-στατες. Όλοι αισθάνονταν ότι έ-πρεπε να πουν ένα εγκάρδιο εύχαρι-στό σέ κείνη που μόχθησε για να σκορπίσει γύρω της το θησαυρό της πνευματικής και καλλιτεχνικής χα-ρής.

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Νικ. Ι. Λάσκαρης: «*Ιστορία του Νεοελληνικού Θεάτρου*». Τό-μος Β'.

Συνεχίζει την εργασία του ο κ. Νικ. Ι. Λάσκαρης με άκούμενη διά-θεση και μās δίνει το δεύτερο τόμο της *Ιστορίας* του.

Ο τόμος αυτός είναι συνέχεια των κεφαλαίων του πρώτου, όπου ο συγ-γραφέας, με βάση τους τόπους, τα διάφορα θεατρικά κέντρα του Έλληνισμού, είχε αρχίσει να έρευνά τα ζητήματά του.

Νέα θέματα παρουσιάζονται στον καινούργιο τόμο, τα θεατρικά της Κεφαλληνίας, της Σόρου και των Αθηνών, που πιάσαν πέντε κεφάλαια και που θα πιάσουν πολύ περισσότερα στους επόμενους τόμους, έπειδή η σκηνική ζωή, όσο προχωρούν τα χρόνια, είχε κέντρο μοναδικό την πρωτεύουσα.

Μέσα στις τριακόσιες πενήντα σελίδες του νέου τόμου θα συναντήσει κανείς και πάλι τις αρετές που συναντήσαμε στον πρώτο και που γι' αυτές έχει γίνει λόγος στη «Νέα Έστία» της 1ης Μαΐου του 1938.

Υπάρχει όμως κάτι πιο σπουδαίο για το μελετητή του βιβλίου, ότι τώρα πιά γίνεται πιο οικείος και με τα θέματα και με τις ιστορικές απόψεις και με το ύφος γενικά του μοναδικού μας θεατρικού ιστορικού, κ' ενώ εκείνος διατη-ρεί αδιάπτωτες τις πολυποίκιλες αρετές του, ο μελετητής μπορεί και κινείται σε μία περιοχή περισσότερο γνώριμη, και το κέρδος είναι μεγα-λύτερο και η αντίληψη του για την ιστορική αλήθεια γίνεται περισσότερο ξεκαθαρισμένη.

Τούτο είναι κάτι που θα γίνεται πιο φανερό όσο θα προχωρεί η έκδοση του βιβλίου, και το μόνο που θα είχε να εχθρθεί κανείς, θα ήταν να συνεχιστεί η έκδοση, αν είναι, αντικειμενικώς δυνατό, κατά διαστήματα μικρότερα, ώστε η

δύνα για την ιστορική γνώση του Θεάτρου μας να διανομοποιείται χωρίς να αναγκάζεται το ενδιαφέρον μας να περιμένει τόσο πολύ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

Γιώργου Γεραλή: «Κύνες στο Λυκόφως».

Έγκαινα ζώντας τη σειρά των κριτικών σημειωμάτων μου, σ' αυτήν εδώ τη θέση, δίπλα και παράλληλα προς άλλους αγαπητούς μου συναδέλφους, που έχουν ήδη αναλάβει, από το μπροστά, αυτό το έργο, — και παρά τη συγκεκριμένη συμφωνία, να μην ασχοληθώ παρά, ειδικά, με την τρέχουσα πεζογραφία, — αρχίζω σήμερα με μία μικρή παράβαση αυτής της συμφωνίας. Κι' άφορητή αυτής της παραβάσεως είναι η πρό μικρού κυκλοφορήσας ποιητική συλλογή «Κύνες στο Λυκόφως» του νέου Γιώργου Γεραλή. Και θα έπρεπε να θεωρηθεί, τυχόν, αν μπορούσε κάτι τέτοιες άφορμές, συχνά, να προκαλούσαν κατά τέτοιες παραβάσεις...

Για το βιβλίο αυτό έκαμε ήδη λόγο στο περασμένο τεύχος του περιοδικού ο Παπαγιωλάου. Με μία πολύ όρθη εισαγωγική του παρατήρηση για την αδικαιολόγητη απομάκρυνσή μας από την ποιητική παράδοση της φόρμας, — δηλαδή της ρίμας και του μέτρου, — έπλεξε το έγκωμιο και τόνισε την αξία και τη σημασία της συλλογής αυτής, ανόρθη και μ' ένθουσιασμό. Σκοπός αυτού του σημειωμάτος μου είναι να συμπληρώσω το έγκωμιο και να εξάρω, άλλο τόσο άπροζάλυπτα, αυτή τη σημασία και αξία.

Τό γεγονός και μόνο ότι ένας νέος, τόσο νέος, σήμερα που οι νέοι έχουν πάθει ένα είδος κακοήθους «μοντερνιτίδος» ή μοντερνιστικού μαϊμουδισμού, κατόρθωσε, προφυλαγμένος από το ίδιο γνήσιο ταλέντο του, ν' αποφύγει τον κατήφορο αυτό, τον τόσο εύκολο κι' ολέθριο, και να ίσοροπήσει, χρησιμοποιώντας τα τετριμμένα τάχα μέσα και τους τρόπους τους «έκτος μόδας» της ποιήσεως, είναι τόσο εξαιρετικό, που ο αντίκτυπος του 'ωφείλει να είναι άπειρος ζωρότερος. Άλλά φαίνεται ότι κι' η κριτική μας *έμαθε* ν' αντικρύζει τη γνήσια ποιητική παραγωγή, έπειτ' από τόσα χρόνια άπασχολήσεώς της με καθαρές άρλοχίες κι' άνοησιες! Άλλως δεν έξηγείται. Η άσφαρησή της φαίνεται να έχει άμβλυωθεί, και δε μπορεί να αισθανθεί τ' άρώματα, όταν εκείνα είναι φυσικά και δέν έχουν ύποστει νοθείες! Και είναι τόσο δύσκολο, αλήθεια, να έπιστρέψει κανένας στην αλήθεια, όταν συνήθισε, τόσο χρονιά, σ' άλλα ψέματα.

Έπειτα από τον πλαστογραφημένο «χαρωτατισμό» (πού, αυτός, άποτελούσε μιάν άδυστηκινή αξία), κι' από την έμμετρον και κενολόγον προχειρολογία, έπειτ' από την ποιητικοποίηση του άσυννοητού δελτίου των έφημερίδων κι' όλες εκείνες τις άκατανόμαστες υπερβασίες που διεπράχθησαν και διαπράττονται έν όνόματι του «ύποσυνειδήτου» (και δυστυχώς, αυτές, συνειδητές), — το βιβλίο του κ. Γεραλή άποτελεί

το κήρυγμα μιάς πραγματικής ποιητικής Άνο γεννήσεως.

Τό αφρόντο δλικό του στίχου του, ή γνώση του της μουσικής και της άρχιτεκτονικής, ή αίσθησή του της οικονομίας, ή γνήσιό του λυρική άνακτοή, που κολώνει και την πιο μικρή του φράση, ή νοσταλγική του και βαθύτατη και είλικρινής μελαγχολία, — γνώρισμα παντοτινό της γνήσιας Ποιήσεως, — όλ' αυτά, συγκεκριμένα, ζυγισμένα, χρησιμοποιημένα σχεδόν άφωγα, — και σ' τέτοιαν ήλικία, μάλιστα — μας φανερόνουν, δίχως πολλά λόγια, ότι έχει γεννηθεί ο Ποιητής.

Κι' αλήθινά, είχα χρόνια να διαβάσω στίχους, δροσερούς όπως αυτοί! Η άρλουμπολογία με είχε κάνει να εγκαταλείψω αυτή την άσχολία τόσα χρόνια! Είχα στραφή, όλόφωνα, προς τη διεθνή παραγωγή, ζητώντας εκεί πέρα τη γήναια και παλλόμενη νότα, τον έντονο κι' είλικρινή πάλμο, που δε μπορούσα πιά ν' βρώ στη γλώσσα τη δική μας! Και τώρα με τον Γεραλή, νομίζω, έπιστρέφω...

Οι διάφοροι farceurs του στίχου έν' έπόμενo πως θα ένοχληθουν με την εμφάνισή αυτή, και μάλιστα θα την καταδικάσουν. Ξέρω από τώρα τί θα πουν, και τίς λέξεις που θα μεταχειριστούν. Δε θα μπορούσαν να του συγχωρέσουν αυτή την τόσο έντεχνη επάνοδο στη φόρμα, ούτε τη φυσική μελαγχολία που άποπνέει ο ώραιος στίχος. Οι άπόστολοι του έξωφρενισμού και των παντοειδών δυναμειών θα δοκιμάσουν και να τον οικτείρουν! Τόσο το καλίτερο γι' αυτόν! Πρέπει να μείνει χωρισμένος απ' αυτούς: τό κέρδος του θα είναι άπροσμέτρητο!

Θά είναι τόση, άλλωστε, ή θέρμη, με την οποία θα τον περιβάλουμε ήμεις, οι ψυχικοί του συγγενείς, — που όσο κι' άν τό χάσμα επυγνθεί άναμεταξύ αυτού κι' εκείνων, δέν πρόκειται να μείνει ποτέ μόνος...

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

«Έένα τραγούδι τονισμένο από μεγάλους μουσικούς», μεταφρασμένο από τον Κ. Σπεταιέρη.

Αυτό που διακρίνει την έργασία του κ. Σπεταιέρη είναι ή εύσυνειδησία της. Όλες οι μεταφράσεις των γεγραμμένων ως επί το πλείστον τραγουδιών που μας δίνει στο καλοτυπωμένο βιβλίο του είναι ζωηρές με φροντίδα και προσοχή, με στοργή μπορεί να πει κανείς. Και όμως, παρ' όλ' αυτά, ή έπιτυχία τους είναι άμφίβολη. Άρκετά βέβαια από τα τραγούδια διατηρούν και στη μετάφραση κάτι από την άμορφία, ή την κομπολόγη, ή την άφέλεια του πρωτότυπου. Τό διαισθάνεται κανείς αυτό, κι' άς άγνοεί τα πρωτότυπα. Έπίσης, δέν είναι λίγoι οι στίχοι που είναι πραγματικά χαριτωμένοι. Μά ή έργασία του κ. Σπεταιέρη ήταν όχι μόνο έπιπονη, αλλά και δύσκολη, πολύ δύσκολη, γιατί έπρεπε να κάνει τις μεταφράσεις του άπάνω σ' το καλόπυ, το μέτρον και το τονισμό των πρωτότυπων, για να μπορούν να τραγουδιούνται κι'

αὐτὲς σύμφωνα μετὰ τὴ μουσικὴ τῶν μεγάλων συνθετῶν πού τὰ τόνισαν. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ κατόρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ τὰ στιχουργικὰ ἐμπόδια μετὰ ἀρκετὴ τέχνη. Μὰ αὐτὸ δὲ συμβαίνει παντοῦ καί, τίς περισσότερες φορές, ὁ μεταφραστὴς ξεφεύγει ἀπ' τὴν δυσκολίαν καταστρέφοντας τοὺς στίχους, ἢ καὶ ὁλόκληρα τὰ ποιήματα. Ἔτσι συναντᾷ κανεῖς συντακτικὰς ἀνωμαλίας, μπερδέματα στὴ διατύπωση, ἀκαλαίσθητες καὶ ἐντελῶς ἀντιμουσικὰς φράσεις, γλωσσικὴ ἀκαταστασία. Ἀλλοῦ πάλι ὁ μεταφραστὴς παρεξηγεῖ τὴν ἀπλότητα τοῦ πρωτοτύπου καὶ μᾶς τὴ δίνει στὴ μετάφραση με ἀντιποιητικὰς κοινοτοπίες, με μιὰ διατύπωση πού θυμίζει συχνὰ τραγουδάκια τῶν ἀναγνωσματορρίων τοῦ παλίου καιροῦ:

Δημιουργέ πατέρα ὦ Θεέ μου,
γαλήνεμέ μου τὴν ψυχῇ,
ἐλεῶς γίνε καὶ εὐακούσέ μου
τῆς συντριβῆς τὴν προσευχῇ.

Τὸ θέλημά σου νὰ τηρῶ βοηθῆσέ με,
νάρθῶ στὸ δρόμο τὸν καλὸ,
Θεέ μου λυτρωτῇ, συγχώρεσέ με,
τὸ δοῦλό σου τὸν ταπεινὸ.

Οἱ στίχοι αὐτοὶ εἶναι—θὰ τὸ φανταζόσαστε ποτέ;— τοῦ Γκαίτε! Ἔτσι ὅμως, ὅπως μᾶς τοὺς δίνει ἡ μετάφραση, θὰ μπορούσε νὰ τοὺς γράψῃ κ' ἓνα παιδάκι δέκα χρόνων. Ἰσως ἢ ἐννοία καὶ στὸ πρωτότυπο νὰ μὴ διαφέρει καὶ πολὺ. Τότε τί συμβαίνει; Ἀπλούστατα, φαίνεται κ' ἐδῶ ἀκόμα μιὰ φορά πόσο ἀσημαντὸς εἶναι ὁ ρόλος τῶν λογικῶν ἐννοιῶν στὸ ποίημα καὶ πόσο σημαντικὸς, πόσο τεράστιος εἶναι ὁ ρόλος τῶν λέξεων. Ἀπ' τίς λέξεις, ἀπ' τὸ βάρος καὶ τὴν ἐπέμβαση πού τοὺς δίνει ἡ τοποθέτησή τους στὸ ποίημα, δημιουργοῦνται οἱ ἄλλες ἐννοιες, οἱ φευγαλέες, οἱ βαθιεῖς καὶ μυστικῆς, πού δίνουν τὴν ἀξία τοῦ ποιήματος. Κι' ἂν ὁ μεταφραστὴς ἐδῶ τὰ κατάφερε νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὴν προσευχὴ αὐτὴ τοῦ Γκαίτε, τὴν ἀπλὴν μὰ καὶ ἐπίσημη, σὺν πρόχειρο μαθητικὸ τραγουδάκι, σ' αὐτὸ φταίει τὸ ὅτι δὲν μπόρεσε νὰ ξαναβάλῃ τὴν κάθε λέξη στὴ θέσιν της.

Καὶ τὰ στιχουργικὰ τέλως λάθη δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀσημαντὰ τοῦ βιβλίου. Τόσο οἱ χασμουδιές, ὅσο κ' οἱ βιασμένες συνιῆσεις, δὲν ἐπιτρέπονται διόλου σὲ ποιήματα προορισμένα νὰ τραγουδιῶνται, σὲ ποιήματα δηλαδή ὅπου ὁ στίχος πρέπει νὰ κυλάει ἀβίαστος καὶ χωρὶς καμμιὰ δυσκολία.

Καὶ ὅμως, ὅπως εἶπα καὶ στὴν ἀρχή, ἡ ἐργασία τοῦ κ. Σπεταιέρη εἶναι εὐσυνείδητη καὶ προσεκτικὴ. Τότε ὅμως πῶς δικαιολογεῖται ἡ ἀποτυχία της; Τὸ πρῶτα εἶναι πολὺ ἀπλό: ὁ κ. Σπεταιέρης ἀγάπησε βέβαια τὰ ποιήματα πού μετέφρασε. Δὲν εἶχε ὅμως τίς ἱκανότητες ἐκείνες πού θὰ μπορούσαν νὰ δώσουν στὴν ἐργασία του μιὰν ἐπιτυχία ἀνάλογη τῶν προσπαθειῶν του καὶ τῶν κόπων του. Οὐτε τίς απαραίτητες τεχνικὰς γνώσεις εἶχε, οὐτε τὴ στιχουργικὴ—καὶ πολὺ περισσότερο τὴν «ποιητικὴ»—πειρά πού θὰ τὸν διευκόλυναν στὴν προσπάθειά του καὶ θὰ τὸν

ἔκαναν νὰ μᾶς δώσῃ τις μεταφράσεις του ἄριστες, ἀποφες—ἔτσι ἀκριβῶς ὅπως, εἰμαι βέβαιος, τίς ὄνειρεῦντο καὶ ὁ ἴδιος.

ΜΗΤΣΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Τίμου Μαλάνου: «Ρόδα Θαλάμου».

Κοιμῶ, πολὺ κοιμῶ, προσεχτικὰ τυπωμένο, ἔκδοση πού δείχνει σίγουρο γούστο, τὸ μικρὸ τεῦχος μετὰ τὰ ἔξη ὀλιγόστιχα ποιήματα τοῦ κ. Μαλάνου. Καὶ τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς ἐντύπωση τῆς κομψότητας, τῆς προσοχῆς καὶ τοῦ γούστου μοῦ ἔκανε καὶ τὸ περιεχόμενό του. Ὑπάρχει στὰ ἔξη αὐτὰ μικρὰ ποιήματα ἡ ἰδία φροντίδα ἐπεξεργασίας, ἡ ἰδία προσπάθεια ἀρμονίας, κομψομένη σὲ ὅλα ἐξ ἴσου—μὰ ἰσορροπία τοῦ τόνου πού ποτὲ δὲν κατεβαίνει ἢ δὲν ἀνεβαίνει περισσότερο. Μερικοὶ στίχοι βέβαια εἶναι καλύτεροι ἢ χειρότεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ αὐτὸ γίνηκε παρὰ τὴ θέλησιν τοῦ ποιητῆ, πού εἶναι φανερὸ πῶς προσπάθησε νὰ διατηρήσῃ παντοῦ ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τὸ ἴδιο μέτρο. Θέλησε νὰ κάνει τὰ ποιήματά του σὰν μικρὰ κομψοτεχνήματα πού ν' ἀπεικονίζουσαν λεπτεῖς ἑρωτικὰς συγκινήσεις, φευγαλέες εἰκόνας τῆς ἀγάπης, στιγμὲς λαγνείας, χωρὶς τίς βίαιες ἐκρήξεις τοῦ πόθου. Τὰ θέλησε ὅλα διακριτικά, συγκρατημένα, καί, γιὰ νὰ πετύχῃ τὸ σκοπὸ του, χρησιμοποίησε ἓνα λεξιλόγιο εὐχάριστο, μιὰ φρασολογία λεπτὴ καί, πού καὶ πού, περιτεχνη.

Ἔτσι βέβαια δὲν δίνει οὐτε βαθιεῖς ἐντυπώσεις, οὐτε πετυχαίνει μεγάλα ἀποτελέσματα. Ἀμφιβάλλω ἄλλωστε ἂν ἐπεδίωξε ἓνα τέτοιο πρᾶγμα. Δὲν γίνεται ὅμως σχεδὸν ποῦθεν νὰ δυσάρεστο. Καὶ θὰ τὸ πετύχαινε ἀκόμα καλύτερα αὐτό, ἂν ἐλείπαν μερικὲς ἐκζητήσεις—λιγοστὲς ὥστόσο—μὰ πού ἐπιδρουν ἀσχημα στὴν ἀρμονία τοῦ συνόλου:

κ' ἔπινα τὸ φαρμάκι καὶ τὸ ἀφέντι τῆς κου-
[βέντας σου
καὶ τίς προγονικὲς σου ἐπιμειξίες
στὸ φῶς σου τὸ ἔκφυλο.

ΜΗΤΣΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

Χρ. Β. Παπασταύρου: «Τοάμικος γάμος στὰ παλὰ τὰ χρόνια».

Εἶναι ἀληθινὰ συγκινητικὸ τὸ νὰ διαβάσῃ κανεῖς αὐτὸ τὸ βιβλίο, πού περιγράφει σὲ θεατρικὴ, διαλογικὴ μορφή, τίς περιπέτειες πού περνᾶνε τὰ νιάτα στὴν ὑπαίθρου χώρα τῆς Ἡπείρου γιὰ νὰ χαρῶν τὸν ἔρωτα εὐγενικά καὶ νόμιμα ὅπως τὸ ἀπατεῖ ἡ ἀγνότης τῆς κοινωνίας τους.

Θυμᾶμαι τίς ἀγγελίες πού εἶχαν δημοσιευθῇ ὅταν παίχθηκε τὸ ἔργο στὰ «Ὀλύμπια», καὶ λυπᾶμαι πραγματικὰ πού δὲν μοῦ ἔτυχε νὰ παρακολουθῶ τὴν παράστασιν, γιὰ νὰ δῶ ἀκριβῶς πῶς θεατρικὰ μπόρεσε νὰ ζήσει τὸ κείμενο. Γιατί, καθὼς τὸ διαβάζουμε, βλέπουμε ὅτι δὲν εἶναι καθόλου θεατρικὸ ἔργο, παρὰ

θεατρόμορφη ἐκθεσις μιᾶς λαογραφικῆς ἐρευνας, πού ἂν ἐνθουσίαζε τοὺς θεατῆς του, τοῦτο θὰ ἔγινε, γιατί οἱ περισσότεροι ἦσαν ἀνθρωποὶ καταιγόμενοι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μέρη.

Ἔτσι, στὴν ὁποιαδήποτε ἐπίδραση πού ἔχει τὸ κάθε θεατρικὸ ἔργο ὅταν ἀνέβη ἀπὸ τὴν σκηνή, ὁ «Τσάμικος γάμος» δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει θέση, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς ἱστορίας τοῦ θεάτρου στέκει μακριὰ καὶ εἶναι μόνον μιὰ πρώτη ἐπεξεργασία ὕλικου λαογραφικοῦ.

Ὁ συγγραφέας του ὁμῶς ἔχει προφανῶς μέσα στὴν ψυχὴ του τὴν ἀγάπην θερμὴ καὶ πλούσια γιὰ τὸν τὸν τόπο του καὶ γιὰ τὶς συνήθειές του, πού κατορθώνει στ' ἀλήθεια νὰ συγκινήσει τὸν ἀναγνώστη, γιατί καὶ με πολλὴ διάκριση καὶ με σεμνότητα ἔγραψε τὸ διαλογικὸ μέρος, καὶ γιατί συγγέντωσε με φροντίδα καὶ με σεβασμὸ τὰ τσάμικα τραγούδια τοῦ γάμου, πού ὅταν τὰ διαβάζει κανεὶς, αἰσθάνεται νὰ τὸν γεμίσει μιὰ χαρά, μιὰ ἀπολύτρωση, καθὼς λένε, ἡχαρὰ δηλαδὴ καὶ ἡ ὥρα ψυχικὴ εὐχαρίστηση πού αἰσθάνεται κανεὶς ὅταν ἀντικρύκει τὰ ἐξαισια δῶρα τῆς λαϊκῆς μούσας, πού στὸ βιβλίον τοῦ Ν. Παπασιταύρου εἶναι πραγματικά γιὰ νὰ μένει κανεὶς μπροστά τους ἱκανοποιημένος.

Ὡστόσο, πολλὰ μέρη τοῦ διαλόγου μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ πειθοῦμε ὅτι ὁ συγγραφέας δὲν εἶναι χωρὶς κάποια ἱκανότητά. Θὰ εἰμιασε πολὺ εὐτυχῆς ἂν, σὺν ἀγνοίᾳ μας Ν. Παπασιταύρου, δοῦμε σὲ λίγον καιρὸ ἓνα ἀνυπογραφεῖς τοῦ προκοπῆς. Γιατὶ ὑπάρχει πολλὴ ἀνάγκη ἀπὸ θεατρικοὺς συγγραφεῖς τῆς προκοπῆς γιὰ τὸ θεάτρο μᾶς.

Γ. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Δημοσθένης Ν. Βουτυρά: «Τὸ σπῆτι τῶν ἐρπετῶν». Διηγήματα. Ἐκδόσεις Α. Καραβία.
Θανάσης Πετσάλης: «Ὁ μάγος με τὰ δῶρα». Μυθιστόρημα.

Τίμου Μαλάνου: «Ρόδα θαλάμου». Ποιήματα.
Ἀλέκου Μ. Λιδωρίκη: «Ἡ μεγάλη στιγμή». Θεατρικὸ ἔργο σὲ πρόλογο καὶ τρεῖς πράξεις. Πρόλογος Φώτου Πολίτη. Δρ. 30.

Νίκου Βελμου: «Δυὸ ἀγάπες». Δεύτερη ἐκδόσις. Ξυλογραφίαι πρωτότυπες, σχεδιασμένες καὶ σκαλισμένες ἀπ' τὸ ζωγράφον Ἀγγελὸ Θεοδωρόπουλο.
Ἐμμανουὴλ Δαυίδ: «Τὰ ἑφτά θάματα». Διηγήματα. Δρ. 30.

Χρ. Γαλατοπούλου: «Τὰ ἐπιθαλάμια». Σονέττα. Γ. Ι. Ρουμάνη: «Τὰρῶ». Παραμυθόδραμα. Ἐπαίνος Καλοκαίρινος διαγωνισμοῦ 1938.

Στέφαν Τσβάιχ: «Καζανόβα». Μεταφραστῆς: Ν. Ν. Ἀνδρικόπουλος. Δρ. 30.

Ἰακώβου Χρ. Χριστοδούλου: «Ἡ στενογραφία παρ' ἀρχαίους καὶ νεωτέρους, ἥτοι ἱστορία τῆς σημειογραφίας». Γρ. Δ. 3.

Ἀγγελὸς Δόξας: «Σορπρίξ πάρτυ». Διηγήματα. Δρ. 50.

Ἐλένης Δ. Βουραζέλη: «Ὁ βίος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἐπὶ βάσει τῶν ξένων περιηγητῶν». Τεῦχος α'. Εἰσαγωγή. Δρ. 200.

Ν.Ρ. Andriotis: «Die Ausdrucksmittel für «Gar Nichts», «Ein wenig» und «Sehr viel» im Alt- Mittel- und Neugriechischen». Ἀνατύπωση ἀπὸ τὰ «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher». Bd. XVI (1939-1940).

Κωνσταντίνου Παπαχρίστου: «Ποῦ ἐγεννήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος». Ἀνακοινώσεις εἰς τὴν Ἀκαδη-

μίαν Ἀθηνῶν. Ἀναγνόμενον ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας, 1939, 14.

Βασίλης Ἀδαμαντίδης, Βασίλης Βενέτης, Ζήσης Γεράσης: «Ἀπ' τὴ σιγὴ τῆς πόλης». Ἐμμετροὶ καὶ πεζά. Δρ. 50.

Γεωργία Δημητρίου Γιαννακοπούλου: «Ἡ γόνδολα τοῦ Σατανᾶ καὶ ἄλλα διηγήματα». Ἐκδόσεις Καραβία.

Παύσκιν — Λέρμοντωφ: «Ποιήματα». Μεταφράσεις Γιάννη Ἀληθονοπούλου. Ἐκδόσεις Ἀντωνοπούλου.

Μηνᾶ Δημάκη: «Οἱ τελευταῖοι τῆς παράδοσεως». Μελέτη.

Δημητρίου Π. Πασχάλη: «Κυκλαδικὴ βιβλιολογία». Α'. Σίφνος. Ἀνατόπῳσις ἐκ τῆς «Σίφνου».

Δημητρίου Π. Πασχάλη: «Ἡ Παναγία Καταφυγίωτισσα, μετ' ἀνεκδότων ἐγγράφων τοῦ 12' καὶ 14' αἰῶνος». Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ 12' τόμου τῆς «Θεολογίας».

Δημητρίου Π. Πασχάλη: «Καλλιούπολις καὶ Μαδούτου Γρηγόριος Πομπουράς (1835-1881) καὶ Νικομηδείας Διονυσίου Κωτικής». Ἀνατόπῳσις ἐκ τοῦ 16' τόμου τῶν «Θρακικῶν».

Δημητρίου Π. Πασχάλη: «Ἡ δικαιοσύνη ἐν Ἀνδρῶ ἐπὶ Τουρκοκρατίᾳ».

Ἰσοκράτους: «Λόγοι». Γ'. Ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, μετάφρασις, σημειώσεις. Γ. Φ. Κωνσταντάρη, Βιβλιοθηκὴ ἀρχαίων Ἑλλήνων περὶ ὁμογράφων καὶ ποιητῶν. Ἐκδοτικὸς οἶκος Ἰωάννου καὶ Π. Ζαχαροπούλου. Ἀριθ. 61.

Σοφοκλέους: «Ἡλέκτρα». Ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, ἑμμετροὶ μετάφρασις, σχόλια Κ. Τσινάκη. Ἀριθ. 62.

Πλουτάρχου: «Ἡθικά. Περὶ τοῦ Ε τοῦ ἐν Δελφοῖς κλπ.». Ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, μετάφρασις, σχόλια Πέτρου Ρῶτα. Ἀριθ. 63.

Πλάτωνος: «Κριτίας». Ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, μετάφρασις, σημειώσεις Γιάννη Κορδάτου. Ἀριθ. 64.

Θουκυδίδου: «Ἱστορία». Γ'. Ἀρχαῖον κείμενον, μετάφρασις, σημειώσεις Παύλου Γ. Σιφάρα. Ἀριθ. 65.

Δημητρίου: «Περὶ ἐρμηνείας» (περὶ ὕψους). Ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, μετάφρασις, σχόλια Παναγῆς Γ. Λεκατσᾶ. Ἀριθ. 66.

Παυσανίου: «Ἑλλάδος περιήγησις. Λακωνικά». Ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, μετάφρασις, σχόλια Κώστα Ψυχολοῦ. Ἀριθ. 67.

Φλαβίου Ἰωσήπου: «Κατ' Ἀπίωνος λόγος Α'». Ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, μετάφρασις, σημειώσεις Κώστα Ψ. Φιλιγγίου. Ἀριθ. 68.

Πλάτωνος: «Γοργίας». Ἀρχαῖον κείμενον, μετάφρασις, σημειώσεις Στ. Τζουμλέα. Ἀριθ. 69.

Ἀντιφάντος: «Λόγοι». Α'. Ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, σημειώσεις Νίκης Δενδρινῶ. Ἀριθ. 70.

Πλάτωνος: «Γοργίας». Ἀρχαῖον κείμενον, μετάφρασις, σημειώσεις Σπύρου Τζουμλέα. Ἀριθ. 71.

Ἀπολλοδώρου: «Βιβλιοθήκη» (Μυθολογική). Ἀρχαῖον κείμενον, μετάφρασις, σημειώσεις Πύρρου Πετρίδου. Ἀριθ. 72.

Δημοσθένους: «Λόγοι». Ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, μετάφρασις, σχόλια Γ. Φ. Παπαλεξανδρῆ. Ἀριθ. 73.

Ὀμήρου: «Ὀδύσεια». Ν. - Π. Ἀρχαῖον κείμενον, ἑμμετροὶ μετάφρασις Ζησίμου Σιδερῆ. Ἀριθ. 74.

Πλάτωνος: «Ἱππαρχος». Ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, μετάφρασις, σημειώσεις Πύρρου Πετρίδου. Ἀριθ. 75.

Ἀριστοτέλους: «Πολιτικά». Δ'. Ἀρχαῖον κείμενον, μετάφρασις, σημειώσεις Παναγῆς Λεκατσᾶ. Ἀριθ. 77.

Ἀριστοτέλους: «Ἀθηναίων Πολιτεία». Ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, μετάφρασις, σημειώσεις Γ. Κατζίου. Ἀριθ. 78.

Σοφοκλέους: «Αἴας». Ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, ἑμμετροὶ μετάφρασις Ζησίμου Σιδερῆ. Ἀριθ. 79.

Δημοσθένους: «Πρὸς Λεπτινὸν». Ἀρχαῖον κείμενον, εἰσαγωγή, μετάφρασις, σχόλια Ν. Γ. Κασσιμάκου. Ἀριθ. 80.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Εἰς ὅλας τὰς Ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας (3, 4 καὶ 5 Νοεμβρ.) ἄρθρα, χρονολογήματα καὶ κριτικὰ ση

μειώματα διά την τριακονταετή δράσιν τῆς κ. Μαρίας Κοτοπούλη ὡς διευθυντρίας θεάσου, τὴν γενικωτέραν συμβολὴν τῆς εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέατρον καὶ τὴν τῶσον γόνιμον προσπάθειάν τῆς διὰ τὴν ἀναβίωσιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τραγωδίας. Πολλοί, ἔτισης, γνῶμαι καὶ χαριετισμοὶ εἰς τὰ «Παρασκήνια» (φύλλα 4 καὶ 11 Νοεμβρ.) πρὸς τὴν ἑλληνίδα τραγωδὸν ἐκ μέρους ἡθοσιῶν, λογοτεχνῶν καὶ καλλιτεχνῶν.

— Εἰς τὸ «**Ελευθερον Βῆμα**» εὐμενέσταιται κρίσεις τοῦ κ. Κ. Θ. Δημαρά (23 Ὀκτ.) διὰ τὸν πρῶτον τόμον τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας» τοῦ κ. Δ. Γκίνη καὶ τοῦ πρὸ διετίας περὶ τοῦ ἀποθανόντος Β. Μέζα, τὴν ὁποίαν ἐκδίδει ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν εἰς τὴν σειρὰν τῶν Πραγματειῶν τῆς ὁποίας τὸν τίτλον τὸ «Τραῖνο με σύμφων» ὁρᾷται παρατηρήσεις τοῦ κ. Ζαχ. Παπαντωνίου (22 Ὀκτ.) διὰ τὴν προφορὰν τῶν Ρουμελιωτῶν καὶ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα (ἀπὸ 14 Ὀκτ.) ἀπὸ τοῦ βιβλίου «Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὰς Ἰνδίας» τῆς Νίλλας Κράμ Κοὺκ, ἡ ὁποία, ἀπὸ διέμεινε εἰς τὴν Ἑλλάδα μερικὰ ἔτη, ἔφυγε διὰ τὴν χώραν τοῦ Γκάντι καὶ τῶν φακίρων καί, ἐπιστρέψασα εἰς τὴν Ἀμερικὴν, συνεκέντρωσεν εἰς τὸ νεοεκδοθὲν ἔργον τῆς τὰς ἐντυπώσεις τῆς ἀπὸ τοὺς τόπους καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἐγγνώρισε.

— Εἰς τὴν ἴδιαν ἐφημερίδα (6 Νοεμβρ.) ὁ κ. Π. Παλαιολόγος, ἐξ ἀφορμῆς τῶν «Ἐκπαιδευτικῶν» τοῦ κ. Σ. Παπαρσισαίου, ἐξετάζει τὸ πρόβλημα τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων εἰς τὴν Μέσην Ἑκπαίδευσιν καὶ τάσσεται ὑπὲρ τῶν μεταφράσεων αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι «δοοί» ἂν εἴκοι τὸ κείμενον, μᾶς φέρουν πλησιέστερα πρὸς τὸ συγγραφεῖα, παρ' ὅσο τὸν πλησιάζουν οἱ μαθητὰί μετ' ἀρχαία κείμενα στὸ χέρι».

— Εἰς τὸ «**Ελευθερον Βῆμα**», ἔτισης, (5 Νοεμβρ.), ὁ κ. Π. Πολυαυλός, ἐξ ἀφορμῆς τῶν παραστάσεων τοῦ «**Ριχάρδου τοῦ Γ'**» καὶ τῆς «**Ηλέκτρας**», ἐλέγχει τὴν ἀδυναμίαν τῶν θεατρικῶν μας ὁργανισμῶν διὰ τὴν τραγωδίαν, παλαιότεραν καὶ νεώτεραν, τὴν προφορὰν τῆς θλίψεως τοῦ τοῦ ἐγκλήματος εἰς λαὸν συνωφρονομένον καὶ λυπομένην ὡς ψυχῶν, καὶ ὁρθῶς διερωτᾷται: «Γιατί ἡ τῶς ἐπιμονὴ στὴν τραγωδίαν; Ἄν πρόκειται περὶ προηλώσεως στὴν παραγωγὴ τοῦ παρελθόντος, ἔχει καὶ τὴς κωμωδίας τοῦ τοῦ παρελθόντος. Ἐχεῖ τὸ Ζαΐπερ τοῦ ὅλως, ἀλλὰ ἔχει καὶ τὸ Μελιέρο, ἔχει τὸ Σοφοκλῆ, ἀλλὰ ἔχει καὶ τὸν Ἀριστοφάνη. Τὸ «ἄλλ' ὅμως τῆς Ἡλέκτρας ἀντιχεῖ στὴ λεωφόρῳ Πανεπιστημίου καὶ στὰ ρεθῶρα τῆς ὁδοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου τρέχει ἀχνιστὸ τὸ αἷμα τῶν θυμάτων τοῦ Ριχάρδου».

— Πλουσιωτάτη καὶ ἐνδιαφέρουσα κριτικὴ ἀρθρογραφία μετὰ τὴν ἐναρξιν τῆς χειμερινῆς θεατρικῆς περιόδου εἰς τὰς περισσότερας Ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ: τοῦ κ. Μιχ. Ροδά εἰς τὸ «**Ελευθερον Βῆμα**», τοῦ κ. Διον. Κοκκίνου εἰς τὸ «**Ἑλληνικὸν Μέλλον**», τοῦ κ. Α. Κουκούλα εἰς τὸ «**Πρωτάν**», τοῦ κ. Κ. Οἰκονομίδου εἰς τὸ «**Ἔθνος**», τοῦ κ. Χρ. Ἐμ. Ἀγγελιομάτη εἰς τὸ «**Ἐστὶν**», τοῦ κ. Ἀχ. Μαμάκη εἰς τὸ «**Ἀθηναϊκὰ Νέα**», τοῦ κ. Αἰμ. Χουρομπίου εἰς τὴν «**Καθημερινήν**», τοῦ κ. Ἀγγέλου Δόξια εἰς τὴν «**Ἀκρόπολιν**», τοῦ κ. Ἀλ. Λιδωρίκη εἰς τὸν «**Ἀσπύρματον**», τοῦ κ. Πέτρου Χάρη εἰς τὸ «**Νέον Κράτος**», τοῦ κ. Π. Μοσχοβίτη εἰς τὰ «**Παρασκήνια**», τοῦ κ. Σ. Καραντινοῦ εἰς τὰ «**Νεοελληνικὰ Γράμματα**» κ. ἄ.

— Εἰς τὴν «**Καθημερινήν**» (30 Ὀκτ.) ἡ διάλεκτος τοῦ κ. Πέτρου Χάρη περὶ ἑλληνικοῦ λογοτεχνικοῦ βιβλίου, τὴν ὁποῖαν ὁργάνωσε τὸ «**Γραφεῖον διαδόσεως ἑλληνικοῦ βιβλίου**», καὶ διεθροδὸς ἐλεγχος ἀπὸ τοῦ κ. Θ. Ξυδῆν τῆς κριτικῆς τοῦ κ. Γ. Ἀποστολάκη διὰ τὸ ἔργον τοῦ Ἀρ. Βαλαωρίτη (16, 23 καὶ 30 Ὀκτ.).

— Εἰς τὸ «**Ἔθνος**» (5 Νοεμβρ.) ἄρθρον τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἀπ. Δοσκαλάκη περὶ ἐπαρχιακῶν βιβλιοθηκῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετάζεται ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ (κτίρια, συντήρησις, ἀγορὰ νέων βιβλίων κλπ.) καὶ σπουδαίοντα αὐτὸ ζήτημα καὶ διατυπώνονται γενικὰ ὑποδείξεις διὰ τὴν ὀριστικὴν ρύθμισιν τοῦ.

— Εἰς τὴν «**Βραδυνήν**» (5 Νοεμβρ.) ὁ κ. Ἡλίας Ζιώγας δίδει τὰς ἐντυπώσεις τοῦ ἀπὸ τὴν περιόδιαν τοῦ Ἀ' Ἀρματος τοῦ Θεοπίστου ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποῖαν παρηκολούθησε ὡς γραμματεὺς αὐτοῦ, ἐξαιρετὴ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς καὶ τὸ ζωηρότατον ἐνδιαφέρον, τὸν συναγεμῶν οὐχέον, ποὺ ἐπρόκλεισε παντοῦ, καὶ τὸνίζει διὰ τὸ νέος αὐτὸς θεατρικὸς

ὁργανισμὸς «ἀρχισε κιόλας νὰ γίνεται ὁ κυριώτερος συντελεστὴς γιὰ μιὰ θετικὴ καὶ σταθερὰ ἀνοδο τῆς διανοητικῆς στάθμης τοῦ τόπου, κι' αὐτὸ κατὰ τὸν πρὸ ἰσονικό τρόπον: διὰ μέσου τοῦ θεάτρου, ποὺ σκοπεῖ σ' ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐπικοινωνοῦν μαζί του, τὸ γέλιο, τὴ χαρὰ καὶ τὴ θεία συγκίνησις...»

— Εἰς τὸ «**Ἐστὶν**» (8 Νοεμβρ.), ἐξ ἀφορμῆς τῆς δημοσιευθείσης εἰς τὴν αὐτὴν ἐφημερίδα ἐπιστολῆς διαμαρτυρίας τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Χρ. Καπουκάνγια διὰ τὴν μεταφράσιν τῆς «**Ηλέκτρας**» ἀπὸ τὸν κ. Ἀπ. Μελαχρινὸν καὶ τῆς ἐπιβλήσεως εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ὁπουρηγίου Ἑθνικῆς Παιδείας τιμωρίας διὰ τὴν πολυετήν του κατὰ τῆς γλώσσης τοῦ ἐναρκτηρίου τοῦ συναδελφου τοῦ κ. Ι. Θ. Κακριδῆ, κύριον ἄρθρον περὶ γλωσσικοῦ ζητήματος, εἰς τὸ ὁποῖον διαπιστοῦται «μὴ βαθμιαία καὶ αὐτόματος προσέγγισις τῶν γλωσσικῶν ἀκρῶν, μὴ ἐξομολογιστὴς φυσιολογικῶν τῶν ἀλλοτὶ δευτάτων γλωσσικῶν ἀντιθέσεων» καὶ τὸνίζει διὰ τὴν γλῶσσαν νὰ ἀφῇθῃ ἐλευθερία εἰς τὴν ὁμαλὴν ἐξελίξιν τῆς.

— Εἰς τὴν «**Πρωτάν**» (14 καὶ 15 Ὀκτ.) δύο ἐνδιαφέροντα ἄρθρα τοῦ ὑπὸ τὰ ἀρχικά Τ. κ. Ζ. κρυπτομένου γνωστοῦ λογοτέχνη περὶ προσευχῆς καὶ ποιήσεως, καὶ ἡ τακτικὴ κριτικὴ παρακολούθησις τῶν νέων βιβλίων ἀπὸ τὸν κ. Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου.

— Εἰς τὰ «**Νεοελληνικὰ Γράμματα**» (φύλλον 21 Ὀκτ.) ὁ «**Ἐπικρίτης**» τοῦ κ. Δημ. Φωτιάδη, ἵτοι στοχασμοὶ περὶ τῶν πολιτικῶν λόγων, ποὺ ἐνὶ ἀναφῇ ἄναι εἰς μίαν ὁριζομένην ἐποχὴν, ἔχουν διαρκὴ ἄξιν καὶ προκαλοῦν πάντοτε σκέψεις καὶ συγκινήσεις, καὶ τὰ «**Γράμματα**» ὅτι ἕνα νέον ποιητὴ τοῦ Πάτερ Μαρία Ρίλκε, μεταφρασμένα καὶ προλογισμένα ἀπὸ τὸν κ. Γ. Σφακιανόπουλον. Ἐπίσης, στίχοι τοῦ κ. Ἡβου Δελφου τοῦ τὸν τίτλον «**Ὁ Οὐδυσσεὺς μετὰ τὴν σιρῆνα**», σκέψεις εἰς τῆς Μελισσανθῆς περὶ τέχνης, ἡ τακτικὴ στίλβη βιβλιοκρισίας τοῦ κ. Γ. Μ. Μυλωνογιάννη, συνέντευξις τοῦ κ. Ἀλ. Λιδωρίκη μετὰ τὸν Γάλλον θεατρικὸν συγγραφεῖα Ντενί Ἀμιέλ καὶ πολλὰ φιλολογικὰ εἰδησίαι. Ἐπίσης, οἱ «**Αἶγες σταλαγμιαίαι**», διήγημα τῆς κ. Αἰλῆς Ἰσκιωβίδη-Πατρικίου, καὶ στοχασμοὶ τοῦ κ. Γ. Χατζῆν διὰ τὸν πόλεμον καὶ τὰς συνεπείας τοῦ εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν, (4 Νοεμβρ.).

— Εἰς τὸ «**Νέον Κράτος**» (τεύχος Ὀκτ.), μετὰ τῶν ἄλλων, μελέτη τοῦ κ. Κ. Σολδάτου περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς οἰκονομικῆς Κάλυψος, ἡ συνέχεια τῆς μεταφράσεως τοῦ «**Ἰππολύτου**» Στεφανοφάνου τοῦ Εὐριπίδου ἀπὸ τὸν κ. Κ. Κόντον καὶ βιβλιοκρισίαι τοῦ κ. Ι. Μ. Παναγιωτοπούλου.

— Εἰς τὸν τελευταῖον τεύχος τῶν «**Μακεδονικῶν Ἡμερῶν**» (Ἰουλ. - Αὐγ. - Σεπτ.) στίχοι τοῦ κ. Γ. Σκαρίμπα, αἱ «**Σμειώσεις**» τοῦ Μάτε Ἀλφονσίνης Μπρίγκε» τοῦ Ρίλκε κατὰ μεταφράσιν τοῦ κ. Δημ. Στ. Δημιου, οἱ «**Ἐσπέραι**» τοῦ Ἀλμπέρ Σαμαῖν (μετάφρ. Α. Γιανναρά) καὶ κριτικὰ σημεῖωματα διὰ πολλὰ ἀπὸ τὰ νέα λογοτεχνικά βιβλία τοῦ κ. Πέτρου Σπανδογίδου.

— Εἰς τὴν «**Πνευματικὴν Ζωὴν**» (φύλλον 15 Ὀκτ.) σκέψεις τοῦ κ. Μετῆ Νικολαΐδου διὰ τὰ τελευταῖα πολεμικά γεγονότα, ἄρθρον τῆς κ. Σίτσας Καραϊσκάκη περὶ ἑλληνικῆς τέχνης καὶ φυλῆς, οἱ «**Θρόνοι τῶν ἡμερῶν**» τῆς κ. Μαρτίτας Ἐπτανήσιος, σύντομος μελέτη τοῦ κ. Γερ. Σπαταλά περὶ λαϊκῆς ποιήσεως, στίχοι τῶν κ.κ. Παύλου Κρινάτου, Ἀργυρ. Κόρακα, Κώστα Θεσσαλοῦ καὶ τῆς κ. Φίλλας Μπαλλῆ, διήγημα τῆς δ. Μόνας Μητροπούλου, καὶ ἐντυπώσεις τοῦ κ. Γ. Χατζῆν ἀπὸ τὰ νέα λογοτεχνικά βιβλία καὶ τῆς κ. Σοφίας Μαυροειδῆ Παπαδάκη ἀπὸ τὴν θεατρικὴν κίνησιν.

— Εἰς τὴν «**Ἐπιθεώρησιν**» ἐνδιαφέρουσαι μελέται τοῦ κ. Β. Μπιάτζί περὶ Αἰμιλίου Τυπάλου καὶ Ἑλληνικῆς Ἀναγεννήσεως, τοῦ κ. Γ. Ζώρα περὶ τῶν ἀνεκδοτῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βαλαωρίτη πρὸς τὸν Θωμάζατον καὶ τοῦ Κάλβου ὡς γραμματεῖος τοῦ Φωσκόλου, τοῦ κ. Βικεντίου Οὐδᾶνιν περὶ τοῦ Ρομανιόλι, τοῦ κ. Γ. Παπαχατζῆ περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀλεξάνδρου Μωραΐτιδος καὶ τοῦ κ. Γ. Ἀθάναν περὶ τῆς θέσεως ποὺ κατέχει ἡ μάσσα στὸ δημοτικὸ μας τραγῶδι.

— Εἰς τὰ «**Ἀχαϊκά**» (τεύχος Ὀκτ.) πολλὰι σελίδες ἀφιερωμέναι εἰς τὸν πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἀποθανόντα ἱστορικὸν τῆς πόλεως Πατρῶν Στεφάνον Θωμάπουλον. Ἐπίσης, ὁ «**Τόρκος**» ἱστοριογράφος Μουσταφᾶς Ναῆ καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ ἐν παλαιαῖς Πάτραις» τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ν. Βέη, καὶ τὰ «**Πατριὰν δημοτικὰ τραγῶδια**» τοῦ κ. Κ. Τριανταφύλλου.

— Εἰς τοὺς «**Νέους Δρόμους**» (τεύχος Αὐγ.) ἐν-

διαφέρουσα πρόσθεται τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλου εἰς διὰλέξιν τῆς κ. Μαρίας Γ. Μομφερράτου περὶ τῆς «Οἰσας Φιλοθέης καὶ τῶν Ἀθηναίων τοῦ Ἰβου αἰῶνος», ποιήματα τῆς Σίβλλας Ἀλεξάνδρου μεταφρασμένα καὶ προλογισμένα ἀπὸ τὴν κ. Ἐλένην Π. Ψημένον καὶ ἀνάγνωσις τῆς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου «Βάκχαι» ἀπὸ τὸν κ. Ἀλέξ. Φιλαδέλφειαν.

—Εἰς τὴν «Νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν» (τεύχος Σεπτεμ. - Νοεμβρ.) συνεργάζονται, μὲ ἑμμετρα καὶ πεζοῖ, οἱ κ. κ. Φάνης Μιχαλοπούλου, Γ. Φτέρης, Μιχ. Τριττός, Κ. Παράσχος, Γ. Βαλοσαμίδης, Ἀντ. Βουσοβούνης, Κ. Καραντζής, Τζούλιος Καίτης, Γ. Πράσινας καὶ αἱ κυραὶ Λιλή Ἰακωβίδου Πατρικίου καὶ Σοφία Μαυροειδή Παπαδάκη. Ἐπίσης, προκηρύσσονται διαγωνισμοὶ διηγημάτων καὶ ποιημάτων.

—Εἰς τὴν «Πάφον» τῆς Κύπρου (τεύχος Σεπτ. καὶ Ὀκτ.) παρουσιάζεται ἀρκετὴ ἐργασία Κυπρίων λογοτεχνῶν καὶ παραλλήλως δίδεται μίαν εἰκὼν τῆς γενικωτέρως ἑλληνικῆς πνευματικῆς κινήσεως, μὲ κριτικὰ σημεῖα διὰ τὰς κυριώτερας ἐκδόσεις τῆς. Ἰδιαίτερος ἀξιοσημείωτος: οἱ στίχοι τῶν κ. κ. Α. Γιαννίδου, Α. Περνάρη, Γ. Μυλωνογιάννη, Γ. Μαρκίδη, Σ. Μπολέτου, Ε. Χριστοδουλίδου, Μ. Κράλη, Τ. Λαμπρινίδου καὶ Τ. Κάρμιου, τὰ διηγήματα τῶν κ. κ. Λουκῆ Ἀκριτά καὶ Τ. Ἀθανασίου, ἡ σύντομος μελέτη τοῦ κ. Α. Κουκούλα διὰ τὴν λογοτεχνικὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Ἀγγελου Τερζάκη, τὸ θεατρικὸν ἔργον τοῦ κ. Μ. Βάλας «Τὰ διαβολοεσάνυχτα», τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Π. Λογγίνου περὶ τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς εἰς τὰ Χερουβικά καὶ τὸ Κοινωνικόν, οἱ «Σουλῶτισες» τῆς κ. Σοφίας Μαυροειδῆ Παπαδάκη κ. ἄ.

—Εἰς τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» (τεύχος Σεπτ. Ὀκτ.) στίχοι καὶ πεζοὶ τῶν κ. κ. Α. Παυλίδου, Γ. Σκαρίμπα, Τεύκρου Ἀνθία, Ἀντ. Ἰντιάνου, Π. Σπανιδου, Πυθ. Δρουσιώτη, Ν. Νικολαΐδη, Παύλου Κριναίου, Ν. Κρανιώτη κ. ἄ. Ἐνδιαφέροντα κριτικὰ σημεῖα διὰ τὰ κυριώτερα φιλολογικὰ γεγονότα καὶ ἐπισκοπήσεις τοῦ Τύπου ἰδίως εἰς διὰ ἀφορὰ τὴν Κύπρον καὶ τὰς περὶ αὐτῆς ἐργασίας.

—Εἰς τὴν «Δήρην», ἡ ὁποία μὲ τὸ τεύχος Ἰουλίου - Αὐγούστου ἐσιῆλθεν εἰς τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς της, πλὴν τῶν ποικίλων συνεργασιῶν λογοτεχνικῶν καὶ λογογραφικῶν, τῆς κ. Σοφίας Μαυροειδῆ Παπαδάκη, τῆς δ. Διαλεχτῆς Ζερυάλη, τῶν κ. κ. Μ. Πιτυκάκη, Ἰ. Κριτωτάκη, Κ. Κατσαρά, Γ. Μενεγάκη κ. ἄ., γνῶμαι καὶ ἐχθαί πολλὰν συνεργασίαν καὶ φίλων τῆς διὰ τὴν συνέχισιν τῶν προσπαθειῶν τῆς καὶ τῆς ἀντιμετωπιοῦν τὰς δυσχερεῖς ποδοῖν αἰνῶν φυσικῶν νὰ συναντᾷ κάθε σοφῶν φιλολογικῆς ἐκδόσεως.

—Εἰς τὴν «Κυνοῦριακὴν Ἐπιθεώρησιν» (τεύχος Ἰουλ. - Σεπτ.) μελέτῃ τῆς δ. Σοφίας Ρουσσάλη περὶ Τσακωνικῆς ἐνδυμασίας.

—Ἐλάβαμεν, ἀκόμη, «Ἐκκλησίαν», «Σημαῖαν» Πειραιῶς, «Κέρκυραν» καὶ «Κερκυραϊκὸν Βῆμα» Κερκύρας, «Πρόσδον» Ζακύνθου, «Κυνοῦριαν», ἡ ὁποία μὲ τὸ φύλλον τῆς 1ης Νοεμβρίου ἐσιῆλθεν εἰς τὸ 13ον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς της ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Ἀγγ. Λεβέντη, «Νέαν Κόρινθον» Κορίνθου, «Ἀγῶνα τῆς Τριφυλίας» Κεφαλοῦρας, «Καστοριανὴν Ζωὴν» Καστορίας, «Ἐλευθερον Κόσμον» Σόφου, «Προμηθεῖα» Ρεθύμνου, «Νησί» Χίου, «Ἀττικὴν», ἀφημερίδα τῶν προσώτων καὶ περιχώρων, «Ἐβδόμηδα», εἰς τὴν ὁποίαν (φύλλον 25 Ὀκτ.) εὐρίσκομεν καὶ τὸ διήγημα «Στῆς Ἀκρόπολιν τὰ μέρη...» τοῦ κ. Π. Χόρν, «Συζητήσιν», «Ἠχώ», «Χαράν τῶν Παιδιῶν» κλπ. κλπ. Ω

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τὴν 24ην Ὀκτωβρίου, ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς, μετὰ τὴν παράστασιν τῆς «Ἠλέκτρας» εἰς τὸ Β. Θέατρον, συνεκάθη τὸν Γεν. Διευθυντὴν αὐτοῦ κ. Κωστήν Μπασιάν διὰ τὰς ἐπιτυχίας τῆς ἑθνικῆς μας σκηνῆς εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀπένειμε τὴν ὑψηλὴν τὸν ἐδωρέσκειαν εἰς τὴν δ. Ἐλένην Παπαδάκη καὶ τὴν κ. Κ. Παζινοῦ καὶ ἐνεχέρισε τὰ δῶματα τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Γεωργίου Α' εἰς τοὺς κ. κ. Αἰμ. Βερέτη, Δ. Ροντήρη καὶ Ἀλ. Μινωτήν, τοὺς δὲ Ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ ἰδίου τάγματός εἰς τοὺς κ. κ. Α. Φωκᾶν καὶ Κ. Κλώνην.

—Διαβίβηθη Καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἑπιστήμης τῆς Τέχνης εἰς τὴν Ἀνωτάτην Σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν ὁ κ. Π. Πρεβελάκης.

—Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ ὑπουργείου Ἑθνικῆς Παιδείας, θὰ διεξαχθῇ καὶ ἐφέτος ὁ ἐτήσιος διαγωνισμὸς βραβεύσεως λογοτεχνικῶν ἔργων, εἰς τὸν ὁποῖον δικαιώμα συμμετοχῆς ἔχει πᾶς Ἕλλην λογοτέχνης ἐκδόσεως ἔργον τὸ κατὰ τὸ 1939. Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ περιληφθῶν εἰς τὴν κρίσιν ἀφελούσαν νὰ καταθέσῃν μέχρι τῆς 31ης Δεκεμβρίου ἔ. δ. ἐπὶ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου τῶν.

Τὴν 29ην Νοεμβρίου, ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος «Παρνασσός» ὄργανωσε προεπερίδα πρὸς τιμὴν τῆς κ. Μαρίας Κοτοπούλη ἐπὶ τῷ πανηγυρισμῷ τῆς τριακονταετοῦς καλλιτεχνικῆς δράσεώς της, καθ' ἣν ὠμίλησαν οἱ κ. κ. Ἰπ. Καραβίας, Σπ. Μελάς καὶ Θ. Συναδινός.

Τὴν 10ην Νοεμβρίου ἡ «Ἐταιρία Ἑλλήνων ἑατρικῶν συγγραφέων, ἐδεξιώθη τὴν κ. Μαρίκα Κοτοπούλη, ἐπὶ τῇ τριακονταετηρίδῃ τῆς θιασάρχιας της, εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Βασιλεὺς Γεώργιος».

Τὴν 29ην Ὀκτωβρίου, εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας, ἐγένετο ἑναρξίς τῶν διαλέξεων τοῦ «Προτύπου γραφείου διαδόσεως τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου». Ὁμίλησαν οἱ κ. κ. Πέτρος Χάρης καὶ Μ. Καραγάτσης καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ γραφείου κ. Χρ. Χριστόπουλος.

—Ἀπέθανε ὁ ἱταλὸς μυθιστοριογράφος Γκουίντο Ντά Βερόνα, μερικὰ ἔργα τοῦ ὁποῦ μεταφράσθησαν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

12 Νοεμβρίου

Τὸ προηγουμένον τεύχος, διὰ τὴν ἀνταποκριθῆναι εἰς τὰς ἐπὶ τὸν ἀνάγκης τὸν, εἴχε ἐνεργητὰ ἐξ σελίδας ἀντὶ τῶν ἐξήντα τεσσάρων, αἱ ὁποῖαι καθωρτοθήσαν διὰ τὴν «Νέαν Ἑστίαν» ὑπὸ τῆς ἀρωδικῆς κρατικῆς ὑπηρεσίας. Κατὰ συνέπειαν, τὸ τεύχος, τοῦτο, καθὼς καὶ τὸ ἐρχόμενον, θὰ παρουσιάσῃ μικρὰν ἐλάττωσιν σελίδων, ἡ ὁποία ἐν τούτοις δὲν θὰ τὰ ἀπομακρύνῃ τῆς συνήθους συνθέσεώς των.

Εἰς τὸ ποίημα τοῦ Milosz «Συμφωνία τοῦ Σεπτεμβρίου» (μετάφρ. Μ. Παπανικολάου), τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ τεύχος 308, καὶ εἰς τὴν σελ. 1396, στ. 9, ἡ φράσις «Τῆς κότας ἡ στερνὴ κραυγὴ...» νὰ διορθωθῇ «Τῆς νιότης ἡ στερνὴ κραυγὴ...». Ἐπίσης, εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα, στ. 21, ἡ λέξις «τοῦ δακρυῖ» νὰ γίνῃ «τοῦ δακρύου». Ἐλῶς εἰς τὸ ἄρθρον «Ἀρχαῖοι καὶ Δημοτικισμός» τοῦ κ. Παναγῆ Γ. Λεκατοῦ (τεύχος 309, σελ. 1515, ὁποισμ. 1, στ. 14, ἡ ἐλλειψίς φράσις νὰ ἀποκατασταθῇ ὡς ἐξῆς: «ἔκαμε νὸ γνωριστὴν πλατύτητα τὸ θαῦμα τοῦτο. Δὲν παραπέμπω ὅμως παρὰ τὴν παλαιὰ ἐκδόσιν τοῦ Ἡαιόδου ἀπὸ τὸν Sittl...».

κ. Ἀχ. Τσ. Ν. Φιλαδέλφειαν. Ἐδχαριστοῦμεν διὰ τὰς εὐμενεῖς κρίσεις, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ὑποδείξεις, αἱ ὁποῖαι προδίδουν ἀναμφισβήτητος εὐκρινείας καὶ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ περιοδικόν μας. Μία σειρά μελετῶν διὰ τοὺς προδρόμους τῆς σημερινῆς λογοτεχνίας μας, Βηλαράν, Χριστόπουλον, Πολυλάν, Τυπάλον κ. ἄ., εἶναι, ὅπως ὀρθότατα παρατηρεῖται, ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς «ἱστορίας» τοῦ κ. Ἀρ. Καμπάνη, ἂν καὶ εἰς τὰς σελίδας της γίνεται συντοπτικὸς λόγος περὶ αὐτῶν, καὶ ἰδίως τῆς σειράς τῶν μονογραφικῶν τοῦ Ἀλκ. Θρύλου, ὅπως ἐπιβάλλεται καὶ ἡ ἐγκαιρότερα κριτικὴ παρακολούθησις τῶν νέων βιβλίων, χάριν τῆς ὁποίας ἐνισχυομένη ἡ ἐπιτελετὴ τῶν τακτικῶν κριτικῶν μας μὲ νέους εἰδικούς, τοὺς κ. κ. Ν. Λαπαθιώτην, Μ. Παπανικολάου κ. ἄ. Ὡς πρὸς τὴν συνεργασίαν μερικῶν ἐκ τῶν λογοτεχνῶν πρὸς ἀναφέρειν, νὰ μᾶς ἐπιτρέψετε νὰ μὴ συμφωνήσωμεν. Ἡ ἀπουσία τῶν περισσοτέρων ἐξ αὐτῶν ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ κριτηρία μας, τὰ ὁποῖα εἰναι σαφῶς καθωρτοσμένα, δὲν δέχονται τὴν πολιτικὴν ἢ τὴν προπαγάνδαν εἰς τὴν τέχνην, ἐννοουμένη, ὑποθέτομεν, — καὶ δὲν ἐπιτρέπουν εἰς κανένα νὰ μεταβάλῃ τὴν «Νέαν Ἑστίαν» εἰς ὄργανον ἀτομικῶν

ἐπιδιώξω. Πολλοὶ ἄλλωστε ἀπὸ τοῦς λογοτέχνας αὐτοὺς κάμνουν σπανίως ἐμφανίσεις καί, κατὰ κανόνα, παρουσιάζουν τὴν ἐργασίαν τῶν διὰ τοῦ περιοδικοῦ μας. Ὡς πρὸς τὰς ὑποδείξεις σας διὰ τὴν εἰκονογράφησιν, θὰ εἶχαμε νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ἐμφάνισις τῆς «Νέας Ἑστίας» δὲν εἶναι πολυτελής, ἀλλ' αὐστηρῶς εὐπρεπής, στήριζομένη καὶ εἰς τὰς δημοσιευόμενας εἰκόνες, αἱ ὁποῖαι ἢ εἶναι πίνακες ἀπὸ τὰς ἐκθέσεις, φωτογραφαὶ ἐξαιρετικῶν παραστάσεων κλπ., ἢ ἔργα γνωστῶν παραστατικώτερων τῶν δημοσιευόμενων διηγήματα καὶ μυθιστορήματα. Ἀπὸ πέρους μάλιστα, ποὺ ἀνέλαβε τὸ σημαντικώτερον μέρος τῆς ἐργασίας αὐτῆς ὁ κ. Τάσος μετὰ τὴν γνωστὴν εἰδικότητά του διὰ τὴν εἰκονογράφησιν βιβλίων καὶ τὸν πόθον του νὰ καλλιεργῇ καὶ προαγάγῃ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τέχνης, ἡ εἰκονογραφία τῆς «Νέας Ἑστίας» ἐπρεπε νὰ εἶχε προκαλέσει περισσώτερον τὴν προσοχὴν σας καὶ νὰ εἶχε κερδίσει τὴν ἐπιδιοκίμωσιν σας διὰ τὰς προθέσεις τῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπολύτως καλλιτεχνικαί. Ὁ περιορισμὸς, τέλος, τῶν σελίδων, λόγῳ τῆς ἀνωμαλίου ἐξωτερικῆς καταστάσεως, ὑπῆρξε κατ' ἐξαιρέσιν ἀποτελοῦσιν ἀναγνώρισιν τῆς χρησιμότητος τοῦ περιοδικοῦ μας, ἀνεπαίσθητος καὶ ἀνώδυνος διὰ τὴν «Νέαν Ἑστία»: ὁκτὼ μόνον σελίδες ἐπὶ ἑβδομηκοντα δύο. Συνεπῶς, ζήτημα χώρου διὰ τὴν εἰκονογράφησιν δὲν ὑπάρχει. Ὡς πρὸς τὰς προσπάθειάς μας κατὰ τὸ 1940, ἔχομεν πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα ν' ἀναγγεῖλωμεν, ἀλλὰ κατὰ παλαιὰν καὶ ἀπαράβατον συνθήκην, εἰς τὸ Χριστουγεννιάτικο τεύχος. — κ. Π. Ἰωάν. Ἐνταῦθα. Ἐλάβομεν, εὐχαριστοῦμεν. Θὰ δημοσιευθῇ σ' ἐν' ἀπὸ τὰ προσεχῆ τεύχη. — κ. Θ. Στ. Αἰγίου. Σπεύδομεν νὰ ἀπαντήσωμεν: ἀπλῶς συμπληθικὸν στίχον, προσπάθεια ἐπὶ θέματος ποῦ τὸ ἔχουν χειρισθῇ καὶ πολλοὶ ἄλλοι μετ' ἀξιολογώτερα ἀποτελέσματα. Ἀς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ ἐντόπισίς μας θὰ εἶναι ἱκανοποιητικώτερα ἀπὸ τὰ ἄλλα, ποῦ

δὲν θὰ ἀργήσουν κι' αὐτὰ νὰ κριθοῦν. — Ἐ. Χαρ. Ἐνταῦθα, Δημοσιεύεται, ἐλλείψει χώρου, εἰς τὸ ἐρχόμενον. — κ. Β. Ν. Ν. Ἐνταῦθα. Πρέπει νὰ σὰς ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν συγκινεῖ βαθεῖα ἡ «Ἀρρώστη Ἑλζα». Φαίνεται σὰν κατ' ἡ ἀναποκρυπτάλλωτον ἀκόμη μέσα εἰς τὴν ψυχὴν σας, ἢ μάλλον τὸ ἀντίθετον, παρωχημένον κι' ἐρθεσμένον διὰ παντός. Ψάλλετε λοιπὸν κατ' ἐκτανώτερον! — κ. Φρ. Τζ. Ἰωάννιν. Δὲν εἶναι, μολαταῦτα, καλὸτερον ἀπὸ πρὶν. Τοῦ λείπει οὐκ ἡ ποιητικὴ πνοή, — αὐτὴν τὴν ἔχει, — ἀλλὰ μίαν λογικὴ διάρθρωσιν, μίαν κατακλείς! — κ. Τ. Π. Τὸ «Καθὼς πέφτει τὸ βράδυ» μὰς συνεκίνησε πρὸ πάντων ὡς ἐκφράσις βαθύς ἀνθρωπίνου αἰσθήματος. Ἡ μεσαία στροφή ἀνωτέρα τῶν λοιπῶν. Ἐὰν ἔχετε ἀκόμη λόγους (καὶ σὰς τὸ ἀπευχόμεθα) νὰ ἐπανέλθετε ἐπὶ τοῦ θέματος, ἐπεξεργασθῆτε το, ἀφαιρῶντας, προσθέτοντας, διορθώνοντας, καὶ θὰ γίνῃ πολὺ ὠραιότερον. — κ. Α. Π. Πολυκάστου. Βοῦτο. Εἶναι ἓνα οὐνολον ἐργασίας, μίαν ἐφηρμοσμένην ποιητικὴν, ἑνὰ σταθμὸς. Ὁλ' αὐτὰ, καθ' ἑαυτὰ, καθόλου εὐκαταφρόνητα. Ἀλλὰ πρέπει νὰ θυωθῆτε εἰς πνευματικώτερον σφαῖραν, καὶ ἡμπορεῖτε σὲς. Ἡμπορεῖτε ἔξωθεν νὰ λυτρωθῆτε ἀπὸ τὴν βαρεῖαν μονοτονίαν τῶν «Νύχτων λόγων» καὶ ὑπὸ τὴν κοινοτοπίαν τῶν ποιητικῶν εἰκόνων εἰς τὰ ἀκόλουθα. — κ. Φλ. Κλ. Ἰδοὺ καὶ ἓνα χαριτωμένο πρωτότυπον θέμα, ἢ «Βασκοπούλα καὶ μάγισσα». Ἀλλὰ κάπως βιαστικά, κάπως ἀτεχνα καμωμένο («τί καλά!» περιττὴ σφην, «καὶ τί πολλά» — ἐπίσης, ἡ «σκληράδα ποῦ τρώπως ἀπ' τὴν καμινάδα» τί σημαίνει; «τ' εἰλεῖ μου ἔθανά γελά», ἐπίσης σφην κλπ.) Ὁραιοτάτη ὁπωσδήποτε ἡ πρώτη, καὶ αἱ δύο τελευταῖαι στροφαί. Περιμένομεν νωότερα. — κ. Χρ. Δ., Κορυφούς. Ἐκρατήσαμεν τὸ «Χειμωνιάτικο», πλὴν τῆς μεσαίας στροφῆς, ἡ ὁποία τὸ διασπᾷ κάπως. Ἐν τῷ μετὰ, θὰ μὰς στείλετε καὶ ἄλλα

Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

Ἐκκυκλοφόρησε σὲ 150
ἀντίτυπα ἐκτὸς ἐμπορίου:

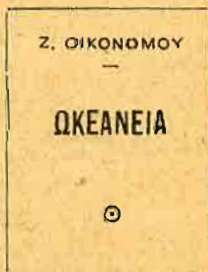
ΛΑΒΑΘΙΩΤΗΣ - ΘΥΡΑΝΗΣ
Γ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΤΕΛΑ, ΑΓΡΑΤ-Α. ΛΑΚΕΙΟΥ
Μ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Κυκλοφορεῖ σὲ λίγες μέρες σὲ
150 ἀντίτυπα ἐκτὸς ἐμπορίου:

με εἰκονογραφίες
τοῦ σκηνογράφου
Γ. ΑΝΕΜΟΓΙΑΝΝΗ

Μόλις ἐκκυκλοφόρησε:

ΕΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ
ΣΤΑΘΜΟΥΣ ΠΟΡΕΙ-
ΑΣ ὙΣΤΕΡ' ΑΠΟ
ΤΗΝ ΕΠΟΠΟΙΑ ΤΩΝ
ΑΓΕΝΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ
— ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΣΤΗ
ΔΥΣΗ ΤΟΥ — ΤΗΝ
ΑΝΑΡΡΩΣΗ — ΤΑ ΤΟ-
ΠΕΙΑ — ΤΗΝ ΠΡΟ-
ΣΕΥΧΗ ΤΗΣ ΓΗΣ —
ΤΗ ΔΙΑΜΟΝΗ ΕΚΕΙ-
ΝΟΥ ΠΟΥ ΕΦΥΓΕ —
ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ
ΕΝΟΣ ΖΩΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

MANDS M. Καλλιτέρα ὄψελι δι' ὄλους. Μέρος 1ον, 8ον σελ. 148, Ν. Ὑόρκη, δεμ. . .	Δρχ. 70.—
ΣΚΕΡΚΕΜΗ ΛΑΜΠΗ Ἡ Χειροτεχνία στό σχολεῖο. Πρακτ. ὁδηγ. μέ παραστ. εἰκόνες. 8ον σελ. 120 . . .	» 48.—
« Ἡ "ΩΡΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ » Παραμῦθια φροντισμένα ἀπό τόν Μ. Κυδώνη, Τόμος Α' 8ον σελ. 160 . . .	» 50.—
ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ Γ. Βιβλιογραφία Κρητικῆς λαογραφίας καί γλωσσολογίας (συγχρόνου γλώσσης) Συμπλήρωμα Α' 8ον σελ. 97 - 128 . . .	» 30.—
ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Ι. Ἡ ἄστική οἰκονομία καί σοσιολισμός. 8ον σελ. 284 . . .	» 200.—
ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ. Τόμ. Γ' ἀρχ. κείμενον, μετάφρ. σημειώσεις Γ. Καρβελᾶ, 8ον σελ. 265-392	» 40.—
ΑΡΡΙΑΝΟΥ Ἀνάβασις Ἀλεξάνδρου, τόμος Γ' ἀρχ. κείμενον, μετάφρ. Α. Δυκά, 8ον σελ. 219 - 320 . . .	» 40.—
ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ Ἱππαρχικός, ἀρχ. κείμενον, εἰσαγ. μετάφρασις σημειώσεις Σόλ. Γκίνα, 8ον σελ. 88 . . .	» 40.—
ΔΑΠΤΗ ΞΕΝ. Πρακτ. σύστημα ὀρθογραφίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐκδ. Γ' 8ον σελ. 96 . . .	» 30.—
ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΟΥ ΧΑΡ. Κριτικά καί γραμματικά, 8ον σελ. 384 Θεσ/νίκη 1938 . . .	» 200.—
IBSEN H. Οἱ μνηστήρες τοῦ θρόνου, μετάφρ. πολλ. Α. Κουκούλα, 8ον σελ. 186 . . .	» 40.—
ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ (Ραδιό) Ραδιοφωνικά κατασκευαί, 8ον σελ. 160 . . .	» 40.—
ΓΕΔΕΩΝ Μ. Ἱστορία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων 1453-1913, τεῦχος Α' 8ον σελ. 17 - 96	» 40.—
ΧΑΡΟΚΟΠΟΥ ΣΠ. Αἱ ὀξείαι ἐγκεφαλίδες εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, 8ον σελ. 128	» 50.—
IBSEN H. Τὰ παλληκάρια στό Χέλλελαντ μετάφρ. Φ. Ντιζόρτζιο, 8ον σελ. 80 . . .	» 25.—
ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ ΝΟΥΑΡΟΥ Μ. — ΤΣΟΥΡΗ ΜΑΡΚΟΥ. Πρακτικός ὁδηγός ἐκθέσεων, 8ον σελ. 263 . . .	» 70.—
ΜΙΤΑΥΤΣΗ Κ. Δικαστικὴ Ψυχιατρική, 8ον σελ. 306 . . .	» 200.—
ΠΛΑΚΩΤΑΡΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ Λυρισμοί, στίχοι, 8ον σελ. 48 . . .	» 30.—
ΠΑΡΙΣΗ Ι. Οἰνολογία, 8ον σελ. 112 Πειραιεύς . . .	» 30.—
ΑΝΤΩΝΙΟΥ Δ. Ποιήματα, 8ον σελ. 32 . . .	» 20.—
ΜΑΡΚΕΤΗ ΧΡ. Τὸ τραγοῦδι τῆς στοργῆς, στίχοι 8ον σελ. 32 . . .	» 20.—
ΧΑΛΑ ΑΝΤ. Ὁ μέγιστος τῶν Ἑλλήνων κατακτητῶν τῆς Δύσεως, 8ον σελ. 16 . . .	» 7.—
ΛΑΣΚΑΡΗ Ν. Ἱστορία τοῦ Νεοελλήν. Θεάτρου, τόμος Β' 8ον σελ. 352 . . .	» 100.—
ΧΑΛΔΟΥΠΗ ΔΗΜ. Ἀγαμνήσεις καί Χρονικά Πόρτ - Σαῖτ, 8ον σελ. 296 Ἀλεξάνδρεια	» 150.—
ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ Συγγραφῆς, τόμος Ι βιβλίον Ι καὶ ΙΙ, Ἀρχ. κείμενον, μετάφρ. Εἰσαγωγή, σημειώσεις Ι. Σταματάκου, 8ον σελ. 490, δεμ. . .	» 130.—
ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ Βίοι Παράλληλοι, τόμος Β' Σόλων - Ποπλικόλας Θεμιστοκλῆς - Κάμειλος, Εἰσαγωγή, σημειώσεις Ν. Σούλια καὶ Σ. Χαϊρετάκη, 8ον σελ. 400, δεμ. . .	» 130.—
ΛΥΛΩΝΙΓΟΥ Α. Μέθοδος Ἑλληνικῆς στενογραφίας, 8ον σελ. 48 . . .	» 20.—
ΘΡΑΚΙΚΑ Σύγγραμμα περιοδικόν, τόμος ΙΒ' 8ον σελ. 424 . . .	» 100.—
ΜΟΛΙΕΡΟΥ Ταρτοφους κωμωδία, μετάφρ. Σ. Φωτιάδης, 8ον σελ. 92 . . .	» 25.—
ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ ΚΩΝ. Πτηνοτροφία, 8ον σελ. 204 . . .	» 50.—
ΚΡΙΕΖΗ Ν. Κεντρικά θερμάνσεις. Τρόπος ὑπολογ. δικτύου, 8ον σελ. 16 καὶ 3 πίνakes . . .	» 25.—
ΔΡΕΛΛΙΑ ΠΕΡ. Λεύκωμα Ἱστορικόν Ἰκαρίας. Δεμένον . . .	» 200.—
ΑΝΑΣΣΗ ΕΜ. Νεωτέρα πτηνοτροφία καὶ κονικλοτροφία, 8ον σελ. 450 . . .	» 60.—
ΚΑΡΠΑΘΙΟΥ ΕΜ. Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, 8ον σελ. 288 . . .	» 75.—
ΧΑΒΕΛΟΚ ΕΛΛΙΣ Σεξουαλικὴ διαπαιδαγώγησις, μετάφρασις Κ. Ράντον, 8ον σελ. 80 . . .	» 20.—
ΛΙΔΩΡΙΚΗ ΑΛ. Ἡ μεγάλη στιγμή. Θέατρο. 8ον σελ. 144 . . .	» 30.—
ΧΡΗΣΤΙΔΗ ΝΑΣΟΥ Μία γυναίκα χωρὶς ἔρωτα, μυθιστόρημα 8ον σελ. 176 . . .	» 50.—
ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ Γ. Ἐμπρακτος μετάνοια, μελέτη συγκριτικῆ. 8ον σελ. 92 . . .	» 75.—
† ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡ. Κύριλλος ὁ Λούκαρις, ἐκδ. Β' 8ον σελ. 174 . . .	» 100.—
ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΟΥ ΠΑΝ. Γάμοι πρώτων ἐξαδελφῶν (δίκαιον), 8ον σελ. 64 . . .	» 50.—
ΝΟΣΤΡΑΔΑΜΟΥΣ καὶ τῶν πυρσμιδῶν, προφητεῖαι, 8ον σελ. 48 . . .	» 20.—